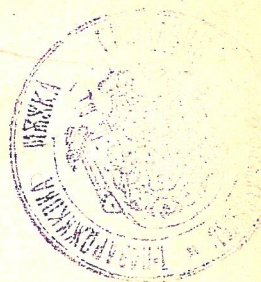

в 419

нбр. 4998

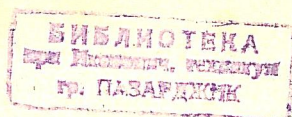
ИВАНЪ ВАЗОВЪ.

№320

УТРО ВЪ БАНКИ

ДОБРОДУШНИ РАЗКАЗИ.

СОФИЯ

Издава Книжарницата на Т. Ф. Чипевъ

1905.

В158

205

489

УТРО ВЪ БАНКИ.

Утро въ Банки.

I.

Душно въ стаята.

Кратката лѣтна нощъ я минахъ почти безсѣнно: това се случва на мнозина при промѣна на леглото. Прѣзъ завѣсата на хотелския ми прозорецъ прониква слаба виделина. Дръпамъ завѣсата и поглеждамъ на кѣра. Заздрачава се. Голѣмитѣ джбове рисуватъ неясно въ избѣлѣлий сводъ своитѣ тъмни грамадни фигури; старата черковка подъ клонитѣ имъ дрѣме съ неопредѣленъ обликъ въ полумрака, който владѣе още между тѣхъ. Заздрачава се.

Отварямъ прозореца. Отвѣнъ лѣхва една влажна струя прѣсень, чистъ въздухъ. Заедно съ нея нахълтва въ стаята ми шума на концерта, който образуватъ стотини птици въ клонитѣ. Не ме сдържа вече ни минута. Обличамъ се и излизамъ на вѣнъ, подъ джбитѣ.

Какъвъ концертъ! Цѣлото птиче царство се разбудило въ шумата, здрависва въскръсящата зора съ радостни ликувания. Запѣло, зацвѣртѣло, зачуруликало, залудѣло; едно безконечно съчетание отъ сребристи звукове, отъ звѣнливи ноти пълни въздуха съ празниченъ екъ. Изъ сѣки листъ сѣкашъ излиза единъ звукъ, една пѣсень; сѣкашъ, сѣки джбъ се прѣобърналъ на огроменъ музикаленъ инструментъ, пѣе, звучи, шуми неистово, като една душа въ пароксизма на радостта.

Боже, колко е добро подъ тая музика!

II.

Възкачвамъ се по рътлината прѣзъ високата росна трева, между младитѣ акации, поймайки въ гърдитѣ си дѣхъ отъ косено сѣно, и се спирамъ на върха, отъ дѣто се гледа на широко и на далеко.

Тамъ по-видело, но природата още е въ сънъ, полумракътъ още се задържа въ падинитѣ, въ горитѣ на Лилинѣ планина, въ сънливата още банкинска долина, дѣто се вие рѣчквата подъ върбалаци. Скалистото чело на Витоша се откроява сурово, горделиво, мълчаливо въ пустинитѣ небесни.

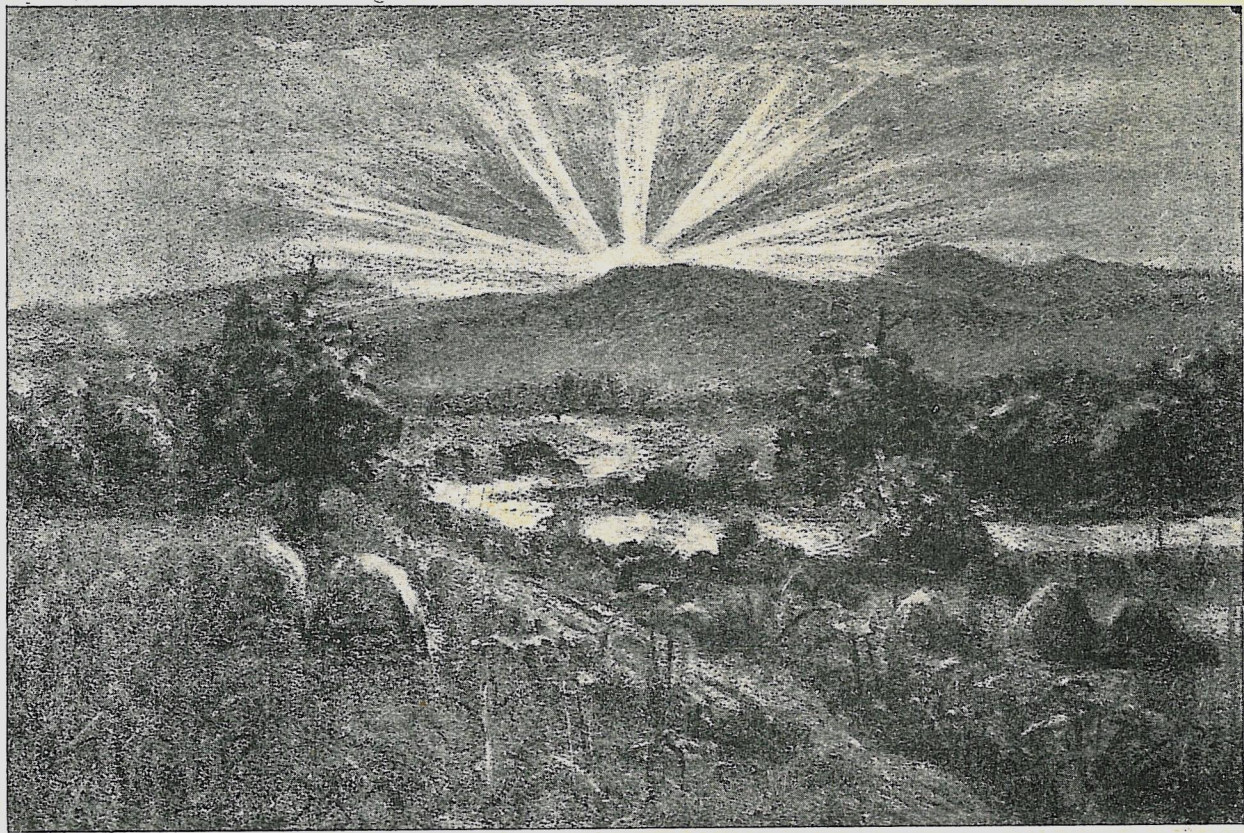
А подъ менъ птичия концертъ, останалъ далеко, по-прѣфиненъ се чува; чува се и неспирний шумъ на скока подолу, който кара воденицата, чуватъ се селскитѣ пѣтли закукурикали явата. Отъ далеко, отъ едно спяще въ нива стадо, сж лавнали кучета: моятъ силуетъ на върха е привлѣкълъ вниманието имъ и ги е разсърдилъ.

И селото, накацало по двата брѣга на дола, спи непробудно, съ спуснати завѣси на прозорцитѣ на гостилници и къщи, въ които обитаватъ врѣмenni банкински гости. Двѣ ранобудни селянки изкарватъ говеда по стрѣмнинето на отсрѣщния рѣтъ, по окосената ливада, отъ дѣто ми иде миризъ.

Утрѣнната тишина дѣйствува гальовно и успокоително на душата; азъ я чувствавамъ какъ прониква благодатно въ мене, заедно съ свѣжестъта и животворний лѣхъ на утрѣнния въздухъ.

Испитвамъ чувството, като да съмъ новъ човѣкъ, освободенъ отъ брѣмето на тревоги и грижи, испытвамъ, като едно дѣте, радостъта на живота, на живота неначетъ отъ скръбъта. И тиха радостъ ме пълни, че гледамъ тия тихи долини, тия тихи гори, тия тихи пространства, това тихо небе. И става ми леко, леко! И мисълъ ми иде, че не може да съществува страдание въ пазвата на тая хубава природа, че не трѣбва да съществува то, когато сичко туй диша отрада и тишина и спокойствие и кани къмъ щастие. . . и благодарствена молитва. А той сега се чува, благодарствения химнъ, срѣдъ утрѣнния миръ той се възнася изъ пѣсенъта на джбитѣ, изъ миризътъ на трѣвитѣ, изъ дихането на въздуха, изъ дѣното на душата ми, празнующи насталий триумфъ на свѣтлика възъ мрака. . .

Колко е хубаво тука!

И свѣткавични шипове заливатъ озарената природа. (стр. 7)

III.

А на сѣвероистокъ, дѣто сѣмъ вперилъ очи, надъ Стара-Планина, небето е по-силно побѣлѣло. Това е тъкмо надъ върховетѣ Ржанъ и Мургащъ.

Виделината се усиља тамъ, щърбелитѣ на ридоветѣ се очертаватъ рѣзко. На сѣки мигъ тая топла видѣлина добива повече яркостъ и сила и зафаща по-голѣма областъ надъ кръгзора: ще рѣчешъ свѣтовенъ пожаръ нѣкакъвъ, невидимъ и колосаленъ, е загорѣлъ задъ планината и отблѣскътъ му обфаща половината небосводъ. Ето тамъ на срѣдата, дѣто е най-ясно, виделината мина въ нѣжно-златенъ цвѣтъ, какъвто ще иматъ блѣноветѣ на ангелитѣ; послѣ единъ прозраченъ, неуловимъ руменъ отливъ се размѣси въ тоя златистъ тонъ, послѣ минува въ ясно-златно-розовъ цвѣтъ, послѣ въ огнено-златно розовъ. Ето и облачето, що виси тамъ пламна отъ долния си край, сякашъ че го обточиха съ най-чистия и свѣтлия рубинъ, който запламтява и запалъ съ пурпурна лѣскавина и другитѣ краища на облачето; то заприлича на едно яко пламъче изригнато отъ вулкана и увиснало неугасимо и свѣтливо въ въздуха. А небето тамъ — розово пожарно, свѣтло, свѣтло, въсхитително свѣтло.

Въ тоя кристаленъ, сѣненъ фондъ най-малкитѣ грапели на планинския грѣбъ се рисуватъ съ нагла рѣзкостъ. Чини ми се, че съзирамъ и шумата на дърветата, чини ми се даже, че птичка да прѣфрѣкнеше тамъ, ще се види отъ тука.

Колко е хубаво!

VI.

А скалитѣ по челото на Витоша вече румени, румени, отъ зората!

Приближава тържествения мигъ, цѣлата природа сѣкашъ въ безмълвна напреженостъ и тишина очаква царя на свѣтлината — слънцето.

Ето на гърба на планината се подава и пламва една свѣтла лучезарна обла тъсмица.

Слънцето!

Единъ пожаръ заслѣпителенъ отъ златни зари прѣска свѣтлина по вси страни. Това нѣщо се повдига на горѣ и златния пожаръ се засиля и свѣткавични златни шипове за-

ливатъ съ радостна усмивка озарената природа. небе, въздухъ, облаци, планини, животни. . . Птичия концертъ е въ полуда. . . Слънчевото тръкало сѣ плува на горѣ, свѣтлѣ, блѣщи, лѣска, пламти, злати и цѣло излазя надъ планината, триумфално, трептяще въ свѣтлозеленъ отливъ съ шароветѣ на джгата по крайщата, стрѣляйки единъ океанъ отъ свѣтлина, безъ да заслѣпява погледа и безъ да прави сѣнка още. Прилича на околчестъ прозорецъ въ небето, отъ дѣто се излива възъ вселенната частъ отъ славата и сиянието на заднебеснитѣ чертози на Създателя. . .

Боже, каква гледка!

София 1901 г.

ХБалканскитѣ Ромео и Юлія.

- Кога ще се пристигне най-послѣ? — попита той.
- Като сме тръгнали — ще пристигнемъ — отговори тя.
- Тѣй, тръгнали сме, като луди, посрѣдъ зима, да ходимъ на гости. . .
- Ти знаешъ, че не отиваме на гости, а за работа.
- Макаръ. . . Ти се прозѣвашъ?
- Дрѣмка ме пакъ налѣгна, но това друскане оставя ли да спишъ? И ти се прозѣвашъ?
- Отиваме да сбираме ума на двама стари, и двамата упорити, като арнаути. . . Приятна работа.
- Кажи по-добрѣ: отиваме да направимъ честити двамата млади.
- Имашъ право. . . но сѣ неприятно. Азъ се питамъ съ какви убѣждения ще можемъ да прикротимъ една многогодишна умраза. . . Азъ съмъ адвокатъ и съ устата си кръвникъ мога да сваля отъ вѣжето, но прѣдъ сегашната мисия губя куражъ.
- А азъ го не губя.
- Да те видимъ. . .

Тоя полусънень, прѣсѣченъ съ чести прозѣвки разговоръ, ставаше въ купето на втория класъ, между софійския адвокатъ Брѣзова и жена му Софка. Влакътъ фучеше изъ нощния мракъ и сливаше шума си съ бѣсния вой на вѣяницата. Ламбата отъ потона освѣтляваше отѣсно съ блѣдъ свѣтликъ лицата на двамата съпруги, като оставяше сѣнки подъ очитѣ имъ и подъ носовѣтъ имъ и подъ прошаренитѣ голѣми мустаци на адвоката.

Бръзовъ, човѣкъ петдесетъ годишенъ, съ уморена, до-
бръшка физиономия, въ бръчкитѣ на която се четяха гри-
житѣ на единъ животъ не текълъ по масло, се мъчеше да
заспи на канапето, опирайки глава въ жгъла, съ крака
прострърни, цѣлъ тръсканъ и разклащанъ отъ друсковото дви-
жение на вагона.

Съпругата му, жена жива, рѣчовита, между двѣ възра-
сти, съ лице дебелко, закръглено, съ остатки отъ прѣжня
хубостъ, въ което блѣщиха двѣ хитри очи — когато ги отва-
ряше, се опитваше тоже да заспи на сръщното канапе, съ-
дѣшномъ, свита въ шала си, но сжщо безуспѣшно.

Тѣ бѣха само двамата въ купето.

Бръзовъ пакъ отвори очитѣ си и като видѣ, че и тя
гледа, той се поизправи и каза:

— Софке, дойде ми едно нѣщо на ума, като мисляхъ
за нашитѣ двама дъртаци.

— Какво?

— Бѣхъ чель една история, ама сжща, като тѣхната.

— Каква история? — попита лѣниво жена му.

— А бе отъ единъ писателъ — какъ го викаха?

Бръзовъ се силеше да си науми, нѣщо, което бѣше
чель прѣди двајсетина години, като си натискаше съ ржка
челото и вѣждата и нѣколко врѣме стоя въ това положение.

— Е, кой и да е... Та каква история? — попита
Софка, като се прозина съ дълга дрѣмлива въздѣшка.

— Тоя писателъ разказва за двѣ такива фамилии...
Какъ ги викаха?

И той пакъ си натисна челото, замисленъ.

— Както сж ги викали! Е, та какво?

— Забравихъ ги... Нейсе... Та тие двѣ фамилии се
мразили, ама какъ се мразили ужасно, и отъ дълги го-
дини... А пъкъ щерката отъ едната фамилия и синътъ отъ
другата се обичали, ама какъ — умирали единъ за другъ...
Какъ ги, какъ ги викаха?

— Остави ги. Кажй най-послѣ ожениха ли се? — попита
нетърпѣливо жена му.

— Кждѣ!.. То естъ, ожениха се, ама...

— Слава Богу, и нашитѣ ще се оженятъ, каквото и да
прѣчатъ дъритѣ. Любовь хатжръ не знае... Нали има дума:
„За брата до вода, за либе прѣзъ вода“.

— Ахъ, сѣтихъ се: викаха ги тие фамилии: Монте... Монте... Монте... лукови, и Куку... куку... мъчеше се Брѣзовъ да налучи имената на бацитѣ на Ромео и Юлия.

— И ти си ги училъ на рашето, като мене! каза Софка, прозина се енергически, тегли шала възъ гърдитѣ си и си опрѣ главата о стѣната, примижала и неподвижна.

Мъжътъ напустна безнадѣждно шекспировскитѣ възпомянания и пакъ си опрѣ главата за дрѣмка.

Трепливиятъ свѣтликъ на ламбата свѣтеше възъ лицата имъ.

На вѣнъ виеше фѣртуната.

Брѣзовъ отвори пакъ очи и видѣ, че Софка гледа.

— Искамъ да заспя, ама сѣ тая мисль ме мъчи, каза той.

— Коя мисль?

— Дѣто приказвахме.

Много ти трѣбватъ сега Луковцитѣ и Кукувнитѣ...

Я спи.

— Не бе, за нашитѣ...

— За нашитѣ? Какво ще му мислишъ? Ще идемъ тамъ, ще направимъ годежа и свѣршено.

— Така лесно?

— Че какво? Убийство нѣма помежду имъ я?

— Да, но има оскѣрбление...

— И какво има отъ едно: циганинъ? Толкова ли е страшно?

— Но нѣ, хаджиятъ се докачилъ и отъ петнайсетъ години не си приказватъ съ дѣда Давидка.

— Е, защо се докача? Той циганинъ ли е?

Брѣзовъ клюмна съ глава значително.

— Докачително е де... Помисли си, че тебе рѣкоха: циганка...

— Нѣма да се докача.

— Нѣма да се докачишъ?

— Нѣма.

— Какъ тѣй?

— Защото знамъ, че не съмъ циганка, а съмъ отъ първитѣ госпожи въ София. И онай, която ме нарѣче така, знае, че това не е истина... пъкъ азъ мога да ѝ счуа устата.

— Видишъ ли, че се сърдишъ... усмихна се мъжътъ ѝ. Да кажемъ, че хаджи Василъ има право да се счита оби-

денъ и за това се противи на сватовщината съ баща ти... Но баща ти отъ какво се гнѣви на него, та не иска да даде Анастасийка на сина му?

— Нали пишеше въ писмото кака? Тато е горделивъ — ти го знаешъ.

— Е, че какво като е горделивъ? Той нали удобрява момъка?

Софка пакъ притегли крайщата на шала отпръдѣ си, като скри ръцѣ подъ него, и каза:

— Той дава дъщеря си, но не моли съ нея.

— Е, че какво ще стане сега?

— Нека да го помолятъ. Горделивъ е.

— Но хаджиятъ никога не ще да приеме. И той е горделивъ, освѣнъ че е оскърбенъ.

— Та за това отиваме тамъ я! — каза троснато Софка.

Послѣ като помисли, прибави:

— Само ти внимавай, Костаке, тамъ да не разбере тато, че отиваме съ тая цѣль — да прѣдумваме, хаджиятъ, да го молимъ!.. Ние отиваме тѣй, просто, на гости. Да не усѣти, че ще работимъ прѣдъ хаджи Василя — пази Боже! Нали пише кака? „Закалямъ дъщеря си, рекълъ, ама глава не клатя...“

— И той глава не клати, и хаджиятъ още по-упоритъ, и до дѣто нашитѣ двама еничери си правятъ ината, клетитѣ двама млади въздишатъ и се мъчатъ отъ три години. Какво сж криви тѣ? Иванъ казва: „ще се опушна“, Анастасия казва: ще се отрова! Трѣбва прѣмудрий Соломонъ да слѣзе да разрѣши тоя въпросъ.

— Азъ ще го разрѣша!

— Какъ?

— Ще убѣдя хаджи Василя да поиска формално Анастасийка за сина си. У насъ отъ мъжка страна тропатъ на моминитѣ порти, тѣй е обичая.

— Какъ ще направишъ това чудо?

— Не съмъ съ кокоши умъ я.

— Знамъ, че не си.

— Далъ ми Господъ и уста.

— Виждъ, това по-виждамъ... Но хилядо уста да имашъ, азъ пакъ се питамъ какво ще направишъ съ тѣхъ: ти ще приказвашъ на една скала!

— Ще видимъ.. Ако не помогнатъ благотѣ думи и убѣжденията, азъ имамъ и друго срѣдство, каза заканително Софка.

— Какво срѣдство?

— Не обаждамъ.

— На менъ?

— Единъ Господъ го сега знай и моята душа.

— Глупостъ нѣкоя... — усмихна се Брѣзовъ.

— Но ти ме разсъни... Да подрѣмемъ.

— Да подрѣмемъ.

И тѣ пакъ замижаха.

Но слѣдъ нѣколко минути Брѣзовъ скокна и плѣсна съ рѣцѣ.

— Ахъ, сѣтихъ се! — извика той съ иступленно-побѣдоносенъ видъ, съ какъвто нѣкога Архимедъ бѣше извикалъ: „еврика!“ при откритието на физическия законъ, който носи името му.

— Какво има? — отвори очи и стрѣснато попита жена му — уплаши ме.

— Монтеки и Капулети! — извика тържествующъ Брѣзовъ.

— Под-врага отишле! Не ме разбуждай.

И тя пакъ замижа.

Брѣзовъ погледна недоволенъ Софка и избра:

— Съ тебе да приказва човѣкъ по литературата е сѣдно, като да говори съ оня, дѣто вѣй на възъ.

Па се протѣгна пакъ, склочи рѣцѣ подъ глава и склони клепки.

Влакътъ гърмеше и бучеше срѣдъ нощния мракъ.

Нашитѣ пѣтници пристигнаха на послѣдната станция посрѣдъ нощъ. Тамъ се качиха на кола и трѣгнаха по шосето къмъ градътъ Х., отстоящъ двайсетина километра на югъ, сгушенъ въ една долина, въ разклоненията на Балкана. Фжртуната бѣше прѣстанала.

Колата вървѣше глухо по застланото съ дебелъ снѣгъ шосе, което се разпознаваше отъ снѣжното поле по телеграфнитѣ стѣлпове.

Пѣтниците, огънати добрѣ въ дебелитъ си дрѣхи, нѣколко врѣме не си приказваха, сѣкашъ че всичкото си вни-

мание и усилие полагаха въ това, да имъ бжде по-топло и да стоятъ неподвижни.

Полето се бѣлѣше мъгловито до извѣстно мѣсто на югъ, послѣ се изправяше черната стѣна на единъ ридъ съ неясни очертания въ небето.

Брѣзовъ гледаше къмъ тоя ридъ. По него трѣбваше колата да се изкачи и да слѣзе прѣди да стигне града.

— Луди сме, луди, изгъшка той сърдито.... И какъ се повлекохъ азъ по ума ти?

Софка напустна тогава мълчанието си.

— Ти си вѣчно нерѣшителенъ човѣкъ, Костаке, изгълча го тя.

— Азъ съмъ повече отъ нерѣшителенъ, азъ съмъ слабохарактеренъ: не трѣбваше да те слушамъ.

— А мислишъ, че и азъ отъ слободия съмъ зарѣзала кѣща и съмъ се дигнала въ тие студове и снѣгове да пжтувамъ?

— И сичко това—отъ какиното ти писмо. Женски тревоги, глупави стракове, отговори Брѣзовъ.

— Ами ако станеше злото? — попита глухо Софка съ безпокойство въ гласа.

— Нищо нѣма да стане, праздни работи.

— Малко ли сж се убивали отъ тая пуста любовъ? Нали се отрови госпожица Дѣлева по-лани?... Не обѣси ли се и актрисата?

Брѣзовъ махна съ ржка навжсено. Нему се не щѣше да говори за това. Той се обърна къмъ возача, едѣръ турчинъ, чийто широкъ грѣбъ въ кожухъ се чернѣеше прѣдъ тѣхъ на капрата, и му каза по турски:

— Селимъ, добъръ часъ.

— Евалла, чорбаджи, отговори турчинътъ малко позвѣрналъ мустакалото си лице насамъ.

— Пжтя до града добъръ ли е?

— Добъръ; но въ тоя дебелъ снѣгъ конетѣ се уморяватъ, па и прѣспи е навѣяло.

Това бѣше явно: двата коня влачаха вече тежко пайтона, въпрѣки зачестилитѣ плѣсъци на бича.

Брѣзовъ запали цигара.

— Какво има ново-вѣхто въ града?

— Нищо, слава Богу, произвърна се пакъ турчинътъ.—
Дя! Поганци те зели, лѣнивъ скотъ!—и той удари нѣколко
пѣти лѣвия конь, послѣ два пѣти и дѣсния.

Но скоростта на колата си остана сжщата.

— Ха, чухъ че се случила една бѣда, подзе Селимъ:
удавили се двама души въ рѣката.

— Двама души? Кой?—попита съ любопитство Брѣзовъ.

— Мжжъ и жена чѣкои. Не разбрахъ кои.

— Какъ се удавили?

— А бе фърлили те отъ моста.. Дя! Вълци да ви
ядатъ и двама ви,—скара се той пакъ на конетѣ, като ги
плѣсна по гърбоветѣ.

— Мжжъ и жена казвашъ?

— Мжжъ и жена ли, ергенъ и мома ли — кой ги
знае... не попитахъ... Тие нѣща не ни даватъ хлѣбъ, та
да издъ, че по тънко... На жената, или на момата, уловили
въ рѣката само шапката.

Брѣзовъ трепна. Той се обърна къмъ жена си и я по-
гледна уплашено. Но тя стоеше спокойна, понеже не разби-
раше турски.

— Та ти не чу отъ коя къща сж?—попита Брѣзовъ.

— Не.

— Кога станало това?

— Снощи, току тръгвахъ за насамъ... Какъ е било и
кои сж биле, ти ще научишъ самъ, чорбаджи, като стиг-
нешъ тамъ.

Брѣзовата коса настрѣхна отъ ужасна мисль.

— Ами ако сж тѣ? — каза си той.. Боже мой! Азъ
не трѣбва нищо да обаждамъ на Софка И той пакъ по-
гледна гузно жена си.

— Какво ти казва турчина?—попита го тя.

— Нищо.

Брѣзовъ, насупенъ и мраченъ, гледаше въ коленетѣ си.

— Боже мой, ако сж тѣ? мислеше той.

Отъ зловѣщото прѣдчувствие мислитѣ му се затъмниха.

Когато стигнаха до политѣ на бърдото Селимъ спрѣ
пайтона и се обърна къмъ Брѣзова:

— Чорбаджи, ние не можемъ да вървимъ по-нататѣтъ.

— Защо?

— На тая върлина, при тоя дебелъ снѣгъ, не можемъ

искара. Па и тъмно стана. Единътъ конь се плаши. А шосето лази надъ пропасть, опасно е.

— Карай! — извика Бръзовъ.

Но Селимъ му обяви, че е невъзможно да прѣвали баиря.

— Мигаръ, ако вървите пѣшъ, а азъ да вода конетѣ, иначе не отговарямъ.

Когато Софка се научи какво казва турчинътъ, тя кипна и го обсипа съ гнѣвни укори.

— Пѣшъ да вървимъ? Изъ снѣга? Цѣли километри на горѣ!

Викаше и Бръзовъ. Но нѣмаше полза отъ сичкия тоя шумъ.

— Прѣстойте тука въ хана, додѣ се развидѣли, и конетѣ да починатъ. Посгрѣйте се и вие. Послѣ съ божия воля пакъ ще потеглимъ, каза хладнокръвно возачътъ.

Не далеко сечернѣше край пѣтя ханъ. Едно прозорче свѣтеше тамъ,

Нѣмаше що да се стори, подчиниха се на необходимостта и слѣзоха въ хана.

* * *

Ханджиятъ ги посрѣщна радушно и запали висящата ламба въ крѣчмата.

— Една топла стая, байо, каза Бръзовъ.

Ханджиятъ показва една врата въ дѣното и каза:

— Тука ще заповѣдате, азъ сега ще ви запала печката. Софка усѣти че ѝ мина ядътъ, тя се усмихна.

— По-хубаво стана, да видя какъ се спи и въ ханъ, каза тя, като свали шала отъ главата си, защото въ крѣчмата бѣше по-мекъ въздухъ.

Но Бръзовъ бѣше нетърпѣливъ и нервень.

— Ами тая стая не е ли свободна? — попита той, като посочи единъ освѣтленъ прозорецъ съ спустната чървена басмяна завѣса.

На тая стая принадлежеше и другия освѣтленъ прозорецъ, външния, който видѣха отъ пѣтя.

— Тука имаме гости, каза ханджиятъ.

Дѣйствително, изъ стаята се чуваха гласове.

— Кои сж тукъ? — полюбопитствова Софка.

— Единъ господаръ съ госпожата си.

— Весели, забълбжи Софка, като се услушваше въ гласоветѣ, размѣсвани отъ разни кискания.

По свойственото на Евинитѣ дъщери любопитство, Софка приближи до прозореца и надникна. Но като нѣмаше никаква отзѣвка на завѣсата, тя се задоволи да слухти.

Брѣзовъ, гризанъ отъ тайната си тревога, спрѣ на стрна ханджиятъ и го попита по-ниско не е ли чулъ нѣщо отъ града.

— Вчера сж се удавили двама души въ рѣката, отговори той съ равнодушенъ видъ—фърлили се сами.

— Кои?

— Давидково момиче и хаджи Василевъ синъ — отъ севда, казватъ...

Брѣзову писнаха ушитѣ. Стори му се, че тука нѣма въздухъ да диша и изкокна на вѣнъ. По челото му изби горещъ потъ.

— Кои сж тука? — попита Софка ханджиятъ низео.

— Казахъ ви: мжжъ и жена му. Вечерятъ.

— Отъ дѣ сж?

— Не знамъ. Не ги познавамъ. Половина часъ прѣди васъ пристигнаха, и то, госпожо, пѣшъ, до коленѣ въ снѣгъ вървѣли. Оставили си колата отвѣдъ баиря. Измръзнали, измръзнали!... Булчето плачеше...

— А сега се смѣе, забълбжи Софка, като чу едно звѣнливо изсмиване на женски сребристъ гласъ изъ стаята... И тя пакъ се вслуша, като че искаше да познае тия гласове.

— Сега имъ е драго защото се стоплиха. Сложихъ имъ вечера: имахме пиленце и яйца, и много добро винце... Вие ако обичате да закусите нѣщо... и да пиете? По-добрѣ ще се сгрѣете.

-- Костаке, искашъ ли нѣщо да земемъ? обърна се тя къмъ мжжа си, който влазяше отъ вѣнъ.

Брѣзовъ крачеше мраченъ. Той нито чу думитѣ на жена си. Тя забълбжи прѣблѣднелото му лице и тревогата му.

— Какво ти е?

— Нищо, отговори той сухо.

Тя не обърна повече внимание на лошото му разположение, като си го обясни съ неприятната случка на пѣтуването. Послѣ пакъ се спрѣ при прозореца.

Ханджиятъ излѣзе изъ стаята имъ, дѣто запали ламбата.

— Заповѣдайте, запалихъ ви печката. Не обичате ли нѣщо да пиете? или друго? Има добро винце, обърна се къмъ Брѣзова.

— Нищо! отговори Брѣзовъ.

Него го не свърташе. Той гледаше мрачно, почти гнѣвно, спокойната си жена. „Тя нищо не подозира, нещастната!“ мислеше си той.

Когато ханджиятъ имъ донесе въ стаята вещитѣ и посла мекиятъ имъ китеникъ възъ сламника на кревата, той попита:

— Утрѣ по кое врѣме ще тръгнете?

— Рано, още прѣди да фане да се развиделява.

Ханджиятъ погледна внимателно разстроеното лице на Брѣзова.

— Ваша милость да не сж ви нѣщо роднина удавенитѣ?

— Кои удавени? попита Софка живо.

Брѣзовъ скокна, махна съ ржцѣ къмъ ханджиятъ, като да затули устата му, па сѣдна на стола безсиленъ.

Ханджиятъ не разбра значението на това му движение и отговори на Софка:

— Отъ моста се фърлили вчера, госпожо, момичето на чорбаджи Давидка и момчето на хаджи...

Той не довърши и се спрѣ смаянъ, като видѣ, че Софка изведнажъ падна на кревата примрѣла.

— Вода! Вода! извика Брѣзовъ и искокна да дири вода въ кръчмата да свѣстява жена си.

Разтича се и ханджията да дири вода.

Но вода нѣмаше...

— Вода! — шурияше се Брѣзовъ.

— Голѣмата стомна е въ тая стая, каза ханджиятъ и посочи освѣтления прозорецъ.

— Майчице, какво става тука! Тая жена умрѣ!

Брѣзовъ се спусна къмъ вратата на стаята и фана да блѣска:

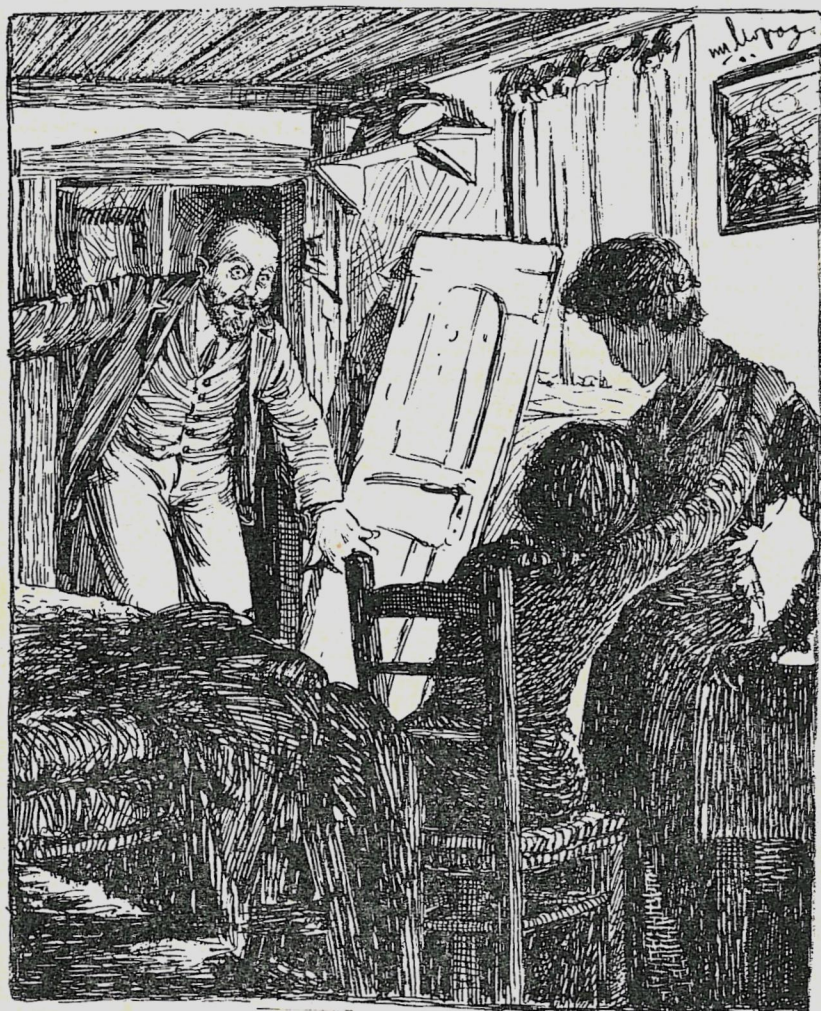
— Отворете! Дайте вода!

И въ полудата си, той бѣзъ да чака повече, натисна вратата, тя изпръщѣ, строши се и се отвори.

Брѣзовъ се втурна вжтрѣ, като хала.

Но той се дръпна внезапно и остана вкамененъ на мѣстото си.

Той видѣ, че ония, които вечеряха на масата, бѣха

Брѣзовъ остана вкамъненъ на мѣстото си (стр. 18)

единъ русъ момъкъ и една вакла дѣвойка. И тѣ остаха вкаменени!

* * *

Рано сутринъта пайтонътъ се спускаше оттатъкъ рида, приближавайки града, който се чернѣеше и пушецъ посрѣдъ снѣжната долина.

Въ колата бѣха сега четворица пътници: Брѣзовъ и Софка, Иванъ и Анастасия.

Софка бѣше сияюща и ги глѣчеше:

— Луди, луди! Да тръгнете тѣй голи, въ такава фъртуна, безъ да мислите, че ще замръзнете... А пъкъ ти даже, Анастасио, и шапката не си си земала!... Та твоята глава дѣ е мислила тогава за шапка!

И тя се наведе фана съ двѣ рѣцѣ хубавата глава на сестра си и я цалуна съ просълзени очи.

— Нали ти казахъ, како: вѣтрътъ я отнесе въ водата, като припкахъ прѣзъ моста.

— И на каква грижа сега сж бацитѣ ви и домашнитѣ ви! Мислятъ ви удавена! Тѣ ще полудѣятъ! . . . Селиме, карай по-скоро!

Пайтонътъ съ нова сила полетѣ надолу.

— Пада имъ се, пада имъ се на тия еничери! — викаше Софка. Брѣзовъ се обърна къмъ нея усмихнато:

— Е, какво бѣше послѣдното ти срѣдство, което не щя да ми обадишъ? Какво щѣше да направишъ най-послѣ?

— Щѣхъ да съвѣтвамъ Ивана и Анастасия да направятъ това, което направиха... На ония глави такъвъ брѣсначъ трѣбваше... Тѣ забравятъ че и тѣ пѣкога сж либили...

Не е ли излишно да разказвамъ радваха ли се хаджи Василъ и Давидко когато сутринъта пристигнаха заедно съ Брѣзови въ пайтона имъ и чедата имъ, вече годеници, и весела ли стана свадбата на балканскитѣ Ромео и Юлия... Всички граждани съ очудване и въсторгъ негледаха ли двамата стари сватове, фанати единъ до другъ, какъ скоѣливо и леко, като дваисетъ годишни момци, играяха „пайдушката“, повърнали се за минута въ младитѣ буйни години, когато сж живѣяли, лудували и либяли тѣй горещо, и свѣтътъ билъ хубавъ?

× Запаленитѣ снопе.

(Една сцена неописана отъ Тургенева).

Бѣше близо прѣдъ жътва.

По полето, по пожълтѣлитѣ стърнища, лежаха редове кръстци, наслагани по всѣка посока, очаквайки да бждатъ откарани на гумното и да прѣцатъ подъ кремъцитѣ на диканята. Тия дълги редове снопе наумяваха труповѣтъ по едно бойно поле, което жестоката битка бѣ посѣяла съ своитѣ безчислени жертви. Само, че това бойно поле бѣше радостно и благословено. Побѣдата бѣ спечелена не отъ желѣзото и огъня, а отъ чествия трудъ и отъ производителната ржка на работливия селенинъ. И картината бѣше спокойна, весела. Но доктора М., знаменития софійски ловецъ, съвсѣмъ не тая картина го занимаваше. Вървейки по слокове и прѣзъ стърнища, той назърташе за ловъ. Очитѣ му и слуха му бѣха на шрекъ не ще ли изфрѣкне отъ нѣкъдѣ пждпжджеъ или заякъ, за да го свали съ вѣрния ударъ на оржжието си. Ненадѣйно единъ заякъ искокна задъ блискитѣ кръстци. Докторътъ грѣмна, но видѣ, че дивечтъ избѣга нататѣкъ здравъ и читавъ, незасѣгнатъ отъ брабонкитѣ, и изчезна отъ погледитѣ на хрътката и на ловеца. Кучето съ сърдитъ и плачевенъ лай се шураше на лѣво и на дѣсно, изгубило дирята на жертвата си. Докторътъ го извика назадъ, като се убѣди, че истърва лова, и приклѣкна въ сѣнката на едни кръстци, за да си почине.

Той извади папироска, драсна кибритъ, запали я и запуши.

Но едвамъ дръпна два пжти съ наслада цигарото си. Той забѣлѣжи, че до него се пуши нѣщо.

— Ахъ! извика той, като видѣ, че единъ снопъ гореше, запаленъ отъ невнимателно фърлената неугасена кибритена клечка.

Той скокна и зе да тъпче съ кракъ. Но пламъчетата бързо пъпляха, прифързваха по изсъхналитѣ и възпламеняющи, като праханъ класове. Той заудря съ дръжката на пушката, но това още распалаше огъня. Въ нѣколко секунди пламъцитѣ обгърнаха цѣлия кръстецъ, па се разпространиха и по другитѣ, що образуваха реда. Тѣ запращѣха зловѣщо сръдъ гъстъ димъ.

Докторътъ правеше отчаяни усилия да угаси пожара, подпомогнатъ отъ вѣтреца. Огънътъ изядаше алчно и немилостиво натрупаното богатство на селския трудъ, пъплеше по стърнището и заплашваше другитѣ кръстци.

Смаянъ отъ тая бѣда, той не знаеше какво да прави повече и бързо закричи прѣзъ нивата, да се отдалечи.

Отъ къмъ селото се появиха селяне. Тѣ идяха тичешкомъ на самъ, къмъ димящитѣ се кръстци. Тѣ му викаха да чака. Нѣколцина носяха дълги пръте. Лицата имъ бѣха свирѣпи отъ гнѣвъ.

Докторътъ разбра критическото си положение, и че напраздно ще иска да се освободи съ бѣгъ отъ разлютенитѣ селяне. Той знаеше, че ще бѣде съсипанъ съ бой и съобрази едничкото сръдство, за да избѣгне тая зла участь. Той дочака селянетѣ.

— Ти ли запали, господине? извика единия, старъ шопъ, съ небръснато черно лице, твърдѣ грубо, което гнѣвътъ правеше звѣрско.

— Що запали кръстцитѣ бе? — крѣскаше другиятъ, бѣлобродъ, нисъкъ и хромъ селянинъ, съ дивъ погледъ, като замахна съ климията, безъ да удари.

Докторътъ извика:

— Франкъ консулъ!

И зафана да батка нѣкои най-употрѣбителни български думи, размѣсени съ френски фрази, съ помощта на които да имъ обясни, че не нарочно е запалилъ снопетѣ, като придружаваше оправдателната си рѣчь съ силно ржкомахане.

Късиятъ шопъ му грабна пушката. Докторътъ се разсърди отъ тая дързостъ и се спушна да си я земе, жалящъ да остане въ ролята си на гордъ чужденецъ.

— Тоя не е българинъ, бе!

— Какъвто ще да е! — извика стария шопъ съ звърското лице и го затегли за ржката, като псуваше.

Пристигнаха и други шопи.

— Тоя ли запали бе снопитѣ ми? — викаше яростно, облѣнъ съ потъ, единъ сухъ селянинъ, гологлавъ.

— Този бе, този!

— Не го пускайте, майка му стара.

— Дайте да го научимъ какъ се пали люцко добро.

Ужасениятъ докторъ усѣти дѣхътъ на вино. Селянитѣ бѣха пили!

— Франкъ консулъ! — извика пакъ той, като си блѣскаше юмрука по гърдитѣ.

Но селянитѣ не разбраха или не искаха да разбератъ какъвъ е тоя господинъ. Тѣ го стрѣляха съ злобни погледи, като го обсипваха съ сърдити въпроси, и съ псувни. Тѣ се трупаха застрашително около него.

Като гладаше тия яростни, искривени отъ гнѣвъ лица, нему му се стори, че е падналь въ рѣцѣтъ на людоѣди въ нѣкой тихоокеански островъ.... Той съ очудване забѣлѣжи странната прилика на едного отъ тѣхъ съ Фридриха велики — чийто образъ, заедно съ образитѣ на други знаменитости имаше у тѣхъ въ албома си. — Сжщитѣ жгловати чѣрти, заостренъ носъ, съ остъръ ястребовъ погледъ; другъ единъ шопъ — който му грабна пушката — приличаше удивително на Виктор Хюго, единъ Викторъ Хюго въ диво състояние, зълъ и неукротимъ. Единъ другъ шопъ пѣкъ, много яростенъ, съ лице черно, съ дебели бръни поукани, и съ глава, вмѣсто съ шапка, забрадена, неизвѣстно защо, съ кърпа, наумяваше Менелика... Но бурята, която гърмеше около него, не му оставяше врѣме да се любува на тия шопски копия на велики хора, и той съ своя размѣсенъ языкъ и съ движения имъ обясни, че е неволно причинилъ пожара, показа имъ една клечка кибритъ и я фърли на земята, за по-голѣма нагледность.

— А! Ей го! Самъ си исповѣда: съ кибритъ запалилъ снопето! — извика она, който приличаше на Фридриха велики

— Ахъ ти, жено! — извика стопанътъ на кръстцитѣ. Питайте го, защо запали? да се огрѣй ли?

Но Викторъ Хюго реवेशе:

— Тая ржка трѣбва да я отсѣчемъ! Така е, така е, вн парчета!

„Дайте ние да му запалимъ брадата!“ каза Фридрихъ Велики. (стр. 22). 23

Стопанътъ гледаше кръстцитѣ си какъ се испепеляваха и плачеше.

Дойдоха още селяне.

— Какъвъ е този бе?

— Инженеръ, каза нѣкой си: азъ сжмъ му продавалъ млѣко въ София.

— Що чини той въ нашитѣ ниви? Що си не стои при жена си... тамо ней...?

— Дайте пъкъ ние да му запалимъ брадата! — каза Фридрихъ велики.

— Да го закараме въ село, хайде!

— Дайте да го вържемъ!

Докторътъ фана да прави движение, като че брои пари, за да имъ докаже, че е готовъ да заплати стойността на изгорѣлитѣ кръстци. Той би искалъ да имъ каже, че е готовъ да плати двойно и тройно цѣната, която би му показалъ стопанътъ, но понеже се бѣше осѣдиль да не знае български езикъ, той се изнуряваше въ отчаяни ржкомахания, които нищо не обаждаха на селянитѣ. Послѣ трети пътъ извика рѣшително:

— Бенъ франкъ консулъ!

— Консулъ билъ бре: — извика единъ който разбра що значеше тая дума.

— И секретаръ да е, и князь да е — да не пали мжката ни съ кибритъ, възрази Фридрихъ велики.

— Охъ, мойтѣ кръстци, отидоха, пепель станаха! вайкаше се стопанътъ на нивата.

Викторъ Хюго поиска да го върже.

Докторътъ се размахва гнѣвно и го удари силно по лакътя. Викторъ Хюго се разсърди, блѣсна доктора, па го фана за прѣдницата.

Нѣколко юмрука и мушканици се изсипаха по снагата на консула. Два прѣта се стовариха по рамената му.

— Дръжте бре!

И нѣколко попуकани ржцѣ извиха неговитѣ отзадъ. Единъ селянинъ му ги върза съ пояса си.

— Сега, въ село! заповѣда Фридрихъ велики.

— Чакайте, стражаръ иде!

Тѣ се спрѣха като видѣха че селски стражаръ се задава запѣхтиянъ. Той бѣше видѣлъ отдолу пожара и навалицата и бързаше да види що има.

Докторътъ извика съ плачевенъ гласъ на стражара:

— Аманъ бе, ела ме отърви бе! Дѣ се намирамъ азъ: при прага на българската столица ли, или въ дивата Дахомея?

По заповѣдъ на стражара развързаха ржцѣтъ на плѣнника. Той се трѣшна на земята сломенъ.

— Какво искате отъ господинъ доктора бе? — попита стражарътъ.

— Той ме запали! — извика стопантъ на нивата.

— По погрѣшка, бе брате! и докторътъ обясни и на стражара, по български вече, какъ се случило нещастieto. — Кажи му, продължи той, като посочи притежателя, че азъ съмъ готовъ да заплатя стойността на изгорѣлитѣ кръстци. — Колко струва загубата? Тройно ще я дамъ. Колко лева?

— Нечемъ му левоветѣ! — извика неутѣшимия Стоянъ. Азъ си искамъ снопето. Мжката си сакамъ да видя тука, за която съмъ се трошилъ и потилъ. — За това ли Господъ даде берекетъ, запази ни отъ суша и градъ, за това ли сѣхъ. жънахъ, събирахъ, и когато да се порадвамъ, да дойде негова милостъ да даде огънъ на снопето?

И Стоянъ съ разсълзени очи гледаше димящитѣ снопи.

Най послѣ, стражарътъ го принуди да земе щедрото възнаграждение що му даде докторътъ. Той скри паритѣ въ пазвата си и пакъ продължаваше да бѣбри, да се отчайва и да се вайка.

— Но този човѣкъ е идиотъ! Получи си двойно загубата. Сега защо квичи? каза докторътъ, като отминаха нататѣкъ съ стражара.

— Извинявайте ги, господинъ докторе, казваше му стражарътъ усмихнатъ. — Тия селяне сж прости хора Тѣ обичатъ да се радватъ на рожбата си, да завлѣчатъ снопитѣ на хармана. Тамъ ще ги вършеятъ, ще се радватъ дѣцата, ще се повозятъ на диканята; послѣ ще си закаратъ житото въ града на пазаря да си го продаватъ, както е обичая; послѣ да се черпятъ въ кръчмата и да се фалятъ, кому нивата колко е родила и колко фанало житото. Тѣй виждатъ и сладостта на паритѣ, сирѣчъ. А сега, тоя селянинъ дохожда тука и вижда само пепелъ, — разправяше му добродушно интелигентния стражаринъ, самъ земледѣлецъ по-прѣди и запознатъ съ психологията на българския селянинъ-земледѣлецъ.

Увеселителенъ влакъ.

I.

Гара Букурещъ!

Огромната тълпа пътници българи, отъ двата пола, се изсипа отъ вагонитѣ.

Г-нъ Туркуловъ и жена му сѣднаха въ кола и потеглиха за една гостилница, за която по-рано узна Туркуловъ, че е по-евтина.

Гърмежътъ по улицитѣ, високитѣ здания на ромънската столица, богатитѣ магазини, роскошнитѣ накити на женитѣ, върволякътъ, движението, картината на непознатото и необикновеното, зашеметиха госпожа. Туркулова.

Тя пръвъ път пътувала толкова далеко отъ улица „Аспарухъ“. Мжътъ ѝ я бѣше извелъ да види свѣтъ, възползуванъ отъ увеселителния влакъ *София—Букурещъ*, разходка наредена отъ единъ досѣтливъ прѣдприемачъ, съ твърдѣ намалени цѣни. На това се дължеше голѣмия брой пътници.

Въ скромната гостилница, дѣто слѣзоха и други българи, Туркулови се спрѣха само нѣколко минути, па излѣзоха, нетърпеливи да поразгледатъ Букурещъ

Вървѣха на посока, тѣ минаха прѣзъ разни улици и излѣзоха на главната: *Strada Victoriei* (улица на побѣдата). Бѣше празниченъ день. Булевардътъ прѣдъ университета гъмжеше отъ навалица. Тамъ привлѣче вниманието имъ конната статуя на Михай Витязя. Дълго запаха прѣдъ бронзовия ликъ на ромънския герой, блѣскани отъ върволяка, заглушавани отъ мълвата — безъ да обръщатъ внимание ни на едното, ни на другото.

Госпожа Туркулова най-послѣ се умори отъ гледане.
— Цанко, да видимъ друго.

И тя машинално изви ржка, за да фане подъ мишница пакъ мжжа си, изгледвайки за послѣденъ пътъ гигантската закривена опашка на бронзовия конь.

Но тя почувствува че ржката ѝ бутна гърбътъ на нѣкого и се извърна.

Оня, когото бутна, не бѣше Цанко.

Тя видѣ, че я гледа очудено единъ непознатъ господинъ.

— Цанко! — извика тя и се заозърта.

Непознатиятъ сѣ я гледаше зачуденъ. Тя му се не бѣше извинила.

Магдалина зе да обикаля паметника, пробивайки си пътъ прѣзъ тълпата, съ ржцѣ и лакти, за да види мжжа си.

Очитѣ ѝ видѣха безброй мжже, но нѣйния нѣмаше.

— Изгубихме се! — прошепна тя безпокойно.

Послѣ пакъ се зашуря изъ тълпата, въ която на халостъ се сили да съгледа нѣкой отъ българитѣ, дошле заедно съ тѣхъ.

Магдалина помисли, че не ѝ остана друго, ами да се върне на гостилницата, тамъ да чака Цанка. Да бѣ по-съобразителна би чакала на сѣщото мѣсто; но Магдалина, остнала простодушна провинциалка и въ Софія, неопитна, съ умъ привикналъ да се води отъ други умъ, не можѣ да съобрази това просто нѣщо.

Тя махна на единъ файтонджия.

— Унде? (на кждѣ?) попита возачътъ

— На хотела карай! — каза тя, но веднага сѣти, че той не разбира български, а тя не знае влашки. Тя не бѣше попитала за името на гостилницата си.

— Иди си, иди си, — каза тя на влаха.

Той я изгледа зачуденъ, избѣбра нѣщо недоволенъ и шибна конетѣ.

II.

Тогава Магдалина рѣши да се управи сама до гостилницата си, като се стараете да си припомни по нѣкои видени сгради и прѣдмѣти улицитѣ, изъ които бѣха дошли.

Тя помнеше, че прѣди да излѣзатъ тука, бѣха минали край една градина и фана посоката, която ѝ се стори, че е най-вѣрна. Мина една по-малко шумна улица и се озова на.

Оня, когото бутна, не бѣше Цанко! (стр. 26).

нѣкакъвъ мегданъ, на она край съ градина. Като отиде до нея, видѣ че е друга градина.

Тя се озърна слисана.

Спомни си тогава, че бѣше видѣла високото кубе на една черква. Едно такова кубе се издигаше не далеко прѣзъ къщата. Улови друга улица по посока на това здание. Но намѣри, че тая черква е друга. Тогава съгледа, че се издигаха наблизо и далеко и други кубета на черкви. Това я забърка.

Често минувачи се спираха и изглеждаха тая хубава жена очудени.

Единъ двама млади, наконтени мъже, почтително подигнаха шапките си и я запитаха, или ѝ думаха нѣщо, което тя не разбираше.

— Боже мой! пѣшкеше тя, като продължаваше да се дута изъ улицитѣ и да изглежда зданията прилични по нѣщо на гостилници.

Па фана да негодува противъ мъжътъ си.

— Остави ме, зарѣза ме, дивакътъ. Изгуби жена си! Дѣ се е чуло това?

И пѣшкеше.

Тя попитваше неволно нѣкои срѣщнати хора за мъжа си, дано се улучи нѣкой бѣлгаринъ. И на влашкитѣ имъ въпроси тя отговаряше въпросително: Туркуловъ?

— Трѣбва да е туркиня или да търси нѣкой турчинъ, казаха си двама офицери, на които пакъ бѣше отговорила съ тая дума.*) Па ѝ махнаха да дойде съ тѣхъ. Тя довѣрчиво ги придружи и вървѣха заедно около сто метра.

— Crèdieu! Elle n'est pas mal. Un vrai type de femme mignonne, каза единиятъ.

(Дяволъ! Бива си я. Истински типъ на миловидна женица).

— Elle plait vraiment, казваше другиятъ.

(Наистина, привлѣкателна).

Тѣ повикаха стоящия до жгѣла стражаринъ и му говориха нѣщо.

Стражаринътъ, човѣкъ нисъкъ, дебелъ, съ грубо лице, съ паднали мустаци възъ устата, дойде при нея, поздрави я и я попита:

— Туркулъ?

*) Turcu, Turcul по ромънски значи турчинъ.

— Да, да! отговори Магдалина радостно. Тя се чудеше какъ не се сѣти по-рано да се обърне до съдѣйствието на полицията, за да намѣри мъжа си.

— Пофтимъ, домна! — каза ѝ стражарътъ и ѝ направи знакъ съ ръка да го послѣдва.

Тя тръгна съ него поуспокоена.

Нѣколко пѣти полицейския служителъ се обръща къмъ нея сѣ съ тоя въпросъ:

— Турку?

— Да, да да, Туркуловъ.

И тя се усмихваше щастливо. Какъ сега ѝ се виждаше симпатиченъ тоя човѣкъ.

Минаха двѣ улици, прѣсѣкоха градина съ желѣзенъ столбъ. Магдалина пакъ помисли, че това е първата градина и улицата ѝ се стори, че е една отъ минатитѣ съ мъжа ѝ.

— И каква хитра тукашната полиция! мислеше тя. — Знаятъ всѣки пѣтникъ дѣ е слѣзълъ и какъ го викатъ. Какъ ще да натъркамъ носа на Цанка, тоя дивакъ! Послѣ ѝ домилъ за него: — И той сега ме дири и се е уплашилъ за мене... Трѣбва единъ цѣлъ левъ да подаримъ на стражарътъ.

Припичаше. Магдалина имаше силна жажда отъ многото ходене. При едно павильонче на улицата видѣ, че хората пиятъ вода изъ чаша, която имъ наливаше момиче.

Тя направи знакъ на другаря си, че иска да пие. Той разбра и се отби съ нея при павильончето. Но като сръбна отъ содата, тя се намръщи и остави чашата.

— Вода! каза тя.

Дѣвойката разбра и ѝ налѣ вода. Магдалина съ наслаждение изпраздняше чашата, до гдѣто другарътъ ѝ размѣняше нѣколко думи съ продавачката на сода. Тя пакъ зачу думитѣ „туркъ“, „туркулъ“.

Стражарътъ испи недопитата отъ Магдалина чаша съ сода, па ѝ каза като си отри надвисналитѣ мустиси: — Мерси. Продавачката я гледаше любопитно.

— Фрумоза домна, каза тя (хубава госпожа).

Магдалина ѝ се усмихна приятелски, остави ѝ гологанъ и тръгна пакъ съ стражара.

Тѣ вървѣха, като добри и стари приятели. Стражарътъ, щастливъ, че има случай да услужи и даже да кавалерствува

на такава миловидна чужденка, често я гледаше привѣтливо и ѝ изговаряше: фрумоза домна.

Срѣща имъ се зададе единъ файтонъ.

— Пазеци! каза ѝ той и я отстрани.

Тая дума „пазеци“ я зачуди.

Попита го: — да не сте българинъ? Но той нищо не разбра, само ѝ кимна ухилено.

— Не е българинъ, помисли си Магдалина; но влашкия язикъ е разбърканъ съ български, азъ съмъ чула отъ *Македонски* въ театра когато играяха Хжшоветъ.

Най-послѣ стражарътъ ѝ посочи една къща, надъ която се развѣваше червено знаме.

— Не е това! каза тя и се спрѣ нерѣшително. Зданието съвсѣмъ неприличаше на гостилницата ѝ.

Но стражарътъ сочеше съ прѣстъ зданието и я приканваше съ убѣдителни знакове да го послѣдва

— Тукъ ли е? — попита тя, твърдѣ зачудена, какво ще прави мжжътъ ѝ въ тая къща съ червения байракъ.

— Да, да, отговори утвърдително стражарътъ.

III.

Като дойдоха до портата, той натисна копчето на електрическия звънецъ. Вратията се отвори и излѣзе единъ високъ, дългомустакатъ човѣкъ, съ фесъ, съ арнаутска ризница, аленъ чепкенъ, обшитъ съ злато

На Магдалина трепна сърдцето отъ радостъ. Арнаутинтъ ѝ се видѣ по-близъкъ, по-свой човѣкъ отъ всички тия власи.

Стражарътъ му расправи нѣщо, прѣдаде я на арнаутина, поздрави я и тръгна

— Чакай! и тя извади та му даде четиритѣ гологана, които ѝ останаха.

— Бо да прѣсти! поблагодари я полицейския служителъ.

— Иматъ и *Богъ да прости* — знамъ това отъ *Македонски*. — Дали го помнятъ тука още съ ризницата — думаше си Магдалина; но тя нѣмаше време да довърши размисленията си. Арнаутинтъ ѝ проговори: буюрунъ, мадамъ! и тя тръгна покорно слѣдъ него.

— Какво ще прави тука Цанко?

Влѣзоха въ широко антре съ паркетъ, послѣ въ една стая мобилирана съ кадифени кресла и канапета. Арнаутинѣтъ я покани да сѣдне, па излѣзе.

Магдалина, като чакаше мъжа си, изглеждаше богатата стая. На стѣната висеше голѣмъ образъ на султана въ златно крѣжило.

— Какво прави тука тоя султанъ? зачуди се тя, — и Цанко при него?

На единъ украсенъ съ садефени шарки столъ стоеше пѣстро фарфорово наргиле, съ увитъ около него, като червена змия, маркучъ. Имаше фотографии по стѣнитѣ. Тѣ прѣдставляваха сѣ хора съ фесове и съ ордени по гърдитѣ.

Вратата се отвори и влѣзе единъ младъ изященъ турчинъ, съ интеллигентенъ видъ.

— Кой османлия търсите, госпожо? попита я той вѣжливо.

Тя не отбираше турски. Ограничи се само да изрѣче името на мъжѣтъ си. Той я попита по французски. Тя дигна рамена.

И той дигна рамена.

Това бѣше драгоманина на турското въ Букурещъ посолство, дѣто била доведена отъ досѣтливия стражаръ.

Чиновникѣтъ рѣзбра, че тая жена по погрѣшка е доведена тука.

— Не е ли тука Туркуловъ? — попита тя, обхваната отъ ново отъ безпокойствие. Ефендито разбра, че Туркуловъ е собствено име и че търси нѣкого, който носи това име.

— Йокъ, отговори той.

Само тая дума разбра. Тогава стана, плахо, за да си излѣзе. Турчинѣтъ я попита пакъ, като си припомни окончанието на името.

— Московъ? Сърбъ? Булгаръ?

— Булгаръ! извика Магдалина.

— София? Варна?

— София! отговори Магдалина. Надѣждата изново я съгрѣ.

По лицето на ефендито се исписа удовлетворение. Той вълномна усмихнато, повика арнаутина-гавазинъ и го попита за адреса на българското агентство, записа го на единъ листъ хартия и ѝ я даде съ думитѣ: — Мадамъ, булгаръ консулато.

Магдалина му благодари съ лека усмивка.

Той се извърна къмъ гавазина: — Я заведи госпожата до главната улица, отъ тамъ сама ще се управи съ бѣлѣжката ми..

IV.

До главната улица имаше доста разстояние. Магдалина съ арнаутина вървѣха заедно, като сегистъ-тогистъ размѣняха мимически движения, съ които си отговаряха на неразумни въпроси.

Арнаутинатъ се улучи човѣкъ надаренъ съ особено рикарско чувство къмъ жената, оставена врѣменно подъ закрилата на неговата храбростъ и тактъ. Величественно се размѣташе ризницата по тротуара и минувачитѣ очудени гледаха тоя исполинъ съ тая малка жена; той имаше изгледъ на човѣкъ, който се готви да убие съ юмрука си всѣки, който би дръзналъ да оскърби даже съ единъ нескроменъ погледъ госпожата. Нѣкои земаха Магдалина за дъщеря, жена, или роднина на нѣкой посланикъ и съ почетъ се отстраняваха

Магдалина стискаше билетчето на ефендите и мислеше за мъжа си и за терзанията му тая минута. Мислеше си още колко митарства има додѣ се намѣри съ него, защото и въ българското консулство не можаха да знаятъ името на една гостилница, която и тя незнае.

Добросъвѣстниятъ арнаутинаъ фърляше звѣрски погледи на нѣкои отъ срѣщнатитѣ, които си позволяваха да се вторачватъ твърдѣ въ Магдалина, а като прѣсичаха улицата викаше повелително на файтонджитѣ да спратъ или да се отбиятъ. Това силно ласкаеше Магдалина: тя пръвъ път въ живота си се виждаше прѣдмѣтъ на такова внимание.

Като излѣзоха на главната улица, арнаутинатъ, прѣди да се раздѣли съ нея, даде ѝ и устни насочвания. Тя само климаше привѣтливо, безъ да разбере нѣщо, като се вгледваше въ огромнитѣ му мустаци, които стърчаха застрашително високо надъ главата ѝ.

Стисна му ръката съ признателностъ и продължи пътя си сама, спирайки се неволно прѣдъ моднитѣ магазини или се огледваше въ стѣклата имъ, дѣто виждаше бузитѣ си твърдѣ разчервенѣли. Даже видѣ брадавичката си и се усмихна.

— Ако ме дири мъжътъ ми, по тоя бѣлѣгъ ще ме дири...

При единъ такъвъ магазинъ, дѣто прикова вниманието ѝ една прѣкрасна сламена капелина, съ чюдна копринена фльонга въ срѣдата, съ брилянть между вѣнче отъ сапфири, съгледа, че е изпуснала книжката. При това откритие тя се изново обезспокои. Тя се озърна плахо. Слънцето залѣзваше. Продължи пътя си и пита на нѣколко мѣста за българското консулато — „българъ консулато“ — безъ да получи свѣсенъ отговоръ и сѣ отиваше напрѣдъ: гладна, уморена, подвлѣкла крака. Дойде ѝ на умъ да земе файтонъ, но като се сѣти, че нѣма пари, отказа се отъ това намѣрение.

— Както ми разправяше арнаутина, ще е близо тукъ нѣкъдѣ! И тя попита единъ стражаръ за българското консулато.

Той дигна равнодушно рамена, види се, не я разбира, или незнаеше това консулато. Но други единъ доби видъ, че разбра и ѝ посочи въ дѣното на една напрѣчна улица.

Тя дѣйствително можа да види едно знаме, че се развѣва тамо. Скоро щѣше да мръкне и едничката ѝ надѣжда оставаше тамъ, при оня байракъ. Какъ ѝ тупаше сърдцето, като го приближаваше. Още по-отблизо тя видѣ, че тамъ сѣ два байрака, отъ двѣтъ страни на една отворена порта, съ арка отгорѣ. Въ двора, заградени съ желѣзенъ стоборъ, се зеленѣяха дървета.

V.

Магдалина влѣзе запѣхтяна подъ арката, на която въ здрачѣтъ не можа да прочете надписа. Имаше подъ дърветата много кръгли маси съ столове при тѣхъ праздни. При всичко, че никой гавазинъ я непосредствена, тя се запѣти изъ алеята къмъ павилйона въ дѣното на двора.

Прѣсрѣщна я единъ господинъ съ бѣла вратовръзка и съ фракъ и я попита какво желае.

— Тукъ българъ консулатъ? — попита тя запѣхтяна келнера.

Той ѝ отговори по-напрѣдъ съ слова, послѣ съ знакове, че тука нѣма таксва нѣщо.

Магдалина позна тогава, че това е градина и бирария, и изпѣшка безнадѣждно.

Тя бѣше прѣмалѣла и сѣдна при една маса. Въ тоя мигъ дворѣтъ се освѣтли съ фенери и се появиха нѣкои гости.

Магдалина стоеше слисана, безпомощна и се готвеше да заплаче, и не виждаше господина съ бѣлата вратовръзка и съ фрака, който стоеше неподвиженъ прѣдъ нея, очаквайки да му поржча нѣщо.

Но той я остави, понеже вниманието му отвлѣче единъ новъ гостъ, човѣкъ младъ още, съ рижи бакенбарди, изящно облѣченъ, който вървѣше изъ алеята, въртѣйки небръжно бастуна си.

Тѣ се сприваха малко врѣме, като гледаха насамъ. Послѣ господинътъ съ бакенбардитѣ се запъти къмъ масата, дѣто стоеше Магдалина.

Господинътъ съ бакенбардитѣ я поздрави учтиво по български. Магдалина дигна очи. Тя го не познаваше. Но като чу българското „добъръ вечеръ“ нова надѣжда я ободри. Тя го попита за българското консулато. Непознатиятъ ѝ отговори, че въ тая улица е персийското консулато, и искаша готовность да я заведе въ българското. При всичко, че той говореше завално, неправилно български, като единъ чужденецъ, незнающъ добръ езика. Магдалина съ удоволствие прие тая срѣща и не се зачуди, когато той ѝ поиска позволение и сѣдна при масата.

Той изслуша, съ живо на гледъ участие, одисеята на Магдалина изъ Букурещъ и впиваше остро погледа си въ милото ѝ развълнувано лице. Тя неволно усѣти довѣрие къмъ тоя любезенъ господинъ, тѣй изященъ, тѣй почитителенъ. Безъ да я пита, той деликатно ѝ поржча бира съ закуски. Магдалина, подиръ дълго отказване, склони да приеме угощението му — тя прѣмираще отъ гладъ, — слѣдъ което щѣха да идатъ при консулатото. Мнозина други гости отъ други маси поглеждаха усмихнато или завистливо тоя господинъ, честитъ въ обществото на такава напета дама.

Внезапно господинътъ съ бакенбардитѣ съгледа, че влѣзе въ градината една висока млада госпожа, извини се и отиде при нея. Магдалина остана сама втрѣщена.

VI.

Когато Цанко Туркуловъ истърва, по една непростителна разсѣянность, съпругата си при паметника на Михай Витязя, той я дири въ тълпата напраздно, а послѣ се затечи къмъ

една друга госпожа и я гопи доста надалеко, за да се убѣди съ ужасъ, че се е припозналъ.

И зашурия се да търси Магдалина.

Като изгуби надѣжда да я види на тоя булеваръ, той се затече въ гостилницата си, разумѣва се, безплодно. Тогава съобрази, че жена му не знаеше името на гостилницата, чийто латински надписъ и не би могла да разбере, нито можеше да се управи изъ непознати и забъркани улици до нея. Па се сѣти, че тя нѣма и пари!

Уплаши се Цанко и се залута да я дири изъ околнитѣ улици, на посока.

Случаятъ го срѣща съ познатия намъ стражаринъ съ падналитѣ възъ устата мустаци. Той и нему зададе въпроса си, зададенъ до сега на петнайсетина пазители на тишината — той знаеше влашки.

— Съгледахте ли жена ми, една чужденка, да ходи тадѣва? Вмѣсто ужасното и кратко: „намъ възутъ“ (не видѣхъ) или нѣмо повдигане на рамена, тоя пътъ Цанко чу питането:

— Чужденка? Каква бѣше?

Цанковитѣ очи свѣтнаха.

— Една малка жена, съ сини очи, съ чипичѣкъ носъ и съ една бръдавичка на лѣво на брадата.

— Видѣхъ я, каза стражарѣтъ.

— Видѣхте я? На какъ отиде?

— Вий сте неинъ мъжъ?

— Да.

— Турчинъ?

— Не!

— Тя приказва съ менъ, но тя търсеше турчинъ.

— Защо е търсила турчинъ?

— А, господине мой, незная това. Друга ще е вашата жена, щомъ не сте турчинъ. Малко ли госпожи иматъ сини очи и бръдавички?

Стражарѣтъ разсѣждаваше нѣщо на умътъ си.

— На какъвъ езикъ приказваше?

— На никакъвъ. Само едно казваше: „Tugcul“.

— Жена ми е! Азъ съмъ Туркуловъ! — извика въ полуда отъ радостъ Цанко и поиска да прѣгърне стражара.

Слѣдъ двѣ минути единъ файтонъ, като стрѣла фучеше къмъ турското посолство.

Отъ тамъ файтонътъ, като стрѣла фучеше къмъ българското дипломатическо агентство.

Отъ тамъ файтонътъ, като стрѣла фърчеше къмъ полицейското комисарство.

Полицията и тя тури на нога всичкитѣ си сръдства.

Стражарътъ, който погрѣшно прати Магдалина къмъ персийското консулато, даде показанията си на комисаря. Единъ файтонъ съ него и Цанка изтрѣця въ персийското консулато, късно.

Но стражарътъ прѣдъ зданието обади, че видѣлъ подобна жена, но тя влѣзла въ градината.

Хай въ градината!

Имало такава жена съ чипичкъкъ носъ и съ бръдавичка, но тя вечеряла съ домну Липяну и излѣзли алабраце.

— Домну Липяну? — извика комисарътъ.

— Кой е този Липяну? — попита запхтиянь Цанко.

— Единъ отъ най-опаснитѣ донжуани на столицата. Ето страненъ случай!

— Какви сж тия донжуани? — питаше Цанко безпокойно, отчаяно слабъ въ областта на литературата. — Разбойници нѣкакви?

Комисарътъ се усмихна:

— Тоестъ... своего рода разбойникъ... Животътъ не зима, но...

Цанко настрѣхна.

— Господинъ комисаръ! Искамъ си жената честна и непожътната, както я доведохъ у васъ! — викаше Туркуловъ, и въображението му работеше немилостиво и неговото сърдце изпитваше мъжитѣ на пѣкъла...

— А, господине, въ нашитѣ сили е да ви я повърнемъ здрава и читава — този злодѣй Липяну никога не убива женитѣ — останалото зависи отъ възрѣннията на мадамъ Туркулова.. Вие най-добрѣ познавате... темперамента на съпругата си, и въ единъ градъ пѣленъ съ опасни примки и съблазни, като нашия, благоразумнитѣ мъже внимаватъ да не изгубватъ женитѣ си...

Комисарътъ прати стражаръ да наиде домну Липяну, пожела всѣко благополучие на Туркулова и отиде по друга работа.

VI.

Туркуловъ се скитѣцѣли часове изъ освѣтленитѣ улици и рѣглежда всѣка жена съ кавалеръ. Веднажъ даже извика по

име Магдалина, като я видѣ гърбомъ подъ ржка съ единъ господинъ и понеже изглеждаше, че тя си прави оглушки и не се извърна, той енергически я стисна за лакътя, ужасенъ въ сжщия мигъ, като видѣ друга жена. Господинътъ, възмутенъ отъ тая дързостъ, поиска да повика полицията, но Цанко изчезна въ мърчината.

Главата му се пукаше отъ мисли.

— Тя е такава срамлива!... Какъ да излѣзе алабраце съ единъ чужди мъжъ!... И да приеме да я гощава още!... И дойде му горчиво на умъ българската пословица: „кокошка и жена синоръ нѣматъ“. — Право иматъ турцитѣ дѣто казватъ: „На жена калжчъ дай, воля не давай!“... Но азъ съмъ пакъ кривъ: защо я изтървахъ! И той кроеше вече въ ума си да я напуща...

Той се скиташе въ полуда. „Не, нѣма да я напуща! И какъ ще може безъ нея?“ Послѣ помисли мрачно, че каквото и да се случи, Магдалина ще бѣде доведена въ българското дипломатическо агенство.

— Тя сѣ ми се сърдеше за това пусто име: Туркуловъ, мислеше си той, — но сега благодарение на него азъ ще я намѣря. Всѣко зло за добро... Той пакъ отиде на агентството, но му казаха, че я нѣма тамъ.

И ужаснитѣ мисли продължаваха да ровятъ и горятъ, като нажежени шишове, мозъка му.

Той се върна отчаянъ въ гостилницата си. О, чудо! о, щастие! Тамъ намѣри Магдалина и друго българско семейство. Тѣ се бѣха случайно намѣрили въ градината и дошле заедно въ гостилницата (градинския слуга по невнимание, бѣше далъ невѣрни показания).

— За срамотата! — казваше още развълнуваната Магдалина подиръ първитѣ обяснения, — да ме изгубишъ!... Ами какво ще стане съ насъ, ако земе нѣкой да ни опише и ни напечата?

Съпрузитѣ Туркулови прѣкараха, до тръгването на увеселителния влакъ, още два дена въ разходки изъ Букурещъ. Излишно е да питате откопча ли се на минута поне Цанковата ржка отъ Магдалинината...

Прощапалникъ.

У Никифорова, богатия софийски гражданинъ, прѣдстоѣше да се извършва на третия день на коледа, вечерята, прощапалника на първородния му синъ Николча.

За бащата и за майката, ошастливени съ наслѣдникъ, това събитие бѣше особено радостно и честито. Тѣ бѣха по-искали да го отпразднуватъ по най-блѣскавъ начинъ въ сръдната на роднини и близки семейни приятели.

Раскошно и съ вкусъ, накичения салонъ, озаренъ отъ висяща ламба—люстра, която заливаше съ привѣтливъ свѣтъ-ликъ скъпите белгийски килими, кадифените, вишневи цвѣтъ кресла, златните крѣжила по картините и на голѣмото огледало, и сичките ония дребни нажитни нѣща отъ мраморъ и бронза, съ които ржката и тънкия вкусъ на младата домакиня бѣха умѣли да повишатъ привлѣкателността на великолѣпната обстановка.

Единиятъ кѣтъ на салона се пълнеше отъ високата, „йолка“, устроена по коледа, за радостъ на сина, прѣсно руско нововведено въ нашите столични обичаи. По нейните тъмно-зелени клони, посипана съ искусственъ снѣжець, за да се науми бориката въ зимната си прѣмѣна, и умотани съ паяжина отъ блѣстящи сръбърни и златни жици, висяха въ видъ на фарфорови чашки или цвѣтни кандилца многобройни кошнички съ конфекти, бонбони, шоколадчета — всичко това назначено да изпълни съ радостенъ въсторгъ очите и душата на малкото човѣче, царятъ и славата на кѣщата, въ която тая вечеръ бѣше и героятъ.

Домакинътъ, четирийсетъ годишенъ мъжъ, високъ, пѣ-

ленъ, съ погледъ внушителенъ, господарски, съ движения самоувѣрени и рѣзки на човѣкъ привикналъ да повелява, самъ шеташе и даваше послѣднитѣ разпорѣждания на прислугата, за да бѣде всичко въ редъ за приличното посрѣщане на очакванитѣ гости. Жена му, черноока хубавица, съ сръденъ рѣстъ и съ малки красиви бѣли рѣцѣ, влизаше и излизаше, шумейки съ копривената залѣпена на стройната ѝ снага рокля, носейки съ себе си атмосфера отъ тънки благовонни миризми, и фърляше надзорни погледи върху уреда въ салона и извънъ него.

Третиятъ членъ на семейството — героятъ сега — Николчо — не се показваше. Чуваше се само сребристиятъ му вѣкъ въ близката стая, често прѣсичанъ отъ радостни изхълцвания или плачъ, споредъ сполуката или несполуката да достигне вървешкомъ стола — гимнастиката, на която го обучаваше слугинята, приготвяйки го за тази вечерния подвигъ.

Гоститѣ задохождаха. Най-напрѣдъ семейството на Костаки Аргировъ, кумъ Никифоровъ, виденъ търговецъ, послѣ бѣлобрадий дѣдо попъ Сребро съ попадаията и двѣтѣ си дъщери, тоже сродници, почти едноврѣмено съ майора Грудова и жена му, прѣлестна и модна дама отъ висшия свѣтъ, а найсетнѣ домакинитѣ посрѣщнаха високопоставения чиновникъ отъ министерството Врачевски и г-жа Врачевска, дебела но миловидна трийсетъ и петъ годишна жена, твърдѣ гиздосийно и модно облечена, малко вѣтърничка за възрастьта си, и доктора Галева, съ напрѣднала възраст общественъ дѣятель, съ строго, разочаровано лице, на когото политиката бѣ пзбъркала на докторското поприще, а докторското му на политическото... Ето защо при неговото появяване разговорътъ незабавно мина на политика.

— Не, азъ ви казвамъ пакъ: ние българитѣ нѣма да се управимъ, ние не сме още озрѣли за политически животъ, ние сме още въ оная дѣтинска стадия, когато трѣбва пръчка за дѣцата, а не ножъ въ рѣцѣтѣ имъ. Конституция имаме, нали? Ний способни ли сме за конституция? Омаскарихме всичко. Едни други ще се изялемъ..... Тѣй ако отиваме още малко ще пропаднемъ, та и никой не може да ни избави отъ тая пропастъ... — продължаваше докторътъ обичнитѣ си еремияди и зловѣщи прокобявания за участьта на отечеството.

— Пакъ политика! Оставете я джанъмъ, да си видимъ радостта — обърна се попъ Сребро; — Катинке, дѣ Николча да го видимъ?

— Парашкева го облича сега, отвърна г-жа Никифорова.

— Та именно, тамъ бъркаме я: отъ политика бѣгаме, оставяме я на вагабонтитѣ, тѣ да ръководятъ сѣдбата на държавата. Честнитѣ и опитнитѣ родолюбци сѣ оттикани, умнитѣ си гледатъ своитѣ работи — нека общитѣ да горятъ на огънь... подзе ядовито докторъ Галевъ.

И Врачевски поиска да отклони разговора на друга страна, защото докторовата критика го туряше малко въ недовкъст, и той попита ужъ случайно майора:

— Кажи ново-вѣхто, господинъ Грудовъ.

— Какво заповѣдате? — каза майорътъ, като стана отъ мѣстото си, дѣто се бѣ случилъ между баба попадия и жена си, и сѣдна при Врачевски, за да може да го чуе отъ близо, понеже баба попадия съ двѣтѣ си дѣщери, госпожа Врачевска и госпожа Аргирова бѣха дигнали голѣмъ шумъ едноврѣменно по важний слугински въпросъ и скжпотията на яйцата, та заглушениятъ майоръ почти нищо не бѣ можалъ да чуе отъ важния разговоръ по политиката.

Когато зачу повторения въпросъ на Врачевски той каза:—Нищо не знамъ... Ахъ да! Тая вечеръ се научихъ, че Мартиновъ се отровилъ.

— Кой Мартиновъ? попитаха сепната Врачевска и Галевъ.

— Кой Мартиновъ? попита и дѣдо попъ, като махна повелително на баба попадия да не пици.

— Казаха, че е Мартиновъ, поетътъ.

— Бре!

— Съ какво се е отровилъ? — попита докторътъ. Тая лакома новина въдвори мигновено типина въ женската частъ на обществото. Удивления, охкания, смайвания.

Женитѣ обсипваха майора съ въпроси.

— Ами кой е тоя Мартиновъ? — попита пакъ попъ Сребро, комуто остана неясно нѣщо.

— Мартиновъ, поетътъ, писателътъ бе! — отговори докторътъ. — Трѣбва да е зелъ стрихнинъ въ силна доза, или цианкалий.

— Баснаджиятъ ли? извика очудено попъ Сребро, като се сѣти сега за кого е рѣчь.

— Не, той не пише басни, забѣлѣжи майорътъ.

— Календарджиятъ де, поправи се попътъ.

— Не, е календарджия, джанъмъ, каза майорътъ: той е писателъ и поетъ, много талантливъ, кой го не знай.

Тия обяснения никакъ не измѣниха низкото попово мнѣние за Мартинова. Той никога въ живота си не бѣше си далъ трудъ да различи тия разни понятия: календарджия за него бѣше всѣки, който пише книжа, печати ги и ги продава, за да се поминува. За Мартинова той знаеше само това, и ето защо по лицето му се появи изражението на нѣкакво чувство срѣдно между жалость и прѣзрѣние.

— И каква ще е била причината? — попита трети пътъ госпожа Врачевска.

— До колкото можа да сѣдя отъ единъ по-прѣдишенъ разговоръ съ Пиперкова, неговъ най-ближенъ приятелъ, поема майорътъ, като си истърси пепелъта отъ цигарето въ бронзовата изваяна пепелница, причината да посѣгне върху живота си ще е бѣдността, по-добрѣ — глада.

— А!

— Да, гладътъ, и огорченията. Мизерията и грижитѣ го отчайваха още отъ дълго врѣме, отъ когато бѣ изваденъ отъ служба и фърленъ на пътя съ жена и три дѣца, поради независимия си характеръ. Той бѣше сѣ мраченъ, умисленъ; имало минути въ които дохождалъ въ отчаяние. Той казвалъ често на Пиперкова: „Пиперковъ, дотегналъ ми е тоя мизеренъ животъ, ядове и тегла, нѣкой пътъ ще си прѣсна главата съ крушумъ“...

— А вземалъ отрова, като жена, забѣлѣжи строго попътъ.

— Затова го гледахъ, каза докторътъ, сѣ такъвъ смутенъ... трѣбва да е... Въобще който е поетъ, е боленъ човѣкъ, прибави съ доктриналенъ тонъ Галевъ, или по-добрѣ: серсемъ човѣкъ. Единъ човѣкъ съ здравъ умъ и съ мозъкъ въ главата би потърсилъ друга печалба вмѣсто да гладува отъ писателство. На Мартиновата постѣпка може да се рѣши само единъ извѣянь глупецъ.

— Позволете г-нъ докторе, глупецъ не е Мартиновъ, а напротивъ твърдѣ даровитъ, чието име се славеше...

Чието име се славеше, а коремътъ му куркаше, каза докторътъ. Кой купува у насъ книги?

Нѣколко врѣме слѣдваха сѣкакви догадки и тълкувания за причинитѣ на това самоубийство, и нещастнитѣ му сетинни за Мартиновото сѣмейство. Както обикновено, новинитѣ за чуждитѣ злощастия сж най-питателна храна за единъ оживенъ разговоръ, и сегашното извѣстие внесе благодѣтелно освѣжение въ бесѣдата, станала блѣдна и незанимателна отъ докторовата политика.

— И за какво му бѣ тая слава? Азъ съмъ го виждалъ нѣколко пѣти — вехтъкъ, вехтъкъ! каза Аргировъ.

— Вчера пакъ срѣщнахъ одного отъ тѣхъ съ книги подъ мишница... продава ги изъ улицитѣ... Ама пазилъ ме Богъ да купя нѣщо, каза попъ Сребро.

— А бе, не е, дѣдо попе: ти за другиго разбирашъ! — прѣсѣче го докторътъ.

Офицерътъ пакъ пое:

— Ако славата му не даде хлѣбъ, тя му спечели врагове. Голѣмата му дарба възбуди завистъта на ония които тя засѣгаше. Пиперковъ ми казваше за мълчаливъ единъ комплотъ на пишущитѣ братя, които отъ дълго врѣме правилъ живота на Мартинова неносенъ. Непрестанитѣ злъчни и отъ всички страни печатни нападки, хули, клюки, обезцѣняване на трудоветѣ му, отричания таланта му го правили нервнъ, раздражителнъ, уязвявали извънредно чувствителното му самолюбие и убивали съня и здравieto му. — „Видишъ ли тоя концертъ отъ вълчи воеве противъ мене, брате, казвалъ той на Пиперкова. Той ще ме убие, слабъ съмъ, нѣма да устоя: отъ чупливъ кристалъ съмъ направенъ, не отъ гранитъ. А въ тая злощастна България на единъ писателъ е нуженъ, при таланта, и желѣзна душа, и желѣзенъ юмрукъ, който азъ нѣмамъ...“ Отъ една страна самолюбието, отъ друга — черната сиромашия при горделивъ характеръ докараха злото: нервната раздражителность сломи духа му, а отчаянието уби куража му; такъвъ е нашия общественъ животъ.

Аргировъ помисли и каза като допи чая си: — Пакъ обществото криво, пакъ България лоша, злобна, завистлива! Така пѣятъ всичкитѣ глупци, за които свѣтътъ е лошъ, за-

щото тѣ не знаятъ ни на себе си да бждатъ полезни, ни другиму.

— Извинете, Мартиновъ бѣше полезенъ съ своята литературна дѣятелность, каза Врачевски.

— Кому бѣше полезенъ?

— На обществото..., на народа, въ духовно отношение, разбира се.

— Защо тогава не живѣе?

— Защото у насъ перото не може да храни, книжната търговия нѣма пазаръ.

— Щомъ нѣма пазаръ една стока то значи, че тя се не дири, че не трѣбва. Повтарямъ ви, той е глупецъ и ненуженъ човѣкъ, и на себе си трѣбва да се сърди само.

— Непрактиченъ, но не глупецъ, възрази майорътъ.

— Глупецъ. Позволете ми: какъвъ бихте ме нарекли, ако вмѣсто да правяхъ търговия съ жито и пашкули, азъ изнасямъ на тържището гладки валчести камъчета, извадени изъ дъното на Искъра? Може би тие камъчета подиръ сто години да потрѣбватъ за нѣщо — нѣкому и да добиятъ цѣна, но сега съ тѣхъ азъ ще мога да постигна едно нѣщо: да умра отъ гладъ или отъ отрова като негова милость, безъ да имамъ право нѣкого да обвинявамъ. Тѣй ли?

— Имамъ право, кумче! — потвърди попъ Сребро. Хай на здраве, да е живъ наслѣдникътъ! — и той испи чашката съ бенедиктинъ, що поднасяше слугинята.

Съ изключение на майорътъ в Врачевски всички се съгласиха много или малко съ практическитѣ възгледи на Аргирова. Майорътъ възрази нѣщо, но слабо, чувстввайки правотата на студената му логика.

— У насъ, бай Гудовъ, писателската слава и ситъ ко-ремъ не могатъ да вървятъ заедно, заключи Врачевски.

— Богатъ ли си — славенъ си, бѣденъ ли си — ловии звѣзди отъ небето вѣтъръ, добави докторътъ.

— Ако забѣлѣжа, че нѣкое отъ дѣцата ми, ламти за тоя гладенъ занаятъ, ще счита, че това е едно проклятие божие, каза Аргировъ. Ако не ще бащиното си поприще — нека стане чиновникъ, адвокатинъ, докторъ, орачъ, буклукчия, но само писателъ — да е просто...

И погътъ се съгласи съ Аргирова.

— Азъ имамъ двѣ дъщери за женене, каза той, но двѣста да имахъ, и въ свѣтътъ единъ ергенъ, пакъ нѣмаше да му ги дамъ ако бѣше календарджия.

Никифоровъ, който се завърна изъ другата стая и зачу послѣднитѣ попови думи, каза:

— Дѣдо попе, твоитѣ мисли сж малко рѣждиви: нашето отечество има хиледи души, като тебе и като мене, ние ще живѣемъ и ще умрѣмъ безъ да оставимъ нѣкакви слѣди Славнитѣ хора сж рѣдки и колкото повече ги има единъ нарсдъ, толкова по е той напрѣдналъ и честитъ. Мартиновъ, наистина, е бѣденъ, но той е гордостъ за насъ и само хора, които не разбиратъ отъ високото и идеалното, могатъ да съдятъ тѣй лекомислено, както прави светинята ти... Славата не се купува съ пари. поетътъ е нѣщо рѣдко и високо ..

Попъ Срѣбро се ухили и каза

— Нека тя бѣде за другитѣ славата до насъ да не дохажда... такава баснаджийска слава съ гладъ.

— Ехъ, дѣдо попе, не отбирашъ.. затова не цѣнишъ такива хора.

— Ти белкимъ би искалъ твоя Николчо да стане поетъ, да се слави и мре отъ гладъ?

Влѣзе шуретъ на Никифорова, който се вслуша въ разговорътъ, на тросната каза:

— А бе не поетътъ Мартиновъ, а се отровилъ нѣкой си Мартиновъ бакалинъ

— Ахъ! извикаха всичкитѣ.

— Нѣкой си Мартиновъ отъ Ючъ-Бунаръ: самоубилъ се, че ималъ дългове, та му продали къщата — добави новиятъ гостъ.

Домакинята влѣзна въ салона съ засмѣно лице, носяйки на рѣцѣ Николча.

— Ето го, гълъбчето!

Настана общъ възторгъ Загалиха, замилуваха, зацалуваха по надутитѣ бузки, по гойнитѣ меки рѣчици дѣтето. Дѣдовитѣ попови мустаци го ободоха, то навеси чело, дигна накриво вѣжди и изплака, веднага утѣшено отъ майчината си цалувка, отъ която се разцвѣтъ ясна усмивка по нѣжното му бузясно личице и сини херувимски очици.

- Николчо!
- Колчо!
- Колинка!
- Коле!
- Кòко!

И галенитѣ имена съ безбройнитѣ драгостни изявления на любовъ се сипяха върху здравото дѣте, което сбра сега всичкитѣ погледи и сърдца. Донесоха му количката съ кончето да я тика напрѣдъ по паркета, вървейки по тоя начинъ опрено на нея. Когато то видѣ елката, то извика хлъцнало отъ радостъ, остави колцата и самостоятелно закрачи къмъ вълшебното дърво съ прострѣни рѣчки къмъ висящитѣ богатства на него. Присѣтствието на това драголибно и нѣжно същество тукъ разлѣ чаровна радостъ, слѣдъ одевишния не-веселъ разговоръ на събранието и побѣдоносно завоюва вниманията и умоветѣ, и очитѣ, които се не насищаха да му се очудватъ и радватъ.

Баба попадия направи съ уста движение, като че го заплюва:

— Грозотнико! — каза тя съ намусено отъ сияюща усмивка чело.

— Параскевке, отнеси Кòленцето оттатакъ, докѣтъ наредимъ прощѣпалника, заповѣда Никифоровъ и, като се обърна къмъ присѣтствующитѣ, той каза тържествено:

— Господа, този старъ български обичай е единъ отъ най хубавитѣ наши обичаи и азъ държа за него. Но той особено е важенъ за мене, защото, да ви се изповѣдамъ: азъ съмъ малко суевѣренъ: вѣрвамъ онова, което прѣдскаже прощѣпалника за бъдащото на дѣтето.

— Какъ да не вѣрвамъ? Това си е наредено отъ нашата вѣра, забѣлѣжи попѣтъ дълбокомислено.

— А ще ме попитатѣ: защо вѣрвамъ? — продължи Никифоровъ. На основание фактитѣ. Нѣкога на моя прощѣпалникъ азъ съмъ земалъ майчиния си герданъ съ жълтицитѣ, и сега видите...

— Играешъ съ жълтици, разбрахме, каза попъ Сребро.

— То естѣ, станахъ търговецъ — жълтицитѣ, паритѣ, тогава значеха търговия... Бачо на своя прощѣпалникъ земалъ кръста...

— И стана попъ, Богъ да го прости, допълни попъ Сребро.

— Малкият ми братъ Димитъръ грабналъ ножътъ...

— Хайдутинъ? избѣбра попътъ.

— За тогава, дѣдо попе... а сега офицеринъ.

— Истина офицеринъ. Какъ се сбјдна! Божия промисълъ. И попъ Сребро се прѣкръсти.

Майорътъ забѣлѣжи:

— Любопитно е, че и азъ съмъ билъ земалъ ножътъ и баща ми си помислилъ, че ще стана касапинъ!

— Не е много събрелъ. Тоя кръстъ дѣто го получи за „храбростъ“ на гърдитѣ подиръ сръбската война, за какво е? — усмихна се докторътъ.

Попъ Сребро се чешеше въ тила и се мръщеше, вѣроятно искаше да си спомни за своя прощпалникъ.

— Та видите, продължи домакинтъ, въ нашата фамилия прѣдсказанията на прощпалника не сж лѣгали ни единъ пѣтъ. Сега разбирате колко е голѣмо и справедливо моето любопитство тая вечеръ.

Докторътъ и Врачевски потвърдиха сжщо, че нѣкаква тайнствена воля се намѣсва въ случайноститѣ на тоя обичай.

Не произволно и слѣпешки дѣтето грабва тоя или она прѣдмѣтъ, а по силата на нѣкакъвъ вѣтрѣшенъ нагонъ, нѣкакъвъ слѣпъ усѣтъ, инстинктъ, разуменъ магнетизъмъ ржководи първото движение на ржницата му... Може-би тукъ се проявява и атавизмъ... Припомниха и други примѣри за сбјднати прѣдвѣщания. Другитѣ безусловно се присѣдиниха къмъ тѣхното мнѣние. Баба попадия спомни, че братъ ѝ зельдивитя, а той билъ дваисетъ години капзамалинъ въ турско врѣме, винаги съ дивитъ и тефтеръ въ пояса — капзамалинъ и умрѣлъ.

И цѣлото общество тукъ се намѣри въ хипетическо вѣрующе настроение. Скептиченъ остана майорътъ, но той отъ тактъ и приличие не иска да нарушава ненужно умилителната общностъ въ мислитѣ и да накърнява съ неумѣстни усъмнявания тържественостъта на стария български обичай.

Домакинята, лучезарна отъ щастие и младостъ, пое отъ слугинята сребърната широка синия съ прѣдмѣтитѣ на прощпалника, и заедно съ мжжа си ги наредиха възъ килимче,

послано на паркетния полъ. Една ламба на срѣдъ килима освѣтяваше слѣднитѣ вещи:

Купъ жълтици (тѣ означаваха търговецъ).

Кръстъ (духовно звание).

Орденъ (чиновникъ)

Дѣтска саблица (офицеръ).

Пасти (чревоугодецъ).

Чаша вино (веселъ, жизнерадостенъ човѣкъ, или пияница).

Китка цвѣте (кавалеръ и женолюбецъ).

Единъ подвързанъ въ червено томъ „Стихотворнія Пушкина“ (псетъ, писателъ)!

Умнитѣ и честолюбиви родители туриха послѣдниятъ символъ на оня край, който почти остана въ сѣнка подъ увисналия край отъ покривката на масата. Отсамъ, най-близо до погледа на дѣтето, блѣщѣха жълтицитѣ, послѣ орденътъ и сабицата. Въ увлѣчението на своята нѣжна родителска любовъ, тѣ си допуснаха тая невинна хитростъ, увѣрени, че улесняватъ работата на орисията.

Златото лѣскаше и блѣстеше съблазнително подъ яркия свѣтли ч на двѣтѣ свѣтила; блѣщеше весело и кръстатия орденъ отъ емайлъ златообкованъ съ алената си александровка лента. Сабицата, като едно бѣло зѣмче, лежеше красиво на килима.

— Облогъ правя, че ще налети право на жълтицитѣ: сегашнитѣ дѣца сж хитри, заблѣлжи погъ Сребро, като впи-ваше погледа си въ лѣскавата купчинка.

— Азъ съмъ за сабята — усмихна се майорътъ. и искамъ да черпи шампанско господинъ Никифоровъ: тя значи войникъ, значи и генералъ.

— Колчо да гледа ордена, ордена! — извика докторътъ. Сега този, а като стане мъжъ другъ, съ лента прѣзъ гърдитѣ — министърски! Помнете ми думата, орденътъ ще земе!

Никифоровъ извика тържествено къмъ жена си:

— Кѡленцето сега!

Радостни възклицания посрѣщнаха пакъ дѣтето, когато тоспѣжа Никифорова го внесе въ салона.

Тя го сложи, закрѣпи на краката му и каза нѣжно:

— Коко! тамъ тамъ! посочвайки му прощалника

И дѣтето грабна съ двѣ ржѣ червената книга! (стр. 47).

— Кòленце! земи, земи! — каза му галено и бащата, като ржката му сочеше прощпалника и, неволно, може-би, право въ златната купчинка.

Всичкитѣ съ замръзнала усмивка на лицата, слѣдѣха съ напръгнато внимание движенията на Николча. Дѣтето, като видѣ прѣдмѣтитѣ, хлъзна отъ радостъ, която се изрази чрѣзъ нѣкакъвъ самодоволенъ звукъ, полу-викъ, полу-смѣхъ, полу-чуруликане. Па съ прострѣни ржчици, то закрета смѣшно съ неукрѣпналитѣ и разкрачени нозѣ, право къмъ съблазнителнитѣ вещи.

— Нали ви думахъ — право тамъ отива, избѣбра попъ Сребро.

Николчо дѣйствително приближи златото, наведе се да грабне съ разперенитѣ прѣстчета лѣскавото купче, но внезапно погледътъ му мина на съсѣднитѣ прѣдмѣти и то посегна къмъ сабицата.

— Генералъ Никифоровъ! — шампанското! — извика ве село офицерътъ, като погледна бащата.

— Яй... яй!.. изсмѣ се дѣтето, което безъ да свали ржката си до генералския символъ, прѣмести я надъ китката.

— Чапкѣнъ! — извика засмѣнъ, но недоволенъ бащата. Дамитѣ се изкикотиха лукаво.

— Ще гори женитѣ, — каза майорката. Но дѣтето пакъ се спрѣ въ нерѣшителностъ, сѣкашъ засреми се, тури прѣсче въ уста, като да се затрудняваше въ избора, па очитѣ му се впиха вторачно въ кръста

— Земи кръста, вжзѣмъ, — извика щастливъ попътъ: отъ тебе ще излѣзе владика, а не орманъ папазъ, като дѣдо ти попа.

Но Николчо не пишна кръста, а гледаше нерѣшително на всичкитѣ прѣдмѣти.

Непонятното колебание на Колето да си избере нѣщо, замѣни напръгнатото любопитство съ тревожно чувство...

— Коко! я вижъ какъ свѣти? — и майката посочи жълтицитѣ, за да прѣнесе пакъ вниманието му на тѣхъ.

— Жхжй, хжй! изсмѣ се дѣтето, па се наведе и грабна съ двѣтѣ ржцѣ червената книга, — томътъ съ стиховетѣ!

— Ахъ! — извика Никифоровъ

Недоумѣние, почти досада, се изобрази по лицето му.

— Славенъ писателъ ще стане! — извика майорътъ.

— Великъ поетъ! Пушкинъ! — извика Врачевски
Никифоровъ погледна жена си стрѣснато.

Попътъ бърбореше нѣщо недоволенъ.

Аргировъ сжщо измѣнка нѣщо съ кисело лице.

Докторътъ Галевъ пошупна: — Праздна работа. Азъ
не вѣрвамъ въ тия прѣдвѣщания.

Бесѣдата сѣкашъ, стана хладна и увѣхнала.

Тя се оживи пакъ, когато се сложи трапезата за пощно
закусване. Запаха се заздравици съ шампанско. Никифоровъ
задуши неприятното си чувство и придоби веселъ видъ. Той
учтиво поблагодари за изразенитѣ при тостовѣтъ отъ Гру-
дова и Врачевски пожелания за успѣха на Колча въ поети-
ческото поприще, и, като интелигентенъ и съ свѣтски пра-
вила човѣкъ, даде духовито тсна за приятни и живи разговори.

Кждѣ полунощъ гоститѣ се сбогуваха и си излѣзоха ве-
сели и благоразположени. Когато Никифоровъ ги испрати до
вратнята съ жена си, той се обърна къмъ нея съ внезапно
намусено лице:

— На кого се е мѣтналъ? Та въ нашия родъ не е
имало просяци!

Вратнята се затвори. На вѣнъ зимната нощъ, ясна и
студена, покриваше съ дрѣзгавата си тъмнина улицитѣ, къ-
щата, пространството. Далекъ шумъ отъ файтонъ тресеше
нощния въздухъ и нарушаваше тишината и съня на нѣщата.
Брилянто-подобни звѣзди блѣщуваха на тъмно синия сводъ.
таинствено и глухо надвѣсенъ надъ заспалата столица. Близко
една весела група младежи, пѣййки кжсъ отъ опера, мина
шумно и се отдалечи въ мърчината на улицата. Послѣ по-
койтъ пакъ се въцари въ цѣлата природа, при нѣмото мигане
на небеснитѣ звѣзди, пжтующи тихо изъ дълбочинитѣ на ефира.

София, 1903.

Най-хубавата се спръ и бръкна въ джеба на роклята си (стр. 49)

✠ Просякъ.

Януарският студень вѣтъръ духаше силно на вѣнъ, като вдигаше сегисъ-тогисъ талази прахъ изъ Раковска улица. Стѣклата на прозорцитѣ леко се тресяха и чаткаха. Пушакътъ отъ срѣщния куминъ, бруленъ отъ духлото, летѣше полегато на противната посока, Безоблачната снѣговита Витоша, подъ студениятъ лучи на слънцето, забиваше настрѣхнала и измръзнала своитѣ скалисти чуки въ зимното небе.

На срѣща, на плочника, стои старецъ просякъ.

Той винаги стои тамъ.

Дрипавъ, съ несчастно, жалко, оглупѣло отъ гладъ лице. Политѣ на съдраната му горня дрѣха се развѣватъ отъ вѣтъра. Той често ги прибира и още повече се гуши.

Стои той на своя наблюдателенъ постъ, неподвиженъ, като часовой на стража, съ очи вперени въ рѣдкитѣ минувачи, на които сваля озобана кожена шапка.

Минувачитѣ минуватъ бързо, равнодушно; нѣкои отъ тѣхъ му климватъ на поздравлението. Единъ даже фана капелата си.

И отмина.

Просякътъ го изпрати съ погледъ жалкъ, тѣпъ и пакъ се извърна къмъ други минувачи.

Сега идяха госпожи три, разкошно прѣмѣнени. Той сваля шапката съ приниженъ видъ.

Двѣтѣ го изгледаха, по всѣка вѣроятность, безъ да забѣлѣжатъ тоя несчастникъ. — Едната, най-хубавката, го забѣлѣжи обаче, спрѣ се, и бръкна нѣкъдѣ въ джебъ на роклята, па отмина съ другаркитѣ си. Очевидно, мжно ѝ бѣ да тършува дребна монета въ тоя студень вѣтъръ, или пъкъ не

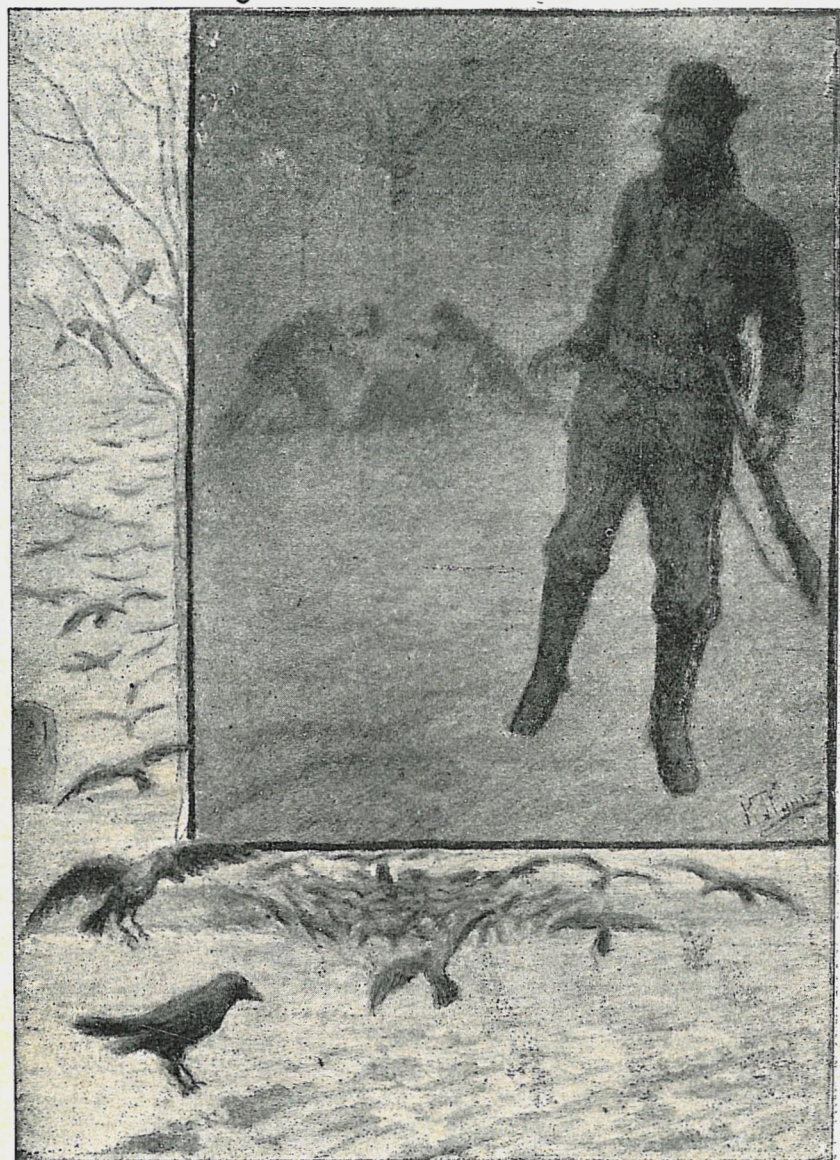
намѣри такава. По лицето ѝ пролетѣ нѣщо, като сконфузване, като извинение прѣдъ просяка, който изпрати и тритѣ съ своя жалѣкъ, тѣпѣ и равнодушенѣ погледѣ, погледѣ привикналѣ вече така да изпраща.

Вѣтърѣтъ пакѣ духна, като дигна нови облаци прахѣ, и старецѣтъ се сви и прибра политѣ си съ чернитѣ вкоченасали рѣцѣ.

И пакѣ гледаше за други минувачи.

София, 1904 год.

Тѣ двамата работяха съ бързина въ мжглата. (стр. 51)

X Убийство.

Изъ приключенията на единъ ловецъ.

Наближаваше срѣдъ нощъ на 31 декемврий. Нѣколко приятели, свикани въ къщата на доктора М., очакваха, при чай и приятни разговори, да посрѣщнатъ другарски новата година. По едно врѣмѣ бесѣдата дойде на мрачни истории, заразказваха за страхове, трагични събития и опасности. Понеже дружината настояваше да разкаже и той нѣщо подобно, докторътъ се усмихна, поглади брадата си и подзе така:

„Миналата срѣда бѣхъ ходилъ пѣшъ да бия патици къдѣ Горубляне, край Искъра, и се връщахъ късно за София. Заздравяваше се. гъста мъгла падаше възъ свѣжното поле, до толкова гъста, щото окото ми едвамъ съзираше мѣтно борчетата, посадени край шосето. Бѣше пусто, никой се не виждаше. При Ханчето се стѣмни. Мъглата на всѣка минута се сгъстяваше и талазитѣ ѝ забуляха всичко около мене.

„Когато дойдохъ въдѣ третия километъръ, на близко разстояние отъ мене мѣрнаха се въ мъглата хора. Тия хора не вървѣха, а стояха на едно мѣсто, малко на страна до хендека. Азъ повървѣхъ още къмъ тѣхъ и можахъ да позная, че тамъ сж двама шопи и вършаха нѣщо странно; единиятъ се бѣше навелъ, а другиятъ стоеше правъ. Тѣ не говорѣха, а само нѣкакво глухо шатрене се чуваше. Неволно се спрѣхъ. Не страхъ, а недоумѣние ме обзе: какво правѣха тия хора въ мъглата, на това мѣсто, по тоя късенъ часъ? Скоро забѣлѣжихъ, че не бѣха двама, а имаше единъ трети, той лежеше долу: видѣхъ единъ силуетъ, като човѣшки кракъ, който ди- гаха нагорѣ и който мърдаше... Послѣ, и правиятъ шопъ се наведе — тѣ двамата работѣха съ бързина, не обръщаха внимание на мене, или ме невиждаха въ залисията си. Неопрѣдѣленото глухо шатрене и шумолене, каквото става, когато

се дърпа и мѣсти на земята нѣкое тежко тѣло, или се съблича силомъ дръха, пакъ се чу още по-усилено Моето недоумѣние не трая дълго, то се обърна на истински страхъ: азъ чухъ тия думи, произнесени сърдито, съ грубъ, дрезгавъ гласъ:

— По-бързо му тегли другия кракъ...! Дай твоя ножъ, че е по-остръ.

„Нѣкакво прѣстѣпление“... мина ми прѣзъ ума, и азъ усѣтихъ, че коситѣ ми щръкнаха. Замириса ми на кръвъ, на прѣсна кръвъ! Нѣмаше съмнѣние: азъ присѣдствувахъ прѣдъ едно звѣрско злодѣйство, на едно убийство, съединено съ грабежъ! Единъ ужасъ ме нападна, една струя мина подъ всичката ми кожа, краката ми се разтрепераха и азъ ударихъ назадъ. Азъ забързахъ, колкото ми сила държеше, безъ да се обърна. Прѣдъ мене всичко бѣ мѣла, сиво, тъмно, непроницаемо, хаотическо. Азъ успѣхъ благополучно да стигна спускътъ прѣдъ моста. Само тогава се постъзехъ и се обърнахъ назадъ, цѣлъ облѣнъ съ горещъ потъ. Нищо се не виждаше, нищо се не чуваше въ запусѣлия тъменъ къръ.

„Потропахъ на Ханчето, отвори ми момчето. Азъ влѣзохъ бързо, но се пазяхъ да издамъ уплахътъ си и се мжчахъ да бѣда спокоентъ. Момчето се зачуди, като ме вид пакъ, то бѣ самичко сега въ хана. Азъ го накарахъ да заключи вратата, и влѣзохъ, та се замѣтнахъ въ една стая, дѣто истървахъ пушката си, която бѣхъ забравилъ, че ми е въ ржцѣтъ, та тя и не бѣше пълна.

„Неядохъ, защото бѣхъ като въ треска, ами се сгушихъ на дървения въшкавъ креватъ на ханджиятъ и цѣли часове въ главата ми бѣше хаосъ. Картината на убийството бѣше жива прѣдъ очитѣ ми, съ всичкитѣ си ужасни, подозрѣваеми подробности. Всѣки най-малкъ блѣсъкъ или шумъ въ крѣчмата ме стрѣскаше. На половина буденъ, на половина съ блънуване, азъ прѣминахъ дългата нощъ, зъзнѣйки отъ студъ и въ мрака, защото ни свѣщъ, ни огънь не искахъ да запала.

„Заспалъ съмъ най-послѣ и се съпнахъ чакъ по изгрѣвъ слънце. Погледнахъ изъ прозореца и видѣхъ селени на шосето, че отиваха за София. Веднага ме жегна страшна мисль: какви ще бѣдатъ безпокойствията у дома тоя часъ, при извѣстието за убития човѣкъ на ежра?... Излѣзохъ и тръгнахъ за града. Отвѣдъ моста скърцаха и идѣха праздни селски кола, които

бѣха карали камъне за града. Погледнахъ внимателно коларя, за да прочета въ лицето му Никакво особено изражение нѣмаше тамъ, нито въ гласа му, когато той ме поздрави съ добрутро. Не е възможно да не е видѣлъ нѣщо, помислихъ си но се прѣструва, за да нѣма работа съ сѣдилища... Понататѣкъ двама войника срѣцнахъ. И тѣ вървѣха спокойно и си приказваха благодушно, даже се смѣяха. Тукъ паднахъ въ голѣмо недоумѣние Втеливането на шопа си обяснихъ, като знаяхъ хитрината му, но тие солдати? Възможно ли е да не сж съзрѣли диритѣ отъ прѣстѣпленieto, та не забѣлѣжихъ никъкво вълнение по тѣхъ? Що бѣше това? Халюцинация ли съмъ ималъ снощи, или злодѣйцитѣ сж притулили хитро трупа и диритѣ на кръвта! Въ всѣки случай, азъ благодаразумно послѣдвахъ примѣра на шопа и не ги запитахъ: що ми трѣбваше да си навличамъ подозрѣния, може би да се заплетя и въ процеса. Далече прѣдъ мене се чернѣяха минали пѣ-рано селени. Когато наближихъ къмъ третия километъръ, съ погледъ напрѣгнато вперенъ напрѣдъ, ужасната дѣйствителностъ лѣсна прѣдъ мене: на петдесетъ разкрача разстояние, близо до дѣсния ровъ, на снѣга, се виждаше едно червено тѣркало отъ кръвъ! А въ рова имаше единъ трупъ, почернѣлъ отъ гарги. Частъ отъ него бѣше свободна, та се познаваше, че е съблѣченъ и кървавъ. Ужасното зрѣлище ме вкамени. Но съвзехъ се и трѣгнахъ пакъ. По снѣга виждахъ вече кървави стѣпки отъ царвули — явнитѣ дири на злодѣйцитѣ, които сж минали къмъ Ханчето.“

Докторътъ се прѣкъсна тукъ и остави ненадѣйно гоститѣ, защото едно запѣхтяно момче го повика при единъ болникъ въ сѣсѣдна кѣща.

Дружината остана смаяна, въ недоумѣние, подъ впечатлението на странния докторовъ разказъ. напустнатъ на най-главното мѣсто.

— Чудно е, какъ да не съмъ челъ въ вѣстниците за убийството, каза единъ.

— Та нашитѣ вѣстници само съ псувни се пълнятъ, ваза другъ, като допи остатѣка отъ истиналия си чай. — Имаме ли преса? Най-важнитѣ събития отминуватъ незабѣлѣжени, щомъ не могатъ да направятъ отъ тѣхъ политика. Единъ нещастенъ шопъ, убитъ пакъ отъ шопи, за тѣхъ нѣма значение; а да се убие кокошката на нѣкъой партизанинъ, или да се одраци ухото му, олеѣния до Бога, цѣли рѣки кръвъ пролѣни!

— Ба, мистификация на доктора, каза Р., учителъ отъ гимназията.

— Невѣрвамъ, подзе другъ, всичко е правдоподобно...

— Никакъ не! каза членътъ отъ касацията; — купъ несъобразности Първо: срѣщнатитѣ хора, които изглежда, че не сж видѣли нищо...

— Аврамовъ, ти си лошъ психологъ, прѣкъсна го първиятъ; — поведението на коларя е естествено, като се знае шопската страхливостъ и природно лукавство... Докторътъ самъ обясни това.

— А солдатитѣ?

— Защо да не прѣдположимъ, че сж излѣзли на шосето, по косвенъ пѣтъ, отиващъ 3-й километъръ, та не сж видѣли трупа?

— Това е вѣроятно, каза докторъ Ф.

— Праздна работа, романъ ала Габорио...

Доста врѣме слѣдвахъ прѣпирнитѣ. Недоизказаното отъ докторовата история оставяше просторъ за всѣкакви догадки и прѣдположения.

— Я не си блѣскайте ума, каза сждията; — нашиятъ милъ домакинъ съчиняваше прѣлестно... Той, като човѣкъ е сериозентъ, като лѣкаръ е съвѣстенъ; но той е ловецъ, а вие знаете съ каква слава се ползуютъ ловцитѣ... Ловецъ ритмува съ лъжецъ.

— Браво, браво, господинъ сждия! — извика докторъ М. шеговито-сърдитъ, който се завърна и бѣ чулъ послѣднитѣ думи. Прѣди да подпишешъ смрътната ми присѣда, какъ нѣмъ великодушието да дочакашъ да чуешъ края на историята ми? Значи, правъ бѣхъ, че не искахъ да падна въ ногтетѣ на правосждието! А азъ бѣхъ съвършено искренъ.

— Кажи края! извикаха всичкитѣ.

— Края е този, че се убѣдихъ, че вечерята съмъ при-
сѣтствувалъ на одирането отъ селенитѣ единъ закланъ отъ тѣхъ волъ, вѣроятно падналъ на пѣтя, когато го карали.

Тая развѣзка разсмѣ всичкитѣ.

Слугинчето донесе новъ чай. Разговоритѣ се продължиха, въ очакване новата година, като минаха на други теми, по-весели и пакъ тѣй незначителни.

Бждни вечерь въ столицата.

Коледна шарка.

I.

Бждни вечерь.

Голѣмата ламба съ фаянсовъ абажуръ, провѣсена отъ потона, озаряваше съ весела свѣтлина трапезата, около която бѣше събрано семейството.

На трапезата бѣха наслагани блюда съ постни бденета и закуски: сарми, трушия съ пеперки и съ турунѣжави моркови, фасулъ; сладко, черъ хайверъ, медъ, ябълки; като вѣнецъ на всичко — една дълбока фарфорова паница съ армеева чорба, сгъстена съ ситнонарѣзано кисело зеле, полѣна изобилно съ дървено масло и посипана раскошно съ червенъ пеперъ — една отъ най-лакомитѣ госби тая вечерь.

Освѣнъ тѣхъ, на тая господарска трапеза стоеше още едно необикновено нѣщо: тучена кадилница съ нѣколко вжгленчета вжтрѣ.

Почтената старица, майката, баба Цвѣта, бѣше украсила трапезата съ тия чудеса, както правѣше всѣки бждень всчеръ, за да съхрани за потомството си спомена на единъ простодушенъ и милъ обичай на старината; а още — за да има прѣзъ цѣлата година споръ и берекетъ въ кѣщата.

Трѣбва да кажа, че въпрѣки силнитѣ протести отъ новото поколѣние, Цвѣта побѣдоносно бѣше настояла този день да се уважатъ традициитѣ на старото и бѣше наложила всеобща постъ въ кѣщата.

Макаръ, че бѣше вече седемъ часътъ, вечерята се не почваше. Всички чакаха нѣщо, съ лъжици въ рѣка, нетър-

пеливо фърляйки погледи къмъ знаменития саламуревъ нектаръ, излѣзълъ изъ армеевата каца на баба Цвѣта.

Очакваха още двама членове отъ семейството: най-стария синъ и най-младия. Първия се бавеше нѣйдѣ въ града, втория идеше отъ Пловдивъ. Офицеринъ подпоручикъ тамъ, на поканата на майка си той бѣше отговорилъ телеграфически, че ще дойде днесъ. Съ тая надѣжда, и съ тая радостъ, честитата майка бѣше задържала вечерята чакъ до сега, макаръ, че желѣзницата отъ Пловдивъ пристига по-рано.

И тя на всѣка минута се услущаваше, нѣма ли да чуе гръмежа на нѣкой файтонъ на пѣтя...

Вратата се отвори, влѣзе единъ високъ, четирийсетгодишенъ мъжъ. Най-стария синъ. По-младитѣ почтително се поподигнаха отъ столоветѣ си.

— Какво! Нѣма ли още Боримира, попита той зачуденъ.

— Чакаме го, Драгое, отговори старата меланхолически; — днесъ желѣзницата закъснѣ.

— Отъ дѣ знаешъ, мамо?

— Нали той яви, че ще дойде?

— Напраздно. Желѣзницата е пристигнала още кога... Боримиръ е пропусналъ трена и вѣроятно утрѣ ще дойде, каза Драгой.

— Ако е така, той би ни явилъ да му се не надѣваме, каза майката, на която мъчно бѣше да се помири съ мисълта, че ще вечерятъ безъ Боримира.

— А! богата работа, мамо, каза Драгой, като вперилъ погледъ въ златисто-червената чорба.

— Чакайте! не пипайте още! Да ида да прикадя по-напрѣдъ прѣдъ иконата, че послѣ и софрата, че тогава...

И баба Цвѣта пустна въ кандилницата зрънца отъ смирневъ тамянъ, па излѣзе съ нея да извърши благочестивия си обрядъ.

Единъ пѣтъ липсалъ върховния надзоръ, дисциплината се наруши. Най-голѣмия синъ пръвъ даде примѣръ на деморализацията: той заграба отъ армеевата чорба първа лъжица, втора, третя; посѣгнаха и други лъжици, и слѣдъ една минута дълбоката паница се прѣсполови.

Когато баба Цвѣта се завърна и видѣ опустошението, тя ги засѣди весела.

— Не можехте да потраете! като вълци сте изгладнѣли!

— Зазъбица ни улови, мамо, смѣеше се Драгой.

Майката прикади трапезата и облаци отъ благовоненъ димъ зплуваха изъ трапезарията.

Зафана се вечерята.

Но баба Цвѣта нѣмаше кефъ. Боримировото отсъствие отнимаше радостта ѝ, ослабяше охотата ѝ. Тя хемъ ядеше, хемъ въ ума ѝ се въртеше образа на младия подпоручикъ, съ златнитѣ украшения по зеления мундиръ и цѣлъ окръженъ съ нѣкакъвъ ореолъ отъ сияние... Ушитѣ не слушаха шумнитѣ разговори на трапезата, а очакваха и дѣбняха другъ шумъ, който би се задалъ отвънъ. Защото, въпрѣки увѣренята на Драгой, тя неволно още продължаваше да се надѣва и лъже, че може би да пристигне героя ѝ по нѣкое чудо...

II.

Едно тънко пицене се чу отвънъ.

Тя изпусна наботката и съ лице тържествующе и радостно, обърна се къмъ стария си синъ.

Чуйшъ ли? Желѣзницата иде отъ Пловдивъ! Сега чакъ иде. Какво ми казваше ти, Драгое?

Всички се услушаха въ пиценето.

— Да, желѣзницата е, забѣлѣжи Драгой; азъ не знаяхъ положително, но заключихъ, че е дошла, отъ новитѣ пловдивскитѣ вѣстници, които видѣхъ у Панаха.

— Сега да почакаме! — заповѣда майката.

Пиценето сѣ тънко, слабо, се продължаваше; то идеше отъ далеко, омаломощено, мязаше на звукъ, който издава свирката на локомотивъ, когато приближава станция; само, че тоя звукъ се проточи повече отъ обикновенно.

— Защо толкова дълго свири? питаха се. И баба Цвѣта е малко позачудена отъ това нескончаемо пицене на желѣзницата.

Да не чувяхте и вие, щѣхъ да кажа, че ухото ми пици, забѣлѣжи тя.

Нѣколцина излѣзоха на вѣнъ, да разбератъ по-добрѣ.

На вѣнъ се не чува нищо, казаха тѣ, като се върнаха.

— Каква е тази дяволия! Фанаха да се озъртатъ.

Изведнажъ единъ гърмогласенъ смѣхъ изпълни стаята. Стоилъ показа на висящата ламба.

— Вижте, тя ни измами!

Тогава чакъ разбраха причината на пищенето: желѣзничния пискунъ бялъ самия фитилъ на ламбата, който слѣдваше да пѣе своята чудата пѣсенъ подъ влиянието на причини, които не е нужно да бѣде човѣкъ Архимедъ, за да си обясни. Като разбра, че мистификацията му биде открита, фитилътъ млъкна.

Цвѣта изгуби и послѣдната искра надежда да види младия сабленосецъ и се намръщи. Вечерята се продължи обаче весела и шумна.

— Тоя пусти фитилъ, дѣто ни излѣга! избѣбра горчиво старата пакъ.

— Мамо, ний най-послѣ. ще се разсърдимъ! каза ѝ полусърдито — полусшеговито Драгой. Ние сме толкова души, но насъ не видишъ, ние те не радваме, а Боримира сѣ... Ти правишъ съ това прѣдпочитание да се породи завистъ въ душитѣ ни противъ твоя Вениамина съ златнитѣ еполети!... Това не е благородно!

— Защо ме съдишъ? тури се на мое мѣсто! Петимна съмъ отъ години да ви видя всички събрани около мене. — Не, не може!... Ето днеска Боримиръ пѣкъ липсва, и бѣдниятъ ми вечеръ не е пълненъ... Който е майка, той знае само тия работи.

— Е добръ, утрѣ ще бѣдемъ всички срани.

— Но мене ми се искаше на бѣдни вечеръ... Ехъ, какъ бѣше хубаво тая вечеръ, едно врѣме, въ турско врѣме, когато баща ви бѣше още живъ! Вий се наредѣхте, като ангели при насъ.

— Мамо, разкажи ни нѣщо отъ онова врѣме, каза Драгой, като пийна дълго изъ чашата янтарно чирпанско вино, на което свѣтлината даваше ялмазни отливи.

Майката пакъ неволно се услуша въ нѣкакъвъ шумъ на пѣтя, който се изгуби веднага, па, като сръбна двѣ глѣтки изъ чашата си, подзе:

— Казахъ: радостни бѣха тогава бѣднитѣ вечери — сгрѣшихъ: не всѣкога! Имаше и страшни бѣдни вечери, когато нѣмаше баща ви... Хеле помня, единъ бѣдни вечеръ... Щѣхме да умремъ отъ страхъ.

— Раскажи ни, мамо! казаха нѣколица съ любопитство.

— Елено, приберете софрата... Изѣйте всичко, за утрѣ да не остана постно ѣдене, че е Коледа... Хж, та ви казвамъ за тоя бѣдни вечеръ... Чакай, Доне, остави ми чашата... Само ябълкитѣ дигнете въ долапа, че сж сладки, а въ София сладка ябълка не може да се намѣри: сѣ кисели!... Скрый тамъ и кадилницата, ама не фърлай пепельта, че трѣбва: съ нея се пждятъ гжсеницитѣ отъ зелето... И като казваше това майката, не толкова отъ нужда, а отъ стопанска привычка, помагаше на двѣтѣ слугини да растрѣбватъ трапезата.

На вѣнъ бѣше излѣзълъ вѣтъръ и глухо бучеше изъ потъмнѣлитѣ улици.

— За бѣдния вечеръ! извикаха нѣколко гласа.

III.

— Такъвъ вѣтъръ пакъ вѣеше тогава, и пакъ гостъ очаквахме както сега, подкачи баба Цвѣта. Баща ви бѣше на пѣтъ, по търговия: нѣмаше го отъ единъ мѣсець. Бѣхме приели писмо, че три дена прѣди рождество ще си дойде. Нея година ставаха много лошотии, хайдути крѣстосваха ежрищата и балканитѣ. Току наскоро що бѣше закланъ Гену Недѣлковъ при селджиковския мостъ. Страхота бѣше, а баща ви прѣзъ ония опасни мѣста му бѣше пѣтя. Наближи коледа. Чакаме го първата вечеръ — не вечеряхе до срѣдъ нощъ — не дойде; намъ, на баба ви и мене, дойдоха триста ума. Не заспахме... Хай, рекохме, утрѣ вечеръ може да си дойде. Стотвихме пакъ вечеря, сложихме трапезата, чакаме го, слухтимъ да се почука на вратнята, да чуемъ конско тропотене на пѣтя — нищо. Ние се гледаме съ баба ви, като втрѣщени, дума не си казваме. Нѣщо ме стиска за гърлото, та ще ме удуши. Станахъ плачишкомъ, безъ да кусна нѣщо, отивамъ горѣ и фашамъ да чина митани прѣдъ иконата. Моля се на Бога да го закрили... Но и молитва не мога — на сърдцето ми крушумъ... Прѣзъ нощта съмъ се унесла и виждамъ на сънъ баща ви, че го носятъ убитъ... Боже! Заранѣта, чини ми се, че цѣло село знае нѣщо и само ние не знаемъ. Азъ и баба ви умираме... Отивамъ на вратнята и гледамъ прѣзъ дупчица на пѣтя, дали хората се шушукатъ, като минаватъ край насъ и дали поглеждатъ къмъ нашата вратня съ жално и

уплашено лице. Но не истраяхъ и побѣгнахъ назадъ — фана ме страхъ... И тоя трети день сме като изумѣли отъ грижа... Утрѣ — коледа. Каква коледа? Сичкия свѣтъ се готви да посрѣща празника, шопари се колятъ по дворищата и пицятъ; но намъ свѣтътъ ни потемнѣлъ! Черъ мракъ прѣдъ очитѣ ви! Вечерята — бѣдни вечерь. Охъ! . . . Слагаме пакъ вечерята за баща ви. Викаме: ако дойде сега — живъ е; ако не дойде — нѣма го вече!... Врѣмето минува, нощъ става — нѣма никой. На вѣнъ на улицата нищо се не чува, вѣтрѣтъ само духа, и така духа лошо, сѣкашъ че погребватъ нѣкого... Стоимъ, мълчимъ, слухтимъ и не мърдаме. Баба ви охна, азъ роня сълзи. Чакахме до много късно.. Баща ви нѣма! Духнахме свѣщъта, защото ни фана страхъ. Въ ония хайдутски врѣмена не бѣше добрѣ да гори нощъ свѣщъ въ къща.. Лѣгнахме Унесло ни по едно врѣме Изведнажъ сѣивамъ се: вѣтрѣтъ мълкналъ: чувамъ, че дюкянската врата се кърти отъ вѣтрѣ! Вдървихъ се отъ страхъ. Бутамъ баба ви... Слушаме пакъ, въ тъмнината. Чопли се тамъ, вѣтрѣ. Нѣкой се е вмѣкналъ въ дюкянътъ и се мъчи да отвори вратата, за да дойде на двора... Хайдуци! Баба ви се развика: „Минчо! Минчо!“ вика баща ви на помощъ: забравила, че го нѣма. — Завикахъ и азъ, но гласътъ ми прѣгасна. Баба ви сѣти, че нѣма Минча, па се спотаи, като мъртва. Въ зимника сме само двѣ жени и три дребни дѣца — тѣ спятъ.. Може да ни исколятъ, като пилета, и никой живъ човѣкъ нѣма да чуе.. По едно врѣме слушаме, че зафана да се натиска и удря прозорчето ни на зимника което гледа въ дюкянската изба. Разбрахме, че кокошаритѣ сега отъ тука нежатъ да влѣзатъ... Баба ви се пакъ мъчи да вика, но я задалило и само гъгне въ тъмницата. Прозорецътъ сѣ се бута. Прѣмрѣхме!

— Какъ, ти не си ми обадила до сега за тая ужасна нощъ! забѣлѣжи силно развълнуванъ отъ разказа ѝ Драгой.

— Ами дойде ли си тати тогава? попитаха други двама, нетърпѣливи да се успокоятъ по-скоро.

— Дойде си! Истунурка подиръ малко съ коня! каза майката.

И всички си отдѣгнаха, защото сърдцето имъ се бѣше свиело и нервитѣ напръгнали до невъзможность.

— А обирниците побѣгнаха?

— Какви обирници? *Мавридата* била, дѣто правѣла тоя шумъ, каза Цвѣта.

— Кучето! извикаха всичкитѣ очудени.

— Ний въ уплашването си и захласътъ си, продължи майката, забравихме, че *Мавридата* сѣвга придружаваше баща ви на пѣть, и когато той се завръщаше и приближаваше до село, тя се спущаше прѣдъ него и дохождаше да ни извѣсти, че си иде господарътъ ѝ, да вземе мюждето, послѣ пакъ фукваше да иде да посрѣшне баща ви. Сявга тѣй правеше. *Мавридата* се промъкнала не зная какъ, прѣзъ уличното прозорче на избата на дюкяна, дошла при вратата му, за да влѣзе въ двора, бутала ги но като не ѝ отворили, сѣтила се — умно животно бѣше — и слѣзнала по стѣлбитѣ въ избата да бута прозорчето, за да ѝ отворимъ... Когато разбрахме и я пустнахме да влѣзе — каква радостъ, бѣше! Джавка, скача, фърля се по насъ, по гърдитѣ ни, мѣта се на рамената ни, чакъ ни цалува! То чудо: галби и милувки, та нѣма край! И намъ ни иде да я цалунемъ отъ благодарностъ, че ни за радва съ веселъ хаберъ. Като се на радва и нагали, пакъ изфрѣйна изъ прозореца и отиде да земе мюждето отъ баща ни, че ни е намѣрила живи и здрави.

— Горкото куче! Такава нѣжностъ у човѣка нѣма!... Какво стана *Маврида*, мамо? каза Драгой.

— Убиха я!

— Кой я уби? изкрѣщѣха нѣколко гласа ожесточено.

— Баща ви поржча да я убиятъ по-послѣ.

При тия думи на майката настана общо изумление.

— Давило я бѣсно куче, кога баща ви минавалъ прѣзъ село Дудени. Селенитѣ го съвѣтвали да прѣмахне кучето, за да не направи пакостъ тука... Много не щялъ баща ви, свидѣло му се, но най-послѣ склонилъ и вързалъ *Мавридата* за едно дърво, па далъ пицова си на единъ селянинъ да я опушне... „Когато я вързахъ, каже баща ви, тя позна, че ще я убиятъ и изгледа ме така жално и умилно, така тѣжно нѣкакъ ме погледна въ очитѣ, — молеше се като човѣкъ... азъ видѣхъ и сълзи въ очитѣ ѝ, щото сърдцето ми се прободеше, сѣкашъ стрѣла мина прѣзъ него — щѣхъ да исплача съ гласъ! Извикахъ да го не убиватъ! Проклетий човѣкъ въ тоя сѣщи мигъ грѣмна, и кучето се търкули мъртво!“ Като ми казваше баща ви това, видѣхъ му очитѣ, че се насълзили...

Такова хитро и галовно кученце, на-дали е било... Та ви казвамъ, много страхове сме брали, но като она страшенъ бѣдни вечеръ не е имало...

Въцари се кратко мълчание. Вѣтрътъ поутихна.

— А тати защо бѣ закъснѣлъ? попита Драгой.

— Разказа ми: като чулъ за убиването на Генка Недѣлковъ, забикалилъ изъ други пѣтъ. Но, отъ трѣнь, та на глогъ: въ Кюселерския боазъ три пушки изгърмѣли връзъ него. Единъ крушумъ намѣрихме послѣ забитъ въ сѣдлото... Хайдушки врѣмена бѣха тогава.

— Мамо, ти съ тия прикаски ни докара меланхолия... По-харно да не спомняме ония грозни врѣмена на робството. Поцѣй ни по-добрѣ: „Ой Коледо!“ както правѣше баба тая вечеръ... каза Георги.

— Защо? — отзова се строго и обидно майката. — Нека да ги помните, да знаете какво се е теглило и треперало! Сегашното врѣме какво е? На сѣки долъ — печенъ волъ. Рай, споредъ тогава. Па оцѣняватъ ли? Не! Сичко забравиха днешнитѣ хора: и какво е било и кой го измѣни... Сега ни човѣщина, ни милость... Ще се изразѣжатъ единъ други, отъ умраза живота си не могатъ да видятъ! Послободнѣли и побѣснѣли... Сѣдя та ви чета вѣстниците. Боже, света Богородице! какви сѣ тия чудосии и срамоти? Така пише ли се на книга? Почтенъ челякъ не е останалъ неомаскаренъ!...

IV.

Не се знае какъ щѣше да завърши баба Цвѣта своя горещъ обвинителенъ актъ, ако единъ файтонъ не бѣ изгърмѣлъ на улицата и спрѣлъ прѣдъ портата.

Боримиръ! извика майката.

На коридора истропотиха мъжки стѣпки и веднага на вратата се показа блестящъ артилерийски офицеръ, съ усмивка на устата и съ ржка подъ козирекъ.

— Добъръ вечеръ! извика той весело и бързо цалува ржка на майката, а на останалитѣ я стисна.

— Какво се забави? викаше възхитената баба Цвѣта, като изглеждаше въ захласъ подпоручика.

— Извини, мамо, пропуснахъ пасажерския тренъ, та тръгнахъ по-послѣ съ експреса..., каза той, като сваляше

сабята си и се готвеше да сѣдне на праздната трапеза. — Какво ме изглеждашъ така, мамо?

— Хубавелекъ си тѣй, радвамъ ти се.

— Окачи ми лукова глава да не урочасамъ! изсмѣ се офицеринѣтъ. — Мамо, гладенъ съмъ!

— Яждъ, яждъ... вечеряй! закъснѣ ти.

Подпоручикѣтъ разтвори очудено рѣцѣтъ си прѣдъ не-сществуващата вечеря.

— Какво да ямъ тука? „Благослови, попе, — гумно безъ снопе!“

Майката си плѣсна рѣцѣтъ въ отчаяние.

— Ами сега? Нищо постно не е остало! Нищо, нищо. Това е: нѣмаме!

— Дай тогава блажно! Донесъ печеното прасе!

Тя го изгледа въ ужасъ.

— Фармасонинъ ли си, срѣщу коледа да блажишъ? И азъ да зема този грѣхъ на себе си?!

— Кога е тѣй, ще легна гладенъ, но сухъ хлѣбъ нѣма да ямъ. Нека се знае, че на врѣхъ бѣдни вечеръ майка ми ме е повикала у дома, за да ме умори отъ гладъ! — изпегува се Боримиръ.

— Мамо, покажи се на висотата на славянското госто-любие! забѣлѣжи Георги.

И Стоянъ се обади:

— Ти днесъ прати госбица и винце, блажнинеа, на нѣколко сиромашкини, за да отговѣятъ утрѣ на Коледа... За тия дѣла отъ милосердие Богъ ще ти прости и сегашното... Дай прасето!

— Мамо! Твоятъ идеалъ се осъществи вече: саблено-сецѣтъ твой е тука! Не помрачавай бѣдния вечеръ, ами дай прасето, че е хранено на млѣко, а пѣкъ азъ нѣмамъ мезе за виното, глумеше Драгой, като държеше чашата.

Старата се чуди и мае.

— Я виждъ какви ме сж награкали! Дай, Доне, дай прасето! извика тя рѣшително.

Слугинята донесе на тава опеченото, свито на трѣкало прасе, зачервенѣло и лѣскаво, като позлатено; отъ него се разнесе вкусна ароматна миризма, щото възбуди охота и у сититѣ.

— Това се вика, дѣто го рѣкли: „Дойде гостъ — развали постъ,“ казваше недоволна и щастлива Цѣѣта, като гледаше какъ войникътъ, въоръженъ съ ножъ и набодка, се сражаваше побѣдоносно съ позлатеното прасе, подпомаганъ братски и отъ други.

Па мина въ другата стая и зачини поклони прѣдъ иконата

София, 1904 год.

Японски силуети.

Изъ „Стихотворенията въ проза“ на Геваша Хито-Хито.

I.

Поетътъ на идилиитъ изъ живота на синитъ лалугери.

Въ крайморската бамбукова градина на Токио, прѣдъ която се издига, отвѣдъ синитъ вълни на залива, снѣгопокрытиятъ лобъ на горделивата Фузи-Яма, купъ благородни граждани и гражданки, подъ сѣнката, приказваха за новата книга на прочутия поетъ Цамура.

И сички фаляха новата книга на прочутия поетъ Цамура.

Едни разправяха възхищението си;

Други описваха потреснитъ си впечатления;

Трети говоряха какви сладки сълзи сж пролѣли надъ страницитъ ѝ.

И въ тоя часъ това сжщото говоряха въ Йокохама, въ Нагасаки, въ Йезо, въ Симоносеки и въ сичкитъ остали градове и паланки въ великата империя на нашия великъ Микадо.

И тоя купъ отъ благородни токийски жители фаляха грѣмогласно новата книга на прочутия поетъ Цамура.

Само младиятъ писателъ Чи-Тедарува-Хдзу-Охама, авторъ на купъ нѣжни идилии изъ живота на синитъ лалугери, идилии много малко четени и още по-малко прѣлиствани, стоеше мраченъ и замисленъ тамъ, като светия идолъ въ храма на богинята Ци. Внезапно Чи-Тедарува-Хдзу-Охама, въпрѣки кроткото звучене на името си, *) побѣля внезапно отъ негодувание, и каза:

*) Чи-Тедарува-Хдзу-Охама значи на японски: „Свещениятъ охлювъ въ обителта на мълчаливитъ скелети въ Охама“.

— А азъ да ви кажа моето мнѣние за новата книга на Цамура! Тая книга е върхътъ на глупостта, тя е нелѣпа, тя е фалшива, тя е безжизнена, като тревясалъ гробъ въ оградата на свещенния Киото, тя е безъ душа, като ступенъ китайски драконъ, който привлича само вниманието на дѣцата. Никога не съмъ прочиталъ японска книга, тъй лишена отъ добри качества и тъй богата съ нищожества. И азъ ще ви докажа това. О, леки приятели, четете утрѣ критиката, която ще печатамъ!

И сърдития авторъ на купъ нѣжни идилии изъ живота на синитѣ лалугери напусна поусмихнатата дружина и се за пхти бързо къмъ една книжарница въ Токио и си купи новата книга на прочутия поетъ Цамура, за да я прочете и разкритикува.

Той не бѣше видѣлъ още книгата!

II.

Ито-Арашита-Ра.

Свѣтлоокиятъ и младъ писателъ Ито-Арашита-Ра, въ противоположность на името си *) стоеше въ стаята си замисленъ и скърбенъ, като повѣхналъ лотусъ на брѣга на езеро, въ чийто неподвижни вълни това растение огледва меланхолията си.

Мислитѣ му бѣха отишле далеко въ тжгата на неговитѣ разбити мечти. Защото Ито-Арашита-Ра бѣше автора на единъ многотоменъ романъ, останалъ забравенъ до сега, подъ тяжестьта на който пращѣха отъ много години полицитѣ на книжарницитѣ въ всичкитѣ градове на просвѣтената наша империя — нека богъ Охзу закриля славното ѣ име!

И печалниятъ Ито-Арашита-Ра мислѣше какъ пращѣха полицитѣ отъ томоветѣ на книгата му и напраздно очакваха милостива ржка на любопитенъ читателъ да ги поосвободи отъ товара, подъ чиято дѣйствиелностъ пращѣха отъ толкова години насамъ.

Той бѣше чулъ за славата на книгата на прочутия писателъ Ямагата-Фузи, която сега бѣ въ всичкитѣ ржцѣ и за която говоряха въ четиритѣ стотинѣ острови на империята,

*) Ито-Арашита-Ра на японски значи: „Праздникъ (или радость) на вселенната“.

когато неговата книга остана по-неприкосновена отъ свещенната личностъ на китайския богдиханъ, скритъ въ тъмнитѣ чертози на двореца си, и по-забравена отъ мъглата, която лази и изчезва по снѣжното чело на горделивата планина Фузи-Яма.

И ето защо бѣше мраченъ свѣтлоокиятъ Ито-Арашита-Ра, въпрѣки названието си (Радостъ на вселенната).

Най-послѣ стана, заходи назадъ-напрѣдъ и каза гнѣвно:

Кога ще се избавимъ отъ тоя Ямагата-Фузи?

И сѣдна и написа критика противъ книгата му, по-върла отъ гнѣва на хималайския тигъръ и по-ядовита отъ зизика на змиитѣ, що се влѣчатъ изъ непристъпната пещера на богинята на отмъщението, страшната Мада-Киу.

И когато Ито-Арашита Ра прочете критиката си, той усѣти въ душата си небесна сладостъ и благородното му чело се разбърчи. Сѣкашъ, по него изгрѣха лучитѣ на утренното слънце, когато се подава отъ края на лѣскавото море въ тихия кръгзоръ на истокъ.

А полицитѣ на книжарницитѣ сѣ прасѣха плачевно подъ тежестта на дѣйствиитѣ томове на книгата му.

Нека всесилниятъ богътъ Охзу утѣши всичкитѣ оскърбени!

III.

Двата аршина на дълбокомждрия Хара-Карасута-Кхи-Ямацура.

Професорътъ на богословието и литературата въ Токийския университетъ бѣше знаменитъ критикъ, прочутъ въ четиристотинтѣ острови на нашата велика империя — нека боговетѣ пазятъ днитѣ на Микадо!

Всички почитаха Хара-Карасута Кхи-Ямацура за неговото хлѣтноло-восѣчно лице на свещенноюродивъ бонзъ въ храма на богиня Ци и за неговитѣ дълбокомислени и правдиви критични студии по чудотворната сила на свещеннитѣ ногте на богинята на мъдростта и пѣснопѣнието.

Никога родители не бѣха дали на чадото си име по-прилично съ душевнитѣ му качества, както бѣ съ името на Хара-Карасута-Кхи-Ямацура!*)

*) Хара-Карасута-Кхи-Ямацура означава приблизително на японски: „Жезлодържецъ (или свѣтильникъ, на всемирната свѣсть“.

Той минуваше за най-добросъвѣстенъ и правдивъ критикъ, съ умъ по-дълбокъ отъ морската бездна и по-богатъ съ знания, нежели баснословнитѣ съкровища на змѣятъ Цирици-Цура въ планинитѣ на Осака.

И когато знаменитиятъ Хара-Карасута-Кхи-Ямацура вѣнчѣше нѣкого съ вѣнеца на славата, вѣнчаниятъ ставаше славенъ, и когато затѣпкваше нѣкого въ калъта, той бѣше изгубенъ за винаги въ мнѣнието на японския народъ.

Единъ отъ първитѣ щастливци бѣше и даровития поетъ Гехайша Тцузе. И всѣка негова книга великиятъ Хара-Карасута-Кхи-Ямацура посрѣщаше приблизително съ слѣдния привѣтъ: „Осанна! Възликувай, японска земльо! Великиятъ твой поетъ и синъ, Гехайша Тцузе, запали още единъ свѣтилникъ надъ твойтѣ суши и моря, озари съ ново слънце духовното гвое небе! Крилатиятъ гений на любимиятъ ти синъ лети стремително изъ висотитѣ на славата и никой умъ не може да прѣдвиди до кой прѣдѣлъ ще стигне тоя вихренъ полетъ на мисълта му. Коленичи прѣдъ Гехайша Тцузе!“

Но една заранъ (това знаменито събитие се случи на втория денъ отъ поститѣ въ честъ на страшната богиня на отмъщението, Мада-Киу — нека всесилния богъ Хиронима пази главата на свѣтлия Микадо!) — една заранъ народитѣ въ цѣлата империя се развълнуваха отъ една критика на великия Хара-Карасута-Кхи-Ямацура по случай новата книга на славния поетъ Гехайша Тцузе. Тая дълбока и мъдра критика се зафанчаше съ тия редове:

„Омърси се великата наша земя отъ единъ срамъ! Бездарниятъ и глушавъ стихоплетъ, именуемъ Гехайша Тцузе ни даде едно ново извержение на своя нищоженъ духъ. Умственото бунце на японската земя се обогати съ единъ още непотрѣбенъ смѣтъ на глупостъта, а галерията на бездарнитѣ японски писатели дава първото си мѣсто на изфирясалата и гламава тваръ, именуема Гехайша Тцузе!“

Разтревожи се народътъ оскърбиха се всичкитѣ сърдца, понеже бѣше авторитетно словото на великия Хара-Карасута-Кхи-Ямацура и прочуто безпристрастието му по всичкитѣ четирестогинъ острова на империята — нека богиня Охзу и пази отъ всѣко зло! — и никой живъ члвкъ никога неможеше да се осъмни въ добросъвѣстността на Хара-Карасута-Кхи-Ямацура [което име значи: жезлодържецъ (или свѣтилникъ) на всемирната свѣсть].

И едни мисляха, че нечистиятъ драконъ отъ пещерата на бога Музма е влѣзълъ въ душата на поета, въ видъ на облакъ; други казваха че нещастниятъ Гехайша-Тцузе е глътналъ гущеръ, когато е спалъ подъ самодивската магнолия, що расте на скалата Морака, и е станалъ като гущеръ нищожень, запазвайки човѣшкия си образъ; трети прѣдполагаха, и доста основателно, че клетникътъ, като е гледалъ замечтанъ къмъ небесата, стъпилъ на фърленъ въ помия пшпъ отъ женско дѣте, та се прѣобърналъ на такова чудовище отъ бездарностъ и нищожество.

И хиляди още правдоподобни прѣдположения...

А причината бѣше проста: Хара-Карасута-Кхи-Ямацура и Гехайша Тцузе се бѣха скарали!

И народътъ продължаваше да се вълнува и чуди. А широката сѣнка на Фузи-Яма падаше постепенно възъ тихитѣ вълни на залива...

IV.

Проклетата магесница Идухуца.

Се-Лай-Фуджи-Нипо Кхя Кхя*) е поетъ отъ скръбната категория поети, които очакватъ търпеливо бждащитѣ вѣкове.

Се-Лай-Фуджи-Нипо-Кхх-Кхя е отъ нечетенитѣ поети.

Той мисли, че могатъ както щатъ шовиниститѣ да прославятъ Япония за цивилизацията ѝ и напрѣдка ѝ — тя сѣ си остая страна невѣжествена и варварска неспособна да оцѣни величието на поезията и да се възхити отъ произведенията на истинския гений; можеше нова Япония да чете колкото ще прѣводитѣ отъ англичанина Шеки-Сапура, да гълта нѣмеца Ге-хи-те, да се опива отъ Бахи-рона, да се вълнува отъ русина графъ Толи-Става, да се интересува страстно отъ проблемитѣ на философията, да усвоява великитѣ открития на науката — Япония си е сѣ дивашка страна.

Доказателство?

Тя не чете стиховетѣ на Се-Лай-Фуджи-Нипо-Кхя-Кхя! Тя не бѣ дорасла умствено до тамъ, щото да ги разбере.

Даже има злоязычници, които се одързостяватъ да изказватъ светотатски мнѣния за пѣснитѣ му.

*) По японски това име значи: „Сладкопойна сврака въ пещерата на Зеленитѣ Вѣтрове“.

Едни казватъ, че при четенето имъ мислятъ, че ходятъ изъ продънени гробища.

Други ехидно подмѣтатъ, че сурово конско мѣсо по е смилаемо отъ тѣхъ, или — че мирипатъ на потъ!

Трети съ идиотски усмивки подфърлятъ: сврачешкото пѣне, и въ лоши стихове, и въ лоша проза, сѣ е сврачешко пѣне.

Четвърти — съвсѣмъ не си задаватъ трудъ да мислятъ нѣщо за Се-Лай-Фуджи-Нипо-Кхя-Кхя...

(Нека богинята Охзу пази всѣкого отъ лоши хора).

Единъ день Се-Лай-Фуджи-Нипо-Кхи-Кхи въ голѣмата си тѣга и обзетъ отъ съмнѣние, отиде при високождрия и бѣлобродъ свой съсѣдъ, старецътъ Куми-Сата-Замава, автора на прочутата история: „Геройскитѣ борби на японския народъ съ баснословнитѣ змѣйове“ история проникнала до най-бѣдната колиба на империята на изгрѣващото слънце — нека боговетѣ бдятъ надъ Микадо. — И печалниятъ Се-Лай-Фуджи-Нипо-Кхя-Кхя се оплака на достославния историкъ на японското минало и поиска съвѣтъ

И мѣдриятъ Куми-Сата-Замава помисли, отвори уста за сѣнени отъ огромни рунтави мустади, и продума: „О, неразумний, нечетений и нетачевий поете! За да спечелишъ и ти за пѣснитѣ си внимавието на съврѣменицитѣ си, иди при вълшебницата Идхуца, която живѣе въ развалинитѣ на пагодата на Синитѣ Дракони, и ѝ поискай да ти даде да пиешъ отъ чудотворната вода на вдѣхновението. Идхуца е музата на безсмъртнитѣ пѣсни!“

Печалниятъ поетъ повѣрва, сѣдна на джинрикша и тя заскърца къмъ развалинитѣ на храма на Синитѣ Дракони.

Беззѣбата стара вълшебница изслуша мѣлкомъ молбата на Се-Лай-Фуджи-Нипо-Кхя-Кхя и, като усмихна лукаво бръчкитѣ на изсѣхналото си лице, поднесе му чудесното питие въ кора отъ кокосовъ орѣхъ.

Поетътъ изпи жадно питието.

О, проклета Идхуца! Тя му не даде отъ водата на вдѣхновението! Това питие бѣше смѣсъ отъ змийна отрова, дървенична кръвъ, жебешка жлъчка, паяковъ сокъ и лиги отъ бѣсно куче!

О, проклета Идхуцо!

1904.

Поетът испи жадно питието. (стр. 70)

Цалувка на Македония.

Елисавета Александровна Вронцова остави перото, което скърбуца по лазурно-гладката хартия около половина часъ, облѣгна се съ въздишка на креслото си, като фърли разсѣявъ погледъ върху скъпитѣ картини на срѣщната стѣна на кокетната ѝ стая, чиито прозорци гледаха въ Сергиевска улица, въ Петербургъ. Послѣ зе съ аристократически малката си бѣла ржка писмото отъ масичката си, претрупана съ изящни дреболии и бронзови статуйки, и зачете съ полугласъ онова, което бѣше писала:

„Драгий Саша,

Това е третото ми писмо, съ което искамъ отговоръ отъ тебе. Дѣ се дѣна, драгий Саша? Защо се омълча? Или пъкъ не си въ Цариградъ? Но ти тръгна за тамъ, а отъ Бѣлградъ ми даже прати и адреса си... Какво да мисля? Какво да прѣдполагамъ за твоето мълчание?... До вчера азъ си го обяснявахъ съ това, че си погълнатъ отъ купъ нови впечатления въ очарователната столица на Босфора, че си занятъ съ тичане по събиране свѣдѣния или въ писане кореспонденциитѣ си...“

Тя прѣкъсна да чете, остави писмото пакъ съ въздишка. По хубавото ѝ лице мина пакъ мъгла. Тя стана и заходи нервно по стаята.

— Не, каза тя, това не може да бѣде; — той сѣ би намѣрилъ нѣколко минути свободно врѣме да ми надраци поне два-три реда, да се обади. И въ редакцията, дѣто три

пѣти ходихъ да питамъ, и тамъ нѣматъ никаква вѣсть отъ него, и тамъ се очудватъ отъ мълчането му!

И Елисавета Александровна въ силна тревога се питаше хилядния пѣтъ, какво значеше това мълчание на младиятъ ѝ мъжъ, тѣй любящъ до сега, тѣй нѣженъ и внимателенъ.

По нѣкога ѝ дохождаха — а това фана да става често — мрачни мисли и прѣдположения: не е ли го увлѣкла магията на погледитѣ на нѣкоя отъ тия цариградски жени, за опасната хубостъ на които тѣй много бѣ слушала? Не е ли смутено сърдцето му отъ зловѣщи за нейното щастие вълнения? Тия южни небеса, тия роскопни брѣгове на Босфора, криятъ такива упецителни коварства за сърдца горещи, за въображение живо и романтично, като Сашовото!

И дойдоха ѝ пакъ на ума думитѣ, които ѝ каза шеговито княгиня Строгонова миналата сѣбота въ Михайловския театръ: „— Какъ, Елисавета Александровна? Не си получила още писмо отъ Александра Василивича? Поздравявамъ те тогава: ти си си намѣрила съперница въ нѣкоя черноока константинополска сирена! Азъ знамъ сантименталната натура на Александра Василивича: буенъ, съ пориви горещи за сичко високо или прѣкрасно... Той е кореспондентъ по звание, а поетъ по призвание... А поетитѣ сж несигорни съпрузи!...“ И княгинята се смѣ съ гласъ за тая си жестока духовитостъ, безъ да иска да знае какво будяха въ нейното сърдце тия загатвания. Нея нощъ, тя, Елисавета Александровна, не спа, мъчена отъ кошмари...

— А може би, възможно е, мислѣше си тя, тая дѣдрива Строгонова да има малко право: Саша е дѣйствително увлѣкающа се природа... неспособенъ да противостои на поривитѣ на сърдцето си... Той тѣй я люби, тѣй я обожаваше, съ такава парлива тъга се раздѣли отъ нея, такава пламенна страсть дишаше послѣдното му писмо отъ Бѣлградъ!... Но тамъ, тоя босфорски небосклонъ, е тѣй поетически, тия лазурни вълни и небеса, и прѣлестята на природата и на жената сж тѣй съблазнителни и неотразими за горещи глави, като Сашовата!... Боже, Боже! Двайсетъ деня да ми не пише! Нито една думица отъ него!... Възможно ли е да съществува

Тя пакъ погледна портрета му. (стр. 73)

такова увлѣчение, което да застави една нѣжна и любяща душа да забрави сичко скъпо и драго на свѣта?

Елисавета Александровна правеше усилия надъ себе си, за да отклони мислитѣ си на друга посока; тя се мъчеше да си обясни това необяснимо нѣщо съ други мотиви по-малко язвителни за нейната любовъ и самолюбие... Но напразно: прѣдъ погледа ѝ се мѣркаше малкия и сладострастенъ ликъ на една источна красавица, която омагьосваше уплѣнения Саша и го правеше да забрави дългъ, свети привязаности, нѣжния, любимия и любящия образъ на жена си...

Тя пакъ погледна портрета му на стѣната. Той я гледаше усмихнатъ съ своитѣ красиви и проникателни сиви очи... Кого гледатъ сега тия очи? Кой е уловилъ блѣсъка имъ, ксѣй е обладалъ душата, която свѣти въ тѣхъ?

И люти страдания изкараха двѣ сълзи подъ дългитѣ клепачи на хубавитѣ ѝ черни очи.

На вѣнъ се хлопна нѣкоя врата. Тя трѣпна и чака нѣколко минути. Не, никой не влѣзе. Тя сѣ тѣй трѣпка отъ толкова врѣме при всѣко хлопване на вѣншната порта, при всѣко появяние на Дуня, дебелата чухонка слугиня, надѣвайки се да ѝ носятъ писмо... Не, писмо нѣма!

— Боже, Боже!

Тя натисна електрическия звънецъ, па тури писмото въ пликъ, на който подписа:

Monsieur Alexandre Vrontzoff.

Palace-Hotel, Constantinople.

Дуня влѣзе.

— Дуня, пусти това писмо въ пощенската кутия.

Слѣдъ излазиането на горничната, Елисавета Александровна ходи нѣколко минути развълнувана, сѣ подъ натиска на мъчителнитѣ си безпокойства. Тя ненадѣйно се спрѣ съ вдъхновено лице.

— Да пратя Дуня пакъ на редакцията. Нѣщо ми казва, че тамъ ще има какво годѣ извѣстие отъ Саша.

Нѣкоя вратня се хлопна пакъ.

Елисавета Александровна трѣпна.

— Не е това Дуня, Дуня тъй скоро не може да се върне..

Чуха се стѣпки въ антрето, стѣпки на непознатъ човѣкъ. Вратата се почука.

— Свободно!

На прага се появи пощенскиятъ раздавачъ.

Сърдцето на Елисавета Александровна се прѣмѣтна въ гърдитѣ.

Раздавачътъ ѝ подаде единъ пликъ. Още прѣди да го земе, тя разбра, че това е отъ мъжа ѝ. Да, почеркътъ съ моливъ на плика бѣше неговъ! Тя извади и даде една рубля на раздавача и съ разтреперени ръцѣ разкъса плика.

— Съ моливъ написано! Боже мой! — каза тя очудена, като фърли погледъ на писмото: — и на такава проста и смачкана хартия!... Какво значи тъй?!

Тя задъхана, съ раступано отъ лудо вълнение сърдце, зачете бързо, а ръцѣтъ ѝ треперяха, като държахъ многожеланото писмо:

„Скъпа моя Лизо!

„Усѣщамъ безпокойствата ти и още първитѣ думи на писмото ми сѣ молба за прошка за дългото ми необаждане. Мило дѣте, знамъ, че ти ме мислишъ при прѣкраснитѣ босфорски брѣгове, подъ чаровнитѣ небеса на Цариградъ, отъ дѣто нетърпеливо си очаквала писмата ми, обѣщани при раздѣлата... А азъ не съмъ тамъ. Азъ съмъ сега съвсѣмъ на друго мѣсто, дѣто нѣма ни поща, ни телеграфъ, ни прѣки съобщения съ цивилизования свѣтъ... дѣто едвамъ можахъ да намѣря единъ моливъ и тая груба хартия, за да ти напиша тия редове, които кой знае кога ще стигнатъ подъ твоитѣ мили очи, които цалувамъ съ любовъ.

„Да, азъ съмъ сега въ една извънредна, необикновена обстановка. Слушай: азъ съмъ въ едни диви и навѣсени планини. Ямъ сухъ хлѣбъ, често гладувамъ, спя на земята, или на голи канари, въ тъмни и непристъпни усои, овитъ само съ единъ шалъ. Около мене сѣ хора съ обрасли съ косми лица, оплескани съ калъ, често съ кръвъ, въоръжени до шията, страшни, грозни, величествени. Азъ съмъ въ една чета отъ „разбойници!“ Не се ужасявай, драга Лизо, при тая

дума. Азъ не съмъ плѣнникъ на тия разбойници, а съмъ гостъ, а тия разбойници сж такива, прѣдъ които сѣки човѣкъ съ сърдце би трѣбвало да падне на колѣнѣ въ адмирация!... На късо, азъ съмъ сега въ една чета отъ македонски революционери. Денѣ въздухътъ ехти отъ залповетѣ на биткитѣ ни съ турскитѣ войски, нощѣ — сбрани на купъ въ планинскитѣ пущини, ние си натѣкмяваме оружieto за утрѣшнитѣ борби... Какъ попаднахъ тукъ? И азъ не зная. На минуване прѣзъ София, неодържимо желание ме заведе на турската граница, а единъ пътъ тамъ вече — нищо въ свѣта не мога да ме одържи да не прѣфрѣкна заедно съ трима студенти българи въ редоветѣ на тия идеални човѣци и да зема участие въ борбата имъ за великитѣ принципи, на които съмъ се кланялъ прѣзъ живота си.

„Скъпа Лизо! Ти ще ми простишъ това увлѣчение, нали? Ти ще ми простишъ... Твоео чудно сърдце ще разбере... Когато се върна въ Петербургъ, ако оцѣлѣя а азъ вѣрвамъ дълбоко въ това, азъ ще ти рѣзкажа чудесата отъ подвиги, отъ нечувана доблестъ, отъ примѣри на самопожертвоване и героизмъ. прѣдъ които блѣднѣе историята! Боже мой, трѣбва да видишъ, Лизо, тия млади момци, тие буйни глави!... Ние тамъ, въ Русия, говоримъ и пишемъ за идеали, тукъ мратъ за тѣхъ, и това правятъ тѣй просто!... Да гледашъ петнайсетъ годишни юноши съ каква смѣлостъ държатъ въ ржката си бомбата съ запаленъ фитилъ, бомбата, която крие сто ужасни смърти, и се спущатъ къмъ неприятелитѣ, обстрѣляни отъ крушуми, да я фѣрлятъ въ редоветѣ имъ! Да видишъ български мѣстни селянки, жени, дѣвойки нѣжни, като ангели, като ни прѣвождатъ прѣзъ горитѣ нощѣ, какъ прѣнасятъ прѣзъ хиляди опасности храна за юнацитѣ, какъ радостно дѣлятъ сждбата имъ!... Но ржката ми трепери отъ възненія. Духътъ на свободата надали се е проявявалъ нѣкога въ по-свѣтла форма, надали е създавалъ по-идеални ратници, по-величественъ героизмъ... Молете се, Лизо, тамъ за тия човѣци! Молете се и обичайте ги... Но отъ цѣпъта човѣкъ ни обажда, че войска се задава задъ близното бърдо... Ще имаме пакъ бой... Сбогомъ, прѣлестно мое дѣте. Очаквай ме съ упование на Бога, както азъ храня дълбокото упование, че пакъ, и скоро ще те прѣгърна. Твоята любовъ е ангелътъ ми хранителъ който ще ме закриля отъ смъртъта.

Азъ впрочемъ не знамъ дѣ би я намѣрилъ човѣкъ по-славна.

„Цалувамъ те, ангело, до добро видѣние.

Тебе любящій Александръ.

„П. П. Ти ще ме простишъ, мила Лизо. Нали?“

Елисавета Александровна остави писмото. Очитѣ ѝ свѣ-
тяха отъ сълзи. Но лицето ѝ бѣше станало ясно, а погле-
дътъ ѝ пламтѣше отъ вдъхновение.

Тя нѣколко врѣме стоя безмълвна, а най-сетнѣ избѣбра:
— Ахъ, благородниятъ мой Саша! Ахъ, благородниятъ
мой Саша!... Той има право: азъ го простихъ...

Но нови сълзи рукунаха изъ очитѣ ѝ.

Тя стана, отиде въ кабинета на мъжа си, отвори голѣ-
мия атлазъ, намѣри Европейска Турция, па сѣдна на кана-
пето, и дълго гледѣ въ картата. Па ненадѣйно тя залѣпи
розовитѣ си устни на едно мѣсто на картата. и дълго ги
държа тамъ.

Тя цалуваше Македония.

София, 24 октомврий 1903.

Нощъ въ вълшебенъ замъкъ.

Двѣ години прѣди димнитѣ кълаба отъ коминя на локомотива да фърчатъ всрѣдъ Стара-Планина, изъ пролома на Искъра, и ухораздирателния пискупъ на машината да разбужда ековетѣ на планинскитѣ усои и ярове, и черни върволици отъ влакове, като прѣскачатъ възъ леки мостове тихо ромонливитѣ вълни на Искъра, да фърлятъ въ тѣхъ своята тъмна фърката сѣнка и да сѣпватъ съ желѣзния трѣсъкъ на колелетата вѣковната тишина на балканскитѣ самотии, азъ направихъ едно посѣщение въ вжтрѣшността на Искърский проломъ, както Господъ далъ: яхналъ на конь. Азъ направихъ повече отъ едно посѣщение: бѣхъ гостъ на пролома прѣзъ цѣла нощъ.

Да разкажа на късо това.

Тръгнахъ отъ Орландовската воденица да се разходя по софишко поле, на сжщото кротко и дръгливо конче, което и другъ пжтъ ми бѣ служило за подобна разходка; подиръ единъ часъ скитане по лжкитѣ край Искъра, веднага ми хрумна да проникна въ самия входъ на пролома, който прави тая рѣка въ Стара-Планина и да се поскитамъ малко изъ неговитѣ самотии. Това бѣне отдавнашно мое желание, а врѣме ми остана доста, за да ида до тамъ и да се върна вечерята въ столицата.

Когато стигнахъ пролома и влѣзнахъ въ него, азъ нѣможахъ да устоя на стѣлазънѣта да повидя повечко отъ живописнитѣ негови завой и се оглжбихъ по-далеко, отъ колкото мисляхъ. Проломътъ глухъ, дивъ и величественъ, на всѣка стѣпка на прѣдъ откриваше прѣдъ мене нови картини и невадѣйности. Азъ слѣдвахъ, и всѣки стигнатъ завой на дивата клисура ме

пращаше къмъ други завои, който ми вдъхваше желание да видя какви тайни крие слѣдующия, както ни се случва при прочитането единъ увлѣкателенъ романъ, на който всѣка нова глава удвоява любопитството и плѣнява вниманието ни, колкото повече слѣдимъ нишката на разказа.

По такъвъ начинъ, слѣдъ два часа пътъ изъ извивкитѣ на високитѣ диви урви на клисурата, сѣ отъ лѣво на Искъра, на мѣста огледвайки се отъ коня въ неговитѣ вълни, или катеряйки се по върли и непристъпни пътеки въ скалитѣ, надвиснали страховито надъ дълбокитѣ вирове на рѣката, азъ неусѣтно се озовахъ на единъ шуместъ връхъ. Тамъ смѣтахъ, че както бѣше уморенъ коньтъ ми отъ вратоломния пътъ, ако рѣшахъ да се повърна, щѣхъ да бѣда принуденъ да прѣспя въ нѣкое полско село. Рѣшихъ прочее, да слѣдвамъ разходката си и да прѣнощувамъ въ нѣкое балканско селце. Първото, което стоеше на пътя ми, споредъ картата, бѣше Реброво. Тая щастлива мисль ми се усмихна. Слѣдъ еднообразний животъ въ столицата, за мене бѣше цѣлъ празникъ тая авантюра: ношуване всрѣдъ Балкана, въ едно шопко селце, гдѣто очаквахъ картини отъ живота, обстановка и впечатления съвсѣмъ други.

Азъ замръкнахъ на върха, задъ който стоеше Реброво. Прѣдъ очитѣ ми се отваряше дълбска, пуста, дълга долина. Въ дъното ѝ, позамръжжено вече отъ вечерния сумракъ (ето случай за мнозина учени хора да завикатъ: русизмъ! Азъ ги поощавамъ да се разхождатъ изъ ихтиманскитѣ села, може-би да научатъ тамъ нѣщо), Искъръ продължаваше своенравнитѣ си лжкатушки и потѣваше нататѣкъ въ планината. Азъ спрѣхъ коня и се взирахъ напрѣдъ си за да различа въ нѣкоя гъвка на дола Реброво. Но никакъвъ признакъ на село. А картата ми именно тѣдѣва го туряше, съ едри букета и съ кръстъ — знакъ, че притежава и черкова; и срѣщнатитѣ селяни възгледъ ми опѣтваха пакъ въ тая долина. Срѣщу мене, на другия край на дола, пътятъ се пакъ издигаше и вѣеше по едно голо бърдо. Мигаръ задъ него се крие селото? Но какъ мога да продължавамъ и нататѣкъ? Бѣдний конь е подвѣкълъ крака, мрачината се сгъстява и прави крайно опасно движението по тоя дѣдоадамски друмъ съ коварнитѣ му трапове, които зѣятъ въ него и около него! Не, невъзможно да се мисли за напрѣждане, нито за повръщане. А мене ми е необ-

ходимо Реброво, именно въ тоя долъ, дѣто ме стигна нощта! Дѣ го? Азъ си казвамъ, че всичко е направило заговоръ, за да ме заблуди днесъ: и рускиятъ картографи, и тукашниятъ ноши. До като съмъ въ това недоумѣние, тамъ долу отвѣдъ Искъра показватъ се изъ пѣтя кола. Тѣ сж далеко отъ мене и надали ще бѣда чутъ. Но азъ си правя съ рѣка трѣба на устата и питамъ коларитъ съ заглушителния гласъ на еврейчетата вѣстникопродавци изъ софийскитъ улици: — Чичо! Реброво дѣка е?

Добритъ христенини ме чуватъ. Единъ посочва пакъ въ дола и до мене достигатъ слабо тия думи:

— Слѣзни, слѣзни още, господине! „ — Който пита, не скита“, казахъ си азъ и бутамъ коня, успокоенъ, надолу; слѣдъ малко врѣме оглѣбявамъ се въ единъ суходолъ, до самитъ поли на другото бърдо. При нѣколко дебели клонясти дървета стои едно ниско уединено ханче. Азъ диря селото, но не го виждамъ. Съвсѣмъ мръкна. Приближавамъ до вратата и викамъ ханджийтъ. Излазя ханджийката.

Тука е Реброво, господине, отговаря тя.

— Дѣ тука?

— На, тука, това е Реброво.

Мисля си, че нейна милость е по слаба въ географията на България, отъ колкото единъ нашъ учителъ по сѣщия прѣдмѣтъ. Но на моитъ очудени въпроси тя отговаря съвсѣмъ равнодушно, че Реброво има, но село нѣма. Това ханче е само Реброво!

И така, въ това уединено, изгубено всрѣдъ балканскитъ безлюдности ханче, съ видъ не до тамъ успокоителенъ, азъ трѣбваше да прѣнощувамъ.

„За Донъ Кихота, си помислихъ (незнамъ защо тогава мислѣхъ за Донъ Кихота), това приключение би било едно отъ най-чудеснитъ и рицарскитъ. Ханчето би му се прѣдставило като единъ великолѣпенъ, якъ замъкъ съ кули и бойници, а ханджийката — прѣкрасната принцеса-домакиня на феодалната сграда, която му прѣдлага гостолубието и любовта си“.

Азъ попитахъ обдательницата на замъка може ли да ми достави поне първото.

— Да спишъ? Можешъ — какъ? имаме постеля, отговори тя.

— А нѣщо за хапване имашъ ли? И сѣно за коня?

— Каквото далъ Господъ... ще ви нахранимъ.

Дяволъ я взелъ, тя говори на *ви* сега!

— Има ли тука и други гости?

— Нѣмамъ никого.

— Ами ханджиятъ!

— Човѣко ми? Той закара вѣжлища въ градо, самичка съмъ тая пощъ... А сега сме двама съ тебе, само двамка... отговаря умилно ханджийката.

На се усмихвайте — тя е бабичка.

Тя връзва коня ми за единъ отъ коловетѣ до зида и му дава сѣно, а азъ влязъмъ въ ханчето. То е съвсѣмъ темно и състои отъ една голѣма гола стая съ огнище на срѣдата и кръчма, въ която се влязъ прѣзъ стаята.

Бабичката дохажда и палва една газева ламба съ оди-мена трѣба и я поставя на тезгяха, гдѣто сж наредени чешпи и шулци. Фитилчето, като изфърля единъ шадраванъ димъ до потона, освѣтляра слабо кръчмата. Нѣколко дъсчени рафтове съ нѣщо си тамъ, показватъ, че тя е и бакалница, а двѣ широки сѣдалища на другата страна, загатватъ, че тя служи и за спалня. Харно. На единъ стѣлпъ — увѣсеѣо кжсъ мѣсо, изсъхнало, оплюто отъ мухи, отвратително. Видѣливната ми позволява да изгледамъ и бабата. Тя е жена на срѣдня възраст — не повече отъ седемдесетъ години — (за красния полъ трѣбва винаги да се изражаваме вѣжливо), но пѣргава още, като всѣка шопкиня. Лицето ѝ сухо, спарушено и бѣрчаво, завършено съ остра и издадена напѣрдъ брада, е снабдено съ двѣ очи съ мжтенъ и звѣровитъ погледъ; тѣ сж болни, защото непрѣстанно сълзятъ. Изподъ забрадка̀та ѝ, която държи върха на главата, падатъ по челото и отъ странитѣ чорлави фитили отъ сплѣстени побѣлѣли косми. Свѣтливната на свѣщъта обикновено благоприятствува на женското лице и му заличава неприятнитѣ чѣрти; но това го изкарваше още по-грозно и дори зловѣщо. Не, това е вѣщица. Азъ съмъ увѣренъ, че по-послѣ ще я видя изъ прозореца, че е излѣзла гола на вѣнъ и свали мѣсечкната...

— Азъ тука ли ще спя? питамъ, като посочвамъ едно сѣдалище.

— Тука, господине, на земята спи ли се?

Искамъ да питамъ ще ли е захванато и другото сѣдалище, но не дръзвамъ . . .

Тя туря да готви нѣщо на огнището което се распуши сръдъ стаята, азъ излизамъ на вѣнъ та се расхождамъ прѣдъ ханчето. Вечерний мракъ е хубаво падналъ, очертанията на дърветата, яроветъ и другитѣ прѣдмѣти сж заличени, неопрѣдѣлени. Върховетѣ на отсрѣщнитѣ висове се чернѣятъ въ тъмното небе, по което заискрѣватъ звѣзди. Мърчината се плѣсти още по-гъста въ долчето задъ хана. Тамъ се бѣлѣе нѣщо, като стѣни отъ расипана сграда. Една развалина. Тя хармонира съ тая пустиня. Отъ тоя кърски видъ вѣе голѣма тага. Глухото буботене на Искѣра, скритъ по-нататѣкъ, достига по-силно прѣвъ вълната на неопрѣдѣленитѣ нощни шумове, които есенний вѣтъръ изважда изъ гъстината на листата, клонитѣ, буренитѣ, трѣвитѣ планински. „Балканътъ пѣе хайдушка пѣсенъ“, спомнихъ си азъ Ботевий стихъ. Това ще е то. Хайдушка е и усоята тая, затѣнтена въ дивата планина. Азъ изпитвамъ нови ощущения, непознати до сега. Извънредността на случая — да ношувамъ въ тоя глухъ вертепъ съ тая вѣщица, отчужденността ми отъ свѣта, тайнствений миръ, който ме окръжава — всичко това ме плѣнява съ новостта си, и смущава. Конятъ, доялъ сѣното, хѣхри къмъ мене. Азъ го отвързвамъ и вкарвамъ въ стаята, дѣто готви бабата: тая стая служи и за оборъ. Па излизамъ пакъ на вѣнъ, защото димътъ отъ огнището отравя въздуха.

— Господине, прибири се, че ще заключимъ обажда ми бабичката.

— Чува ли се за лоши хора тѣдѣва?

— Нѣма ги, но балканъ е това.

Вечерята е сложена на една маса въ крѣчмата. Нѣколко кѣса мѣсо отъ онова, което стои увѣсено, опържени въ масть и остали сурави. Другата гостба е нѣкаква неизвѣстна, безименна бърканика — бурения, която изпуска пара. Азъ си обяснявамъ присѣдствието на това ястие, когато съглеждамъ, че при масичката стоятъ два стола, единъ сръщу другъ. Значи, другарски ще вечеряме, tête-à-tête! Толкосъ по-добрѣ охотата щѣ порастне. Сѣдамъ. Сѣда и моята дама и зафаща буренията. Сега ти ми задави въпроси за цѣлѣта на моето пѣтуване изъ балкана. Азъ ѣ обяснявамъ защо и какъ замръгнахъ тука. Пита ме докторъ ли съмъ и знамъ ли лѣкъ за очеполъ. Двѣтъ ѣ очи непрѣстанно плачатъ, като на Мари-торна (Боже мой, пакъ Донъ Кихотъ!) Не съмъ лѣкаръ, но

и съвѣтвамъ плискане съ студена вода. Тя продължава да ми описва, като млади шумно съ беззжбитѣ си челюсти сварената буренова каша, да ми описва по тънко очебола си и вѣжливо ме кани да ямъ отъ моята гостба, остана неначета. Благодаря покорно. Внезапно тя прѣстава да ме консултира за очитѣ, и се повръща на моето приключение. Моитѣ окжлячни, сухи отговори не я удовлетворяватъ. Тя се насупва. Подозрително ѝ се види и моето въздържание да кусна отъ кухнята ѝ. И друго нѣщо вѣроятно въ физиономията ми и въ обноската ми не говори въ моя полза и недовѣрието на бабичката расте. Пакъ пита за цѣлѣта, която ме води тукъ тая нощъ... Не, това не е току тѣй. Първи пътъ тя вижда единъ господаринъ да остави рахата си въ София, и да дойде въ Ребровската крѣчма да спи на дѣскитѣ. Защо? само да нощува и утрѣ да се върне!.. Не, тоя човѣкъ не му е чиста работата. И защо пита за мѣжа ѝ и има ли други гости, и когато му каза, че нѣма никой, той слѣзе отъ коня? Дяволия ерие тоя човѣкъ...

Вѣроятно такива тревожни мисли минуватъ прѣзъ ума на дамата ми, защото расплаканиѣ ѝ очи фашатъ да ме стрѣлятъ пò-често съ подозрителностъ. Подиръ вечерята тя ми донася постелка и халище. Азъ я моля да ми донесе сѣно, безцѣнната, спасителната постелка за туриститѣ по цѣлия балкански полуостровъ. Слѣдъ като ми прѣпорѣчва да духна ламбата прѣди да легна и прѣглежда въ пукѣла до кое мѣсто стои виното, за да може утрѣ да провѣри, тя минува въ другата стая, която е съвсѣмъ тъмна. Азъ остаямъ самъ и се расхождамъ изъ крѣчмата, като чупя корички подничевъ хлѣбъ, за да залѣжа колкото да е гладитѣ. Понеже бабата притвори вратата, крѣчмата скоро се испълни съ задушливъ кадежъ отъ ламбата съ калпавия газъ. Азъ бутнахъ врататай, за да ми влѣзе пò-чистъ въздухъ.

— Защо отвори, господине? зачу се изъ темнината дрезгавия гласъ на крѣчмарката. Разбрахъ, че бѣше си легнала.

Конѣтъ, като ме видѣ въ мрака испрѣха ми приятелски и значително, сѣкапъ искаше да ми каже:

— „Господарю, не е кавалерство да надникнешъ въ спалнята на една дама въ неглижѣ. Лека нощъ, затвори вратата...“

Навѣрно сжщитѣ мисли имаше и ханджичката, защото вратата се захлопна пакъ, тласната отъ невидима рѣка. —

Веднага страненъ шумъ и блъскане фана да става задъ вратата, като че опираха дървета о нея. Разбрахъ, че бабата се барикадираше!

Афронтътъ бѣше пѣленъ. Но нѣмаше какво да се прави. Рѣшихъ да спя. Опитахъ се да затворя съ вѣтрѣшния капакъ-сюрмѣ третето прозорче, което до половина останахъ незатулено, но колкото и да се мѣчихъ не можахъ да истегля по-нататкъ капака. Закопчахъ си хубаво палтото, легнахъ на сънцето и си облѣгнахъ главата на съдлото, което ми служеше за възглавница, както на хунитѣ. Халището на цѣломѣдрената Лукреция оставихъ непишната, (моля читателя да не любопитствува защо), както и ламбата не угасена. Колко врѣме дрѣмахъ, унесенъ отъ тревожни блѣнове и отъ еднообразната шумотевица на рѣката, не помня, но азъ се събудихъ вкоченясалъ отъ студъ. Истиналий нощенъ вѣтъръ свободно работеше прѣзъ полуотворения прозорецъ; и боковетѣ ми (русизмъ!) усѣщаха влиянието на леглото, което не бѣ пухово. Ламбата бѣше угаснала. За сънъ нито можеше да се мисли вече. Облегнахъ се на прозореца и погледнахъ на вѣнъ. Изгрѣла бѣше мѣсечина. Природата имаше фантастиченъ видъ подъ мълчаливата завивка на тоя благъ и тайнственъ свѣтликъ. Дънеритѣ, клонитѣ на дърветата изображаваха неподвижни фигури на човѣци и самодиви въ разни положения. Шумътъ на Искѣра мелодично бухтѣше въ мирътъ на пустинята. Чудно и непостижимо-величава сцена отъ съня на планината; азъ такава не бѣхъ виждалъ никога. Есенна поезия на самотията. Това съзерцание ме възнаграждаваше за всичкитѣ неприятности въ тая крѣчма. Цѣлъ часъ стояхъ неподвиженъ на прозореца. Оттеглихъ се и пакъ сложихъ глава на моята хунска възглавница. Какъ да се искара нощта?

Неудобното и кораво легло, студътъ, мракътъ, гладътъ правятъ часоветѣ на безсъницата мѣчително-дълги, като вѣчностъ. Ето че и мѣсецътъ се скри, всичко потъна въ пълна тъмнина. Душата ми се повече утѣсни. Вънкашния мракъ придоби за мене нѣщо зложелателно, коварно, неприятелско. И шумоветѣ пристигаха зловѣщи и подозрителни. Често ми се чинеше, че различавамъ въ тѣхъ човѣшки говоръ и дѣбливо почукване на капака; по нѣкога нѣкакво мигновено притѣмняване на отворения прозорецъ даваше ми да прѣдолагамъ присѣтствието на човѣкъ отъ вѣнъ. Азъ напразно

искахъ да задуша това безпричинно, глупаво безспокойство. Мисълта за пълнѣйшата безлюдность на тая балканска уся и свършенната ми безпомощност испъкваше напръдъ. Само коньтъ, като се обаждаше сегисъ-тогисъ, правеше ми растуха. Близостта на жива, позната тварь ме поуспокояваше. Поне свѣтлинка да има — бихъ земалъ да чета, азъ имахъ новъ вѣстникъ въ джеба. Станахъ да подиря кибритъ пипишкомъ, но не наидохъ. Бутнахъ вратата на кръчмата, за да питамъ бабата, но вратата е барикадирана. Само коньтъ испрѣха повторно въ отговоръ на моето чуване и викане ханджийката. Тогава ударихъ два крака на тая кръпостъ и лостовѣтъ паднаха. Бабата се развика въ голѣмъ уплахъ, тя помисли, че на-става страшната катастрофа. Подозрителний гостъ насилствено нахлуваше въ спалнята ѝ, по полунощний часъ, когато човѣко ѝ го нѣма. Съ каква цѣль? Да я души? И викъ!.. Прѣха и хъхри шумно и коньтъ, викамъ и азъ колкото мога, и засвидѣтел-ствувамъ чистотата на моитѣ намѣрения. Дига се врѣва ужасна въ тъмнината. Едвамъ успѣвамъ да умиря бабата. Тогава виж-дамъ въ мрака, че свѣтва жаравка въ огнището, което раз-равятъ; послѣ едно въгленче се подига нагорѣ и на него взеха да духатъ съ блѣди уста. Въгленчето свѣтваше и огрѣваше духалото си — една сбръчкана, искривена отъ надуването, ужасна, грозна до богохулство муцуна, и разфърляни, чор-лаво смотани бѣли косми, които я забуляха до половина. Това видѣние въ мрака на нощта бѣше фантастично, уродливо, страшно. И искатъ да убѣждаватъ нѣкои-си, че никой до този день не е виждалъ вѣщица! Молимъ, молимъ!

Бабата, чевръсто легнала пакъ и теглила халището до нощъ, изгледа ме сърдито, когато съ ламбицата въ рѣка, азъ прѣтворихъ пакъ вратата. Но азъ бѣхъ увѣренъ, че тя сега се убѣди въ пълнѣйшата благонадѣжностъ на госта си. Явно доказателство, че азъ спечелихъ довѣрието ѝ, бѣше това, дѣто тя се не барикадира вече.

Исчетохъ цѣлия вѣстникъ, отъ заглавието до най-послед-ното обявление на единъ сѣдебенъ приставъ. Азъ не употрѣ-бихъ изразителната и модна дума *глетиниш*; свѣтвамъ и на читателитѣ си да я не употрѣбаватъ, макаръ и фигурално, когато се касае за нѣкои нашенски вѣстници: това ще бѣде много не естетично... Дяволъ знай какви мерзости може да сж *глетнали*!

Останалата частъ отъ нощта прѣкарахъ въ ходене назадъ — напрѣдъ изъ крѣмата. Тая балканска нощъ, пълна за мене съ такива силни ощущения — духовни и физически — азъ си дадохъ дума да я не забравя дор' съмъ живъ. Много ли има такива въ дългата върволица на нашитѣ еднообразни дни?

Съзори се. Азъ стегнахъ бърже коня и потеглихъ за София, изпратенъ твърдѣ дружелюбно отъ бабата, която щедрата заплата за гостоприемството, окончателно ми направи приятелка.

Казахъ въ началото, че Искърский проломъ по своята растяща живописностъ наумѣва единъ увлѣкателенъ романъ. Той има надъ романа това прѣимущество, че можемъ да се повърнемъ отъ срѣдата му и да отиваме къмъ началото му, безъ той да изгуби нито смисълъ, нито занимателностъ. Напрогивъ, азъ сега го намирахъ още по-обайно хубавъ, и новъ, и веселъ въ есенната си позлата, подъ божественното и радостно сияние на утрѣнното сине небе.

Априлий, 1894

Е м м а.

Лодката напусна крабрежиято и се плъзна красиво по свѣтлата повърхностъ на езерото. Кареконъ, съблѣкълъ сетре, по ржкави, бодро и пѣргаво теглеше лопатитѣ, които равномерно удряха кристалнитѣ гладки вълни и искаваха изъ тѣхъ меко и провлѣчено бърбукане, като едно молебнo стенание.

Емма, сѣднала срѣщу него, фѣрляше омаяни погледи на раскошнитѣ зелени брѣгове на това чудно Цюрихско езеро. Тя бѣ облѣчена въ рокля отъ розово-бѣла, тънка нѣжна материя, изящно съшита и залѣпнала на строго-изваянитѣ форми на тоя младъ момински станъ. Сега Емма съкашъ бѣ станала още по-лека, млада, плѣнителна.

Сребристи раскѣсани парцали облаци плуваха по синето небе — сине до идеална хубостъ — и часъ по часъ затуляха слънцето. Тогава дѣвойката сбираше свилената си цвѣтна омбелка и лицето ѝ, освободено отъ искусствения шаръ на сѣнката, лѣсваше подъ вѣнеца на тъмнорусата ѝ позлатена коса, въ сичката си здрава и цвѣтуща бѣлота на нѣмското племе.

Картината на около бѣше за чудо хубава; зелениѣ хълмове на езерото, посипани съ весели дачи се усмихваха на около съ своята неувѣдаема прѣлестъ; далеко назадъ стройниятъ Цюрихъ се трупаше по двата брѣга на рѣка Лимматъ, свързанъ съ мостоветѣ си, набученъ съ високитѣ стрѣли на черковнитѣ кули; на юго-истокъ, по посока на езерото, далеко въ хоризонта, като облаци, се мержелѣяха вѣчноснѣжнитѣ висове на Алпитѣ.

Кареконъ слѣдваше да работи съ лопатитѣ, и редовнитѣ движения, които правеше, даваха му възможностъ при всѣко

едно гърдно напъване, да спира, по съвсѣмъ естественъ начинъ, възхитений си погледъ на Емма. Тоя момъкъ, българинъ, студентъ по правото въ Цюрихъ, съ приятно лице, пълно съ изражение на младежки въсторгъ, не първи пътъ, съ съгласието на баща ѝ, професора Тилцайнъ, въ дома на когото го приемаха любезно, като близъкъ приятелъ, разхождаше въ лодка младата швейцарка, и не първи пътъ употребяваше страшни усилия надъ себе си. Кàрековъ любеше Емма и не смѣеше да ѝ каже това... А какво мислеше тя сама? Питаше ли нѣкакво чувство, особено, прилично макаръ отъ далечъ на неговото? Какъ да отгадае да ли се криеше друго нѣщо подъ дружбата на тая довѣрлива, свободна, отхранена въ високитѣ понятия на женската честностъ и достойнство швейцарска мома? Кàрековъ тазъ година свършваше и трѣбваше да се върне въ България. Но той чувствуваше, че сърдцето му е скопчано съ неотскубливи корени за Цюрихъ.. Обичаше ли го Емма? Би ли пристала да дойде въ България, като негова жена? Той имаше нейната дружба, нейното съчувствие по повече отъ това? Той нито отдалечъ до сега не бѣше докарвалъ прикаската до това нѣщо. И унесенъ въ тие мисли той продължаваше съ едно жестоко упорство да блъска гладката вода съ лопатитѣ, като слагаше несъзнателно страшни погледи на Емма, сжщо замислена.

Изведнѣжъ тя извика:

— Господинъ Кàрековъ! на кждѣ сте се накатали съ такава бързина? Да не би вече да сте тръгнали за България?

Кàрековъ се сепна. Той пусна греблата, и лодката забави вървежа си, па съвсѣмъ спрѣ.

Па усмихнато и съ една внезапна непринужденостъ, каза ѝ:

— Да, въ България... Бихте ли дошле съ мене, сѣ така, въ България, ако цюрихското езеро се протакеше до България?

Кàрековъ се зачерви, като позна колко дръскостъ имаше въ тая шега, но бѣше кжсно.

Емма се леко исчерви; па продума съ шеговитъ тонъ:

— Въ България? Боже мой, много е далеко, бихте се уморили до тамъ...

Па се изсмѣ и се вгледà на страна въ нѣкакъвъ шалетъ на брѣга, прозорцитѣ на който застѣпително лъскаха отъ лучитѣ на слънцето. Но заигралата руменина по бузата ѝ

обаждаше, че мислитѣ ѝ друго сега ги вълнуваше.

— А хубава ли е вашата България? попита тя пакъ като впи погледа си въ неговия.

— Хубава до обожаване, нали ви съмъ говорилъ толкова пѣти? — нейнитѣ планини не сѣ тѣй високи, като вашитѣ, но сѣ чудесни по красота и величественостъ; тя нѣма кристалнитѣ швейцарски езера, но има райски хубави долини, и между тѣмъ Розовата долина, единъ брилянть...

Лодката се клатеше грациозно на едно мѣсто. Кàрековъ и Емма стояха единъ срѣщу други водата, въздухътъ, небето — сичко около пазеше пълна тишина. Нѣмаше чужди уши, нѣмаше свидѣтели... Но това мълчание на природата вмѣсто да насърди, смути повече и момъка и момата.

Внезапно Кàрековъ въ вълнение, попита рѣшително:

— Госпожице, ако единъ день животътъ, щастieto ви, поискатъ да напустнете Швейцария, имали ли бихте тоя куражъ?

— Животътъ, щастieto ми? изсмѣ се Емма, и устнитѣ ѝ показаха два чудни реда бѣли бисери; не разбирамъ добръ, г-нъ Кàрековъ.

— Ако ви кажехъ: Госпожице Емма? Не ако ви кажехъ — азъ ви казвамъ: Госпожице, Емо, обичамъ ви безкрайно?

И Кàрековъ направи нѣкакво движение, като да коленичи, но не стори това, а само фана леко за ржката Ема и се наведе да цалуне прѣститѣ ѝ...

Емма пламна цѣла въ огнь, тя неволно си дръпна ржката... Тя сбра сичкитѣ си душевни сили да отговори умно или поне достоѣпно на тая неочаквана исповѣдь на младия си другаръ; но намѣри изходъ само въ шеговито-лекия тонъ. Тя се изсмѣ яката.

— Какъ! извика тя, нали толкова пѣти съмъ слушала отъ васъ, че въ вашето отечество е свещенъ законъ най-старий синъ да се жени за българка? А вие сте първий синъ. Ще смѣте ли да оскърбитѣ чувствата на госпожа майка си, която обожавате?

Емма вече се не смѣеше... Тя видѣ, че не така, че друго нѣщо трѣбваше да каже. Тя опъваше съ ожесточение крайщата на омрелата си, която бѣ сложила до коленетѣ си.

Кàрековъ каза:

— Подобенъ респектъ къмъ простодушни традиции може ли да стане прѣчка на най-голѣмото щастие въ тоя свѣтъ?

Широка стря отъ карболови прѣски ми облѣ дрѣхитѣ. (стр. ⁹¹ 89).

Коп. 21

Но азъ и нѣма да оскърбя чувствата на майка си, Еммо, а напротивъ, тя ще бѣде щастлива... тя ви благославя...

Ема го изгледа втрѣщена.

— Отъ дѣ ме знай? Защо?

— Да, благославя ви... На! слушайте какво ми отговаря на моето писмо. И Карековъ извади изъ портюфелчето си едно писмо. Ржката му трепереше.

— Какъ . . . вий сте писвали за мене? Какво сте писвали? извика съвсѣмъ смаяна Емма.

— Да, писахъ ѝ — на всѣки случай... Слушайте, ще ви прѣвеждамъ отъ български: „Драгий синко Добре, плакала съмъ отъ радостъ, като прочетохъ писмото ти. Твоето щастие ми е най-драгоцѣнно; чедо... Отъ мене воля и благословия... Емма е хубава, като ангелъ на портрета..

— Портрета ми? извика още по-смутена дѣвойката.

— Портрета ви, госпожице.

— Какъ, у васъ ли е билъ? А азъ се чудяхъ кждѣ се е дѣналъ моя портретъ. Невѣроятности всичко това, господинъ Карековъ... Невѣроятности...

— Да ви се изповѣдамъ. Извадихъ го изъ албома ви единъ день когато бѣхъ у васъ... Прощавайте за тази непристойна постѣпка, откраднахъ лика ви за да го пратя на мама, за да види колко сте обожаема. Тя ми повърна образа ви, ето съ кои думи... Карековъ продължи да чете майчиното си писмо по нѣмски: „Емма е хубава, като ангелъ на портрета, дѣто ми пращашъ съ писмото си; ти казвашъ, че и душата ѝ е такава добра и хубава, рѣши... Азъ ще прѣгърна съ радостъ моята първа мила снаха..."

— Вижте какви безумности си позволихъ да мечтая...

Емма зема писмото отъ ржката му, взрѣ се въ исчетенитѣ редове и зафана да чете нататъкъ доста свободно по български: „Поздрави отъ мене госпожица Емма, благославямъ я отъ сърдце, обичамъ я вече, като дъщеря..."

Карековъ грабна писмото отъ ржцѣтъ на Емма и скокна правъ. Той мислеше че сънува, той не вѣрваше чувствата си.

— Български! извика той въ изступление, български! Вие, Еммо, знаете да четете и да разбирате български! Вие незнаяхте нито дума, нито буква български!... За Бога сънувамъ ли? кажете ми?

— Не сънувате. Отъ шесть мѣсеца се ~~записвамъ~~ уча се български, продума дѣвойката.

— Скришно отъ менъ? Тайно?

Емма вълнуна съ глава.

Послѣ припушна;

-- Азъ обичамъ сичко българско, азъ искамъ да стана българка.

— Еммо! извика Кѣрековъ и безъ да знаятъ какъ, момѣтъ и момата си подадоха напрѣдъ главитѣ, приближиха лицата си, слѣпиха въ страстна цалувка устнитѣ си.

Подъ това движение лодката замърда и се залюшка галено.

Нѣколко лодки, що минуваха по близо, спрѣха съ любопитство прѣдъ тая необикновена сцена отъ любовенъ вѣсторгъ.

Гледаха я и Алпитѣ отъ хоризонта.

Когато излѣзоха на набрѣжието, Кѣраковъ и госпожица Тилщайнъ, тѣсно фанати подъ ръка, запжтиха се прѣзъ гжстия върволякъ, на алеята, безъ да чуватъ, безъ да сѣщатъ нѣщо на около си, погълнати единствено въ океана на щастието си и на любовта си .. Тѣ право отиваха при професора Тилщайна.

1894.

М. К. Дикоманас

На карантина.

Дрѣбни бѣлѣжки.

Десетина бѣли бараки, усамотени една отъ друга, стоятъ на полето, въ подножието на една гориста полегата рѣтина. На значително разстояние задъ тѣхъ, въ своята тѣснина, мѣтно се мерделѣе събливиятъ Царибродъ. Влакътъ изпищѣ и спрѣ при баракитѣ.

Пътниците меланхолично излѣзоха изъ вагонитѣ съ кувари и вързопи въ рѣцѣ. По заповѣдъ на стражатитѣ, всички се натрупаха прѣдъ една барака, построена до самата желѣзна линия, слѣдъ като оставиха багажитѣ си на купъ.

Въ това врѣме, на дѣсно отъ линията, на поляната, тѣлпи карантинопазци гледатъ любопитно на насъ и викатъ „ура“.

Единъ сериозенъ господинъ, съ черна овча шапка, стои при нѣкаква си металическа тулумба и крѣпи въ рѣцѣтѣ си една трѣба-цѣркалка. Лицето му е важно, като че ще върши нѣкакво свещенодѣйствиe.

— Господа, моля ви, дохождайте тука единъ по единъ да се напръскате, обяви карантинниятъ докторъ.

Случи се, че бѣхъ азъ първиятъ, който бѣхъ подложенъ на дезинфекциране. Исправихъ се покорно прѣдъ важния чиновникъ-цѣркателъ, и тозъ часъ една широка струя отъ карболови прѣски облѣ ми дрѣхитѣ и лицето.

— Извърни се! заповѣда авторитетно чиновникътъ. Азъ се изгърбихъ. Новъ дѣждъ отъ миризлива карболка навдаси ме пакъ отъ врата до краката. Нѣма съмнѣние, всичекитѣ холерни микроби, случайно донесени отъ Австрия, Унгария

и Сърбия, бѣха убити. Но излѣзе, че церемонията не бѣше свършена.

— Извърни се пакъ! поръча ми важниятъ господинъ. Извърнахъ се.

— Извади ржката отъ джоба си! Църккъ! — Свали си шапката! Църккъ! — Простри си омбрелата!... Църккъ!

Азъ бѣхъ цѣлъ кжпаникъ. Заредиха се и другитѣ пжтници.

— Господа, обяви докторътъ, моля, дохождайте да ви запиша. И всѣки попръсканъ си казваше името, мѣстото отъ дѣто иде, и мѣстото, кждѣто отива.

Единъ стражаръ простираше единъ голѣмъ тенекиенъ смѣтъ.

— Пустни си тука паспортътъ. И всѣки си пускаше тамъ паспортътъ, за да бѣде дезинфекциранъ.

На влазяне въ бараката. Скоро стадото я напълни. Когато всички се натъпкаха виръ вода отъ карболка, излѣзе, че сме двайсетъ и осемъ души отъ разни езици и плѣмена. Между тѣхъ само една дама, една хубава госпожица отъ Парижъ.

— *Ce n'est pas trop*, забѣлѣжи тя усмихната.

— Сега елате подиръ мене да ви разпрѣдѣля по баракитѣ, каза докторътъ.

* * *

Стадото послушно тръгна подиръ доктора. На поляната карантинопазцитѣ пакъ ни викатъ „ура“. Триумфална срѣща. Минуваме край нѣколко бараки, здрависваме се съ познайници, но отъ далеко: запретено е сбирането на нови пжтници съ стари. Ние сме опасни. Едно неприятно чувство свива сърдцата ни, ние фигурираме, като хора, може би, заразени отъ холера: и приятели и стражари странятъ отъ насъ.

Въ бараката, която носи № 14 и прѣтъ съ жълто знаме — цвѣтъ зловѣщъ — докторътъ настанява българитѣ, които сж седемъ души; другитѣ пжтници настанява по други бараки. Парижанката, заедно съ петима нѣмци, които послѣ излизатъ австрийски евреи, влазятъ въ съсѣдната намъ барака — № 15. Българи съ българи, европейци съ европейци, нищо по-логично. Но това разпрѣдѣление прѣдизвика надоволство въ бараката № 14 и мръщене по нѣкои чела...

И наистина, петъ дни карантита трѣбваше да се държи. Петъ дена уморителна досада на тоя кжръ, а едно приятно

другарство — госпожицата — би било така освѣжително, така би скратило дългитѣ часове на плѣнението ни.

Ахъ тоя докторъ, несъобразителенъ, даже не патриотъ!

Прѣди да ни остави, той ни показва прѣдѣлитѣ на нашата държава, извънъ които нѣмахме позволение да прѣкращаваме. Видѣхме, че тя бѣше най-малката въ Европа: нѣщо около хиляда квадратни метра, сирѣчь сичката вътрѣшность на едно укрѣпление, направено отъ нашитѣ войници въ навечерието на сръбската война, безъ да бжде употребено отъ тѣхъ.

Ако то не можѣ тогава да спре нахлувтѣ на сърбитѣ, сега то съ плень успѣхъ варди земята ни отъ много опасенъ врагъ, който никакви сливнишки „ура“ не могатъ да спратъ: холерата.

Отъ сичкитѣ европейски държави само България и Турция не зеха участие въ санитарния дрезденски конгресъ, който отмѣни карантината въ холерно врѣме и постанови зимането други мѣрки за борба съ страшната гостенка. Това рѣшение на конгреса стана задължително за господарствата, участвали въ него, и днесъ въ цѣла Еропа, само ние и турцитѣ имаме развързани ржцѣтѣ си да туряме, колкото щемъ, дълга карантина на границата си.

И ето защо азъ имамъ приятниятъ случай да пиша двешниятъ очеркъ.

* * *

Едвамъ влѣзохме въ бараката си, стражаринътъ ни покани да идемъ да отворимъ куфаритѣ си, за да бждатъ дезинфекцирани и вещитѣ ни. По сщия редъ слѣзнахме къмъ желѣзната линия и се опжтихме къмъ една усамотена друга барака, която се различаваше отъ другитѣ по това, че отъ комини ѝ излазяше къмъ небето високъ, гжстъ, дебелъ снопъ димъ, както изъ единъ локомотивъ въ движение.

Вътрѣ, единъ огроменъ желѣзенъ цилиндъръ-казанъ, който реवेशе и пѣхтеше подъ огъня.

Куфаритѣ се разтвориха. Въ нѣколко минути бараката се прѣвърна на едно изложение, безброй нѣща и дреболии отъ най-разни цвѣтове, форми и произхождения красяха подътъ и плѣнѣха погледа съ необикновена пѣстрога.

Едно малко Чикаго, (тогава имаше всемирно изложение въ Чикаго)..

Вещитѣ се отдѣлиха на два купа: дребнитѣ, като книги, стъкленца, четки и пр. се напрѣскаха просто съ карболка, а дрѣхитѣ, платоветѣ, прѣпирѣтъ и тѣмъ подобни се свиха въ платна, за да се фърлятъ въ казаза, дѣто трѣбваше да направятъ парна карболова баня.

Отчаяни викове отъ ония пѣтници, които носѣха нѣкакви сѣжни и копринени материи и армагани.

Но нѣмаше изходъ. Половината Чикаго влѣзе въ казана.

Когато се завърнахме въ бараката си съ измокренитѣ и свити отъ карболовата кислота нѣща, ние узнахме съ ужасъ, че има да прѣтърпимъ още една послѣдняя дезинфекция: трѣбаше да се облѣчемъ въ свършено чисти дрѣхи — горни и долни — а ония, които имаше на гърба си, да ги пратимъ въ търбуха на минотавра, за да си направятъ парната баня.

Нѣкои отъ другаритѣ ни, като нѣмаха други дрѣхи вмѣсто съблеченитѣ, завиха се съ юрганитѣ, докато имъ ги повърнатъ, както правеше Пелопидъ, стариятъ грѣцки пълководецъ.

* * *

Бараката № 14, притежаваше шесть крѣвата, при които се прибави още единъ, споредъ числото ни. Смѣшно би било да диримъ чистотата и удобства на домашната стрѣха, но за хора, които сѣ държали карантина въ турско подъ открито небе и на гола земя, тука бѣше рай, истина, рай населенъ, вмѣсто ангели, съ гладки и хубавички полски мишки, които твърдѣ деликатно минуваха нощѣ по лицата ни. Тия животни прѣдставяха любопитенъ прѣдмѣтъ за наблюдение отъ зоолога по своята невинность: тѣ прѣзъ насъ излязяха да лочатъ водица, пролѣзна отъ стовната, безъ да иматъ ни най-малкъ страхъ; тѣ, приятелитѣ, пощуваха въ джебоветѣ на окаченитѣ ни дрѣхи и, когато заранъ ги облачихме, изкокваха на рамото ни, като че искаха да ни кажатъ: „О, Добрутро, приятелю, и — ти спа ли добръ?“

Едно голѣмо утѣшение: на стѣната бѣ залѣпенъ списъка на ястията и питиетата, които четире локанти държаха на разположение на обитателитѣ на карантината. Азъ намѣрихъ истинско

одринско вино, и това бѣше голѣмо утѣшение подиръ киселитѣ швейцарски и французски вина на западъ, които не издържатъ никакво сравнение съ прѣвъзходнитѣ наши мѣстни вина.

На вратата на бараката ни стояха постоянно двѣ лица: единъ стражаръ, да наглежда движенията ни, и единъ шопъ отъ село Желюша, да ни слугува. Той се викаше Емануилъ.

За да довърша бѣглоото описание на жилището ни, трѣбва да кажа двѣ думи и за лицата, съ които случаятъ ме бѣше сбралъ подъ единъ покривъ. Сичкитѣ, освѣнъ мене, бѣха отъ сѣверна България, отъ дунавскитѣ градове, търговци, съ изключение на едного, който бѣше финансовъ чиновникъ (това малко по-послѣ узнахъ), но когото всичкитѣ титулуваха: *Господинъ управителю*. Моятъ креватъ се случи до неговия, и азъ чувствавахъ въ първитѣ часове тайна гордостъ, че съмъ съсѣдъ съ такъвъ голѣмъ човѣкъ. Той си остана съ титлата и до край. Тоя господинъ управителъ бѣше смѣшникъ въ нашето общество, голѣмъ шегобиецъ и каламбурджия, но репертуарътъ му бѣше твърдѣ ограниченъ, защото постоянно изваждаше сѣщитѣ шегги и каламбури, които гълтахме съ куражъ: на ккра, особено въ една карантина, нѣмашъ право да бъдешъ съ мъченъ вкусъ. Трѣбва да прибавя, че господинъ управителътъ зимаше за теми на шегитѣ си най-повече госпожицата въ съсѣдната барака. Въобще, той се стараше да мине за страшенъ Донъ-Жуанъ.

По-голѣмъ Донъ-Жуанъ отъ него бѣше другъ единъ отъ приятелитѣ, ако сждимъ по разказитѣ му за... Впрочемъ, неговото главно свойство и талантъ бѣше — пѣснопоиството. Още рано заранъ той се събуди и запѣ подъ юргана си, като славей: тра ла, ла ла; денъ цѣль денъ изъ укрѣплението: тра ла, ла ла; вечеръ пакъ заспива съ тра ла, ла ла... Ние го наричавме „господинъ Тра-ла-ла-ла“. И наистина, както излѣзе, той знаеше гласътъ на всичкитѣ български пѣсни, които бѣше чулъ, но нито единъ стихъ цѣль не знаеше отъ тѣхъ. Мозъкътъ бѣше обиденъ у него въ полза на слуха... Заедно съ пѣснопойския даръ той притежаваше още едно портфелче, което, вмѣсто хартии пазеше едно кокетско огледалце... Ахъ, романтична натура бѣше господиъ Тралала.

Двама старци още, личности достопочтени, весели и шегоджии. Единътъ отъ тѣхъ се засмѣнъ и твърдѣ внима теленъ къмъ особата си, защото заранъ той посвещаваше

около четвъртъ часъ на туалета си, съ кръгло огледало въ ржка, и прѣзъ него врѣме той ни разказваше весели истории отъ младинитѣ си; другиятъ старецъ, сжщо прѣкрасенъ добрякъ, но по-сериозенъ и твърдѣ фамилиаренъ съ всичкия свѣтъ: той си изтриваше заранъ лицето съ чистия пешкиръ на арменеца (забравихъ по-рано да ви кажа, че единъ отъ другаритѣ ни бѣше арменецъ, часовникаръ, български поданикъ).

За сжщия ще кажа още двѣ думи. Той хъркаше ужасно нощѣ, но се видеше почтенъ човѣкъ, защото знаеше прѣкрасно да пѣе турски пѣсни, и твърдѣ любознателенъ. Една заранъ ги слушахъ, че водеха научна препирна съ господина управителя, по турски, разбира се.

— Знаешъ ли, коя е най-голѣмата черква въ свѣта? питаше арменецътъ.

— Коя е? попита управительтъ.

— Черквата въ Келнъ, азъ я видѣхъ.

— Грѣшка имашъ; най-голѣмата черква е въ Римъ, Свети Петъръ: тя има единайсетъ хиляди стаи.

— Азъ не ти говоря за мѣнастиръ, ами за черква, възрази арменецътъ.

Очсвидно, господинъ управитель смѣсяше храмътъ на Св. Петъръ съ ватиканския дворецъ, за който бѣ училъ въ географията на Якимъ Груевъ, но той по никой начинъ не отстъпваше и пращаше арменеца да иде лично въ Римъ, за да се увѣри, че работата е тѣй.

Не, рѣшително, мили хора имахъ за другари.

* * *

Първитѣ два дена прѣкарахме повече въ игра на trenta una. Въ тоя случай дохождаха ни другари отъ съсѣдната барака. Безъ това банално развлѣчение не бихме знаали, какво да правимъ съ врѣмето. Никакви вѣстници или книги нѣмахме. Извѣстно оживление ни донасяше пристигането на влака подиръ пладнѣ. Тогава ни позволяваха на усамотени купчини да отиваме дори до линията, безъ да се съприкасаваме съ другитѣ, и да гледаме новитѣ пасажери, които идатъ да дѣлятъ нашата участъ. Поздравяхме ги пакъ съ ура. Отъ най-напрѣдъ мисляхъ, че въ тоя викъ имаше не само шегъ, но

и единъ косъмчець злорадство. . . . Но сега разбрахъ, че бѣше чиста слободия. Между другитѣ гости пристигна и единъ министъръ, който смирено се запъти къмъ бараката си. Почти всички европейски нации имаха прѣдставители тука: българи, евреи, вѣмци, френци (госпожицата), италианци, арменци, турци и сърби. Поляната гъмжѣше отъ разхождачи, които поглеждаха съ въздѣление на околнитѣ свободни върхове. Съ каква радостъ бихъ се лутналъ къмъ тѣхъ. . . . Но стражаринѣтъ слѣдѣше стѣжкитѣ ни, и плѣнието всѣки день ни ставаше по-утѣснително и нетърпимо. Свободниятъ въздухъ и широкъ хоризонтъ, на които се радвахме, не ни утѣшаваха вече: намъ трѣбваше воля. Тритѣ насипа на укрѣплението, що съставляваха границитѣ ни, ни душаха.

— Юначе, питаме нашиятъ вардачъ, какво ще стане ако нѣкой прѣмине насипитѣ и се опита да побѣгне?

— Не е позволено, господине, отговаря стражарѣтъ.

— Но въ случай, че нѣкой побѣгне?

— Имамъ заповѣдъ три пѣти да го повикамъ да се върне, послѣ ще стрѣлямъ.

Наполеонъ I на островъ Св. Елена бѣше изложенъ на сжщата съдба. И тоя великъ човѣкъ, когото не побираше цѣлъ свѣтъ, петъ години пази единъ видъ карантина на тѣсната си скала. На какво не привиква човѣкъ. Тука човѣкъ добива идея за злощастнето отъ лишението на свободата.

А колко хубави пѣкъ бѣха тия планински околности!

* * *

На сѣверъ срѣщу насъ е върхътъ Погледище. Тамъ стана сражението между българи и сърби на 11 ноемврий прѣзъ 1885 г., слѣдъ което ни единъ неприятелски войникъ не остана въ земята ни.

Азъ си спомнямъ, че него день, сирѣкъ се съ нѣколцина офицери при едно ханче близо до Царибродъ, гледахъ захласнатъ на огромнитѣ кълба димъ отъ батериитѣ, отъ гласа на които трепереше цѣлата природа. И както всичкитѣ мечтатели за славянското единство, не вѣрвахъ очитѣ си. . . .

Азъ често гледамъ тая камениста чука, сега тѣй мирна, мѣлчелива и безобидна.

И неволна скръбъ ме нагъва при спомена за тая безумна война.

— Защо бѣше тая война между насъ и васъ? питамъ сърбинтъ съ исполинския растъ, който често дохожда при насъ. И очаквамъ да чуя, да сподѣли и той моето негодувание.

Но той отговаря на най-чистъ български языкъ:

— Чудно ми се види вашето питание, господине! Защо бѣше тая война между Сърбия и България? А между сърби и китайци ли трѣбваше да стане или между сърби и англичани? Всѣкога и на всѣкъдѣ сж правила кавга комшия съ комшия, братъ съ братъ, ортакъ съ ортакъ; нѣма нищо за чудене и тука. Инакъ не може. Четете историята.

Признавамъ, имаше една жестока истина въ тия слова.

— Ваша милость дѣка бѣхте прѣзъ войната?

— Азъ бѣхъ при Видинъ, бѣхъ сержантъ тамъ.

— Въ чия войска?

— Въ сръбската.

— Но вие трѣбва да сте българинъ, като говорите така добръ български.

— Не, сърбинъ съмъ, господине!

— Отъ дѣка сте?

— Отъ Пиротъ!

Азъ го поздравихъ и се отдалечихъ.

* * *

Третия вечеръ нашата барака организува концертъ.

Разумѣва се, господинъ Тра-ла-ла, като протѣмаисторъ по пѣнието, трѣбваше той да даде тонътъ на цѣлата музикална вечеринка. И безконечнитѣ тра-ла-ла се зафанаха. Това стана най-послѣ уморително и раздразни нервитѣ ни до нетърпимостъ. Прѣдложихме да изпѣе най-популярната българска пѣсенъ, Ботевата молитва, думитѣ на която той не можеше да не знае. Той се съгласи и зафана:

О мой Боже. *милый* Боже,
Не ти кой си тра ла ла ла,
Но ти кой си. . . . тра ла ла ла . . .

Ние му благодарихме трогателно. Редъ дойде на господина управителя. Той запѣ. Излѣзе, че ималъ твърдѣ слад-

козвученъ гласъ. За нещастие и пѣснитѣ му, както и шегитѣ му, не дишаха голѣма свѣжестъ. Така, между другитѣ вѣх-тории, той поиска да ни угости и съ

Отъ гдѣ да начена, о любезна моя,

но биде прѣкъснатъ съ негодование отъ аудиторията си, която покани арменецъ да изпѣе нѣкоя турска. Подиръ доста молби той запѣ съ чувство нѣкои отъ ония сладострастни турски пѣсни, на които старостъта не бѣрка да уплѣняватъ и днесъ нашето ухо и сърдце. Приглашаше му евреинътъ Кара-Пиперъ отъ Берковица, когото нарочно бѣхме повикали на вечеринката, понеже е извѣстно, че берковскитѣ евреи и еврейки сѣ най изкуснитѣ сладкопойци на турски пѣсни. Когато арменецътъ свърши, Кара-Пиперъ зафана самостоятелно. Той зафана единъ макамъ съ нѣжно прѣмиране на глава и съ очи, любовно страстно впити въ очарования господинъ управителъ, като подражаваше съ бастунъ въ рѣка движението на лѣка по цигулката... Неговиятъ гласъ постепенно ставаше по-примрѣлъ, по-нѣжно въздихающъ, по-захарно-сладкъ... Кара-Пиперъ! Кой му е далъ такъвъ невѣренъ прѣворъ? Всички бѣха омаяни. Едно тучено блюдо въ рѣцѣтъ на друго, замѣняше дайрето. Макамътъ се послѣдва отъ турския Madame Angot: „Вай кючюкъ ханжмъ“ и свърши съ кючекъ-хавасж, и Кара-Пиперъ зафана да се кѣлчи, като си зе за другаръ сърбинътъ сержантъ, изъ тѣсното пространство между лѣглата. Старцитѣ и двамата се разстрогаха, цѣлъ роякъ отъ възпоминания разнѣжи сърдцата имъ, и палцитѣ имъ зацракаха съ голѣмо увлѣчение... Не, рѣшително, Кара-Пиперъ бѣше героятъ тая вечеръ. Когато възхитениятъ берковчанинъ сѣдна запѣхтѣнъ и щастливъ, събранието се приготви да послуша и една дама уви, безъ дами никаква радостъ не става на тоя свѣтъ — госпожицата отъ Парижъ, ще помислите? Не, булка Емануилица. Тя чака вече единъ часъ въ сѣняката до вратата, за да ѝ дойде редътъ. Тя запѣ съ единъ твърдѣ симпатиченъ, макаръ и пристисканъ отъ срамливостъ гласъ, приглашана отъ мъжа си. Една отъ пѣснитѣ, въ която играе роля солдатинъ, особено се хареса, но тя я прѣкъсна на срѣдата и зафана двѣ други, които излѣзоха сръбски и при това, доста разточени. Сърбинътъ забѣлѣжи неудоволствието по лицата на нѣкои отъ присѣтствующитѣ и отиде та по-

вика три момчета сръбчета, изкусни пѣснопойци. Трѣбване да се спаси престижътъ на сръбската пѣсень. Тѣ запѣха на една сръбска пѣснопойка, най-напрѣдъ сръбскиятъ химнъ, твърдѣ хубаво съставенъ, но на дръмливъ мотивъ, послѣ други пѣсни безконечно дълги, пълни съ Марко-Кралевици и кървави кошули. Еле едното сръбче съ подвързана надута буза така нетърпимо-яката крѣщеше! Ние зафанахме начесто да ги канимъ да си починатъ — за да си починатъ и нашитѣ уши, но напраздно, едно отъ сръбчетата немилостиво отговаряше: „Господа, още мало, сега иде най жалното“; или: „Остая още единъ редъ, но то е най хубавото — да плачи човѣкъ!“ И пакъ свирѣщиятъ пискунъ на надутата буза ни заглушаваше и нѣмаше край. Узнахме, че тая ухораздирателна пѣсень има още около триста стиха! Цѣла Орфенова поема! Merci. Най-послѣ Кара-Пиперъ, който отъ половина часъ очакваше нетърпѣливо да запѣе новъ макамъ, ги изпсува страшно по турски и изпроводи безцеремонно изъ вратата. Свирѣщъ човѣкъ бѣше този Кара-Пиперъ — въ сантименталнитѣ минути! Но пѣснопойцитѣ доизпѣха трагическата си пѣсень прѣдъ нашия прозорець.

Иди подиръ това да туряшъ пайвантъ на артистическа природа.

Разумѣва се, прѣзъ траянето на цѣлата вечеринка одринското вино се подаваше на слушатели и пѣснопойци.

Тая нощъ много късно си лѣгнахме уморени и заспахме така дълбоко, щото на зараньта никой не каза да е усѣтиль мишката да шатри по носа му.

* * *

Госпожицата отъ Парижъ, млада румена мома съ невиненъ погледъ и дѣтски весело лице, често се разхожда по поляната и бере нѣкакви диви цвѣтя, като тѣтнѣника весели мотиви изъ репертуара на знаменитата парижка пѣвица отъ „Ambassadeurs“, Mademoiselle Ivette Guilbert. Мисля, че отъ всичкитѣ жени, които са държали карантина при Царибродъ, положението на нейна милость, въ началото поне, бѣше най-мъчно, най-неочаквано, най-невъзможно.

Сама саминичка, пристигнала съ нашия влакъ, пѣлень изключително съ мъже, тя биде смѣстена, както казахме, съ

една частъ отъ тѣхъ въ една барака. На възраженията ѝ, на молбитѣ ѝ, да ѝ се даде мѣсто при нѣкои дами, които пазеха вече карантина, послѣдва категорически отказъ — карантинното правило не допуца сбирането на нови съ стари пѣтници, а отдѣлна барака да ѝ се даде, не бѣше възможно. Прочее, тая мома бѣше принудена да живѣе и пощува въ обществото на нѣколко непознати мъже и по неволя да присѣтствува заранъ-вечеръ на всичката интимностъ на туалета имъ, както и тѣ на нейния!... Само на втората вечеръ тя сколаса да си загради леглото съ платно. Но френкията по видимому прие положението си съ философска безпечностъ, или пъкъ правеше en mauvaise fortune bonne figure. Тя прѣвѣрна неволнитѣ си другари отъ досадителни съсѣди въ деликатни поклонници; тя приемаше съ благосклонностъ тѣхниятъ flirt, защото това бѣше най-умното, което можеше да направи. Но по нѣкога тя знаеше да удраци духовито — когато ѝ скимнеше. Напримѣръ, бѣ такъвъ случай: еднажъ се любуваме на фигуритѣ въ единъ хумористически нѣмски листъ между които имаше и една жена въ много свободно деколте. Единъ отъ евреитѣ грабна листа и го махна отъ погледитѣ съ една афектирана срамежливостъ.

— *Ça vous fait rougir, monsieur?* пита го дѣвойката.

— *Ça me fai rugir, mademoiselle,* и я гледа нагло и знаменателно.

— *Pourvu que ça ne vous fasse pas mugir,* отговаря тя спокойно.

Евреинътъ почервенѣ до уши отъ смущение.

Тя често излизаше на разходка по поляната съ барака № 15.

Това нѣщо породи глуха, но силна завистъ въ бараката № 14. Моята дружина не можеше да търпи щастieto на евреитѣ отъ № 15. Бараката № 14 излѣзе съперникъ на бараката № 15. Първата фърляше яростни погледи възъ втората и фана да „ухажва“ съ голѣма прѣданностъ госпожицата. Съ изключение на мене, въ тая барака никой другъ не знаеше френски. Но какво излѣзе? Всичкитѣ вече знаяха френски! — *Bonjour, mademoiselle,* нѣжни усмивки, учтиви поклони, мѣнички услугици и всичкитѣ арсеналъ на любезната кавалерщина биде употребенъ отъ разбойницитѣ въ бараката № 14. Огледалцето на господинъ Тралала току бѣ-

гаше отъ ржка на ржка, особно единиятъ отъ старцитѣ стана такъвъ кокетъ, такъвъ кокетъ! Боже мой ти Господи, какви ухилени, захарени, нѣжно-бащински погледи той фърляше къмъ дѣвойката и ѝ казваше по български: — „Госпожице, тоя приятелъ, дѣто приказвате съ него и дѣто ви се прѣд-ставя, че е голѣмъ търговецъ италиански отъ Венеция, е същи чифутинъ, базиргянинъ софийски, прѣзирайте го!...“ И ти, като слушаше, че ѝ говорятъ на афганистански езикъ, кикотеше се грѣмогласно, а старецътъ се ползуваше отъ тоя психологически моментъ, леко да я помилва по румената бузка — като баща чедото си. Ами арменецътъ, който се ухитри да се инсинуира въ вниманието ѝ посредствомъ запаята си! Той всѣки часъ прѣгледваше внимателно часовникътъ ѝ и му ужъ поправяше нѣщо... „Mademoiselle, ologé bon mouvement non bon, je fais bon orloge vôtре“, и се усмихваше съ сичката грамадностъ на носа си. Господинъ Тралала отъ начало бѣше най-горещъ обожателъ, но пламъкътъ му поохладнѣ, отъ когато глумливата френкиня, поради мургавото му лице, го попита да не е египтянинъ. Това бѣше кървава обида подирѣ всичко онова, което му бѣше говорило огледалцето. Както и да е, бараката № 14 спечели нравствена побѣда, защото госпожицата не минуваше никога край вратата ни, безъ да поздрави когото видѣше тамъ съ усмихнато „bonjour, monsieur“.

— Bonjour, bonjour, мадмоазело, отговаряше милиятъ старецъ, като поставаше малко, слѣдъ което се изкашляше три пѣти. Каква нѣжна, деликатна душа!

Чини ми се, че имаше единъ романъ въ това необикновено пѣтешествие на госпожицата — тя пѣтуваше за Цариградъ. Отъ тъмнитѣ ѝ и сплетени обяснения — когато лицето ѝ и думитѣ ѝ въ всѣки другъ случай дишаха пълна откровеностъ, — както по разнитѣ ѝ разпитвания за турцитѣ и Цариградъ, за който бѣше потеглила тѣй млада и сама отъ другия край на Европа, въ едно врѣме, когато имаше да изпати една карантина отъ петъ дена тукъ и втора — отъ шесть дена при Мустафа-Паша, заключавахъ, че само единъ могущественъ нравственъ импулсъ бѣше въ състояние да внуши толкова куражъ — любовта. Ако волята на разума е способна да прави подвизи, волята на сърдцето прави чудеса. Нали знаемъ, че Орфей слизà чакъ въ прѣзподнитѣ

на ада, за да види любимата си Евридика! Нѣкои особено-сти въ наикта ѝ сѣщо идяха да подкрѣпятъ това прѣдположение: тя носеше украшения въ турски вкусъ, едно отъ тѣхъ имаше видъ на муска златнитѣ ѝ гривни имаха арабски слова, а въ джеба ѝ стоеше единъ френско-турски разговорникъ. Нѣкой турчинъ, живѣлъ въ Парижъ, вѣроятно, студентъ или чиновникъ отъ посолството, и сега въ Цариградъ, очакваше приятелката си тамъ. Така ли е точно? Не знамъ Въ всѣки случай, тука имаше една история сърдечна, единъ романъ, дошълъ, може би, въ най-силната си перипетия... Нека пожелаемъ щастие и добъръ пѣтъ и, по възможность, по-малко разочарования на героинята.

*
* * *

— Господа, утрѣ можете да тръгнете! обяви ни на четвъртия день докторътъ; карагната се намалява отъ петъ на три дена — по ходатайството на господина министра.

— Ура! изгърмѣ изъ всичкитѣ уста и се разнесе по околнитѣ висоти.

Народътъ въ бараката № 14 бѣше въ въсторгъ. Вечерта се организува нова веселба на откритъ въздухъ. Тя се увѣнча съ едно хоро — ние празнувахме едновременно два празника, нашето освобождение и Съединението.

Тоя знаменитъ день бѣше 6 септември.

Сръбскиятъ сержантъ водѣ хорото, умножено отъ гости отъ другитѣ бараки. Хорото играеше и пѣше:

Надѣвашъ ли се, Калино,
Бачо ти Колю да доде?
Бачо ти Колю да доде,
Армаганъ да ти донесе:
За бѣла гушка герданче,
За равна снага коланче...

Дяволъ да я земе, скоклива пѣсень!

Да, à la guerre comme à la guerre, мили господа!

*
* * *

Заранъта още рано, голѣмо движение изъ укрѣплението. Всички се стѣгатъ, вещи се врзватъ, куфари се изваждатъ

на възъ съ бързината, свойствена на спѣшнитѣ приготовления за пѣтуване. Тая заранъ даже арменецътъ не съгледа, че се обръсва съ мокъръ пешкиръ: фамилиарниятъ старецъ бѣше се дигналъ по-рано отъ него... И огледалцето въ порт-фелчето игра по-малка роля днесъ. Измайването не бѣше благоразумно.

— Прѣдставете си, какво би било ако докторътъ дой-
деше и ни кажеше сега: „Господа, днесъ нѣма да трѣгнете,
утрѣ ще трѣгнете?“ казваше единъ.

— Невъзможно, умираме!

— Бунтъ направяме, но не стояваме.

— Прѣдставете си, повтори сжщиятъ, ако, недай Боже,
се появеше холера у нѣкого тукъ, тогава по никой начинъ
нѣмаше да ни пустнатъ, а карантината ще стане най-малко
единайсѣтъ дни, както лани.

Тия заплашителни прѣдположения, които наумяваха из-
вѣстиятъ разговоръ между Афанасия Иванича и Плухерия
Ивановна на Гоголя, приведоха въ трепетъ бараката.

— По-скоро, по-скоро, една минута по-скоро да слѣ-
земъ при желѣзницата съ нѣщата си, да ни нѣма тука.

Когато се озовахме на казаното мѣсто, ние съ очудване
видѣхме тамъ вече тѣпа отъ другитѣ бараки съ куфаритѣ
имъ, — които се освобождаваха сжщо днесъ, — много по-рано
дошли отъ насъ.

Значи, и между тѣхъ билъ произлѣзълъ разговорътъ
между Афанасия Иванича и Плухерия Ивановна. Благора-
зумеиъ народъ.

Влакътъ ще пристигне слѣдъ единъ часъ, но всичиятъ
народъ е сбранъ вече на купъ. Сериозниятъ чиновникъ съ
тулумбата и съ църкалката пакъ излазя на мегданъ Зафаща
се ново и послѣдне оросяване съ карболка. Тоя пѣтъ сич-
китѣ се бутатъ и надварятъ кой по-напрѣдъ да приеме бла-
гословението. Докторътъ прѣброява по списъкътъ клиентитѣ
си. Въ нѣколко минути около петдесетъ „тукъ“ изтупватъ прѣдъ
него. Никой не липсва на спасителния призивъ. Всѣки по-
лучава листъ освободителенъ. Подиръ това се нареждатъ
единъ слѣдъ другъ, като ученици, които излазятъ отъ учи-
лището, и трѣгватъ по желѣзничния мостъ, за да чакатъ въ
една близна постройка, извънъ чѣртата на карантината, вла-
кътъ, който ще ги приеме и закара въ София.

Отъ тукъ ние пакъ видѣхме нашата блажена барака № 14. Какъ тя сега зѣеше грозна и печална, изпразнена отъ гоститѣ си!

Но при всичкитѣ добри спомени на карантинния ни животъ, никой изъ между насъ не се намѣри да усѣти съжаление, както Байроновскиятъ Шилъонски затворникъ, за напушането затворѣтъ си.

Напротивъ, ура!

София, септемврий 1893.

106

Една одисея изъ Дели-Орманъ.

Повѣсть.

I.

Периодътъ на безкняжието въ България, настанало по-диръ вторичното ѝ напущание отъ княза Александра Батемберга, замѣстенъ отъ Регентството, бѣше критическо и тежко врѣме за новоосвободената страна. Политическитѣ страсти въ растресеното отъ толкова смутни събития отечество бѣха въ пълнѣнъ разгаръ. Едно злокобно умопомрачение, една атмосфера отъ полуда на умрази и ненависти опияняваше духоветѣ и бѣ довела двѣтѣ партии, на които тогава се дѣлеше България. до крайни иступления, изразили сж въ кървави междуособици. На нѣколко мѣста изъ страната пламнаха бунтове. Между тѣхъ най-важниятъ бѣ русенскиятъ воененъ бунтъ, въ кѣсо врѣме задушентъ отъ яката ржка на Регентството, който имѧ за епилогъ безжалостьтната екзекуция въ Русе на нѣколко видни офицери, герои отъ сръбско-българската война.

Начало на бунтъ противъ властѧ на Регентството бѣ имало и въ шумения гарнизонъ. Той трѣбваше да иде на помощъ на русенския, но не успѣ да направи това, а само даде законенъ поводъ на правителството за най-строги репресивни мѣрки, като изпозатвори и даде на воененъ сждъ уловенитѣ участници офицери на това несполучливо движеніе.

Единъ отъ тия участници, и отъ най-компримитиранитѣ, бѣше и офицерътъ — ние ще го натичае — *Ивановъ*, офицеръ дребничавъ на ръстъ, но хубавецъ въ своята

блѣстяща униформа, съ темпераментъ горещъ и увлѣкающъ се. Той едва сколаса да избѣгне отъ погтетѣ на властѣта, слѣдователно и отъ военна сѣдъ и разстрѣлване, и се кри два мѣсеца въ зимницитѣ на приятелски кѣщи, очаквайки сгодна минута да избѣгне изъ Шуменъ. Тая сгодна минута се прѣдстави тъкмо въ единъ отъ послѣднитѣ дни на априлия. Чрѣзъ съдѣйствието на приятели, които му доставиха граждански дрѣхы, паспортъ, пари и файтонъ, той излѣзе изъ Шуменъ още по тъмно, прѣди зори, съ намѣрение да бѣга въ Ромъния. Делиорманецътъ файтонджия, юнакъ и събуденъ турчинъ, обѣща да го закара невръдимъ до границата. Тѣ трѣбваше да минатъ прѣзъ Делиорманъ по шосето, което отиваше до Акъ-Каджларъ и отъ тамъ за къмъ Силистра. Но понеже прѣзъ Дунава бѣше опасно, то прѣди да влѣзатъ въ Силистра, щѣха да се отбиятъ на дѣсно по междуселски пѣтица, та да стигнатъ добруджанската граница. Освѣнъ гражданскитѣ дрѣхы и черната брада която бѣ спусналъ прѣзъ врѣме на криенето си, Ивановъ бѣ турилъ сини очила, за да стане още по-неузнаваемъ, за ония, които го знаяха, като голобрадъ офицеръ и случайно би го срѣщнали изъ пѣтя. Въ паспорта си, съ който бѣ снабденъ, тѣй бѣ записанъ *Никола Напазовъ*, адвокатъ. Подъ това има и звание го знаеше и файтонджиятъ: Ивановъ бѣ счелъ благоразуно да не се открива на турчина повече. При всичкитѣ тия прѣдпазителни мѣрки, примечдията прѣзъ прѣдстоящото двудневно пѣтуване не бѣха избѣгнати: бѣха възможни опасни срѣщи и изненади. Но Ивановъ се остави на сѣдбата си и на щастливия случай.

II.

Файтонътъ бѣше вече далеко оставилъ задъ себе си Шуменъ, безъ да срѣщнатъ живъ човѣкъ, когато растящия утренъ здрачъ облѣ съ виделина околния кѣръ. Шосето, набраздено съ засѣхнали дируги, лази нѣколко врѣме изъ падина, а послѣ се възкачи по нагорнище и излѣзе на единъ рѣтъ тукъ-тамъ покритъ съ хресталакъ. Тамъ насрѣща имъ се мѣрна единъ конникъ. Сърдцето на Иванова трепна неволно, той скоро се успокои, като съзрѣ, че тоя конникъ бѣ единъ селски попъ, разсѣдналъ тежко възъ малко конче, натоварено съ двѣ пълни козени торби.

бърз Попътъ ми на край тѣхъ и поздрави Иванова съ до-
часъ.

— Далъ Богъ добро, дѣдо попе . . . Пхюй, дяволъ!
Срѣщнахъ попъ, каза си той по-ниско, намръщенъ, когато
попътъ отмина.

Турчинътъ се поизвърна. Той, вѣроятно, чу думитѣ на
Иванова.

— Попъ, чорбаджи, поусмихна се той. И ний не оби-
чае ходжа да срѣщаме, кога тръгване на пътъ. Па, като
видѣ недоволното лице на Иванова, каза:

Но пакъ на добро ще е.

Ивановъ го погледна въпросително.

— Ти видѣ торбитѣ му?

— Видѣхъ, та какво?

— Тѣ бѣха пълни, а срѣщнешъ ли човѣкъ съ пълненъ
сѣдъ, вика се, добро е.

— Дай Боже, избѣбра Ивановъ.

Виделината, която се бѣше доста засилила, даде му
сега възможность да види и турчина по-добрѣ. Той бѣше испо-
лилъ съ широкъ грѣбъ, лицето му бѣше четвъртито, кокалясто,
съ силно развита челюсть, съ малко чело и носъ съ широки
ноздри. Отъ това лице вѣеше сила и грубость. Неприятно
впечатление правяха особено очитѣ му, съ лихъ и дѣблливъ
погледъ на хищенъ звѣръ, подъ рошави руси вѣжди, каквито
бѣше и брадата му. Когато се подигнаше дрѣхата му
забѣлѣжаваше се дрѣжката на кама, втѣкната въ широкия
червенъ поясъ, а до нея главучката на единъ голѣмъ ре-
ролверъ. Стори се Иванову, че бѣ срѣщалъ другъ пътъ тоя
турчинъ, но дѣ и кога, не спомняше. Той не отдаде обаче
внимание на това и не пожела да запита турчина.

Той не забѣлѣжи, че въ сѣций мигъ лицето на тур-
чина се сепна: нѣкакво очудване и недоумѣние, се из-
рази по него Сѣкашъ, че той искаше да познае другъ чо-
вѣкъ въ Папазова; но си помисли, че се е припозналъ, и ли-
цето му придоби пакъ прѣжнето си спокойствие.

Слѣдъ нѣколко врѣме обаче той се обърна и го погледна
втренченъ, па заприказва:

— Чорбаджи, ти въ Шуменъ ли сѣ живѣеше?

— Сѣ въ Шуменъ, отговори Ивановъ.

— Адвокатинъ? усвѣдоми се пакъ турчинътъ.

— Да, Османъ-ага.

— Лоши работи ставатъ по васъ: гоните се, биете се . . . не мирувате.

— Ще се управи, Османъ-ага. Кждѣ се не случватъ такива кавги. . . А ти отъ кога си въ Шуменъ файтонджия?

— Отъ два мѣсеца, Николаки ефенди?

— Дѣ си билъ по-рано?

— Сѣ въ село.

Слѣдъ тия въпроси и отговори, и двамата изново оста-
наха подъ впечатлението, че пръвъ пътъ се виждатъ и че
не се познаватъ.

Тихъ, прокладенъ вѣтрецъ лѣхаше възъ лицето на Ива-
нова и бодреше конетѣ, които прѣхехаха. Утренното небе,
лазурно и чисто, се усмихваше празнично надъ възродената
пролѣтна природа; лѣстовичкв стрѣляха изъ въздуха своитѣ
игривъ бѣгъ, изпущайки ясни ноти възъ главитѣ на пѣтни-
цитѣ. Врабцитѣ прѣлитаха и цвърчаха, като палави дѣца изъ
зеленитѣ пубрѣжки. Една невидима чучулига звѣнтеше високо
въ въздуха. Далечно отъ лѣво, нѣкои върхове отъ камчийския
балканъ, увити въ теменуженъ цвѣтъ, вълнуваха своитѣ
линии. Кърятъ на около пустиненъ, безлюденъ, но посланъ съ
зеленини, чиито пролѣтенъ шаръ радваше очитѣ му.

Ивановъ се почувствова извънредно бодъръ прѣдъ тая
широка и свободна природа, тѣй различна отъ тѣснитѣ зим-
ници, дѣто бѣше се тайлъ два мѣсеца. Той въздѣхна изъ
широко съ гърдитѣ си и почти че му се дощѣ да извика и
запѣе, но той се ограничи само съ възклищанието: „Охъ!
свобода, свобода!“ па извади папироска и запуши.

Турчинътъ, обрънатъ къмъ него гърбомъ, караше конетѣ
си безъ да се извърне вече. Ивановъ впиваше жадно погледъ
въ хоризонта на сѣверъ, образуванъ отъ низкитѣ гористи
хълмове на Дели-Орманъ, задъ които ламтеше да прѣфрѣкне
часъ по-скоро.

III.

Кждѣ обѣдъ се озоваха въ първитѣ гѣсталаци на Дели-
Орманътъ.

Ивановъ пръвъ пътъ влезаше въ тая непозната и тайнст-

вена областъ. Дели-Орманътъ тукъ бѣше още доста рѣдкъ, произсѣченъ, погрознѣлъ отъ опитомяването си. Тукъ-тамъ по шосето срѣщаха левенти турци съ волски кола или на коне, които размѣняха поздравления съ Османа и отми-нуваха.

Ненадѣйно Ивановъ съгледа двама конни стражари, че се показаха отъ срѣща. Гузентъ, както бѣше, той трепна, особено като позна, че тия стражари бѣха шуменски. Единиятъ, брадатъ, му се стори, че бѣше между ония стражарн, които бѣха го подгонили при избѣгването му изъ къщи. Той направи усилие да запази хладнокръвието си при тая неприятна срѣща. Той дѣйствително имаше нужда отъ хладнокръвие: стражаритѣ приближиха съ погледи впити любопитно въ Иванова и, като махнаха на турчина да спрѣ, брадатиятъ попита Иванова:

— На кѣдѣ отивате, господине?

— За Акъ-Каджнларъ, отговори Ивановъ.

— Какво дирите тамъ?

— Азъ съмъ тамкашенъ.

— Кой сте ви? Какъ ви викатъ?

— Михаилъ Едикуленски, назова се внезапно Ивановъ, безъ да знае какъ именно му дойде на ума такова име да си даде. Стражаритѣ го изгледаха внимателно.

— Едикуленски? попита брадатиятъ.

— Да, и ако искате повече — азъ съмъ Акъ-Каджнларски народенъ прѣдставителъ, рискува нова лѣжа Ивановъ, павайки съ голѣма мжка самообладанието си.

Положението ставаше натегнато. Стражаритѣ размѣниха тихо нѣколко думи.

Ивановъ помисли, че го познаха, или щѣха да го познаятъ. Въ тоя критически мигъ дрѣзна нова и опасна лѣжа:

— Утрѣ трѣгва за Акъ-Каджнларъ и приставътъ Ихтимановъ. Вчера приказвахме съ него.

— Защо иде въ Акъ-Каджнларъ?

Ивановъ каза пѣ-нисичко:

— Тамъ се криялъ единъ отъ шуменскитѣ бунтовници. Моля, това помежду насъ... Ихтимановъ неможѣ да трѣгне съ менъ днесъ. Довечера, като стигнете тамъ, поздравете го отъ менъ.

Послѣ, като се приведе отъ колата къмъ стражаритѣ, каза още по ниско, ужъ за да не чуе турчина:

— Кажете на Ихтиманова да не слазя съ стражаритѣ си право въ моята къща, както говорихме, но да се спре на ханчето край селото.

На ханчето на Ивана Кюсето?

— Да, на ханчето на Ивана Кюсето, потвърди Ивановъ, който никога не бѣ ходилъ въ Акъ-Каджларъ.

— Азъ тамъ ще го чакамъ, за да му дамъ нужнитѣ свѣдѣния. Трѣбва да туримъ ржка на оногова, безъ да му дамъ възможность да избѣгне или да се съпротиви съ оръжие. Хай сега на добъръ часъ, господа. Поздравете Ихтиманова... Османе, карай! — извика той повѣлително.

Стражаритѣ бутнаха конетѣ си и трѣгнаха на татѣкъ.

Османъ плѣсна съ биха своитѣ и файтонътъ бърже отмина на горѣ.

Потъ изби по Ивановото чело. Той чакъ сега видѣ колко опасни и нелѣпи лъжи въ страха си наисказа, безъ да мисли, несъзнателно. Ако случайно стражаритѣ да знаяха кой е аккаджларския депутатъ — а той бѣше турчинъ — Ивановъ бѣ пропадналъ. Но добрата му съдба и измѣнената му външность, и дързостята му, заблудиха полицейскитѣ хора. Той се спаси, като по чудо.

Слѣдъ нѣколко минути той плахо се извърна и погледна крадишкомъ назадъ. Видѣ, че стражаритѣ се бѣха спрѣли, гледайки насамъ. Тѣ приказваха съ живо махане на рѣцѣтъ.

— Османе! Удряй конетѣ! — извика той.

Въ тоя мигъ файтона се намираше на върха на една ржглина. Отъ първия ударъ конетѣ бързо го понесоха на долу изъ стрѣмнината между двѣ стѣни отъ гжсталаци. Като се озова долу, Ивановъ пакъ погледна. Стражаритѣ се бѣха повърнали и отъ висотата, която току що бѣ оставилъ, махаха на самъ и викаха:

— Хей, чакай тамъ!

— Ивановъ, спри файтона!

Османъ се извърна:

— Стражаритѣ заповѣдватъ да спрѣмъ, чорбаджи!

— Карай, Османъ, напрѣдъ! — извика Ивановъ, разбралъ, че спасението бѣ сега само въ бѣгство.

Конетѣ принкаха изново по шосето. Тукъ то правеше

нагълъ завой на лѣво. Тръсъкътъ на файтона разбуди еко-
ветъ на гората. При едно ново извърщане Ивановъ видѣ
прѣзъ храститъ на лѣщака, че двамата стражари се спущаха
бързо низъ стрѣмнината, идяйки по диритъ имъ.

Това забѣлѣжи и турчинътъ.

— Ние, колкото да бѣгаме, ще ни стигнатъ, каза той.
Ивановъ бѣ впилъ очи на дѣсно въ гжстака.

— Прѣзъ тая пжтека сж минували кола, каза той, като
посочи пжтеката на дѣсно, що се отбиваше отъ шосето и
влазяше въ гжсталака. И безъ да даде врѣме на смаяния
файтонджия да отговори нѣщо, той изкрѣщѣ:

— Тукъ, тукъ влѣзъ!

Турчинътъ покорно възви файтона на дѣсно и той по-
тъна въ дърволяка.

Стражаритъ прѣпускаха тъкмо въ завоя.

IV.

Бѣжанцитъ се озоваха въ съвършенна глухота.

Османъ откара файтона още по-дълбоко изъ сѣнчастата
пжтека, па спрѣ.

Той и Ивановъ се услушваха. Ивановъ извади револвера
си, готовъ да да се брани и да стрѣля противъ стражаритъ.
Но никакъвъ подозрителенъ шумъ не достигаше до тѣхъ.
Нѣщо, като конски тропотъ се чу задъ дебелията завѣса на
гората, па изчезна въ типината ѝ.

— Отминаха напрѣдъ, каза Османъ.

— Да, отидоха, подтвърди Ивановъ.

Сърдцето му още силно биеше.

— Познаха те, чорбаджи?

— Познаха ме.

— Но одѣве не те познаха.

— Защото азъ по-рано не носѣхъ брада и нѣмахъ тъмни
очила, па и друга носия имашъ.... Но дяволитъ сѣтиха се....
брадатиятъ се сѣти.

— Това е лошо.

— Кѣдѣ води тая пжтека?

Османъ назова едно турско село.

— Но ний нѣма да отиваме нататѣбъ, чорбаджи? при-
бави той.

— Ние не можемъ вече да излѣземъ на шосето, каза рѣшително Ивановъ; — и отъ това село за вѣдѣ се отива?

— За на вѣтрѣ изъ Делиормана пакъ, до други села.

— Може ли да се иде по тия пѣтища до границата?

— Страшно забикаляне, Николаки ефенди: вмѣсто два дена, ще ни трѣбватъ четири или петъ. Па да ти кажа правото: да не излѣзе нашата работа „отъ трѣнъ та на глогъ“?

— Защо?

— Ние ще пѣтуваме сѣ край дивички мюсюлмански села. А има сѣкакви хора, знайшъ, между нашитѣ турци...

— Прѣдпочитамъ да ме убиятъ турци, а не българи, забѣлѣжи мрачно Ивановъ.

Турчинътъ се услушваше.

— Стражаритѣ, като видятъ, че сѣ се излѣгали, каза той, ще се повърнатъ и може да нагазятъ по диритѣ ни, макаръ че и други пѣтеки още се отбиватъ, като нашата.

— Тогава карай, Османъ, азъ ще ти запламя четворно за труда.

— Не е за паритѣ, Николаки ефенди: стига да избѣгнемъ отъ бѣдата, тамъ е сичкото... Но нека опитаме... Ти си младъ и добъръ челякъ, защо да се оставишъ да гинешъ.

Османъ каза тия думи просто, отъ сърдце. И той сега трепереше за сѣдбата на Иванова, прѣди нѣколко часа не извѣстенъ и чуждъ нему.

Той шибна конетѣ и файтонътъ се задълбочи изъ Делиорманътъ. Ивановъ не безъ трепетъ се вглеждаше погълнатъ отъ тия усойни гори и самотии, диви вертепи на население саможиво и враждебно, на тайни пусии и хищнически инстинкти.

Въ една гѣста и глуха гора, въ тъменъ долъ, отбиха се отъ пѣтя, за да закусатъ и починатъ.

Когато хапнаха и запалиха цигари, Османъ, слѣдъ дълго усилено и напрѣгнато взирание въ Иванова, който не забѣлѣзваше това, внезапно се обърна къмъ него:

— Азъ тебе гаче те познавамъ?

И той впи пламнали очи въ офицера.

— Ти бѣше офицеринъ едно врѣме, нали?

— Да, отговори Ивановъ, като видѣ че е безполезно да крие вече.

— Ти бѣше членъ въ военний сѣдъ въ Русе прѣди седемъ години, нали?

— Да, Османъ ага.

Османъ се навжси.

— А ти познавашъ ли ме?

— Не.

— Припомни си.

Ивановъ го гледаше зачуденъ.

— Не мога да се сѣтя, кой си.

— Не помнишъ ли ти когато сѣдихте единъ Дели Османъ?

Ивановъ гледаше смаянъ.

— Тоя Дели-Османъ — викаха го още „Кеседжи“, вие го сѣдихте тамъ за разбойничество и го осѣдихте на седемъ години затворъ въ окови. Този Дели-Османъ бѣхъ азъ.

Ивановъ измѣнка нѣщо, но гласътъ му загасна въ гърдитѣ.

Турчинътъ продължи съ набърчено лице.

— При распита, помнишъ ли, понеже азъ отказвахъ упорито, ти скокна и ми удари плѣсница! Много си горещъ!

Ивановъ гледаше истрѣпналъ. Сега той си припомни ясно сичко това, Османовитѣ черти му станаха съвсѣмъ познати, и гласътъ му сѣщо.

Османъ продължи:

— Видишъ, че има единъ аллахъ. Ти тогава, когато ме осѣждаше и затваряше къщата ми, нито ти минуваше прѣзъ умъ, че може да дойде единъ день, когато азъ да те сѣдя. Азъ излежахъ затвора си и прѣди два мѣсеци ме освободиха. Ето Господъ те прѣдава въ моитѣ рѣцѣ.

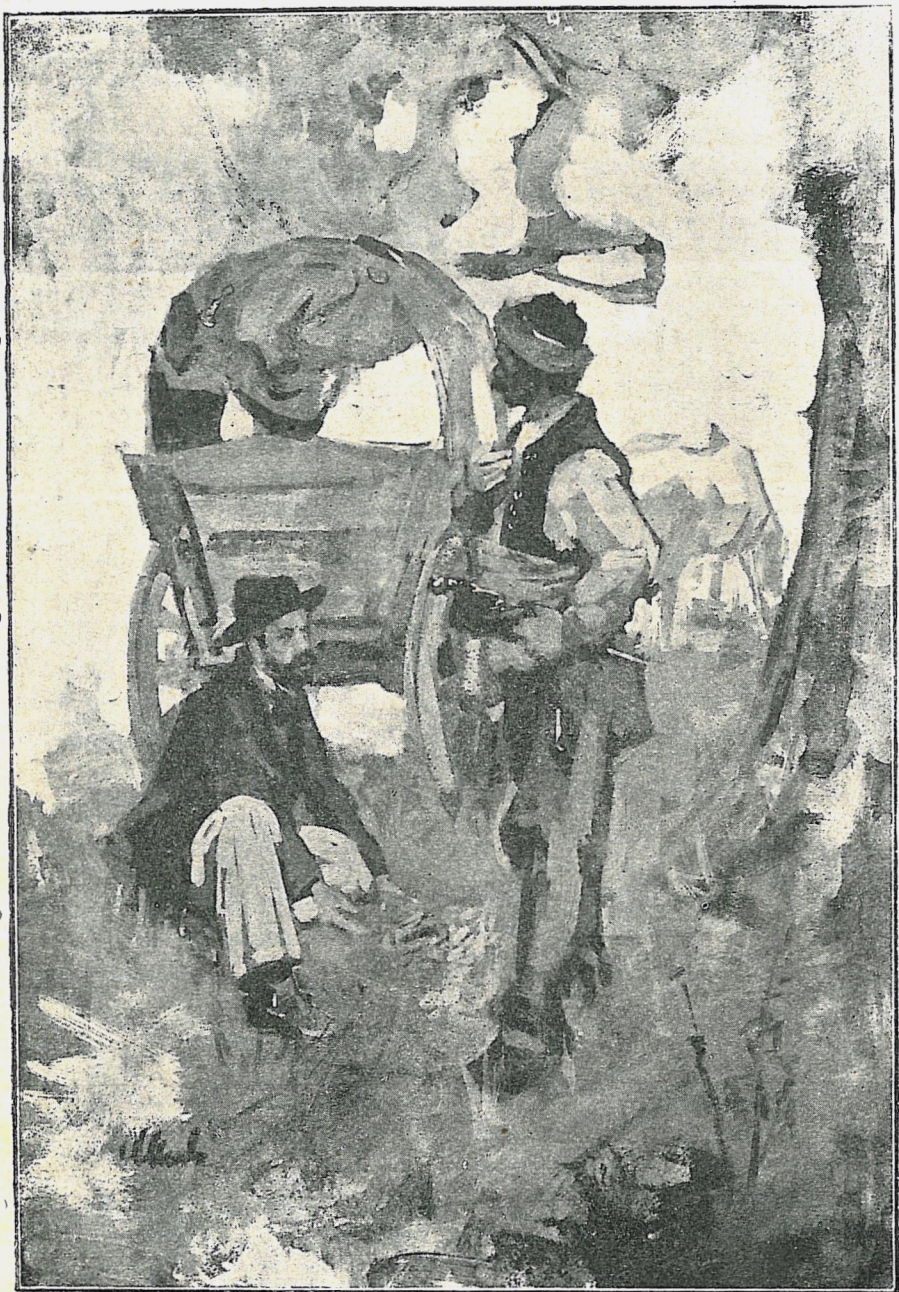
Ивановъ слушаше тия грозни приказки, поразенъ. За борба съ тоя якъ, като бикъ и въоръженъ турчинъ, за самозащита, той нито мислѣше, нито се сѣти да земе револвера си, който бѣше въ джоба му. Ако турчинътъ вмѣсто да го убие, се задоволише просто да го прѣдаде на властитѣ, той пакъ бѣше изгубенъ. Той извади портмонето си и го сложи прѣдъ него.

— Османъ, тувъ сж седемдесетъ наполеона, земи ги. Но пощади ме, каза глухо.

Османъ бръсна портмонето и жълтицитѣ се изсипаха на тревата.

— Не ща пари!

Послѣ прибави високо:

„Османъ, тукъ сж 70 наполеона!“ (стр. 114)

— Азъ дадохъ въ Шуменъ дума да те заведе здравъ и читавъ до границата, и ще изпълня думата си. Не се безпокой, чорбаджи. Хай да вървимъ!

Прѣхласнатииятъ офицеръ не върваше ушитѣ си. Той каза покъртенъ.

— Благодаря, Османе! и му стисна ржката.

Той не намѣри повече думи, за да искаже душата си.

Скоро файтонътъ тръгна пакъ изъ делиорманскитѣ пушинаци.

* * *

Дели-Орманътъ, изъ който ще бѣде принуденъ да се скита нашиятъ герой, е една отъ най-гориститѣ части на България, най-рѣдко посѣщаваната и най-малко познатата. Той зафаща голѣмо пространство въ источна България, между Силистра, Разградъ, Шуменъ, Добричъ и добруджанската граница. Обширни и гѣсти гори отъ тънкостволи дървета, лѣщащи и шубрѣжки, или голѣми джбови лѣсове покриватъ голѣма частъ отъ леко вълнистото делиорманско равнище, — главно плѣшитѣ и върховетѣ на разлатитѣ ржтлини, що се вълнуватъ по сички посоки. Въ котловинитѣ между тѣхъ, извънредно плодородни, гората отстъпва мѣсто на разработени земи и тучни пасбища. При тѣхъ се гушатъ многобройни села, обитавани отъ турци кѣзѣлбаши, едъръ, якъ и трудолюбивъ народъ, съ първобитни нрави, фанатиченъ и на часове свирѣпъ. Слѣдъ руско-турската война много отъ тия села се запѣстриха отъ колонийки български земледѣлци, пришле отъ Одринско и другагѣ, безъ тая примѣсъ да измѣня обаче чисто мюсюлманския характеръ на тая областъ.

Колкото пѣтникътъ напрѣдва на вжтрѣ въ Дели-Орманъ, той става по-дивъ, горитѣ му по-гѣсти и по-глухи. Зелени гѣсталаци, три-четири метра високи, като една непроницаема стѣна, заграждатъ отъ двѣ страни пѣтя и цѣли часове закриватъ оризонта отъ очитѣ му. Често, отъ нѣкоя височина погледътъ му обфаща обширенъ крѣгозоръ, напълненъ отъ бесчислени долини и ржтлини дори до небосклона, покрити цѣли съ зелени гори, прилични на талазитѣ на разиграно море, на които никой другъ прѣдмѣтъ не разбива еднообразието на зеленината. По нѣкѣждѣ, надъ вършѣто се бѣлѣе

тжпия връхъ на минаре, или се издигне димецъ изъ невидими комини — признаци на скрито въ гората турско село. Съ лѣщацитѣ, лѣскитѣ, габъритѣ се чередуватъ гори отъ колосални, разредени джбове, които образуватъ подъ шатреститѣ си клонаци хладни сѣнки. Рояци пойни птици пѣятъ въ листака, невидими славеи пролѣтесъ ронятъ своитѣ крѣшни, кристални рулади; кукувици кукатъ въ дълбочината на лѣса, и тия звѣнливи, сиротни и меланхолни гласове увеличаватъ меланхолията на самотинитѣ.

За жалость, тия зелени, плодородни и прѣкрасни краища природата ги е лишило отъ единъ най-цѣненъ даръ: липсва вода. Многобройнитѣ суходоли, които постоянно прѣсичатъ пѣтя, сж безводни, никаква барица не ги освѣжва. Пѣтникътъ върви цѣли дни и слухътъ му напраздно иска да улови шума на изворно чучурче, или радостното клочене на течна водица изъ долинкитѣ, отъ която да уталожѣ жаждата си. Населението се принуждава, да прибира и използва въ трапове дъждовната вода, за да поѣ себе си и добитѣка. Пѣтникътъ срѣща край всѣко село подобни водохранилища: тѣ се образуватъ въ наклонни долинки, на долний край заприщени съ високъ язъ. Тамъ дъждовнитѣ води се стичатъ и правятъ виръ. Изъ него си черпи селото водата. Но скоро тоя виръ отъ сушата и дневнитѣ пекове намалява и се прѣвърща на мѣтна и кална локва, въ която се огледва небето, сѣщо мѣтно и кално...

Въ сжщностъ, за българина пѣтуването изъ тия затѣнени и зелени прѣдѣли по е весело. Нѣкаква навѣсена самотностъ, суровостъ, отчужденостъ вѣе отъ тѣхъ. Самото име на Дели-Ормана му звучи зловѣщо. Той си спомня, че въ турско врѣме, прѣзъ цѣли вѣкове, тие горища сж биле непристъпни, пълни съ опасности за българина. И сега се бѣлѣятъ край пѣтищата надгробни камъне-паметници на убити тамъ пѣтници християни. Той и днесъ минува тамъ съ извѣстенъ трепетъ. Той знае, че е въ България, че тоя островъ отъ мюсулмански свѣтъ е обиколенъ отъ български поселения, че се намира подъ български законъ и властъ, при все това той се чувствува самотенъ и чуждъ, и безпомощенъ въ тоя край, дѣто невѣжеството, фанатизмътъ и расовата умраза противъ християнитѣ сж запазили живота отъ освѣжителния лѣхъ на прогреса и чловѣщината.

При все това, Дели-Орманътъ прѣзъ 1880—1881 година си даде удоволствието да има история: той се възбунтува, заедно съ Геновскитѣ турци, противъ българскитѣ власти, безъ никаква уважителна причина и съ единъ дивъ упоритъ героизмъ дълго врѣме дава отпоръ на пратенитѣ да го укротятъ военни сили. Бунтовнишки и разбойнишки чети шетаха изъ самотиитѣ му, стрѣляха изъ пусии български стражари и войници. Съ голѣма мъка драконскитѣ мѣрки на генералъ Ернрота можаха да задушатъ това движение. Отъ тогава дели-орманцитѣ се повърнаха къмъ прѣжнитѣ си мивни занятия на работливи земледѣлци-скотовѣдци и тишината, която владѣеше прѣзъ вѣкове въ республиката имъ, се повърна пакъ. Но Дели-Орманътъ си вече спечели една страничка история.

VII.

Осталата частъ отъ тоя день пътуването мина безъ случаи.

По залѣзъ-слѣнле пътниците се спрѣха въ едно турско село, за да нощуватъ. Понеже тамъ не съществуваше ханъ, както и въ всички турски села, Ивановъ намѣри гостоприемство въ „одаята“. „Одая“ се нарича тамъ нарочно приготвената стая, въ която прѣспиватъ, по право и безплатно, странниците. Тая странна добродѣтель на гостолубието се съхранява и днесъ навредъ въ турскитѣ селения, наредъ съ фанатизма, затаената ненавистъ и прѣдрасждѣка къмъ християнитѣ.

Уморениятъ пътникъ, който и да е, се настанява въ „одаята“, безъ да иска отъ нѣкого разрѣшение, безъ да го пита нѣкой кой е и отъ кѣдѣ е. Одаджиятъ турчинъ, донася имъ вечеръ храна, каквато може да даде общината, шѣта имъ, прислужва имъ и заранѣта ги изпраца съ благопожелание за благополучно пътуване, напълно доволенъ отъ бакшиша, който му оставятъ въ ржката.

Ивановото гостуване обаче не мина съвсѣмъ безшумно. Благодарение на присѣтствието на файтона, рѣдко явление въ тия затѣнтени села, около одаята му се тѣлпѣха дѣчурлига-турчета, които неможаха да се начудятъ на тая лѣскава черна кола. Посѣтиха го първенцитѣ и съ дружелюбни думи разговаряха съ него докѣтъ той вечеряше, запитвайки го не смѣло и учтиво за занаятието му и причината, която го води прѣзъ тѣхното село. Послѣ го оставиха, като му поже-

лаха лека нощ и всѣко щастие. Тия въпроси, задавани Иванову повече отъ учтивостъ, го туряха въ мъчнотия. Той се прѣдстави за търговецъ на жита, пѣтующъ за Акъ-Каджнларъ; но по нсже той не бѣше вършилъ търговия, даваше забъркани обяснения на питанията на турцитѣ. За това той рѣши за слѣдующия пѣтъ да измисли друго.

Той свърши скромната си вечеря отъ пържени яйца, млѣко, сирене и черъ рѣженъ хлѣбъ и си пи съ наслаждение горчивото кафе, което му свари одаджиятъ. Той се приготви да си легне. Стаята бѣше съ голи издраскани стѣни, съ нискъ потонъ и съ прозорче къмъ пѣтя. Два дъсчени мендера, послани съ рогозки, прѣдставляваха легла за пѣтниците. Прѣди да си легне, той се опита да заключи портата, но видѣ, че заключалката не работи

— Османъ спи отвънъ, нѣма нищо, каза си той.

Той сложи куфара въ жѣла на единия мендеръ, облѣгна си главата на куфара, като на възглавница, и се зави съ палтото си. Макаръ че го оборваше сънь, той дълго врѣме не можа да заспи, хапанъ отъ бълхи и дървеници, обязательни обитателки на всѣка странноприемна стая на изтокъ, която се почита. Той посѣгна да земе папириска и да запуши. Внезапно вратата се отвори. Гостътъ, който се яви на прага, бѣше единъ старъ дервишинъ, съ сиво-дрипаво джубе, съ сивъ плъстенъ каукъ на главата. На кръста му висѣха разни кесии, кратунка за пинне вода, чибучка и други дреболии съ неизвѣстно за Иванова назначение.

Дервишинътъ учтиво поздрави Иванова съ добъръ вечеръ, седна на свободния мендеръ и зе полека да откачва разнитѣ висулки отъ гърдитѣ си и да ги полага до стѣната.

Па се обърна къмъ съсѣда си и го попита отъ дѣ иде и за кѣдѣ отива.

Ивановъ му отговори, каквото му скимна.

— Дѣсницата на Аллаха нека биди надъ тебе, каза дервишинътъ, като пълнеше чибучката си.

Ивановъ счете за учтивостъ да го попита отъ дѣка иде.

Дервишинътъ пухна съ въздишка димъ изъ устата си и отговори:

— Отъ Бейрутъ.

— За дѣ пѣтувашъ?

— Бѣхъ на поклонение на текето при Масаръ-пашовата кория при Разградъ; сега отивамъ да се поклоня на гроба на Елия Ибрахимъ въ Баба-Даа. Нека се слави името му въ райскитѣ градини.

Но той докара въ исткупление Иванова, като му обади, че слѣдъ поклонението въ Баба-Даа. тъкми да иде да се поклони на нѣкакво прочуто теке въ . . . Буда-Пеща!

Ивановъ счете, че е доста тоя разговоръ, зажумѣ и поиска да спи. Понеже въ стаята скоро се възцари пълна тишина, той неволно отвори очи, за да погледне какво чини другарьтъ му. Той го видѣ, че се молеше колѣничилъ на мендерея. Дълго врѣме траяха диганията на ржцѣтъ при ушитѣ, прикланенията чело до земята, мърдането на устнитѣ, изговарящи нечувани молитви. Лицето на дервиша сухо, изобразено съ бръчки и жълто, при свѣтлината на ламбицата добиваше още по-мрътвешки видъ съ своята ледена безжизненность. Но клепачитѣ на Ивановитѣ очи натегнаха и той се унеси въ дълбокъ сънъ.

Той се събуди отъ нѣкакъвъ гласъ въ стаята, необикновенъ и непонятенъ. Видѣ дервишинътъ, че пакъ бѣше колѣничилъ и като си влатеше бюста произнасяше високо и безбройно число пѣти нѣкакво възклицание, прилично на „ху“! „ху“!

— Ху, ху, ху, ху, ху, ху!

Очуденъ Ивановъ виѣри втречени очи въ дервиша, а дервиша, клатейки се, сложилъ ржцѣ на колѣнѣ, мърдающъ блѣдни безкръвни устни, сѣ продължаваше уморителното, монотонното и безконечното свое „ху“! „ху“!

Стана му грозно и страшно тукъ. Той стана и излѣзе навънъ, сѣдна на прага и дълго гледѣ въ безлюдния мракъ. Когато накрай дервишинътъ прѣкрати своитѣ богомолни възклицания и си легна, Ивановъ влѣзе и стори същото.

VII.

Рано сутриньта, като отвори очи, той видѣ, че дервишинътъ бѣ изчезналъ.

Пътуването и тоя день мина благополучно.

Срѣщаха изъ пѣтя турци, сѣ левенти, които не вдѣхваха никакви опасения на бѣжанеца.

Повечето се здрависваха съ Османъ-ага приятелски.

сърдечно, като фърляха, едни — небръженъ други — суровъ погледъ на Иванова.

По нѣкога Османъ спираше колата, за да размѣни нѣкои думи съ тѣхъ и послѣ се прощаваха съ голѣми знакове на уважение и симпатия.

Въобщѣ, Ивановъ забѣлѣзваше, че Османъ се радваше у сръбнатитѣ дели-орманци на особена почетъ. Сѣкашъ, той имаше нѣкакви титли за тѣхното внимание.

Изъ чернитѣ бразди на нивитѣ край пѣтя, турцини по шалвари и безъ яшмази, садѣха царевица, прѣведени ѝ двѣ. Но като забѣлѣзваха българинѣтъ, спущаха се да си грабятъ покривалата или се затуляха задъ шубржкитѣ по слоговетѣ.

На едно мѣсто изъ шумака излѣзоха въоръжени турци, съ твърдѣ подозрителенъ видъ. Османъ прѣдупрѣди Иванова, че това сж ловци, за да се не безпокои. Той се сприказва съ тѣхъ твърдѣ дружелюбно, като съ стари приятели. Ивановъ, обаче, по вида имъ, по бѣ наклоненъ да ги земе за панти. Може би, тѣ бѣха и едното и другото. Като гледаше тия диви затѣнтени мѣста и тия подозрителни обитатели тѣхни, той се питаше, да ли се е осмѣлилъ българинъ прѣди него да понесе главата си тука.

Стигнаха доста рано въ селото, дѣто трѣбваше да прѣнощуватъ.

Тутакси дѣчурлига и селяне насѣбраха се да гледатъ файтона, който спрѣ прѣдъ „одаята“, убѣжището на Иванова тая нощъ.

На сѣдалището при малкото кафене до нея, сѣдѣха нѣколцина турци. Тѣ привѣтливо поздравиха госта. Ивановъ, по съвѣта на Османа, отиде при тѣхъ.

Темена, поздравления, взаимни поклони.

Послѣ учтиви запитвания по какъвъ случай челебиятъ прави такава честь на селото имъ.

Ивановъ отговори, че е държавенъ инженеръ, пратенъ въ Дели-Орманъ да прѣгледа мѣстноститѣ, отъ дѣто може да се искара на вѣнъ пивка вода, чрѣзъ пробиване артезиански кладенци.

Той лѣжеше безъ да мигне! Тоя отговоръ внезапно му спечели голѣмо съчувствие.

Такъвъ полезенъ човѣкъ, такъвъ важенъ чиновникъ не трѣбваше да остане да спи въ одаята; прѣдложиха му да

заповѣда въ къщата на единъ отъ първенцитѣ, дѣто обикновено нощуваха околийскитѣ началници.

Ивановъ рѣшително отказа да приеме тая любезна покана, но не можа да откаже на другата — да го поразведатъ изъ селото.

Вървѣйки така, селенитѣ го спрѣха край селото прѣдъ една долинка, заприщена съ високъ язь отъ долната страна. Въ образувания по тоя начинъ трапъ лъщеше се на дъното му една мѣтна и кална локва, въ която се огледваше небето, мѣтно и кално сжщо.

Това бѣше селското водохранилище, което дъждоветѣ имаха грижата да напълватъ периодически съ вода, нуждна за хората и добитѣка, и която отъ сушата и дневнитѣ пекове бѣ се намалила и прѣобърнала на тая локва.

И селенитѣ убѣдително и съ плачевенъ гласъ моляха инженера да не лиши тѣхното село отъ богатата на животворната струя, която щѣше да бликне изъ пробития въ бждаще кладенецъ.

Ивановъ обѣща това съ готовность, и за да ги увѣри, че нѣма да забрави, записа въ бѣлѣжника си името на селото имъ.

Това ги приведе въ вѣсторгъ. Поканиха го тогава да го заведатъ на свадбата на едни отъ първенцитѣ. Той съ голѣми мъжки можа да избѣгне тая чesть. Само свадбаринъ му остана да стане!

Той се върна при кафенето и завари Османа, че пие горчиво кафе.

Ивановъ бѣше изгладнѣлъ. Той попита Османа ще донесатъ ли скоро скромната му вечеря.

— Ще се позабави до половинъ часъ, инженеръ ефенди, каза Османъ усмихнато, до като бжде приготвена.

— Защо се бави?

— Готвятъ ти сега ястие въ къщата на бей.

— Какъвъ бей?

— Беятъ при когото сѣдеше одеѣ тука. Снощи вечерята ни бѣше много сиромашка, сега ще имашъ и пиле, и аджемъ пилафъ. Пиле ще ти приготвятъ и за изъ пѣтя... Видѣ ли одаята? Тя е напъръскана и пометена чисто. Мендеря е посланъ съ меко шелте. Послѣ, като се усмихна лукаво, прибави:

— Николаки ефенди: лъжешъ, ама майсторски лъжешъ. Завчера депутатъ, вчера търговецъ, днесъ инженеръ а утрѣ видѣ щѣмъ, пакъ ще измислимъ нѣщо.

Ивановъ самъ се чудеше на толкова метаморфози — необходимостта да лъже и прикрива личността си при всѣка стѣпка, го уморяваше нравствено. Той бѣ принуденъ да внимава на всѣко свое слово и дѣйствиe, щото да хармонизиратъ съ ролята, които си даваше. Това положение бѣше трагическо, въпрѣки привидния си комизъмъ. Вечеряха съ Османа отъ бейскитѣ ястия. Когато свършиха и Османъ го остави, той сѣдна на мекото шелте на мендера, донесено сѣщо отъ бевата кѣща, съ двѣ чисти пухови възглавници, и запали цигарата си. Въмѣсто кадливата газева ламба, сега свѣтеше сперманцетова свѣщъ на високъ пиринченъ свѣщникъ.

Тия икрами му причиниха мъжа. Бѣше му ужасно съвѣстно. Боже мой, на колко безобразни лъжи ги дължеше той? Той проклинаше файтона, който му привличаше любопитството и вниманието на простодушнитѣ селяни. Какъ би желалъ да останеше незабѣлзанъ! Но, като на пукъ, той дигаше шумъ около себе си.

Но той спа непробудно тая нощъ на меката бейска постелка.

IX

Призори тѣ напуснаха селото.

Ивановъ се чувствувахе бодъръ, починалъ добръ тая нощъ, слѣдъ безсънието на миналата.

Понеже бѣ рѣшилъ да пътуватъ сѣ по междуселскитѣ пѣтища файтонътъ правеше голѣми завои, пътятъ имъ ставаше тройно дълъгъ и Ивановъ съ унение чу отъ Османа, че още двѣ нощи ще бждатъ гости на Дели-Орманъ.

Въпрѣки затѣтеността на тая покрайнина — понеже се намираха въ сърдцето на Дели-Орманъ — тѣ пакъ срѣщаха пѣтници-турци, на чийто видъ Ивановъ вече навикна: срѣщата имъ не му причиняваше вече първата тревога — той се чувствувахе подъ покровителството на Османа, който сега бѣ неговото провидѣние тука.

Като възлѣзоха по единъ гористъ рѣтъ, той видѣ съ неволна радостъ единъ пѣтникъ българинъ, на конь, първиятъ

българинъ, що прочитъ му върнаха отъ два дена въ тоя мюсюмански миръ.

Тъ скоро го застигнаха.

Българинътъ бѣше срѣдня пора човѣкъ, облѣченъ въ прости и чистички шаячени френски дрѣхы, съ кожена шапка на глава. Той се извърна и добра усмивка озари чървендалестото му крѣло лице.

Ивановъ го поздрави дружески и махна на Османа да спре файтона.

Непознатиятъ българинъ съ искрено удоволствие се заприказва съ Ивановъ. Излѣзе, че той билъ жителъ въ селото дѣто трѣбваше да пощуватъ, заможничѣтъ земледѣлецъ и търговецъ още на вълна и добитѣтъ. Ималъ и сѣмейство въ селото, дѣто имало още и други петъ семейства български — заселили се тукъ двѣ години слѣдъ освободителната война. Бай Димо — тъй си каза името — се фалеше, че сж добръ, поминѣтътъ имъ не лошъ, съ сселенитѣ турци се сговарятъ.

— Само ние не си живуваме, прибави той.

— Какъ? попита Ивановъ.

— Ние, българитѣ, и тука се ядемъ, господине, раздѣлени сме на двѣ партии.

— Какъ? Четири семейства и сте успѣли да образувате политически лагери? — учуди се Ивановъ.

— Българинъ безъ политика и безъ ѣжби може ли да живѣе? — усмихна се горчиво бай Димо.

Файтонътъ вървѣше полека, успоредно съ конника.

— Ами ваша милость, на кѣдѣ тъй изъ нашитѣ дивотии делиормански?

Ивановъ се бѣ приготвилъ за това питане.

— Отиваме за Добричъ. Рѣкохме прѣко да ударимъ, на затънахме изъ тия мѣста.

Бай Димо го изгледа позачудено.

— Наистина сте затънали: кой минува отъ тука — никой. Ваша милость си отъ Добричъ?

— Да.

— Чиновникъ?

— Да, чиновникъ.

— Да бѣхте земали поне единъ стражаръ... Тукъ е дивъ свѣтътъ.

— Ние се не боимъ, чорбаджи, отзова се усмихнато Османъ

— Тогава вие ще нощувате въ наше село?

— Да. Има ли одая тамъ? — попита Ивановъ.

— Въ одаята ли? Сакжнъ, бълхи ще ви изѣдатъ... Пò-добрѣ на улицата човѣкъ да лѣгне.

Послѣ, като погледна Иванова дружски, бай Димо каза:

— Ако обичате, елате у мене . . . Ние толкова рѣдко виждаме българи по нашитѣ мѣста.... Ще ни е драго, господине...

Ивановъ благодари сърдечно и прие поканата

— Какъ ви бѣше името?

— Никола Папазовъ.

— Драго ми е.

Слънцето вече захождаше горитѣ на западъ ставаха тъмни и само върховетѣ имъ се позлатяваха отъ слънчевитѣ лъчи. Хладенъ зефиръ люшкваше листата на дърветата. Конетѣ, като чувствуваха, че приближава вечерята и почивката, съ нова енергия продължаваха да вървятъ.

Отъ едно ново възвишение мѣрна се селото въ една котловина, съ бѣлото си ниско минаре.

Тамъ бай Димо разправи на другаритѣ си дѣ му е кжщата, па се раздѣли отъ тѣхъ и се изгуби въ дръволяка

Османъ поведе конетѣ при една скудна барица, що се губеше въ трѣвата, за да ги напои. Той употреби дълго врѣме за това нѣщо, понеже незначителната струйка бавно пълнеше кофата, за голѣмо нетърпение на изжеднѣлия добитѣкъ.

Слѣдъ половинъ часъ нашитѣ пѣтници бѣха въ селото. Тамъ лесно зърнаха Димовата вратня, прѣдъ която самиятъ стопанинъ съ усмихнато лице ги чакаше.

Когато колата имъ отиваше за тамъ, отъ една улица изгърмѣ файтонъ. На него стояха единъ българинъ и единъ турчинъ. Файтонътъ спрѣ недалеко прѣдъ една кжща, по външния си изгледъ, българска: съ прозорци надъ пѣтя.

Това позачуди Иванова. Какво дири другъ файтонъ въ това село?

Бай Димо ги посрѣщна радостно.

— Какъвъ е този файтонъ? — попита Ивановъ подиръ първитѣ привѣтсвия, като погледна назадъ. Въ тоя мигъ

двамата ония пътници слѣзоха отъ колата си и снеха всичкѣ си.

— Ше ти кажа, каза усмихнатъ бай Димо, заповѣдайте.

IX.

Гостътъ бѣ посрѣщнатъ радушно отъ Димовото сѣмейство; то състоеше отъ майката и жената Димова — последната здрава, черноока, съ правилни чѣрти невѣста — отъ единъ петнайсетъ годишенъ юноша и едно момиче съ голѣма руса коса и босичко

Той бѣ въведенъ на горния катъ, въ чиста стаичка, постлана съ нови черги и съ българска покъщнина по политѣ, съ бѣли завѣси по прозорцитѣ.

Дадоха сладко, послѣ кафе. Ивановъ се чувствувахе безкрайно честитъ въ това покойно и гостоприемно българско кѣтче срѣдъ Дели-Орманъ, дѣто го приимаха, като свой, като роднина.

Ивановъ пакъ повтори въпроса си за пристигналия файтонъ.

— Това е, каже насмихнато Димо, кандидатътъ нашъ.

— Какъвъ кандидатъ?

— Нали ще ставатъ скоро избори за народни прѣдставители?

— Ами турчинътъ кой е?

— Агитаторъ неговъ.

Ивановъ се поуспокой.

Димо продължи:

— Слѣзоха у Горанони. Той е кандидатъ тѣхенъ, но не нашъ. Напиятъ си е другъ.

И бай Димо расправи, че днесъ — утрѣ се очакви пристигането на другия кандидатъ, отъ партията на бай Дима.

Това съвсѣмъ малко интересувахе Иванова. Но бай Димо, очевидно, бѣше ярѣкъ политиканъ и ярѣкъ партизанинъ, макаръ и въ дълбочинитѣ на Дели-Орманъ. Както обикновено бива у насъ, партийнитѣ страсти сѣ по-живи, колкото по-глуха е провинцията. Той не прѣстана да говори по злобата на деня — прѣдстоящия изборъ въ тѣхния околийски центръ — и когато сѣднаха на трапеза.

Току бѣха привѣршили скромната вечеря, вратата се

тропна и влѣзе единъ стражаринъ. Той погледна къмъ Ивановъ и му каза:

— Господине, вика ви старшиятъ.

Ивановъ прѣблѣднѣ.

— Защо ме вика?

— Незнамъ. Той ще ти обади.

Димо не заблѣлѣжи смущението му. Той си обясни съвсѣмъ просто призоваването му въ полицията.

— Идете, идете. . разбрахъ, той ще ви похова

— Защо? попита Ивановъ.

— Защо сте тръгнали изъ тие мѣста самички... Прѣди двѣ недѣли на близо обраха двама българи отъ Селимъ-тепе... Едного раниха . Става пакостъ и се отваря работа на полицията.

Но Ивановъ, подъ натиска на зловѣщи прѣдчувствия, които не смѣше да обади на домовладиката, стоеше, като вдървенъ, безъ да знае какво рѣшение да земе.

Но изборъ нѣмаше, трѣбваше да се покори на съдбата си. Той послѣдва стражара, нѣмъ.

На улицата бѣше вече тъмно.

Полицейския участъкъ бѣше на петдесетина раскрачи отъ Димовия домъ.

Ивановъ намѣри старшиятъ, излѣгнатъ на мендеря. Той бѣше нисъкъ и дебелъ човѣкъ, съ наежени руси мустаци и остъръ погледъ.

Старшиятъ се поиздигна малко, вперилъ очи въ Иванова и безъ всѣко прѣдислови го попита:

— Господине, какво диришъ тука?

Гласътъ му бѣше грубъ, напранъ и повелителенъ, както подобава на единъ старши, който съзнава достойнството си, въ едно мѣсто, дѣто самъ е царъ и Господъ.

Ивановъ му отговори, че пѣтува за Добричъ.

Старшиятъ го изгледа съ прѣзрителна усмивка.

— Кой си ти? Какъ те викатъ?

— Никола Папазовъ.

— Отъ дѣка идешъ?

— Отъ Разградъ.

Старшиятъ го гледаше недовѣрчиво.

— Та ти пѣтувашъ за Добричъ?

— Да.

— Кому ги продавашъ тия краставици, господине? Отъ тука ли е пътя за Добричъ?

— Азъ отъ тука го избрахъ, отговори Ивановъ развълнуванъ.

Стражарьтъ стана нервно.

— Ти мислишъ, че имашъ говеда прѣдъ себе си? — извака той. Ти мислишъ, че азъ те не знамъ какъвъ си и що си?.. Ти отъ дѣ се познавашъ съ бай Дима?

— Изъ пътя се застигнахме и запознахме.

— И си гостъ у него?

— Прикани ме човѣкътъ, и азъ приехъ, за да не ида въ одаята.

— Мълчи! — извика старшиятъ гнѣвно.

Послѣ се обърна къмъ стражарина, който стоеше до вратата:

— Иване, затвори негова милость.

— Защо? — извика Ивановъ растреперанъ: — Протестирамъ! Нѣмашъ право! Азъ съмъ честенъ човѣкъ!

Подъ тия думи на негодуване, той искаше да скрие ужасното вълнение, що го обзе. Той се чувствуваше погубенъ.

— Не, почакай, Иване! — каза старшиятъ, слѣдъ кратко помисляне, па, като се обърна къмъ Иванова, каза му съ повелителенъ тонъ, който не допуски никакво възражение:

— Слушай, господине, давамъ ти три часа срокъ, да се очистишъ отъ тука... хай по-скоро натопи си цървудитѣ! Ако те намѣри една минута по-послѣ, здрава кость нѣма да остане на тебе. Маршъ!

И съ едно прѣзрително тупване съ кракъ въ земята, показва му вратата.

Ивановъ азлѣзе на улицата, смаянъ.

Той не вѣрваше на ушитѣ си!

Той се мислеше пропадналъ, вързанъ, пратенъ въ Шуменъ, а вмѣсто това го гонятъ отъ тука, даватъ му срокъ три часа за да тръгне. Или сънуваше?

Х.

На улицата се намѣри съ бай Дима и му расправи каква е работата.

Димо веднага разбра.

— Ахъ, това магаре те зима за агитаторъ на нашия кандидатъ, и за това те изпъжда, извика той.

— Какъ?

— Полицията държи страната на Чафаклиева... Добръ, че те не биха, господинъ Папазовъ

Ивановъ си поотдъхна.

— Сега какво да правя?

— Тръгвай, тръгвай, приятелю, каза Димо, когато пакъ тръгнаха къмъ къщи. — Но тоя произволъ не трѣбва да оставишъ безъ оплакване. Като стигнете на Мурсаль-къой ударете телеграфъ на министра на вътрѣшнитѣ дѣла. Въ Мурсаль-къой има телеграфна станция.

Ивановъ се раздѣли съ Димо прѣдъ вратнята му и отиде да намѣри Османа, за да му разкаже какво се случи.

Той го намѣри въ одаята, че вечеря съ хлѣбъ и сирене.

— Благодари Бога, чорбаджи, че тая работа така се свърши, каза му Османъ, когато го изслуша, какво му сж казали старшиятъ и Димо. И азъ съвѣтвамъ сжщо: ще тръгнемъ отъ тука и да гонимъ Мурсаль-къой...

— Ахъ! — извика уплашенъ Ивановъ.

— Какво има?

— Въ Мурсаль-къой има телеграфна станция!

Османъ го гледаше въпросително.

— Щомъ има телеграфъ, подзе Ивановъ, отъ Шуменъ ще сж съобщили на полицейския постъ въ Мурсаль-къой да слѣди за моето случайно появяване, както ще да сж извѣстили и на всички други подобни постове въ Дели-Орманъ, свързани съ телеграфната жица!

Това разсѣждане загрижи и Османа.

— Не можемъ ли да избиколимъ това село? попита Ивановъ, потенъ.

— Никакъ. То е въ клисура и пази едничкия пѣтъ, който отива отъ тие мѣста за границата. Има само кози пѣтеки отъ страни, по баиритѣ, но тѣ пропадатъ въ шумака и не извозждатъ никждѣ.

— Тогава азъ ще ида право въ капана, каза мрачно Ивановъ.

Османъ бѣ навелъ глава къмъ земята.

— Имаме цѣла нощъ да мислимъ, и утрѣ имаме цѣлъ день — ще намѣримъ нѣкое срѣдство да минемъ и това по-

слѣдне митарство, па отъ тамъ — Боже помози — за гра-
ницата!

— Колко стражари има въ Мурсаль-кьой?

— Съ старшиятъ петъ обикновено, ако нѣкой не е пра-
тенъ на нѣкъдѣ.

Османъ се фана за челото.

— Чакай, одевѣ зърнахъ на кафенето единъ стража-
ринъ мюсюлманинъ, току що бѣ стигналъ отъ Мурсаль-кьой.

— Защо е дошълъ? попита стрѣснато Ивановъ.

— Не за насъ, бжди миренъ: утрѣ отива за Селимъ-
Тепе по работа. Азъ приказвахъ, познати сме.

И Османъ излѣзе.

Ивановъ чакъ около четвъртъ часъ въ крайно безпокой-
ство. Отъ какъ бѣ напусналъ Шуменъ, видѣтъ и името на
стражаринъ го правяха да трепери. Сивата стражарска уни-
форма парализирующе дѣйствуваше на духа му.

Османъ се завърна сериозенъ.

— Имашъ право, Папазовъ ефенди каза той глухо: —
полицията въ Мурсаль-кьой, както разбрахъ стѣ думитѣ на
тоя стражаръ, наистина извардвала нѣкого отъ два деня.

Мене! — извика Ивановъ.

— И азъ тѣй мисля, каза Османъ.

Ивановъ отиде у Дима, поблагодари го за гостоприем-
ството и се прости съ него.

По полунощъ файтсѣнтъ потегли изъ глухитѣ улици на
селото, за къмъ кѣра.

XI.

На сутрѣшния денъ пѣтуването слѣдваше мълчаливо и
мрачно изъ самотиитѣ

Бѣше кѣдѣ пладнѣ. Файтонътъ бѣше се гурналъ въ
единъ сѣнчастъ и тѣсенъ пѣтъ. Скудни слънчеви лучи про-
биваха прѣзъ листитѣ и играяха по гърба на турчина и на
конетѣ му. Нѣкои славеи изливаха любовнитѣ си копнежи въ
типината на гората

Ивановъ бѣ замисленъ; мълчеше и Османъ. Тѣ не бѣха
още нищо измислили, ни тая нощъ, ни днесъ, а продължаваха
да отиватъ напрѣдъ къмъ зловѣщото село съ телеграфа.

— Османъ, кажи нѣщо? обади се Ивановъ.

— Азъ мисля още, Николаки ефенди — отговори турчинътъ, безъ да се обърне.

Настана пакъ мълчание.

Идяха отъ срѣща и отминуваха, като поздравляваха Османа, турци, по единъ, по двама или на тумби, отивайки за нѣкой пазаръ

И сичкитѣ надаряваха българина съ странни, поочудени, или враждебни погледи.

Тия турци бѣха левенти, съ правъ и строенъ станъ, съ отворити вълнести гърди — юнашко племе.

Файтонътъ мина край ново турско село. Както сичкитѣ други, то имаше покриви, наслани съ ржжаница. На бездимнитѣ плетени комини стърчаха щъркелови гвѣзда, отъ дѣто прави щъркели, съ дигнати бѣмъ небето джонги, клепяха звѣнливо.

На една зелена наклонность край селото зѣеше широкъ и дълбокъ трапъ, кръпенъ съ язъ отъ долня страна, а въ джното му едно мѣтно блато. Блатото бѣше образувано отъ водата на дъждоветѣ, то очакваше нови за да се допълни и освѣжи съ пивка вода. Небето, мѣтно и прашно, се огледваше въ повърхността му. Това бѣше селското водохранилище.

И отъ тукъ роякъ дѣчурлига изкокнуха да гледатъ файтона. Османъ навѣсено ги пропъди съ едно плѣскане на бича.

— Ще слѣземъ да починемъ въ тая долинка и тамъ ще си погълчимъ на сѣнка каза той и отби конетѣ на лѣво. Файтонътъ слѣзе въ долинката. Тя бѣ послана съ зелена морави и окръжена съ тъмнитѣ сѣнки на джбовата гора.

Сѣднаха на трѣвата и закусиха.

На страни конетѣ захрупаха сочната трѣвица

— Азъ намислихъ! каза Османъ, когато свършиха обѣда. Почерпи, чорбаджи.

— Кѣжи, Османъ ага.

Османъ се усмихна.

— Ама да ме слушахъ.

— Да видимъ.

— Понеже неможемъ да сторимъ инакъ, то ние ще минемъ прѣзъ Мурсалъ-кѣй.

— Ще минемъ, но нѣма да отминемъ, каза мрачно Ивановъ.

— Трѣбва само малко дързостъ отъ ваша милостъ, повечко сербезликъ.

Ивановъ го гледаше зачудено.

— Влѣзъ въ Мурсалъ-къой, като министъръ.

Ивановъ го изгледа поразенъ.

— Ти гавришъ ли се?

— Не се гавря, Папазовъ ефенди. Какъвто другъ и да се прѣдставишъ тамъ: депутатъ, инженеринъ, търговецъ, френецъ, ингилизинъ, сѣ ще те зематъ въ участъка, за да те испитватъ. Само министра нѣма да закачатъ.

— Но това е безумие, извика Ивановъ: — какво ще ми помогне, че ще се нарѣка министъръ, когато мене ме уловатъ и закаратъ вързанъ въ Шуменъ? Старшиятъ ще ми каже: „Министъръ ли си, господине, ние не знаемъ. Имаме заповѣдъ да арестуваме единъ господинъ като тебъ, който пѣтува съ турски файтонъ, съ тъмни очила, съ сиво сетре, съ черна брада. . . Иди се разправяй съ началството“.

— Ти очилата си махни, и другото ще махнешъ. Нали имашъ други дрѣхи въ куфара?

— Имамъ черевъ сюртюкъ и каскетъ.

— Въ това село ще фърлишъ и брадата.

— Какъ? Безъ брадата по-лесно ще ме познаятъ!

— Не се бой, стражаритъ въ Мурсалъ-къой не сж отъ Шуменъ: нѣкои сж отъ Тутраканско, други отъ Добричъ, а старшиятъ е русчуклия. Азъ питахъ за тѣхъ снощи оня мюсюлманинъ стражаръ. . . Па най-послѣ, който не рискува нищо.

Ивановъ го прѣбъсна.

— Защо прѣдиполагашъ, че сичкитѣ тия полицейски хора сж говеда, че сж лишени отъ всѣка досѣтливостъ и отъ умъ?

— Ние ще заслѣпимъ очитѣ имъ и ще замаемъ ума имъ, за да не се сѣтятъ даже да помислятъ, че не си министъръ.

— Кажи какъ?

— Както видишъ, изъ тия друми минаватъ постоянно пѣтници турци и българи — едни отъ Мурсалъ-къой, други за тамъ. . .

— На, пакъ идатъ нѣкои съ коне.

И Османъ се затече нагорѣ по ливадата и излѣзе на пѣтя, който се бѣлѣеше между дънеритѣ на джбоветѣ.

Ивановъ го гледаше замаянъ.

Той неможеше да се догади, какво иска да прави Османъ.

Скоро той видѣ, че изкокнуха двама конника турци, а слѣдъ тѣхъ идеше още единъ конникъ въ просто българско облѣкло. Османъ ги спрѣ и заприказва нѣщо оживено съ тѣхъ, и имъ сочеше къмъ Иванова.

Османъ се завърна усмихнатъ, когато пѣтиците, гледайки внимателно насамъ, отминуваха напредъ и се скриваха въ гората.

— Какво говорихте?

— Тие сж мурсалкѡйци. Слѣдъ три часа ще занесатъ хаберъ въ селото на стражаритѣ, че иде министра тамъ.

— Какъ! ти каза вече?

— Друго не ни остана, чорбаджи. Тие мурсалкѡйци ще прѣкосятъ направо тѣ ще стигнатъ прѣди насъ. — Стражаритѣ на прѣпусканица ще дойдатъ да те прѣсрѣщнатъ, помни ми думата. Тая нощъ ще ядемъ баклава.

— Дяволъ, дяволъ! сега министъръ ще стана!

И Ивановъ се прострѣ на трѣвата склучи рѣцѣ на главата и се замисли.

Османъ му прѣкъсна мечтанията, като му обяви, че ще иде въ това село да закрѣпи разхалтавенитѣ подкови на конетѣ.

Па ги поведе нагорѣ по стрѣмнината.

ХІІ.

Ивановъ остана лѣгналъ на гърба си, вперилъ очи въ небето.

На около му се издигаха по стрѣмницата високитѣ джбове и фърляха голѣмитѣ си сѣнки по наклона на моравата. Под-нагорѣ, прѣзъ дѣнеритѣ имъ, той видѣ, че рѣтоветѣ се покриватъ отъ непроницаемъ гѣсталакъ, въ който вѣроятно живи същества не влизатъ. Мълчанието бѣ пълно тука. И то, и гората имаха нѣщо грозно, зловѣщо. Ивановъ се почувствува много усамотенъ тука и неспокоенъ. Лоши мисли му дойдоха. Османовото завръщане се забавяше и той нетърпеливо поглеждаше посоката, отъ дѣтс турчинтъ трѣбваше да се завърне. Послѣ стана и заходи по моравата назадъ-напредъ, между фѣйтоне и дѣнеритѣ на първитѣ джбове. Той пакъ вдълбочи очи въ тоя задрѣмалъ лѣсъ истински

вертепъ на изненади, пусии и опасности. Минаха му неволно прѣвъ ума два стиха отъ Козлова, четени нѣкога въ поемата му *Хайдутъ Сидергъ*:

Не смѣй птичка да прѣфъркне
Нито пжтникъ да замръкне,

Внезапно на лѣво въ сѣнката между дънеритѣ, очитѣ му забѣлѣжиха, че мърдатъ нѣкакви фигури. Той отъ прѣвъ пжтъ ги зе за добитѣкъ, но веднага съпикаса, че това бѣха хора съ гжжви. Тѣ сѣдяха на стотина метра отъ него на брой трима или четирма души. Тѣ имаха видѣ на човѣци, които дѣбняха и не желаеха да бждатъ видени.

— Що значи това? попита се Ивановъ.

Въ сжщия мигъ четворицата делиорманци наставаха и се запжтиха на самъ. Перспективата ли, страхътъ ли бѣ причината, но тѣ се сториха Иванову цѣли великани, сѣкашъ дънери на джбове, които се движиха. Той се върна бързо къмъ файтона, като че близостта на файтона го туряше на закрила отъ опасността.

Делиорманцитѣ го приближиха и поздравиха.

— Чорбаджи, на кждѣ? попита го единиятъ.

— За Мурсалъ-къой, отговори Ивановъ, мжчейки се да остане спокоенъ.

— Имашъ ли цигари, да запалимъ по едно цигаро? попита другъ.

Ивановъ имъ поднесе табакерата си, но папироска зе она само, които поиска.

Първиятъ, който бѣ заговорилъ, троснато, прѣко му каза:

— Челеби имашъ ли пари?

— Защо питашъ?

— Защото ми дотрѣбваха, заеми ми.

— Имамъ малко, колкото за пжтъ и немога да за-
имамъ никому.

— Тукъ какво има, каза другъ като пипна куфара въ файтона му.

— Нѣма нищо, отговори Ивановъ и устнитѣ му поблѣднѣха.

Двама турци едноврѣмено бръгнаха въ джбоветѣ на сетрето му. Ивановъ се дръпна силно.

— Тоя гявуринъ не е разуменъ, каза първиятъ турчинъ, който му бѣ искалъ пари и който изглеждаше да е

пръвъ между другаритѣ си. — Който стѣпа въ Дели-Ормана, плаща данѣкъ. Послѣ, като се извърна къмъ другитѣ, извика:

— Хайде другари, каквото рѣкохме това да стане.

Двамата се спуснаха и уловиха яката Иванова за рѣцѣ.

— Хайде, чорбаджи, да повидишъ по-добрѣ нашитѣ мѣста.

Кротко, кротко не се дърпай, и тѣ съ неодолима сила го повлѣкоха на горѣ къмъ гората.

Ивановъ бѣ изгубилъ присѣтствието на духа. Гласътъ му се изгуби, лицето му бѣ поблѣднало, като платно.

Третиятъ понесе куфара.

Главатарътъ трѣгна отзади.

Сега и петимата вървяха мълчеливи, като сѣнки.

— По-скоро, по-скоро! — извика главатарътъ, понеже се чу отъ нѣкъдѣ конски тропотъ.

Тропотътъ се чуваше по-ясно и Османъ се показва съ конетѣ изъ гората. Неговото зорко око веднага разбра работата, той се спусна въ долината, като викаше съ високъ гласъ:

— Ей, османларѣ, на кѣдѣ?

Делиорманцитѣ се извърнаха, тѣ бѣха вече при самата гора съ Иванова.

— Дели-Османъ-Кеседжи! изкряска главатарътъ имъ. Пуцайте бре!

Въ сѣщия мигъ турцитѣ пустанаха Иванова, фърлиха куфара, който се търкулна изъ стрѣмнината, и изчезнаха изъ гората.

Ивановъ, който мислѣше, че сънува, дойде насамъ блѣденъ и растреперанъ. Но той неможеше да продума ни една дума.

— Кяраталарѣ! извика Османъ, като гледаше къмъ гората съ револвера въ рѣка.

Послѣ се обърна къмъ Иванова и му каза:

— Завърнахъ се на врѣме, челеби, а то щѣхъ насмалко да се забавя при налбантина, за да тури нови гвоздеи на друго едно петало, и тогава Мурсалъ-къой нѣмаше днесъ да посрѣща български министъръ.

Ивановъ подойде въ себе си.

Ти се много уплаши, челеби?

— Изповѣдамъ това.

— Сѣдни сега да изпушимъ по една цигара да си починаемъ и поуспокоимъ.

Тѣ сѣднаха.

— Не е ли опасно още тука? каза Ивановъ.

— Бъди безъ грижа, отговори турчина, като му повръщаше кибритевата кутия.

Ивановъ го гледаше смаяно. Той се чудеше какъ самото появление на Османа вдъхна на разбойниците такъвъ страхъ.

— Тебе те познаватъ по тия мѣста?

— Трѣбва да ме познаватъ. Кокошаритѣ сж такива. Видятъ, че нѣкой ги завари въ прѣстѣпленieto имъ, бѣгатъ.

Но Ивановъ не остана удовлетворенъ отъ това пояснение. Нему му остана впечатление, като че турцитѣ особено се бояха отъ Османа. И послѣ, въпреки току що избѣгнатото примѣждие и вѣроятната още близость на турцитѣ въ гората, това спокойствие, тая сигурность на Османа?

Османъ бѣ станалъ и впрѣгаше конетѣ.

— Ние полека, лека да пъплимъ, чорбаджи, каза той. Отъ тука ще ходимъ по нагорнище, та конетѣ да се не заморяватъ много. Но ела да ти земе берберина брадата.

Османъ повесе конетѣ по стрѣмнината, за да се намѣрятъ на оставения пѣ-рано друмъ. Ивановъ изпращаше много плахи погледи на чаровната и страшна долина, додѣто я затулиха селскитѣ плетища.

XIII.

Нашитѣ пътници пътуваха вече нѣколко часа, минувайки ту прѣзъ гъсти гори, които имъ държаха постоянна сѣнка, ту прѣзъ открити мѣста, дѣто изсѣченитѣ гори бѣха отстѣпили мѣсто за разорени ниви, сега покрити съ ярко зелени злакове, украсени тукъ тамъ съ уединени дървета, подъ които почиваха малки стада овци и кози; ту край или прѣзъ мюсюлмански села съ пусти улици и слѣпи безъ прозорци стѣни; ту се спущаха въ весели зелени долинки, за да се изкачатъ пакъ на гористъ рѣтъ, слѣдвайки капризното лѣкатушене на първобитниятъ и нескончаемъ друмъ, който шареше произволно тия делиормански мѣстности, сѣ пѣ-картинни, и пѣ-разнообразни въ своята затѣнтена дивота.

Бѣше вече икиндия, слънцето прѣжуряше, листакътъ стоеше неподвиженъ въ задрямалиятъ въздухъ. Задухата се възцаряваше и подъ сѣнкитѣ. Конетѣ поимаха трудно и

трудно влачеха вече колата, на които сѣдяха омѣлчани и полузадрѣмали Ивановъ и Османъ. Сѣвероизточната частъ на небето се застилаше съ облаци.

Османъ се обърна къмъ Иванова:

— Ще имаме дъждецъ, каза той. Та и трѣбва дъждецъ.

Като да потвърди думитѣ му, една глуха грѣмотевица проехтѣ надъ тѣхъ и дълго се продължи въ ековетѣ на гората.

Внезапно силевъ хладъ освѣжи пѣтниците и клонитѣ се залюшкаха съ единъ свѣжъ, ободрителенъ шумъ. Цѣлата гора зашумѣ екливо. Заглушителниятъ вой на листата идеше заглушително грѣмливъ и страховитъ, като че това бѣха забучали вълни на едно развълнувано море.

— А може да имаме и буря, забѣлѣжи Османъ, той вѣтръ ще ни я доведе.

Вѣтрътъ се усиляваше и клонитѣ се прѣвиваха и плющяха надъ главитѣ на пѣтниците.

— Не сме ли близко до нѣкое село? попита Ивановъ.

— Нѣма близко село. Ще се подслонимъ отъ дъжда, дѣто намѣримъ и както можемъ.

Закапаха едри капки дъждъ, свѣтна се и се изгърмя.

Конетѣ, навирили уши, трепнаха и подплашени се отбиха на страна, като че искаха да се фърлятъ въ дълбочината на лѣво отъ пѣтя.

— Единиятъ ми конь се плаши отъ грѣмотевица, забѣлѣжи турчинътъ недоволенъ, дяволъ го зелъ. Трѣбва да поспремъ тука, додѣто мине бурята, за да се не халосаме въ нѣкоя пропастъ.

А бурята почна. Силни гърмежи, прѣдшествувани отъ свѣткавици зацѣпиха въздуха. Османъ слѣзе и застана прѣдъ конетѣ, за да успокоява плашливия. Тѣ се улучиха подъ широкитѣ клони на единъ джбъ. Дъждътъ заплющѣ, клонитѣ зашумолѣха плачевно. Но само рѣдки капки пробиваха гъстиятъ шатъръ на джба. Застигнаха ги пѣтници дели-орманци, яхнали на малки коне и намѣтнали юмурлуци, които сжщо се подслониха подъ джба.

Ивановъ, останъ подъ дигнатия гюрюкъ на файтона, слушаше вѣявицата и шумътъ на дъжда, прѣсичани отъ трескавици.

Турцитѣ до самиятъ дънеръ се разговаряха съ Османа и Ивановъ видѣ, че той пакъ показваше къмъ него. Турцитѣ

се извърщаха и навождаха да погледнатъ вжтрѣ въ файтона, съ пѣкакво особено изражение по лицето.

„Вѣроятно, искатъ да видятъ министера,“ прошепна си Ивановъ.

Бурята утихваше бързо и отмигваше на западъ. Дъждътъ се разрѣди. Конниците турци изчезнаха. Ивановъ видѣ изъ подъ гюрюка голѣми сини острови по небето, което до одесѣ бѣше съвсѣмъ потъмнѣло. Дъждътъ съвсѣмъ прѣстана и турчинътъ свали гюрюка.

— Пжтътъ се разкаля и ние още по-мъчно ще вървимъ, каза той, но пакъ ще стигнемъ на врѣме въ Мурсалъ-къой.

— На кждѣ отиваха тия турци?

— За тамъ.

— Ти ме сочеше на тѣхъ?

— По-хубаво стана. Тѣ ще стигнатъ прѣди насъ, защото ние ще се позабавимъ, и ще обадятъ, че иде министърътъ.

— Аманъ, Османъ! ти на сила ме направи министър!

— Какво ще правишъ, нуждата кара и мечката да играе хоро, безъ да ѝ се ще. Ние трѣбва да те занесемъ здравъ и читавъ тамъ, за дѣто обѣсахме на твоитѣ приятели.

— Но какво ще кажатъ твоитѣ мурсалъ-къойци? Министръ безъ свита безъ единъ стражаринъ поне изъ тия дивимѣста?

— А, това ти намисли, чорбаджи, какъ да имъ го изтълкувашъ.

Послѣ, като се усмихна, прибави:

— Азъ мислихъ и за това, и казахъ на селенитѣ, че ти имашъ обичай никога въ пжтуването си да не зимашъ съ себе чиновници, чункимъ народа се стѣснява прѣдъ тѣхъ да си изкаже свободно болкитѣ на министра.

Файтонътъ пакъ тръгна подъ мокритѣ клони, отъ които капяха още дъждовни капки.

XIV.

Истѣгнатъ въ колата лѣниво, при еднообразния шумъ на козелетата, Ивановъ се задълбочи въ мечтания. Прѣзъ ума му минаваше цѣлата редица приключения, страхове, тревоги, испитани отъ четире дена насамъ. Тие четире дена бѣха попълнени съ такова множество силни и нови ощущения, щото му се чинеше, че бѣше живѣлъ прѣзъ туй врѣме много повече.

XV.

Слънцето наваляваше на западъ, по съвсѣмъ чистото небе, когато пѣтницитъ отъ единъ рѣтъ, съгледаха далеско бѣлата мечеть на Мурсаль-къой, задънено подъ единъ високъ рѣтъ, покритъ съ черна гора.

Ивановъ изъ пѣтя бѣше извадилъ изъ куфара си и облѣкълъ черния сюртукъ, а на главата му, вмѣсто черната капела, стоеше каскета. Той нѣмаше брада.

Тая промѣна въ външността бѣше направена отъ прѣдпазване, за да не влѣзе въ Мурсаль-къой въ каяфета, въ който го бѣха видѣли коннитѣ стражари, и вѣроятно бѣха го описали въ депешата си до Мурсаль-къойската полиция.

Дърволякътъ изново затули отъ очитѣ имъ селото.

Ивановото вълнение растеше на всѣка минута. Той пакъ бѣше се заприказвалъ съ Османа за драмата или комедията, която щеше да разиграва, когато колата ги искара прѣдъ едно открито мѣсто и тамъ отъ една полуразрушена постройка колиба или ханъ, вѣроятно, искокнаха на пѣтя трима стражари, бързо отвързаха три коня и се понесоха насамъ. Изъ прѣвъ пѣтъ и двамата пѣтници трепнаха отъ това ненадѣйно появление, но веднага разбраха, че тия полицейски хора идиха къмъ тѣхъ съ най-благ и честни намѣрениа.

Ивановъ спрѣ файтона, когато тѣ съвсѣмъ приближиха. Троицата стражари спрѣха и туриха рѣцѣ подъ козирогъ, старшиятъ малко по-напрѣдъ.

— Старший, обърна се Ивановъ къмъ послѣдния, колко души сте на поста въ това село?

— Обикновенно троица души, господинъ министре, но отъ снощи се увеличихме съ двама души още, по заповѣдь на акъ-каджиларския околийски началникъ.

— Нѣщо особено ли се е случило въ селото?

— Не, очакваме единъ господинъ, който може да мине прѣзъ село, за да го арестуваме.

Ивановъ се намръщи.

— Тогава вий злѣ правите, като сте напустнали поста си, да посрѣщате мене.

— Дългъ имаме, господинъ министре, да ви придружимъ до селото. Извинявайте. Послѣ старшиятъ прибави:

— Пѣтника когото дѣбнемъ, може само отъ тоя пѣтъ да дойде.

— Тждѣва ставатъ ли пакости?

— Всичко благополучно, господинъ министре. Лошо нищо нѣма.

Ивановъ си припомни своята случка съ разбойниците и се усмихна. . .

— Ти отъ дѣка си?

— Отъ Тутраканъ.

— Въ Шуменъ билъ ли си?

Не, господинъ министре:

Ивановъ испита другитѣ двама стражари: — Дѣкашни сте?

— Отъ Акъ-каджиларъ, отговориха тѣ.

Ивановъ махна съ ржка. Тѣ се обърнаха и прѣпуснаха конетѣ къмъ селото. Файтонътъ затрещѣ подиръ тѣхъ.

Османъ се извърна и погледна Иванова съ знаменателна усмивка.

Ивановъ го погледна безъ усмивка, сериозенъ. Той сега бѣше цѣлъ съсредоточенъ въ себе си, занятъ да изиграе добросъвѣстно важната си роля на министръ.

Той едвамъ сега се договѣди, че не бѣ се спрѣлъ върху въпроса: какъвъ министръ да се прѣдстави. Той си отговори, че трѣба да влѣзе въ кожата на министъръ на правосъдието: въ това вѣдомство той се чувствуваше по на здрава почва, не рискувайки да бжде уличенъ въ незнание и да се забърка. Той даже на видъ приличаше малко на министра на правосъдието.

Селото пакъ се показва. Стражаритѣ прѣпуснаха прѣдъ министра и прѣдаваха на неговото шествие по-голямъ тържественостъ.

Османъ пакъ се обърна къмъ него. По широкото му кокалясто лице свѣтеше щастливо изражение.

— Чорбаджи, каза той, тъй излѣзе както думаме. Въ село тая вечеръ ще ядемъ аджемски пилафъ и баклава.

— Османъ, азъ не съмъ вече чорбаджи, помни това.

— Нѣмай грижа, министъръ ефенди.

Файтонътъ продължаваше да напрѣдва.

Пътътъ отиваше по права линия къмъ селото, прѣсичайки зазеленѣлитѣ ниви, които зафащаха голѣмо пространство отъ двѣтѣ му страни. Селото растеше постоянно. Въ него се отличаваха вече, освѣнъ мечетътъ съ минарето си, и двѣ-три още по-високи къщи, съ керемидени покриви; оста-

налитѣ изглеждаха прости селски къщи, покрити съ слама. Съзираше се и плетѣтъ, който опасваше селото, а задъ него се очертаваше и прѣсѣкътъ на бърдото, който образуваше клисурата.

На околорѣстъ по хоризонта — сѣ грандиозната рамка на зеленитѣ гори

Додѣто Ивановъ обгрѣщаше общия видъ на панорамата. Османъ му посочи пѣтя край селото. Тамъ бѣ почернѣло отъ хора. Много то пѣстри цвѣтове: червени, зелени, сини, които шаряха тѣлпата показваха, че тамъ сж излѣзли пѣ-заможнитѣ селски първенци въ своитѣ прѣмѣни. Най-напрѣдъ се забѣлѣзваха останалитѣ въ селото двама конни стражари, които разбутваха множеството, за да отворятъ пѣ-широкъ пѣтъ на министра. Когато файтонѣтъ приближи до тѣлпата, Ивановъ заповѣда на Османа да спре, за да може да приеме знаковетѣ на почитание отъ селенитѣ.

Около десетина бѣлобради старци, що носѣха цвѣтитѣ джубета, направиха темена и се поклониха низко. Другитѣ турци само назъртаха любопитно задъ тѣхъ.

— Ура! извика се тамъ.

Тоя викъ нададоха двамата стражари: тѣ, по привычка или по служебна обязаностъ, даваха тона на тѣлпата; но никой имъ се не отзова и тѣхното възклицание угасна сиротно и дрезгаво безъ отзивъ. Турцитѣ нѣматъ обичай да викатъ „ура“ въ такива случаи и да проявяватъ възхищението си съ шумъ — нѣщо несъвмѣстимо съ тѣхната природна плегма и духъ на благочиние и дисциплина.

Ивановъ слѣзна и подаде ръка на единъ старъ съ достопочитаемо лице турчинъ. Турчинѣтъ не му подаде своята, а сгърна и двѣтѣ си ръцѣ на гърди възъ аленото джубе и се поклони.

— Вие кметъ ли сте тукъ?

— Кметъ е слугата ви, назъръ ефенди (господинъ министре).

— Колко къщи има селото ви?

— Двеста и петдесетъ къщи.

— Дѣ отивате на сѣдъ?

— Въ Акъ Каджияларъ, ефендимъ, отговориха нѣколко души едноврѣменно.

— Добрѣ ли сте?

— На вашето здраве, ние се радваме на всичкитѣ до-
брини, назъръ ефенди.

Въ това врѣме излѣзе изъ тълпата единъ четерийсетъ годишенъ турчинъ съ бѣло джубе и съ бозевъ каукъ. Това бѣ дервишъ и ходжата на селото. Той зафана да държи поздравителна рѣчь съ примижване и напѣвателенъ гласъ, на книжовенъ турски езикъ, отъ който министърътъ нищо не разбра. За щастieto, рѣчта бѣше кратка. Ивановъ въ отговоръ на тая знаменита рѣчь, каза криво-лѣво нѣколко благодарителни думи на турски. Сѣдна въ файтона покани кмета да сѣдне отъ дѣсната му страна и Османъ шибна конетѣ. Подголѣмата частъ отъ народа придружи колата, като вървеше задъ немъ, защото Османъ нарочно бавеше вървежа на конетѣ, за да бѣде по-дълготрайно и величаво шествието. Изъ уливитѣ други зрители се набираха, задъ плетиптата и вратнитѣ се подаваха полуоткрититѣ лица на кѣджитѣ. На едно по-широко мѣсто, възъ бунището, единъ малъкъ човѣкъ, облѣченъ въ шаечеви фрѣнски дрѣхи, свали шапката и извика многократно „ура“, махайки силно съ шапката си къмъ министѣра. Очевидно, тоя човѣкъ бѣше въ голѣмъ възторгъ и знаеше да го изкаже.

Ивановъ попита кмета:

— Този българинъ ли е?

— Българинъ.

— Има ли тука и други?

— Само той е.

— Какво прави тука?

— Бакалинъ е. Но много чудатъ челѣчець.

Османъ караше колата право безъ да пита министѣра кѣдѣ да спратъ, очевидно, той знаеше дѣ отива.

Тѣ спрѣха прѣдъ една двукатна кѣща съ стѣклени прозорци и съ варосани бѣли стѣни.

— Назъръ ефенди, вие сте ми честитъ гостъ тая нощъ, каза кмета, слѣдъ като скокна чевѣрсто отъ колата, и го покани въ широко откритата вратня на кѣщата.

XVI

Въведоха Иванова въ една голѣма стая на горния катъ съ ниски мендери, послани съ келими, домашна работа, съ

два голѣми прозорци къмъ двора и улицата, украсени съ желѣзни прѣчки, и съ голи стѣни.

Когато кметътъ и другитѣ още петъ-шестъ първенци турци, коленичили почтително по мендеритѣ, отдадоха единъ по единъ темената си на министра и приеха неговитѣ, зафана се дългъ разговоръ по здравето на министъра, по врѣмето и температурата, състоянието на пѣти и други подобни леки прѣдмѣти, обикновенни у турцитѣ приготовления къмъ по-сериозенъ разговоръ.

Въ това врѣме Ивановъ погледна прѣзъ двора на улицата, дѣто се трупаха още турци. Той съ очудване видѣ между тѣхъ единъ другъ българинъ, по-младъ и спрѣтнато облеченъ, който се разговаряше съ старшиятъ.

— Кой е този момъкъ? попита той кмета.

— Телеграфиста, отговори кмета.

Ивановъ пакъ погледна на вѣнъ съ безпокойство. Той ненадѣйно поблѣднѣ: той се познаваше съ него отъ Русе. На вѣрно, той е билъ виденъ отъ телеграфиста, виденъ и познатъ. Всичката пирамида отъ ухищрения и лѣжи, издигната до сега, прочее рухваше! Той бѣше пропадналъ, отъ смущение и на прѣжено мисление житиѣ му се надуха по челото, потъ затече отъ косата му надъ слѣпитѣ очи. А телеграфистътъ продължаваше живо да приказва съ старшиятъ, който го слушаше внимателно, гледайки често насамъ. Внезапно едно вдъхновение, което рѣдко посѣщава хората, изпаднали въ такива критически минути, озари ума му. Той заповѣда да повикатъ старшиятъ, на откъсна отъ портфейла си единъ бѣлъ листъ и написа съ моливъ слѣдната депеша:

„София. Александровъ, началникъ отдѣление въ министерството на правосъдието.

„Изпратете ми веднага въ Силистра списъка на мировитѣ сѣдии. Задръжете приказа за уволнението на Петровича, до втора заповѣдъ“.

Той подписа подъ депешата „Бандовъ“, името на тогавашния министъръ на правосъдието.

— Господинъ старши, прѣдайте веднага тая телеграма да бѣде съобщена въ София.

Когато старшиятъ излѣзе, той го прослѣди изъ прозореца и видѣ какъ той прѣдаде депешата на телеграфиста и какъ по лицето на тоя послѣдния се изобрази необикновено

очудване. Той се удари по челото и се затече къмъ телеграфната станция. Това движение на очудване телеграфиста Ивановъ го счете като явентъ знакъ за сполуката на маневрата му. Защото той бѣ поискалъ съ телеграмата да докаже на телеграфиста, че се лъжеше, като вѣрване и убѣждаваше старшиятъ, че посрѣщнатия министъръ не бѣ министъръ Бандовъ, а чакания и дѣбнатия отъ полицията офицеринъ Ивановъ, когото имаха заповѣдъ да арестуватъ.

Естествено, че пѣмаше началникъ въ министерството на правосъдието съ името Александровъ: Ивановъ случайно го тури въ депешата и, слѣдователно, тя пѣмаше да намѣри приемателъ, а щеше да бѣде счетена въ София за мистификация.

По тоя начинъ опасността бѣ избѣгната, поне за тая нощъ.

Подиръ това, лицето на Ивановъ се изясни. Сѣкашъ, единъ водениченъ камъкъ се смѣкна отъ рамената му -- бѣдата бѣше отстранена! Но подиръ този подвигъ на мозъка, който му се стори свѣрхчеловѣчески, Ивановъ усѣти ужасна умора; той не бѣше въ състояние да говори, ни да продължава комедията при достопочтеннитѣ първенци и испытваше неодолимо желание да остане самъ по-скоро и по-скоро да напусне Мурсалъ-кьой, дѣто се чувствуваше като надъ живи въглини.

И турцитѣ мълчаливо забѣлѣжиха голѣмото утѣснение на министра. Той набързо изпи кафето, което се подаде, и каза на кмета:

— Извинете ме, бей ефендимъ, азъ съмъ много уморенъ, раздрусанъ отъ колата. . . Бихъ желалъ да си почина.

— И пий това виждаме, господинъ министре, отговориха почти всичкиѣ, като му се поклониха.

Ивансвѣ стана.

— Леглото ви е готово въ тая стая, каза му кметътъ. Благоволете, господинъ министре, да си починете додѣто дойде врѣме за вечеря.

Ивановъ, безъ повече церемонии, отиде въ стаята, прѣд-назначена нему за спалня.

XVII

Той се тръшна на леглото тамъ смазанъ; чувствуваше, че положението му ставаше опасно. Той знаеше, че не ще може да вечеря при тоя душевенъ смутъ, въ който се

намираше, нито да каже двѣ свѣрзани думи на трапезата. Онова, което би желалъ на тая минута, то бѣше да тръгне веднага и да гони границата, краятъ на прѣмѣждията му. Но изпълнението на това желание бѣ немислимо: нѣмаше съ каква извънредна причина да го обясни на гостолубивиятъ кметъ, па и Османовитѣ коне, както бѣха уморени, не биха могли да влечатъ файтона веднага. Дойде му тогава на умъ да повика Османа и да сподѣли съ него мислитѣ си. Той плѣсна съ рѣцѣ и при него влѣзе синътъ на домовладиката, който съ низкъ поклонъ очакваше заповѣдъ. Ивановъ го помоли веднага да повика Османа, па като си излѣзе момчето той заходи назадъ-напрѣдъ изъ стаята.

Бѣдниятъ Ивановъ! Той незнаеше, че сега именно положението му бѣ станало критическо. Сждбата се бѣше страшно подиграла съ него! Защото телеграмата, която мислѣше, че го спаси, го погуби. Той бѣше погрѣшно прѣдположилъ, че телеграфиста бѣ го позналъ и разправяше именно за това свое откритие на старшиятъ: телеграфистътъ не бѣ го видѣлъ въ лицето при влизането му въ селото, бидейки занятъ въ писалището си по това врѣме; той погрѣшно си истълкува и смисъла на очудването му при приемането депешата до София отъ старшиятъ. Това голѣмо очудване се дължеше съвсѣмъ на друго обстоятелство: министъръ Бандовъ прѣди двѣ недѣли бѣ се оттеглилъ отъ кабинета, което събитие бѣха оповѣстили м вѣстницитѣ. Телеграмата, прочее, подписана отъ Бандова тукъ, като министъръ, когато сжщинскій Бандовъ бѣше въ оставка и въ София сега, явно откриваше дръзкото мошеничество на Иванова и го погубваше безвъзвратно! Очевидно, телеграфистътъ бѣ още тамъ обадилъ това на старшията. Но бѣдниятъ Ивановъ не знаеше това.

Скоро Османъ се яви.

Ивановъ зе да му излага положението си и необходимостта утрѣ много рано да напуснатъ Мурсалъ-къй.

Но Османъ го прѣсѣче и му каза разтревожено:

— Чорбаджи, ти не знаешъ какво одеѣ научихъ отъ тукашния телеграфистъ: министъръ Бандовъ билъ се оттеглилъ прѣди петнайсетъ деня отъ министерството, това било писано и въ вашитѣ вѣстници!

— Какъ? — извика обезумѣлъ отъ ужасъ Ивановъ. Истина ли? Мене тогава ще ме арестуватъ още сега!

Той се фана за главата отчаянъ. Свѣтътъ му се въртѣща, мислитѣ му мъждѣяха, той чувствувахе, че полудява.

— Сега! Загинахъ си, Османе! — извика той. Какво да се прави?

— Азъ разбрахъ, че старшиятъ се бои да тури ръка на тебе, понеже не вѣрва, неможе да вѣрва онова, което му казва телеграфиятъ. Той обадилъ по телеграфа въ Шуменъ и очаквалъ потвърждение отъ тамъ на новината и заповѣдъ, какъ да постѣпятъ съ тебъ.

— Питаха ли те кой съмъ?

— Да, и казахъ че си министръ.

— Тогава и ти ще пострадашъ.

— Не ще дума, чорбаджи.

— Тогава? — питаше Ивановъ разтреперанъ.

— Тогава остая само едно нѣщо: да трѣгнемъ още сега, най-късно слѣдъ единъ часъ. Конетѣ сж много уморени, но ще ги прѣсилимъ да ни изкаратъ отъ тукъ и ще се вмѣкнемъ въ нѣкоя гора, да починатъ, а и ние да се потулимъ, додѣто намислимъ кой пътъ да фанемъ

— Но менъ ме чакатъ за вечеря!

— Никой министръ до сега не е вечерялъ въ Мурсалъ-къой, и ти нѣма да вечеряшъ... Направи се на боленъ тукъ, и азъ ще ида да те извиня прѣдъ бея... Жалко, че нѣма да куснемъ отъ чудесната баклава... Чакай тукъ, лѣжи, а азъ сега ще дойда.

Османъ излѣзе.

На вѣнъ бѣше съвсѣмъ потъмнѣло.

Ивановъ се намираше въ едно състояние близко до полуда. Нему се чинеше, че отъ какъ бѣ напустналъ Шуменъ, той живѣеше лошавъ сънъ. Непрѣстанно напрѣжение на нервитѣ, тревоги, треперане, криене личността си подъ всевъзможни маски сомнамбулско скитане изъ непознатитѣ дели ормански самотии, опасности — това бѣше халуцинация, тифозенъ блѣнъ! Нѣкой Майнъ Ридовъ романъ съ страшни приключения, изживѣнъ въ нѣкоя дива областъ при амазонската рѣка, въ нѣдрата на непроходимитѣ лѣсове на тропицитѣ.... А сега това приключение съ телеграмата, което отваряше черна пропастъ подъ краката му!

Османъ се завърна.

— Бея е много нажаленъ, каза той, и сичкитѣ гости,

че неразположението не ти дава възможност да сѣднешъ на трапезата имъ.

— А сега? Османе, ти мисли за мене, азъ съмъ неспособенъ да мисля.

— Азъ намислихъ, чорбаджи: ела да излѣземъ сега. На вѣнъ е тъмно, като рогъ.

Ивановъ покорно и машинално подири Османа и излѣзоха изъ вратата. Турчинътъ я тегли, заключи я, тури ключа въ джоба си и поведе Иванова прѣдпазливо прѣзъ задния дворъ. Отвори една врата въ дъното му, безъ да бждатъ съгледани отъ нѣкого въ мрака, и излѣзоха на друга улица. Подиръ малко се намѣриха при „одаята“, дѣто стоеше файтонътъ. Задъ одаята се чернѣеше гжстъ дръволякъ.

Османъ му го посочи:

— Скрый се въ тоя дръволякъ и ме чакай.

— Ами ако ме подирятъ тамъ и видятъ, че ме нѣма? попита бѣжанецътъ.

— Не се грижи, азъ зехъ ключа на вратата. Когато се видѣхме съ бея, азъ му казахъ, че ти желаетъ да не те безпокоятъ тая нощъ, за да можешъ да си отдѣхнешъ добръ, Утрѣ ще останешъ за обѣдъ, та да се запознаешъ съ селото и да чуешъ жалбитѣ на селянитѣ.

И той отиде да докара конетѣ.

Ивановъ се промуши и клѣвна въ най-тъмното мѣсто на гжсталака.

Нощний мракъ и безлюдие помогнаха на бѣжанцитѣ да напустнатъ селото, незабѣлѣжени отъ никого и да изминатъ клисуратъ задъ него.

Тѣ пхтуваха около два часа въ тъмнината на ккра. Османъ смѣташе, че до границата имъ остоятъ още петъ часа, ако вървѣха неспирно. Но това не бѣше възможно, защото трѣбваше да дадатъ дълговрѣменъ отдохъ на конетѣ, неуспѣли да си починатъ въ Мурсалъ-къой. Османъ обаче рѣши да кара, за да изминатъ прѣзъ нощта повечко пхтъ, а почивката да стане, когато прѣпече слънцето утрѣ. Той рискуваше да поврѣди конетѣ, но спасението на Ивановъ за него бѣше най-важното въ тая минута, то заслужаваше всѣкакви жертви.

И той, и Ивановъ, бѣха постоянно подъ страхъ дали нѣма да ги прѣслѣдватъ коннитѣ стражари, въ случай,

че сж получили своеврѣменно заповѣдь отъ Шуменъ за това и сж открили бѣгството на Иванова. Но тишината отзадъ имъ продължаваше, никакъвъ шумъ не нарушаваше спокойствието на кѣра.

По изгрѣвъ слънце тѣ дадоха малко почивка на конетѣ въ единъ шумакъ, послѣ пакъ поеха пѣтя си, минувайки изъ отстранени пѣтища и затѣнтени мѣста на Делиормана. Но заедно съ напръдването на деня и опасността порасваше. Срѣщаха пѣтници турци, които можаха да обадятъ дирята на файтона, въ случай, че неминуемата потеря се срѣщнеше съ тѣхъ.

Но и до обѣдъ никакъвъ признакъ отъ опасностъ не идеше да ги обезпокои. Тѣ се поразслабиха, разбраха, че и да ги гони потеря, тя се е заблудила изъ други пѣтища.

Излѣзоха на една широка поляна, послана съ зеления килимъ на ливадитѣ и рѣженитѣ ниви. Тамъ край пѣтя имаше кладенецъ. Османъ спрѣ файтона, за да напои конетѣ. Прѣзъ това врѣме Ивановъ трѣгна пѣштъ, за да се порастѣпче по правия и гладъкъ пѣтъ, що се простираше по права линия до горитѣ на сѣверъ.

XVIII.

Подиръ страшнитѣ душевни вълнения тая нощъ, той се усѣти поободренъ — нѣкаква свѣжестъ сж въдворяваше у него. Дойде му сега на ума колко той длѣжеше на тоя делиормански турчинъ, за своето почти вѣрно избавление! Колко прѣданность, колко съчувствие, колко доброта показа той къмъ него, и то, като бѣше уврѣденъ и оскърбенъ толкова отъ него, безъ да е длѣженъ да стори и стотната часть отъ онова което направи, за да го спаси отъ бѣда. Какво струваше на тоя турчинъ да се откаже да напуска шосето, по което се бѣше условилъ да го заведе къмъ границата, за да не троши конетѣ си четири дни изъ делиорманскитѣ завой, и да го остава въ рѣцѣтѣ на двамата конни стражари, които се домогнаха да арестуватъ бѣжанеца? Какъвъ му бѣше тоя бѣжанецъ, какво го свързваше съ него, какво го интересуваше той, за да прѣгърне дѣлото му, като свое и да понесе тежината на отговорноститѣ за укривателство и качѣрдисване единъ политически прѣстѣпникъ, дѣбнатъ и диренъ съ такова упорство отъ властѣта? Какви облаги очакваше отъ Иванова, та, вмѣсто да си отмѣсти за миналото, рискуваше

толкова за него? И Ивановъ веднага си отговори, че не за паритѣ Османъ му правеше това добро. Користѣта, студената алчностъ за печалба не могатъ да вдѣхнатъ такава чиста прѣданостъ, такива високи човѣшки чувства. Доброто, милостъ, великодушие — Боже, мислеше си той, каква висота се крие въ тези прости думи, какъвъ героизмъ и колко величие. Тоя Османъ сега стоеше прѣдъ него сто аршина по-високо отъ него, образованныя, деликатния, гордия съ своята културностъ и широта на мислитѣ младъ офицеринъ. Той си зададе въпроса: би ли сторилъ той за Османа това, което Османъ правеше за него, и си отговори пакъ веднага, че не. Не би сторилъ това не само за тоя друговѣрецъ, но и за единъ българинъ, за единъ роднина, даже за единъ приятелъ. Не, той не би се изложилъ на туй безпокойство и тежка неприятностъ за друго. Той никога не бѣ си задавалъ такъвъ необикновенъ въпросъ, и никога не бѣ подозиралъ въ себѣ си такъвъ егоизмъ. А сега една неволна изповѣдъ той правеше прѣдъ себе си и, за да погледне така дълбоко въ душата си, трѣбваше да се случи или мине това събитие. И Османъ продължаваше да расте въ очитѣ му. И, като продължаваше да се вглъбочава въ тоя редъ на мисли, Ивановъ неволно се повръщаше къмъ миналото си, къмъ служебното си минало, и то му се видѣ страшно пусто и студено, неосвѣтлено ни отъ една топла лъча, която да го утѣши и зарадва въ тая минута. Като воененъ прокуроръ, назначенъ да обвинява набѣдѣнитѣ и да жигосва виновнитѣ съ пламенна и негодующа рѣчь, той си припомни, че никога чувство на жалостъ не бѣ огрѣвало краснорѣчието му, нито великодушното нѣкога бѣ му диктувало едно добро душевно движение, макаръ и въпрѣки очевидността на студения и неумолимъ членъ на закона. . . Той бѣше останалъ студенъ и неумолимъ, като самия законъ. А той съ двѣ думи добри и милостиви, пошъпнати отъ сърдцето, би спасилъ глави отъ бѣсилката, би намалилъ съ години затворническото изтезание на нещастни същества, които животътъ е довелъ подъ ударитѣ на закона. Сега той си спомняше хубаво толкова блѣдни лица на обвиняеми, вперили плахи очи въ него, какъ съ трепетъ и страхъ слѣдѣха потока на обвинителнитѣ му рѣчи, чуваха присѣдната си, чувствуваха гибелта си. А какъ е било добръ, и какъ лесно, да е билъ добъръ и да е огрѣвалъ страднитѣ души съ топлитѣ зари на радостчицата и надѣж-

дата! Но той бѣше строгъ блюститель на закона, жестокъ къмъ виновнитѣ, които само защото бѣха слаби вече, имаха право на повече милостъ и доброта . . И той чувствувахе сега пустота въ сърдцето си и чувствуваше колко тоя Османъ е по-добъръ и по-свѣтъль отъ него. Той не бѣ изпитвалъ героизмътъ на милостта, едно отъ най-сладкитѣ, божествени усѣщания, толкова рѣдко въ човѣшкото общество, достъпно само за избранитѣ сърдца. Какъ е грубъ живота какъ е кораво сърдцето, какъ е силно и тържествующе злото въ свѣта! Каква полза, че човѣчеството напрѣдва въ все-странный развой на своитѣ сили, а културата всепобѣдно носи своето свѣтло знаме, когато тѣ не сж способни да засѣгнатъ сърдцето и го събудятъ за движение благо и безкористно. Тоя невѣжественъ турчинъ ги обладава, впрочемъ, и той сега е по-високо надъ сички човѣшки прогресси, защото той знае да бѣде *човекъ*, просто, непрѣднамѣрено, естествено, безъ да си дава нѣкакви усилия на ума, безъ разчетъ да зачуди нѣкого, да заслужи пофала или награда. . . Та впрочемъ, тая добродѣтель се не забѣлѣзва. . .

ХІХ.

Бѣше единайсетъ часътъ. На откритата равнина ходи назадъ, напрѣдъ ромѣнски войникъ. Отсамъ ходи български войникъ.

Между тѣхъ е линията на ромѣнската граница. На нѣколко стотинъ метра отъ тамъ, изъ единъ шумахъ, изъ който не излизаше никаква пѣтека, излѣзе единъ файтонъ и бързо се запѣти на сѣверъ. Това бѣше нашиятъ файтонъ. Българскиятъ войникъ го видѣ и, като че разбра цѣльта му, затече се къмъ него.

Но файтонътъ бързаше, като стрѣла. Бичътъ на Османа се дигаше и слагаше по гърбоветѣ на запѣненитѣ коне. Успоредно съ българскиятъ войникъ тичаше и ромѣнскиятъ по посока на колата.

Внезапно Османъ спрѣ колата на едно мѣсто, а Ивановъ слѣзна, зе куфара си и мина напрѣдъ.

Той бѣше въ Ромѣния.

1905 г. май.

Прочетъ: Грѣхъ

Великденско размишление.

„Любите другъ друга!“

Тие слова сж казани прѣди 19 вѣка отъ единъ хѣлмъ на Юдея; слова нови, слова странни, нечути отъ тогавашното челоуѣчество; позивъ непонятенъ на тогавашния свѣтъ, потъналъ въ блатото на разврата и на робството, стѣнящъ подъ желѣзния деспотизмъ на Римъ . . . „Любите другъ друга“ бѣ казалъ Богочелоуѣкътъ . . . Думи съблимни, думи на дълбоко откровение, въ които се заключава цѣла една религия на милость и братство, назначена да убори религиитѣ на паганизмътъ, да постави свѣта върху ново нравствено начало, начало колкото челоуѣшко, толковъ и божественно. И за тия думи великиятъ учитель биде расинатъ. И вѣковетѣ и народитѣ отъ деветнайсетъ вѣка насамъ съзерцаватъ съ удивление тоя образъ на кръста, а божественното му учение продължава да поразява умоветѣ съ своята съблимна простота и глѣбочайша философска правда.

* * *

„Любите другъ друга!“ Поколения отъ мъдреци велики, отъ Омира до Волтера, и до Репана, сж дивили свѣта съ произведенията на своя умъ; плеяда вдѣхновени мислители сж оставили на челоуѣчеството плодетѣ на своя гений; планини отъ съчинения на науката и творческата мисль на сичкитѣ вѣкове лѣжатъ прѣдъ насъ въ изумителното си богатство и прониквающа сила; но всичката тая грамада отъ умственни свѣтлини блѣднѣе прѣдъ тие три кратки думи, изрѣчени отъ Христа: „Любите другъ друга“. Никоя фило-

софия нито се издигна до тая висота, нито постигна такава проста и величественна истина-откровение, единствено способна да даде щастие на уморения отъ борба и лутания човѣшки родъ. И тъмниятъ и необриванъ „Назарейнинъ“ продължава да блѣсти още по въ свѣтилъ ореолъ на слава. Пороитѣ, рѣкитѣ кръвъ разлѣни отъ безчисленнитѣ войни на народитѣ, сж истекли, изсъхнали сж, забравили сж се, и прѣдъ насъ оставятъ вѣчно свѣжи, и руйни, и божественнитѣ струйки кръвъ, протекли отъ кръста, за да запечататъ съ безсмъртие великитѣ думи на Спасителя.

* * *

„Любите другъ друга!“ ехтатъ и днесъ пакъ тие думи, черковнитѣ химни ги разглашаватъ, камбанитѣ ги разносятъ изъ въздуха заедно съ прославлението на великия Страдалецъ за човѣчеството, народитѣ и племената въ обоготоврение скланятъ глави. Защото въ тежкитѣ борби на живота, срѣдъ лудостта на егоизма и свирѣпството на разюзданитѣ умрази, бухтящата вълна на които залива и дави свѣта, тие думи сж единствения якоръ на спасение, тая истина е Араратътъ, на който ще се спре и почине ковчега на тѣняция въ гибелта на безвѣрието човѣкъ, когато тя се възприеме и усвои отъ него.

* * *

И сега, при слушането ликованията и радостта отъ голѣмния празникъ на Въскресението, тежко съзнание мѣчи душата. Неволно се питащъ: до дѣ сме отишли изъ тоя пътъ? Уви, неутѣшителни сж мислитѣ, които повдига питането. Цивилизацията прѣфени умоветѣ, изглади правитѣ, даде ни чуднитѣ си усъвършенствувания, за да се мѣримъ съ силитѣ на природата, дори да ги надвиваме, но въ нашата душа нейното дѣйствие е нищожно. Христовото слово ѝ остана чуждо и цѣлътъ му не е нейна цѣль. Небързае и ний както и толкова други, да фърлимъ камъкъ на нашия напрѣдъкъ; но, както сичкитѣ, чувствуваме потрѣбата отъ друго нѣщо, отъ новъ залогъ, за да вѣрваме въ бъдещето... И днесъ, както прѣди 19 вѣка, човѣчеството се услужва съ растреперано сърдце, неудовлетворено отъ това, което цивилизацията е постигнало за него. Душата жадува за нѣщо,

което нѣма, съвѣстѣта е безпокойна отъ товара си и нетърпеливо чака часътъ да фърли тежестѣта му. Человѣчеството чака спасителъ. А спасителътъ отдавна се е явилъ и е казалъ: „Любите другъ друга!“ Суетенъ позивъ! Ушитѣ го въсприематъ, умоветѣ го разбиратъ, но сърдцата оставатъ безотзивни, закоравѣли въ жестокостъ и егоизмъ. . . А при това, тѣ сѣ жадуватъ, сѣ се надѣватъ нѣщо Това жадуване е и залога за добро въ бѣдащето Това чувство е благодатно, защото е стрѣмление къмъ напредъ, потребностъ за обновление. Ето защо, пророкътъ на новото врѣме, Левъ Толстой, тълкувателъ всечутъ на великитѣ принципи Христови, извиква такава чутко внимание такава почитание у образованото челоѣчество, когато подзима съ сичката мощъ на гения си великата проповѣдь, священниятъ „парадоксъ“ на спасителя: „Любите другъ друга“

* * *

Нека се надѣмъ — ние се надѣмъ, ний сме увѣрени — че челоѣчеството отива, бавно, мудро, къмъ тая истина, че тя ще да влѣзе въ нашата плътъ и крѣвъ и съ силата си ще прѣроди свѣта и ще направи челоѣческия родъ да въскрѣсне за новъ животъ.

А сега — нека да си кажемъ радостно:

„Христосъ възкресе!“

София, 1903.

Бунинъ

Христось вѣскресе! (стр. 152)

При Ивана Гърбата.

Въспоминание.

Ето какво ми разказваше прѣстарѣлиятъ, не сѣ приказливъ и смѣшливъ пенсионуванъ учителъ Г., който се помина по-зани въ родния си градецъ Сопоть:

„Иванъ Гърбата“ го викаха. Той не бѣше открадналъ прѣкора си: отъ рождение той си бѣше гърбавъ. Това не е съвсѣмъ точно: той не бѣше гърбавъ, а прѣведенъ, прѣчупенъ въ кръста Тѣлото му, отъ краката до пояса, обуто въ дѣлнати потури, отиваше право на горѣ, но отъ тамъ изведнѣжъ климваше и зимаше хоризонтална посока, та висѣше надъ земята. То имаше доста прилика съ буква Г., съ която се зафащаше прѣкорътъ му; рѣцѣтъ му се опираха на двѣ патерици, кога ходѣше; чрѣзъ тѣхъ се поддържаше висящата горня половина на тѣлото, изгубило равновѣсието си. Тоя на гледъ нещастенъ човѣкъ, така здѣ обиденъ отъ природата — странно! — бѣше жененъ и челядникъ, и още по-странно — жена му бѣше млада и хубавелка

Всичкиѣ момчета на Иванъ Гърбата бѣха около трийсетъ и петъ. — Що изпулвате очи така? Искамъ да кажа: ученици. Но прѣди шейсетъ години тая дума още не се употребяваше въ Сопоть.

Защото Иванъ Гърбата бѣше учителъ тамъ.

Между тия момчета и азъ бѣхъ.

Учебното заведение на Иванъ Гърбата тогава не се наричаше нито училище (сѣщо дума непозната въ селото), нито школа, нито келия, както нѣкъдѣ другадѣ се наричаха подобни заведения.

Вмѣсто тѣхъ употрѣбваше се: „у Гърбата“.

„Отивамъ у Гърбата“, „учихъ се при Гърбата!“

„Свършихъ у Гърбата псалтиря“.

Черковнитѣ букви наричаха „Гърбовски!“

Да свършишъ у Гърбата до псалтиря, то бѣше, като да си свършилъ седми класъ на класическата гимназия; да свършишъ мѣсецослова (светчето) — като да си свършилъ университетъ. Мѣсецословътъ бѣше краятъ, омегата, вѣнецътъ на науката; съ него се изчерпваше съкровището на всичкитѣ човѣчески знания.

Училището бѣше въ къщата на Ивана Гърбата, въ стаята, дѣто упражняваше занаята си — терзеликъ. Тъмничка, съ два прозореца къмъ двора, отъ дѣто видѣлото проникваше прѣзъ хартиитѣ, които замѣняваха стѣклата ѝ и прѣзъ дупкитѣ на хартиитѣ немилостиво изрѣшетени отъ прѣститѣ ни; потонъ низтъ, надвисналъ въ срѣдата, окаденъ, оплютъ отъ мухитѣ на два вѣка, напъстренъ отъ рѣзки и цифри съ тебеширъ, — понеже служеше и за тефтеръ на бай Ивана. До стѣнитѣ стояха немѣстими дулапи съ халища, черги и козаци вжтрѣ — училището изпълняваше нощъ службата на спалня за семейството; а надъ мусандрата — изсѣхнали ерешки кожи, счупена мотовилка, кантаръ, паници, щамби свити, парчета отъ шаякови платове и прочее, — всичкитѣ тия трофеи покрити съ вѣковенъ прахъ, и голѣма котка, която предѣше, кацнала на самия край на мусандрата.

Помня и сега: насѣдали сме всички, зимно врѣме, на дъсчения полъ и срѣдъ гжстата атмосфера отъ дѣхове, миризми на лукове, миродия, армея и други още благовония, съставни и безименни, ние четемъ уроцитѣ си подъ бдителното око на професора, който, подгъналъ крака въ жгала до прозореца, навелъ глава съ кожена черна шапка, шие абяни чорапи, местюве, тирлици; кърпи потури, подплаща памучени ентерии, закачени съ ингистра, другиятъ край на която натиска колѣното му, ученицитѣ си учатъ уроцитѣ съ гласъ.

Отдѣления, класове, гимназия, висши курсъ, туку сж разбъркани въ пълно демократическо равенство: тозъ чете часослова, сѣдналъ до гимназиста, който чете псалтира, или зафаща наустницата, университетантътъ чете светчето задъ гърба на двама новопостъпили ученици, четящи ухораздирателно „Азъ Буки“ на дървенитѣ панихиди.

Единъ непрѣкъснатъ шумъ, едно неизразимо бръмчене, дѣто се сливатъ всичкитѣ звукове, всичкитѣ ноти — отъ най-низката до най-високата, и нестройни залпове отъ смъркания, кашляния и други звукове, хармонията на бръмчащия концертъ.

Гърбата сѣди въ жгала, шие, вдълбоченъ въ важнитѣ си занятия. Но тая вдълбоченостъ е коварна. Спре ли нѣкой да бръмчи, неговото привикнало ухо веднага чувствува това. Той, безъ да мръдне глава, стрѣлне съ едно око лѣннивеца, изтегли нераздѣлния си педагогически помощникъ — единъ прѣтъ, съ дължина съобразена да стига до най-далечнитѣ мѣста, махне и перне, дѣто улучи: по гръбъ, по рамо, по глава, безъ да продума дума.

Тая внушителна бѣлѣжка повръща неприлежателния къмъ чувството на дълга му и той пакъ се присъединява къмъ концерта. . .

Рѣдко само Гърбата придружава прѣта съ нѣкоя енергическа фраза. Въ такъвъ случай родителката на ученика пострадава малко. . . Всѣки ученикъ си плащаше за науката въ натура: толкова крини жито, plus толкова оки зехтинъ, толкова дървета за горение — споредъ условието.

А бѣше сприхавъ, лютъ!

Главно наказание, и най-спасително, споредъ понятията на Ивана Гърбата, бѣше *фалагата*. Съ нея се удостояваха винаги фанатитѣ въ най-голѣмо прѣстѣпление: скришно пушене тютюнъ, а ние го пушихме, т. е., не тютюня, а изсѣхнала орѣхова шума, стрита и увита, която лютѣше, като тютюня. Азъ два пѣти само ядохъ фалагата за това запрѣтено наслаждение. . .

Бай Иванъ на деня до десетина пѣти прибѣгваше до боя съ тоягата; а това показва, че родоначалницитѣ на тоя видъ екзекуции не сж отъ днешно врѣме, както се мисли. . .

Иванъ Гърбата, обаче, като добъръ педагогъ, знаеше врѣдата отъ прѣсилването умственитѣ способности чрѣзъ продължителни научни занятия и нуждата отъ физическо упражнение и развлѣчение на момчетата. Съ тая цѣль той имъ даваше почивка и по редъ ги пращаше на двора, да му насѣкатъ дърва, да донесатъ вода отъ кладенеца, когато булката имаше пране, или да изфърлятъ набрания смѣтъ на улицата, прѣдъ вратнята. Като знакъ за особенно благоволение, той испращаше нѣкой и да му разгребатъ лозето. . .

Такива едни поръчки бѣха голѣма радостъ за насъ, изжад-
нѣли за чистъ въздухъ, за движение и за борба, и щастлив-
цитѣ, на които паднѣше изборътъ на професора, извикаха
злъчна завистъ у останалитѣ въ стаята.

Когато дойдохъ до срѣдата на университетския курсъ—
до Исусовия акатистъ въ светчето—помня още началото му:

„Разумъ недоразумѣнный разумѣти Филиппъ ища Господъ,
покажи намъ отцѣ глаголаше“

Баща ми ме отегли отъ учебното заведение на Гърбата
и ме прати да уча Алфавита въ елинското училище въ
Карлово, отворено отъ Райна Поповичъ“.

Това ми разказваше покойниятъ старъ учитель Г. за
системата на прѣподаванието прѣди шейсетъ години въ акаде-
мията на Гърбата въ Сопотъ.

Такова е то било почти на всѣкѣждѣ изъ България, до
когато въвожданието на свѣтски науки по алилодидактическа
метода замѣни „гърбовското“ учение.

Тая благодателна учебна реформа, която въ нѣколко
години вжтрѣ прѣобразува българското училище и даде силенъ
гласъкъ на народното образование въ нова, плодородна посока,
се дължи на вдъхновената мисль на Априлова, отворилъ на
1848 год. първото модерно училище въ Габрово.

1902.

Апостолътъ въ примѣждие.

На мѣстото, дѣто днесъ се красува княжескиятъ дворецъ, на 1871 година стоеше стариятъ валийски конакъ, съ своитѣ лоши, сбутани, съ неправи стѣни здания, снабдени съ вехти чардаци-коридори къмъ тѣсния, посланъ съ камѣне дворъ и съ своята голѣма дървена порта къмъ западъ, вардена отъ двама стражари, отъ лѣво на която стърчеше джамия, а отъ дѣсно се зеленѣеще голѣма върба съ увиснали до земята клони, що единичка радваше погледа тука.

Прѣзъ единъ хубавъ юнски день въ нея година, изъ конашката порта излѣзоха вкупомъ нѣколко заптиета, спрѣха се на малкото мегданче тамъ, поспушукаха се нѣколко врѣме, па се прѣснаха по разни посоки.

Единъ отъ тѣхъ, познатия Али-чаушъ — чернокожъ, брадатъ, съ грубо и подпухнало лице турчинъ — улови чаршията — днесъ Търговска улица — проби си пътъ прѣзъ шумния върволякъ, който гъмжеше изъ тѣсната, съ притиснати и ниски редове отъ бакалници и дюкяни, улица, като се вгледваше внимателно въ нѣкои лица. Когато пристигна при хана на Трайковича, той го изгледа изпитателно, както и кръчмата му, попила машинално револвера си, като да се убѣди, че е на мѣстото си въ калѣфа, па потегли да влѣзе въ хана.

Току въ сщия мигъ едно заптие се задаваше отъ срѣща му. Али-чаушъ се спрѣ до вратнята на хана и го възчака.

— Какво научи? — попита го той низко.

— Прѣгледахъ, но такъвъ не намѣрихъ отговори заптието, като си обриса съ кърпа изпотения бръснатъ вратъ.

— Ти гледà ли добръ? Запомни ли хубаво? Около двадесет и петъ годишенъ, русъ, сивоокъ, мършавъ, срѣдня ръстъ и съ черно сàко. Иди на другия ханъ? Най-много гледай очитѣ: сиви, много сиви — гълчеше Али-Чаушъ наставително, а очитѣ му играяха на четире и забълбъзваха кой минуваше край хана и кой влѣзваше въ него.

— Разбрахъ, Али-чаушъ! — и заптието отиде.

Този разговоръ между двамата заптии се отнасяше за Василя Левски, когото търсяха да уловятъ.

По това врѣме неустрашимиятъ апостолъ бѣше дошълъ отъ Пловдивъ въ София, подъ прѣдлогъ, че е търговецъ за вълна, та устрояваше комитета, който по-послѣ стана исторически прочутъ по обира на турската хазна при Арабъ-Конакъ. Софийската полиция, прѣдизвѣстена телеграфически отъ пловдивската за това, бѣше цѣла на кракъ. Рояци заптиета бѣха пуснати за него Али-чаушъ, най-живиятъ и съобразителниятъ отъ тѣхъ ръководѣше диренето отъ нѣколко деня и даваше нужднитѣ наставления на полицейскитѣ хора, заедно съ точното описание лицето и облѣклото на революционера.

Прочее, дяконътъ се намиралъ въ голѣма опасностъ; винаги дързъкъ и безстрашливъ до безразсѣдство, убѣденъ въ кекавостта на турската полиция, самоувѣренъ, може-би вѣрующъ въ звѣздата си, тѣй, като до сега безброй пжти бѣше се изтървалъ изъ ноктетѣ на враговетѣ си той нито подозираше, че е подушенъ, нито приятелитѣ му въ града знаяха това нѣщо, за да му дадатъ по-сигурно убѣжище.

Остритѣ погледи на Али-чауша се втрениха изпитателно и въ Илчовото кафене, което бѣше залѣпено до Трайковичевата кръчма, и той влѣзе въ него, прѣди да влѣзе въ хана.

Въ кафенето имаше четири души: единъ гостъ — българинъ, едъръ, дебелъ, въ френски дрѣхи, — който пушеше наргиле на пейката; Илчо кафеджиятъ, който точеше единъ бръснаръ на ябелието, а прѣдъ огледалото — чиракътъ му бръснеше други единъ гостъ, обрънатъ гърбомъ къмъ вратата, съ руса коса и черно шаячево сàко.

Той бѣше Василъ Левски.

Али-чаушъ поздрави българина съ наргилето, когото познаваше, отиде при кафеджиятъ и го попита съ равнодушенъ уждъ видъ, но ниско:

— Нѣма ли тука въ хана, Илчо единъ... търговецъ? — и турчинътъ направи описание на лицето и на дрѣхитѣ на дякона.

— Не знамъ, Али-Чаушъ, азъ въ хана се не мѣся, — отговори кафеджиятъ и продължаваше заниманието си спокойно, защото той не познаваше Левски, нито се интересуваше да разбере, защо Али-чаушъ търси такъвъ човѣкъ.

— Единъ сивъ, сухъ... повтори Али-Чаушъ, като машинално фърли очи къмъ Левски, на когото само гърба можеше да види.

Тоя разговоръ, станалъ съ низкъ гласъ, биде чутъ обаче и отъ другитѣ въ кафенето.

Ржката на чирака затрепера, бръсначътъ се затресе въ нея, като че иска да падне. Лицето му прѣжълтъ отъ страхъ! Бѣдното момче познаваше, че бръсне Левски.

Но още повече се бѣше измѣнило лицето на едрия българинъ, който на пейката дърпаше наргилето. Той бѣше побѣлѣлъ, като платно: той бѣше г-нъ Хр. Ковачевъ, приятелъ на Левски, и сега виждаше, че дяконътъ е изгубенъ.

Лицето на Левски, което се отражаваше въ огледалото, оставаше тихо и спокойно. Нито една жила не трепна по него, нито едно вълнение не пропѣпли по ледната му физиономия. Това необходимо, извънчовѣшко самообладание, го не напущаше и въ най-страшнитѣ опасности, съ които бѣше насѣянъ неговия невѣроятенъ, примѣждливъ животъ.

Али-чаушъ сѣдна на пейката и запали цигара.

— Какво си ти, Христо ефенди? Боленъ ли си билъ? — попита Али-чаушъ софиянеца, като изгледа поблѣднѣлото му и развалено лице.

— Ба... Али-Чаушъ... Да... Не! — отъ горещината... — измѣнка замаяниятъ Ковачевъ.

— Момче! Дръжъ хубаво бръснача, че ще ме порѣжешъ! — изгълча строго Левски на момчето.

Турчинътъ се извърна неволно къмъ черното сако на

апостола, па почна да се разговаря за дребни работи съ Ковачева.

„Тоя проклетникъ чака да се свърши бръсненето, па да изгледа дякона въ лицето . . . изгубенъ е!“ помисли си Ковачевъ. Но въ тая критическа минута, примѣрътъ отъ спокойствие и хладнокръвие на дякона го ободри, едно вдъхновение му дойде: той спомни, че Али-чаушъ има една малка слабостъ: пиеше.

Той го покани:

— Една ракия не пивашъ ли, Али-чаушъ?

Турчинътъ прие.

Той люхна двайсетъѣ и петъ драма ракия, замляска съ измокрени устни и посвѣтлѣли очи и съ клюмване отговори на поздравлението на Ковачева.

— Въ горещо врѣме ракията прохладжа, — забѣлѣжи пакъ Ковачевъ — не заповѣдате ли още?

И, безъ да чака отговоръ, заржча нови двайсетъ и петъ драма. Турчинътъ испи и тѣхъ, като си изжабурка шумно устата съ вода.

За да му отвлѣче свършено вниманието, Ковачевъ зараз-
правя ниско съ лукава усмивка нѣкаква си сладострастна история за една шалварлия софийнка, извѣстна по лекитѣ си нрави, отъ което се изпълниха съ влага очитѣ на сластолюбивия турчинъ, който испи още едно педесетниче безъ да мигне.

„Сега е минутата да изфиряся безъ да го сѣтятъ“, мислѣше си Ковачевъ, като фърли бръзъ, знаменителенъ погледъ на Левски, който стана отъ стола си и си поправяше вратовръската прѣдъ огледалото.

Но той съ ужасъ видѣ, че Левски, вмѣсто да се изсули тихичко, обърна се съ лице право къмъ турчина, изтърси се и зе да плаща на момчето. Али-чаушъ неволно се обърна и го погледна. Сивитѣ, ясни, спокойни очи на апостола се спосрѣщнаха съ Алиовитѣ:

На Ковачева космитѣ щръкнаха на главата.

Но той се окопоти завчасъ.

— На здраве! поздрави той Левски учтиво, по обичая.

— Честито, челеби! — поздрави го и Али-чаушъ съ едно небръжно, широко теменъ, па се извърна пакъ къмъ събесѣдника си и продължи лакомия разговоръ.

Левски излѣзе изъ вратата.

Слѣдъ половина часъ Али-чаушъ си спомни мисията си и остави Ковачева, па влѣзе въ хана, за да продължи диренето си и да изгледа гоститѣ.

Въ тая сжщата минута три заптиета караха съ побѣдоносенъ видъ, съ щикове въ гърба имъ, петима души изплашени българи, уловени въ разни ханища.

И петимата бѣха руси и съ черни сѣка!

Ковачевъ прѣдъ вратата на Илковото кафене изглеждаше смутенъ тия жертви на турската дивотия.

Въ сжщото врѣме единъ дрипавъ шопъ водѣше единъ конь, натоваренъ съ вжглища.

— Не сакашъ ли да ми купишъ кюмуро бе? Оно, евтино ти го давамъ! — извика шопъ!

Ковачевъ го погледна, па се вкамени:

— Левски! извика той, като се озърташе плахо.

— Не чемъ скѣпо... Не сакашъ?... Твоя воля, господине!

И шопътъ поведе полека коня си напръжъ...

Срѣщитѣ ми съ Любена Каравеловъ.

Спомени.

Никога не се изличава изъ паметъта ми тоя високъ, приведенъ малко, съ голѣма глава и черна рунтава брада челоуѣкъ; виждамъ и сега тъмно-жълтото му татарско лице, съ широко чело, съ черни, умни, блѣстящи очи, дѣто свѣтѣше кротѣкъ погледъ, съ дебелитѣ бръни съ ироническа усмивка на тѣхъ, която даваше главното изражение на физиономията му.

Пръвъ пѣтъ видѣхъ Любена въ Букурещъ на 1876 г., скоро слѣдъ заминуването на Ботева съ четата му за България. Отидохме при него заедно съ пловдивскій книжаръ г. Манчева, емигрантъ, като мене. Тоя моментъ бѣше тъкмо единъ отъ най-тежкитѣ въ живота на Каравелова. Азъ отивахъ да навѣстя не Каравелова вожда и ръководителя на емиграцията, кумира на хъшветѣ, любимия и слушания народенъ трибунъ, окръжения съ обаяние неукротимъ революционеръ, а Каравелова отфърления, прѣнебрѣгнатия почти мразения отъ емиграцията въ Букурещъ и въ Ромѣния. По това врѣме той бѣ изолиранъ, напустнатъ отъ прѣдишнитѣ си обожатели и привърженици на идеитѣ му. Възъ името му се сипяха клюки и инсинуации. Тежки обвинения по неговата народно-обществена дѣятелность, които азъ нѣмахъ възможность ни да провѣря, ни да оцѣня, бѣха причинили това охлаждаване на тамошното общество къмъ знаменития дѣятель. Между другитѣ причини на това, бѣше неговото странене отъ революционния кипежъ, обфаналъ всичко по онова врѣме, и пораслиятъ престижъ на Ботева отишълъ

да умре за свободата на България и приложилъ на дѣло проповѣдитѣ си, когато Любенъ, като че бѣше се отрѣкълъ отъ ствоитѣ, формулирани въ прочутото му двустишие:

Свободата не ще екзархъ —
Иска Караджата.

Защото, още отъ миналата година, Любенъ ненадѣйно бѣ прѣкратилъ в. *Свобода*, съ който искаше свобода и революция, и подфаналъ хрисимото списание *Знание*, съ което проповѣдваше наука и умствено повдигане. Той бѣ зарѣзалъ всѣка революционна дѣйностъ, тъкмо когато революцията, пламнала въ Босна и Херцеговина, заразяваше вече и България, на щрекъ, настрѣхнала, готова при първи позивъ да развѣе знамето на свободата. Кой бѣха съкровениитѣ причини на тая еволюция у Каравелова не знаемъ, но то му бѣ по врѣдило много. Емиграцията бѣ си позволила лесно да забрави голѣмитѣ прѣжни заслуги на Каравелова и бѣ обърнала всецѣло погледа си къмъ Ботева, който, ученикъ най-напрѣдъ неговъ, послѣ съперникъ, послѣ врагъ, бѣ омагьосалъ съ личността си и съ младежкия си революционенъ пламъ умоветѣ; а когато Ботевъ загина въ врачанския балканъ, при „Волтъ“*) положението на Любена стана съвсѣмъ незавидно. Неговото явно униние, което повечето считаха равнодушие къмъ народнитѣ идеали, не му се прощаваше. И около него бѣше се образувала пустиня.

Но азъ, прѣсенъ гостъ въ Букурещъ, и чуждъ на мѣстнитѣ страсти и недоразумѣния, отивахъ при Каравелова, плененъ съ удивление къмъ него, обладаванъ отъ почетеъ, що ми вдѣхваше тоя свѣтълъ и обширенъ умъ, този нервозенъ талантъ, този поетъ, този злѣченъ и силенъ критикъ, чиито съчинения глѣтахъ жадно, додѣ бѣхъ въ България.

Квартирата и печатницата на Любена бѣха на единъ отстраненъ край на улицата „Мошилоръ“. Влѣзохме съ т. Ман-

*) Тогава още не се знаеше това. Единъ Ботевъ другаръ, завърналъ се въ Ромжния наскоро слѣдъ разбиването четата му и смъртта му, ми разказа, че Ботевъ е билъ убитъ въ боя при „Вирслець“ (Веслецъ), която мѣстностъ е на полего на истокъ отъ Вратца (вратчанскитѣ лозя). Азъ възпѣхъ тая мѣстностъ, като театръ на послѣдната битка на четата и гробъ на Ботева въ *Тжжитъ на България* (1876 г.). Само на 1885 г. Захарий Стояновъ ни обади въ биографията си на Ботева, че той е загиналъ при „Волтъ“, а при Веслецъ никакъвъ бой не е ставалъ, а само е прѣношувала четата. Но горнята ми неволна грѣшка се подзе и отъ други, що писаха за Ботева и мина въ литературата. Името Веслецъ се даде даже на една софийска улица.

чева въ една широка, тъмна и тъжна стая, дѣто сичко бѣше въ голѣма безредица, злѣ освѣтлявана прѣзъ оплесканиѣ прозорци, що гледаха на калната улица. Тамъ ни посрѣщна Каравеловъ съ разрошавена коса, облѣченъ въ синя блуза, нацапана, както и панталонитѣ му, съ типографско мастило.

До тогава непознати съ него, ние се срѣснахме, като добри познайници. Полето на литературата, въ която той боравеше властно, като пълень господарь а азъ едвамъ още пристѣпахъ боязливо, като неувѣренъ ученикъ, ни бѣ сближило. Той ме прие привѣтливо и просто. Неговата благосмивка не падаше отъ лицето му прѣзъ всичкото врѣме на бѣседата ни. Той говорѣше непрѣстанно — като Ботева и той бѣше словоохотливъ, — съ своя тѣпъ, незвученъ, ситенъ гласъ. Въпрѣки очакването ми да найда въ него челоуѣкъ, душевно угнетенъ, той бѣше веселъ. Засѣгаше всичкитѣ въпроси: политика, литература, събитията въ България, съ една голѣма леснина и остроумие, пѣстрѣйки рѣчта си съ нетрѣрсени духовитости и глуми. Както и Ботевъ, той обладаваше искусството да плѣнява събесѣдника си съ своята жива, умна, лека рѣчъ. Само че поривистостѣта и жарѣтъ на Ботева у него се замѣстяха отъ благостѣта на характера и отъ природната простота и добродушие, които очудваха у безпощадни бичувачъ въ *Знаеш ли ти кои сме?*

Тия критически статии, печатани въ всѣки брой на *Знание*, бѣха напоени съ злѣченъ хуморъ и съ отровенъ сарказъмъ противъ нещастнитѣ автори, които имаха злополучието да паднатъ подъ критическата стѣрга на Каравелова. Повечето отъ тѣхъ — бездарни или слаби стихотворци, замлъкѣваха за винаги подиръ този ударъ. Защото авторитетѣтъ на Каравелова въ областѣта на критиката бѣше неодолимъ, неоспоряванъ. Истина, той често се оставяше на личнитѣ си чувства и съ еднаква лютина блѣскаше онова, което бѣше бездарно и пошло, и онова, което трѣбва да се насърдчи. Така, той изливаше гнѣва си и на цариградското списание *Читалище* и на брайлското *Периодическо списание*, инициативи добри и достойни за подкрѣпка. Въ тѣхъ той не щадѣше и неудобряваше почти нищо. Дриновитѣ исторически изслѣдвания въ послѣдното списание той наричаше: „исторически дрипели!“ Младитѣ поети съ туптящи отъ страхъ сърдца очакваха отзива му за стихотворенията си и щомъ

си зърняха името въ рубриката: *Знаеш ли ти кои сме?* Испитваха чувството на човекът, чиято глава е оврена въ тилотината... Не щж да скрия, че и азъ, който бѣхъ печаталъ вече първитѣ си поетически опити въ горнитѣ списания, съ извѣстна тревога разтваряхъ всѣка нова книжка отъ *Знание* и погледвахъ въ ужасното чистилище *Знаеш ли ти кои сме?* Но Каравеловъ нищо не спомена за мене. По-послѣ се научихъ отъ г. Велика Поповъ (сега живущъ въ Хасково), че при появляването на *Борътъ*, когато нѣкой си българинъ попиталъ Каравелова нѣма ли да ме „понакастри“, той отговорилъ кратко:

„Него трѣбва да го пазимъ“.

Макаръ и веселъ на видъ, Каравеловъ трѣбваше силно да страда отъ нравствената усамотеностъ, въ която се намираше. Безграничното му честолюбие бѣ злѣ оязвено. Той се готвѣше да напустне Букурещъ и да иде въ Бѣлградъ, дѣто митрополитъ Ммхайлъ го бѣ поканилъ да живѣе въ дачата на лозето му. Любенъ бързаше да се дига и бѣ продалъ за нищожна цѣна на г. Манчева, освѣнъ тѣлата на „Знание“ сичкитѣ си издания: буквари, поучителни книжки и педагогически брошури, съ списването на които бѣ се занимавалъ прѣзъ послѣднитѣ двѣ години Съобразителниятъ г. Манчевъ, за да прокара по-лесно тия издания и за да ги тури въ хармония съ героическата епоха, бѣше имъ отдралъ корицитѣ и турилъ нови съ наименованието *Соколъ* (която птица у славянитѣ е емблема на юначество)!

Каравеловъ обаче дочака въ Букурещъ и обявяването на сръбско-турската война И въ тоя случай той остана чуждъ на всеобщото въодушевление и не зе почти никакво участие въ трѣскавата дѣйностъ, която развиваха двата комитета — „стария“ и „младия“, по изпращане доброволци на бойното поле въ Сърбия. Той наскоро слѣдъ това отиде въ Бѣлградъ и вече се не чу за него нищо.

Каравеловъ се появи пакъ въ Букурещъ на другата година, 1877, при отварянето на руско-турската война, и тамъ се видѣхме съ него. Намѣрихъ го бодъръ и веселъ, пакъ такъвъ шегобиецъ и добрякъ. Мисля, че бѣше повиканъ отъ руската главна квартира, защото се навърташе при полковникъ Паренсова и княза Черкаски, заедно съ други българи отъ Русия: Дриновъ, Станишевъ, Пашовъ и др.

Ние често се срѣщахме при маситѣ на едно отъ главнитѣ кафенета на улица Поду Могушой (сега Calea Victoriei), дѣто идяха и Стефанъ Стамболовъ, Олимпий Пановъ и другитѣ членове на разтуряния букурешки централенъ благотворителенъ комитетъ („младия“) При тия срѣщи Каравеловъ, както обикновенно: рѣчовитъ и приятенъ събесѣдникъ, даваше тона на разговора. Той особено ни разсмиваше съ любимата си тема: какво ще прави въ освободена България. И той ни разправяше слѣдующето си въздѣление: да бѣде назначенъ пазачъ на пловдивския мостъ и да събира даждието по петъ пари отъ минувачитѣ. Той изображаваше тая си роля съ такъвъ хуморъ, съ такава духовитостъ и смирение, щото винаги извикваше грѣмогласни смѣхове.

Азъ скоро се раздѣлихъ съ него, изпратенъ на служба „прѣводчикъ“ въ току-що освободения Свищовъ. Видѣхъ го само на 1878 год. въ Русе, дѣто бѣхъ прѣмѣстенъ при губернатора генерала Золотарева. Каравеловъ бѣ пристигналъ съ печатницата си тамъ. Той ме намѣри въ канцеларията и ми се видѣ твърдѣ уморенъ и ослабналъ. Той ми обади, че има намѣрение да основе вѣстникъ *Основа* въ Търново и ми прѣдложи да му стана редовенъ сътрудникъ, което азъ приехъ на драго сърдце.

Но вѣстникътъ не се зафана: немилостивата болестъ, която отдавна глождеше организма на Любена и която по-послѣ го завлѣче въ гроба, го търти на леглото, за да не стане вече. При честитѣ навѣстиванета, които правяхъ на болния, азъ съ скръбъ забѣлѣжвахъ успѣха на недѣжа му, лицето му измършавяваше, силитѣ му слабѣяха, разширенитѣ му очи блѣщѣха съ трѣскавъ огънь. Бѣдниятъ, въпрѣки силнитѣ страдания и очевидността на неминуемата трагическа развѣзка на болестъта му, пакъ хранеше надѣжда да живѣе и ни говорѣше за *Основа*, и заедно проектирахме програмата на вѣстника, който трѣбваше да бѣде политико-литературенъ, съ либерална насока И погледътъ му ставаше по-блѣстящъ при мисълъта за тая нова дѣятелностъ, която щѣше да развие въ възроденото отечество.

На 29 януарий (1879 г.) Любенъ се помина. Той бѣ изпратенъ и оплаканъ отъ цѣлия градъ до гроба си, дѣто, между другитѣ, държа надгробна рѣчь и единъ руски офи-

церинъ, рѣчь пламенна и дълбоко прочувствувана, която покърти сичкитѣ сърдца.

Любена закопаха до гроба на Караджата. 288

Съ него заедно отидоха въ земята и мечтитѣ му да служи изново на освобожденото отечество, което бѣше тѣй много дължно на горещото му слово да пригответи борбата, що доведе избавлението му, отидоха безврѣменно въ гроба и великия духъ и великитѣ нравственни сили на знаменития синъ на България, тѣй много нуждни за зиждителната работа въ новиятъ ѝ политически животъ.

София, августъ, 1903 год.

X Чистиятъ път.

Епизодъ изъ живота на Василя Левски.

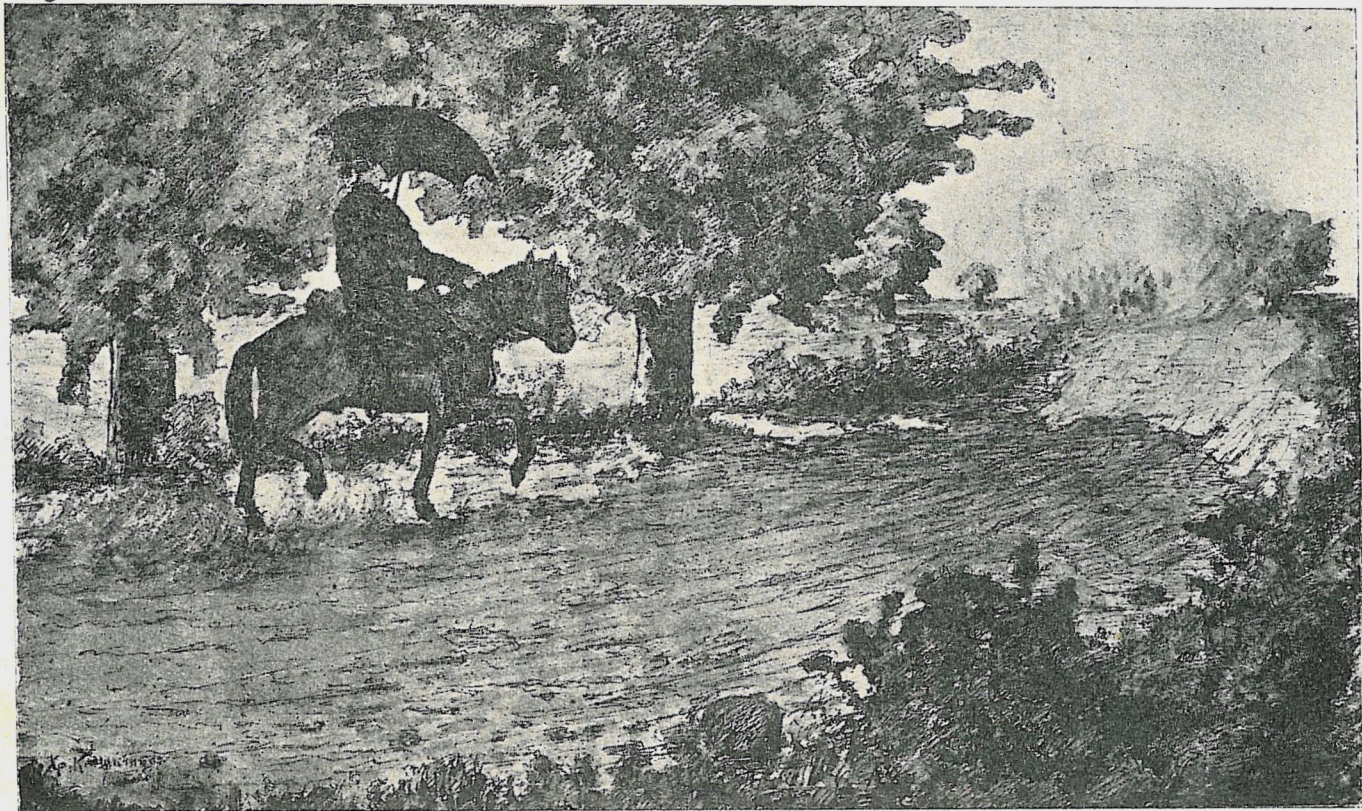
Въ комисията по откриването паметника на Левски въ София, въ който бѣхъ членъ, ставаше разговоръ върху великия проповѣдникъ на свободата. Понеже всичкитѣ членове отъ тази комисия, много или малко лично познаваха Левски, разказаха се анекдоти за неговата безстрашливостъ и смѣлость при най-трудни обстоятелства, за неговата съобразителностъ и хладнокръвие въ опасноститѣ, съ които бѣше насѣяна всѣка стѣпка отъ неговото скиталческо сществуване. Всичкитѣ тия разкази, единъ отъ други по-невѣроятни и изумителни, фърляха ново освѣщение върху моралната сила на дякона и прибавяха нови зари на ореола, съ който този тайнственъ, почти легендаренъ ликъ стои окръженъ въ нашето въображение. Отъ всичкитѣ наши първи революционери само единъ Левски може да печели отъ всѣко ново разочопляне на неговия животъ. Другитѣ сж една смѣсь отъ свѣтлини и сѣнки, всичкитѣ иматъ своята *опака* страна, тѣхното обаяние неминуемо губи отъ силата си и блѣсъка си, щомъ личноститѣ на тия революционери изцѣло се покажатъ на нашия любопитенъ погледъ. Една покровителственна завѣса е нужна за извѣстни страни на тѣхний характеръ, за извѣстни моменти на тѣхний метеженъ животъ. За това задачата на тѣхния биографъ е деликатна, когато той рѣши да срисува живота имъ съ фотографическа точностъ. Ние видѣхме колко поврѣди Захарий Стояновъ при подобенъ единъ случай (опита за биографията на Христо Ботевъ).

Само единъ Левски не се бои отъ такова фотографис-

ване. Всѣка гѣнка отъ неговий общественъ и *частенъ* животъ, освѣтлена отъ биографа, изважда го по-голѣмъ прѣдъ насъ. Василь Левски е образецъ на нравственна чистота. Той е не само доблестенъ — той е добродѣтеленъ: побѣдоносно оборване теорията у насъ, че честността е елементъ несъвмѣстимъ съ революционерството. Василь Левски наумѣва подвижниците на първото християнство, народътъ го наричаше „апостолътъ“ Никога прозвище по-вѣрно не се е давало: апостолъ по посланието си и по фанатическата вѣра въ богътъ си — свободата на България — той наумѣва христовитѣ ученици и по образа на живота си, по трѣзвостъта, по чистотата на нравитѣ си, и, макаръ скептикъ, по безукорната си, чисто християнска нравственностъ. Левски не е пилъ, не е пушилъ, не е усвоилъ чуждо нѣщо; като Карла XII не е знааялъ жена; скитникъ вѣченъ, вагабонтинъ, голакъ, често гладенъ — той е умѣлъ да бже въплощение на идеална честностъ. Но това е работата на бѣдащитѣ му биографи, а азъ ще разкажа тука една отъ многото чѣрти на неговото пословично хладнокрѣвие и ловкостъ при опасни минути.

Разказътъ на единъ отъ членовѣтъ на комисията, г. И. Грозевъ, съдържае слѣдующето:

На 1870 И. Грозевъ трѣгналъ по своя работа отъ Пловдивъ за Карлово, отъ дѣ е родомъ. Още като билъ въ Пловдивъ, той чулъ твърдѣ безпокоителна мѣлва относително дякона Василя Левски: Василь Левски билъ въ Карлово, правителството подупило това и изпратило за тамъ страшниятъ кжръ-сердаръ, Хаджи-Исмаилъ-ага, съ четирийсетъ и петъ души конни войници, съ заповѣдъ да растършува цѣлото Карлово и да намѣри и доведе, живъ или мрътавъ, Левски. Въ сѣщото врѣме дало заповѣди на властитѣ по цѣлата карловска околия да бдятъ и бѣдатъ на шрекъ. Всѣки друмъ, всѣки ханъ, всѣки подозрителенъ пѣтникъ билъ туренъ подъ надзора на заптиетата. Като знааялъ тия извънредно сериозни мѣропріятия на турското правителство, за да тури ржка най-послѣ на неуловимия и опасенъ революционеръ, Грозевъ билъ твърдѣ угриженъ. Когато стигналъ Сръбня-Гора и миналъ селото Чукурлии, на сръбната рѣглина се запрашило шосето и една дружина конници се показала. Веднага позналъ, че това е потерята на Хаджи Исмаилъ ага, която се връща. Грозевъ потрепералъ при мисльта, дали не е тамъ и Левски. Той съ олекнало

Левски държалъ високо една омбрела. (стр. 170).

— И ти ще влѣзешъ въ Пловдивъ съ Хаджи Исмаилъ ага? попиталъ Грозевъ

— Непрѣмѣнно: даже ще се смѣся тамъ съ самата потеря... Но сбогомъ, да вървя и азъ, че дружината ми отминува, казалъ усмихнатъ Левски и се простилъ съ Грозеева, па яхналъ здравето си конче.

Подиръ нѣколко минути, когато Грозевъ се изкачилъ на по-високото бърдо, той се обърналъ и погледналъ въ с. Чукурлии: видѣлъ тамъ, че низамитѣ на кърсердарѣтъ отсѣднали и разводжали конетѣ си. При тѣхъ и единъ българинъ въ потури и съ свита омбрела въ ржка разводжалъ своя.

София, май 1895.

Прѣдъ Пиротъ.

Въспоминания отъ сръбско-българската война.

На 14 ноемврий 1885 година, азъ и новоназначениятъ пиротски кметъ, г. Спасъ Вацовъ, минувахме въ файтонъ сръбската граница, прѣмината вече побѣдоносно, при звуковетъ на Шуми Марица, отъ цѣлата наша млада войска.

Ние тръгнахме отъ Царибродъ съ убѣждение, че Пиротъ е въ наши рѣцѣ и г. Вацовъ бързаше да си завземе длъжността (тя бѣ повѣрена нему, бидейки пиротчанинъ) и да тури въ редъ работитѣ на освобождения градъ. Азъ отивахъ само като любопитенъ, упоенъ още отъ патриотически въс-торгъ, зритель вчера на разбиването неприятеля въ лозята на бърдото Погледиче, при Царибродъ.

Прѣдъ насъ, или слѣдъ насъ, вървѣха файтонитѣ на други граждански лица и любопитни патриоти... Нашия файтонъ обаче не носѣше съвсѣмъ безполезни за войната българи: ние влачахме и три каси съ патрони, които ни прѣдаде единъ офицеринъ на излизане изъ Царибродъ, да занесемъ въ Пиротъ.

Когато минахме Суковската рѣка, прѣдъ насъ се откри панорамата на хубавото пиротско поле, зелено още прѣзъ това врѣме, окръжено съ вѣнецъ черни планини. Слънцето грѣеше високо. Изъ равнината се чернѣяха редоветѣ на нашитѣ дружини; тѣ въ стѣстенъ строй напръдваха къмъ Пиротъ, за дѣто бѣше вече заминалъ и князь Александъръ.

Прѣдъ насъ, на раскаляното шосе, скърцаха на два реда обози съ припаси и джепане. На дѣсно конница вървѣше по склона на планината. По тоя склонъ бѣше минала и колоната на майора Гуджевъ, за да се съедини при Пиротъ съ

Шосето бѣ запрещено съ волски кола, (стр. 173)

другитѣ ни сили. Още по-рано бѣ минала харамийската доброволческа чета на майоръ Паница.

При всичко, че въ Царибродѣ бѣхме научили, че Пиротъ е зетъ, което ни бѣ казалъ и министрътъ на външнитѣ работи, Илия Цановъ, съ когото се видѣхме край Царибродѣ, и който пжтуваше напредъ, ние сѣ пакъ питахме за това срѣщнатитѣ войници, що отиваха за Царибродѣ, отъ които едни потвърдяваха, че сме въ Пиротъ, други не знаяха нищо, а трети даже не отговаряха.

Помня потресното впечатление, което ми произведе единъ снаженъ войникъ на конь — той ѣздеше тихо. На въпроса ни: — зетъ ли е Пиротъ?

— Крушумлия съмъ! — отговори той болѣзнено и отмина полека.

Макаръ че нашия файтонъ вървѣше твърдѣ бавно, поради тежкитѣ патронени каси въ него, ние застигнахме обозитѣ и бѣхме принудени да се отбиемъ и да вървимъ прѣзъ нивитѣ, успоредно съ шосето: то бѣ запрещено по цѣлата си дължина съ волски кола, карани отъ селяни, подъ надзора на войници.

Между това, цѣлата равнина бѣ почернѣла отъ войска, отивайки съ развѣни знамена за Пиротъ.

Той отстоеше вече отъ насъ нѣщо на два километра. Виждахме хубаво по-високитѣ сгради, черквитѣ, кулата му, която рисувахе мрачния си силуетъ въ небето.

До тоя часъ никакъвъ гърмежъ прѣдъ насъ не бѣ се чулъ, ни около Пиротъ, ни по околнитѣ висоти, по което да се позна присѣтствие на неприятеля. Това свидѣтелствуваше, че той е напустналъ града и заминалъ по посока на Нишъ, безъ да се опита вече да се опре на нашата войска.

Но внезапно прѣдъ насъ, тамъ прѣдъ Пиротъ, се запушиха нѣколко валчести бѣли облака, послѣ въздухътъ се разтресе отъ топовни гърмежи.

Послѣ, нови валчести бѣли облаци, на права линия, се показаха по склоноветѣ на Келъ-Ташъ и нови гръмове раздраха заглушително въздуха.

Ние се спрѣхме.

Единъ офицеринъ отъ обоза ни обясни, че това сж наши батареи, които стрѣлятъ задъ Пиротъ, върху забѣлѣженъ нѣкъдѣ неприятель.

Додѣто разпразяше това, едно тъмно нѣщо изфуча изъ въздуха и падна недалеко отъ насъ въ нивята.

— Какво бѣ това? попитахме зачудено.

— Граната, отговори офицерътъ, сѣщо зачуденъ.

Въ сѣщото врѣме около насъ западаха въ мокритѣ бразди на нивята нѣкакви нѣща съ глухо плѣскане, като повдигаха калъ и прѣстъ, тамъ дѣто падаха.

Това бѣха пакъ гранати. Тѣ ни се прашаха отъ бѣлитѣ облачета, които виждахме прѣдъ и около Пиротъ.

Въздухътъ заехтя отъ грѣмове.

Около насъ се цопаха въ нивята, съ глухъ плѣсъкъ, гранати, които се не прѣскаха, поради мекотата на почвата.

Задъ дѣнеритѣ на голѣмитѣ върби край пѣтя, нѣколко уплашени селяни и селянки, случайно пжтующи тогава, търсѣха подслона.

Една нова граната падна срѣдъ обоза въ джепането. По щастие, и тя се не пукна, инѣкъ пакостята би била ужасна.

Стана голѣма тревога при обоза. Чуха се уплашени викове и команда да се повърне обоза назадъ, нѣщо, което бѣше невъзможно. Войскитѣ на полето сѣщо се дръпнаха бързишкомъ назадъ. Видѣхме изъ лозята, че една група конници прѣпускаха въ галопъ, спасявайки се отъ сръбскитѣ гранати. На единъ конникъ падна фуражката, и той я остави. Послѣ се научихъ че това е билъ князь Александръ съ свитата си. Офицеринътъ, който изгуби шапката си, бѣше капитанъ Тянковъ, генералъ-щабенъ офицеръ. Сръбскитѣ батареи продължаваха да засипватъ полето съ гранати, а отъ наша страна никакъвъ отвѣтъ не имъ се даваше. Българската войска бѣше попаднала въ една засада, не очаквайки тоя ненадѣненъ огънь отъ неприятеля, когото, поради мълчанието му до тогава, бѣше помислила, че е избѣгалъ. Нашето положение сѣщо бѣше твърдѣ опасно: на всѣки мигъ една сполучила граната, можеше да запали джепането и да фърли на въздуха всичко.

Нашитѣ другари се отдалечаваха вече храбро къмъ Царибродъ на чело съ министра; но нашиятъ пайтонъ прѣтоваренъ съ тежкитѣ каси, бѣ затъналъ въ една нива и не можеше да се помръдне. Да изфърлимъ каситѣ, считахме прѣстѣпно, а да пжтуваме съ тѣхъ не можехме! Едва съ много мъжа и молби убѣдихме войницитѣ да ги приематъ и прѣтоварятъ нѣ волскитѣ кола, и ние тогава можехме да се

замъкнемъ назадъ. Заедно съ насъ се зазавръща, въ една голѣма разбъркаростъ, и обозътъ. Викове, скърцане, трошене на колелета, мучене на изплашени волове, шурияне на войници, смутня невъобразима! А топоветѣ сѣ гърмѣха.

Това бѣше пиротската изненада!

Да би билъ неприятелътъ по-смѣлъ, да излѣзеше изъ окопитѣ си и да ни нападнеше — тая паника би се прѣвърнала на катастрофа, една катастрофа, въ която би се погребала славата на Сливница, и войската ни!

Нека разправятъ историцитѣ на тая война, по какво непростително нехайство на разузнавателната служба, по каква прѣстѣпна слѣпота, бѣше се измамила нашата войска, вървѣйки по това открито поле въ сгъстени редове, почти въ церемониаленъ маршъ, прѣдъ тайно насоченитѣ деветдесетъ неприятелски топове, бѣше се вмъкнала въ тая примка, и тя, и князь, и изходътъ на войната!

Българскиятъ Богъ обаче бдѣше надъ България. Неприятелътъ не се възползува отъ грѣшкитѣ ни и остана въ позицитѣ си, той се задоволи само да ни причини врѣди въ човѣшки жертви, повече отъ колкото дадохме при самата Сливница!... Подиръ първото смайване и смущене нашата войска се съвзе и даде юнашки отпоръ на сърбитѣ: нашитѣ батареи направиха да млъкнатъ сръбскитѣ.

Тия обстоятелства по-послѣ узнахме, а тогава, напрѣдвайки позорно къмъ Суковъ мостъ, мислѣхме, че се е случила една страшна, непоправима бѣда съ храбрата ни войска, въ редоветѣ на която бѣха и мои двама братя...

Притѣмнѣло вече бѣше, когато наближихме Суковъ мостъ. Гърмежитѣ бѣха отдавна прѣстанали. Рогътъ на блѣдата мѣсечина се подаде надъ кръгозора. Задъ насъ остана сичката българска войска въ единъ дълбокъ мракъ, а гробната тишина, която съ въздари въ пиротско поле, бѣше твърдѣ зловѣща и страшна.. Нашитѣ български сърдца прѣмираха отъ безпокойство и мжеа, защото прѣдполагахме, че се е случило задъ насъ нѣщо ужасно...

Когато по едно врѣме пакъ се извърнахме неволно назадъ, кждѣ Пиротъ се чу единъ заглушителенъ пукотъ и веднага единъ грамаденъ и високъ стълпъ отъ пламъци се възнесе въ тъмното небе. Нѣколко секунди тоя огненъ стълпъ освѣтляваше въздухаа и околнитѣ бърда, като заслѣпяваше

очитѣ ни съ едно злокобно, адско сияние, което ни направи да потреперемъ отъ ужасъ: дали тия адски и коварни пламъци не поглъшаха стотини наши братя?

Пламъцитѣ се изгубиха и пакъ се въдвори дълбокия мракъ.

Ние пристигнахме посрѣдъ нощъ въ Царибродъ, сломени физически и нравствено . . .

Сутренъта узнахме съ облекчено сърдце отъ какво бие тия пламъци: сърбитѣ подпалили старата пиротска крѣпостъ съ джепането, за да не падне въ неприятелски ржцѣ, като видѣли, че не ще одържатъ Пиротъ прѣдъ нашия натискъ.

Пиротъ дѣйствително падна още същия день (15 ноемврий) въ наша властъ и г. Вацовъ отъ Царибродъ се повърна да завземе кметската си длъжностъ . . .

София, 1900 год.

На върха Свети Никола.

Поклонение.

Отсѣдамъ при Спасителния домъ.

Зеленитѣ балкански бърда се дигатъ горди и мълчаливи въ синето небе.

Нѣколко орла се виятъ изъ ясното вишине; дълбокъ миръ царува възъ дивото величие на плавинския свѣтъ.

На югъ, между двѣ по-високи бърда, единъ плѣшивъ, разлатъ връхъ, къпи челото си въ лазура. Тоя връхъ е Свети Никола, легендарниятъ Свети Никола. По него стърчатъ паметници и бѣлокаменни кръстове.

Придруженъ отъ стражара на Спасителния домъ, азъ оставамъ на лѣво шосето, задъ което дрѣме въ буренъ юнашко гробище и се бѣлѣе величавъ паметникъ, възлазамъ нагорѣ по голината, минувамъ край травясали трапове и могилки, напѣстрени отъ диви планински цвѣтенца, слѣди отъ нѣкогашни окопи.

Ширтъ сѣ се разтваря на сѣверъ, а темето на върха, по-приближава, и трепетътъ на сърдцето ми се усилва. Минувамъ край паметниците и кръстоветѣ, спирамъ при всѣки отъ тѣхъ и прочитамъ съ благоговѣние нѣкое име на руски офицеръ, лѣгналъ на вѣки подъ тревата за нашата свобода. Цѣлата горня частъ на голината е една гробница на героїство и самопожертвуване. Имената, които прочитамъ, ми сж непознати — но странно, тѣ ми сж така мили и близки на душата, сѣкашъ на родни братя... родни братя? Какъ е

слабъ човѣшкиятъ езикъ! Има велики чувства, за които не сж измислени велики думи. . .

Стигамъ на темето на Свети Никола. Боже, прѣдъ очитѣ ми вълшебнo се разкри омайната картина на тундженската долина. Какво чудо! Каква красота!

Но не тя приковава сега слисания ми погледъ. Прѣдъ мене стърчи южната частъ на върха: уединена, изпишена остра чука, набучена съ сиви карпи, скачена съ темето чрѣвъ тѣсенъ канаристъ ржбъ — Орловото гнѣздо! Отъ тукъ опълченцитѣ сж бутали камънитѣ възъ налетѣлитѣ по урвитѣ неприятели.

Единъ скроменъ желѣзенъ кръстъ стърчи тука. Стра жарътъ ми каза, че той е побитъ отъ благочестива руска ржка въ споменъ на падналитѣ опълченци.

Азъ свалихъ шапка и се поклонихъ.

Застанахъ неподвиженъ, нѣмъ, развълнуванъ. Унесенъ отъ бързея на великитѣ спомени — кой може да имъ противостои тука? — азъ мислено присѣтствувахъ, срѣдъ окржжающия ме покой, на видѣнието на епическата борба по тия висоти. Мислено виждахъ нашитѣ изморени храбри дружини и рускитѣ Брянци и Орловци, — облѣни съ потъ, окървавени, потънали въ облаци барутенъ димъ, слѣни въ една мисль, колосална и страшна, въ единъ устремъ безуменъ, въ единъ напънъ отчаянъ и нечовѣшки — какъ отблъсватъ съ желѣзни гърди и бѣсни ура бѣснитѣ талази на Сюлейманъ пашовитѣ юрюши; цѣпи се въздухътъ отъ страшнитѣ резове, тресе се планината отъ гърмежитѣ, плачатъ ековетѣ на цѣлата природа, настрѣхнала прѣдъ ужасното сблъскване на два мира, на двѣ титанически идеи на тоя приоблаченъ връхъ.

О Шипка!

Три дена младитѣ дружини
Какъ прохода бранятъ. Горскитѣ долини
Трепетно повтарятъ на боя ревътъ.
Пристѣпи ужасни! Дванайсетий пжтъ
Гжсти орди лазятъ по урвата дива,
И тѣла я стелятъ и кръвь я залива.
Буря подиръ буря, роякъ слѣдъ роякъ!
Сюлейманъ безумний, сочи върха пакъ.

И вика: „Търчете! *Тамо сж раитъ!*“
 И ордитъ тръгватъ съ викове сърдити,
 И „Аллахъ!“ гръмовно воздуха распра.
 Врѣхътъ отговаря съ други викъ: „урра!“
 И съ новъ дѣждъ крушуми, камъни и дърви;
 Дружинитъ наши, оплискани съ кърви,
 Пушкатъ и отблѣсватъ, безъ сигналъ, безъ редъ.
 Всякой гледа само да бжде напредъ
 И гърди геройски на смрътъ да изложи
 И единъ врагъ повечъ мрътавъ да положи.
 Топовѣтъ екнатъ. Турцитъ ревжтъ,
 Нѣсипа налитатъ, и падатъ, и мржтъ:
 Идатъ, като тигри, бѣгатъ, като овци,
 И пакъ се завръщатъ; Българи, Орловци,*)
 Кат' левове тичатъ по страшний редутъ,
 Не сѣщатъ ни жегъ, ни жажда, ни трудъ.
 Шурмътъ е отчаенъ, отпорътъ е лютъ.
 Три дни вече се биятъ, но помощъ не иде,
 Отъ никждѣ взорътъ надѣжда не види,
 И братскитъ орли не фърчатъ къмъ тяхъ.
 Нищо. Тѣ ще паднатъ, но честно, безъ страхъ,
 Кат' шѣпа спартанци подъ сганѣта на Ксеркса.
 Талазитъ идатъ; сичкитъ на шрекъ сж:
 Послѣдниятъ напѣнъ вече е насталъ
 Тогава Столѣтовъ, наший генералъ,
 Ревна гороломно: „Млади опълченци,
 „Вѣнчѣйте България съ лаврови вѣнци!
 „На вашата сила Царѣтъ повѣри
 „Прохода, войната и себе дори!“
 При тѣзи думи прости, дружинитъ горди
 Очакватъ геройски душманскитъ орди,
 Бѣсни и шумящи! О геройски часъ!
 Вълнитъ намиратъ канари тогасъ,
 Патронитъ липсватъ, но волитъ траятъ,
 Щикътъ се прѣчупва — гърдитъ остоятъ,
 И сладката радостъ до кракъ да измржтъ
 Прѣдъ цѣла вселенна на тозъ славенъ ржтъ,

*) Часть отъ орловския (руски) полкъ зимаше сжщо участие въ Шипченския бой.

Съ една смрътъ юнашка и съ една побѣда.

„България цѣла сега насамъ гледа!

„Тоя върхъ високъ е: тя ще ни съзре

„Ако би бѣгали: да мремъ по-добръ!“

Нѣма вече оржъе! Има хекатомба...

Всяко дърво мечъ е, всякой камъкъ — бомба,

Всяко нѣщо ударъ, всяка душа пкамъ.

Камъне и дърви изчезнаха тамъ.

„Грабвайте тѣлата!“ нѣкой си искряска,

И трупове тежки фрѣкнаха завчаска,

Кат' демони черни надъ черний роякъ,

Катурятъ, струпалятъ, като живи пакъ!

И ордитъ трѣпнатъ, другъ пжтъ невидѣли

Ведно да се биятъ живи и умрѣли,

И въздухътъ цѣплатъ съсъ демонски викъ.

Боятъ се обръща на смрътъ и на щикъ.

Героитъ наши, като скали твърди,

Желѣзото срѣщатъ съ желѣзни си гърди

И фърлятъ се съ пѣсни въ свирепия сѣчь,

Като виждатъ харно, че умиратъ вече.

.....

.....

И днесъ йощъ Балкана, щомъ буря зафаща,

Спомня тозъ день буренъ, шуми и прѣпраща

Славата му дивна, като нѣкой екъ,

Отъ урва на урва и отъ вѣкъ на вѣкъ!

Мълчатъ сега тия канари, треперали отъ ехтежитъ на биткитъ, мълчатъ тия урви, облѣни нѣкога съ руска и българска кръвъ, турила новъ великъ и неизличимъ печатъ на любовъ между двата братски народа. Тържествената тишина царува надъ трагическото мѣсто.

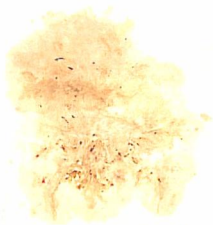
Мълчанието е пълно, гробно, потресающе! . .

Върхътъ стърчи безмъвлено съ намръщенитъ си скали и бѣлитъ си кръстове, като единъ мовзолей, приоблаченъ и недостъпенъ.

Спускамъ се къмъ Шипка, изъ кривинитъ на друма, имайки пакъ прѣдъ погледа си плѣнителната райска гледка на Розовата долина. Но моята душа е останала горѣ, сѣ тре

петна отъ онова, което тамъ прочувствова. И азъ, отъ врѣме на врѣме, спирамъ коня, извъръщамъ се и погледвамъ осталия високо задъ мене скалистъ връхъ, мраченъ, намусенъ и пустиненъ, завитъ съ безкрайното небе и съ вѣчната си слава. . .

София 1902 год.

Маргарита

(Единъ романъ въ Прага)

О т к ж с л я к ъ .

I.

Прѣвъ единъ юлски день на 1875 година въ паркѣтъ на Стромовка, сѣдеше подъ сѣнката на яворитѣ единъ ху бавъ младежъ, черноокъ, съ възтѣмно лице, съ твърдѣ изразителни чѣрти, и гледаше на Прага

Той гледаше отъ тоя високъ рѣтъ, замисленъ, на старата чешка столица, овдовѣлата слѣдъ Бѣлогорската битка хубавица, кацнала живописно възъ чаровни брѣгове и хълми; той гледаше широката Влтава, въ която падаше сѣнката на стария величественъ Карловъ мостъ, почернѣлъ отъ върволякъ; гледаше древниятъ Вишеградъ, строгъ и усамотенъ на хълма си, отъ величавитѣ зидове, кули и храмове на който вѣеше романтизмътъ на срѣднитѣ вѣкове; или очитѣ му дълго почиваха на зеленитѣ гори, що обличаха стрѣмнинитѣ отсамъ рѣката, и задъ тѣхъ — на зеленѣющето се вълнисто поле, скачено въ далечината съ кръгозора.

Той не прѣвъ пѣтъ се възхищаваше отъ тая панорама, и сега не можеше да ѝ се нарадва На около му по пейкитѣ сѣдяха други посѣтители отъ двата пола, оживявайки съ разговори мѣстото. Но той ни единъ пѣтъ не оттегли погледа си отъ гледката. Може-би тоя замисленъ погледъ виждаше сега и други невидими образи, плѣнителни и драги въ душата му, защото често и дълго той оставаше неподвижно втораченъ на югъ въ нѣщо си, което бѣше отвѣдъ кулитѣ на Вишеградъ, отвѣдъ това зеленѣюще се поле, отвѣдъ тоя кръгозоръ...

Недалеко отъ него сѣднаха двѣ жени. (стр. 183)

Ненадѣйно вниманието на момъка стрѣснато се отвлѣче на лѣво. Недалеко отъ него дойдоха и сѣднаха една възрастна, пълна жена съ червенъ шалъ подъ мишница и книга въ ржка, и една мома съ златиста руса коса.

Дѣвойката бѣше твърдѣ хубава. Едно бѣло, кръгло, румено лице, очи небесенъ цвѣтъ, отъ дѣто бликаше младостъ и безгрижностъ, сладки, сладки!.. сѣкашъ огрѣваха съ щастие сичко, що погледнаха. Напетата ѝ ржичка опрѣна на омбрелката, имаше до съвършенство деликатно изваяние, бѣла и възхитителна, каквато бѣше и шията.

— Дѣ съмъ я видѣлъ?—питае се момъкътъ, като се взираше въ момата, зачуруликала високо на майка си съ единъ звънливъ гласъ, който го упиваше.

И той вече не отнемаше погледа си отъ нея.

— Но дѣ съмъ я видѣлъ?—дѣ съмъ чулъ тоя гласъ?—питае се той пакъ, като човъркаше въ паметъта си.

Момата се обърна къмъ негова страна, прѣвъ пѣтъ, и той се изчерви, като че уловенъ въ нѣкое непозволено дѣло, и обърна очитѣ си другадѣ. Но слѣдъ нѣколко секунди той пакъ погледна. Момата и другата жена още го гледаха любопитно и, очевидно, приказваха за него. Стори му се, че зачу думитѣ: „юженъ типъ!“ Да, непрѣмѣнно за него говоряха. Той и други пѣтъ бѣ забѣлѣжилъ очитѣ на тукашнитѣ жени съ сѣщото любопитно и симпатично изражение спрѣни на него. Мургавото му лице и голѣмитѣ му черни очи, явление тѣй рѣдко у тоя народъ съ руси коси и сини очи веднага издаваха нетукашното му произхождение.

Момъкътъ се усѣти спокоенъ само, когато двѣтъ дами се извърнаха, приказвайки, на друга страна и той свободно можеше да поглѣща съ жедни погледи прѣкрасния профилъ, вратѣтъ, рамената на дѣвойката, която съ скулптурна ржка чъртаеше по пѣска съ омбрелата.

Той видѣ, че възрастната госпожа разгърна книгата съ кафява подвързия, която носѣше, и се зачете. Дѣвойката сѣщо извади единъ вѣстникъ. Той съ наслада гледаше прѣлестнитѣ чевръсти движения на ржцѣтъ ѝ, съ които сръчно разгрѣщаще и подвиваше вѣстника. И сѣденето ѝ, и положението което даваше на стройната си снага и на членовѣтъ ѝ, и движенията, непринудени и изящни—сичко това имаше такава жива, естествена дражесъ, ставаше съ такова плѣни-

телно благородство — щото би казалъ човѣкъ, че тая наука е усвоена въ особено училище за красота и изящество.

— Странно е какъ у хубавитѣ жени, сичко каквото правятъ, стои хубаво, помисли си младежътъ.

II.

Двѣтѣ дами четоха нѣколко врѣме безъ да размѣнятъ нито дума. Дебелата госпожа само си намѣтна шала, защото ставаше хладно. Послѣ станаха и си отидоха. Младежътъ изпрати и изпраща момата съ възхитенъ погледъ, до когато се изгуби съ другарката си въ тълпата между дърветата.

— Коя бѣше тя?—попита се той.

Нѣколко врѣме остана замисленъ върху тоя въпросъ. Той гледаше сѣ къмъ посоката, въ която бѣше изчезнало прѣлестното видѣние. Послѣ, като, че поиска пакъ да ги види, той погледна стола имъ, дѣто сѣдяха прѣди малко.

— Ахъ!—каза той и стана

На стола дебелата жена бѣ забравила книгата си.

Той бързо отиде, зе я и я отвори въ началото. Това бѣше единъ романъ. Както го държеше, едно писмо падна изъ него. Той дигна писмото безъ да погледне въ него, тури го пакъ между листата. Попита се какво да прави: да положи ли книгата на мѣстото ѝ и да си отиде, като я остави на произвола на съдбата, или да чака тамъ, да я варди—въ случай, че госпожата се върне да я потърси. Първата постѣпка му се видѣ безсѣвъстна, прѣстѣпна: писмото можеше да бѣде важно, или отъ деликатно естество; второто рѣшение му се видѣ по-прилично на почетенъ човѣкъ.

— Може-би да се върне, каза си той, па сѣдна.

Но врѣмето минаваше, слънцето се криеше задъ яворитѣ и прѣкланяше къмъ бърдото на западъ, градината по лека-лека опустяваше, а никой не се подаваше.

Тогавя той погледна отъ долу на кората нѣма ли тамъ напечатано съ златни букви името на ступанката. Въмѣсто нейното име, той видѣ възъ бѣла книжка назването на една частна библиотека, отъ ония, които отпущатъ книги за чете тене подъ наемъ, и нумерото на книгата.

Тая бѣлѣжка бѣше единъ честитъ случай, една нишка, която щѣше да го заведе при непозната госпожа.

Той зе пакъ и стисна прѣдпазливо книгата, за да не падне писмото, и слѣзна отъ Стромовка. Изъ пакъ си мислѣше, че това обстоятелство може би да му открие и коя бѣше момата, оставила такова силно впечатление въ душата му. И образътъ пакъ ѝ се мѣркаше прѣдъ очитѣ му, таинственъ, пленителенъ като изчезналъ златенъ сънь. И той, нито видѣ какъ е миналъ по моста Вълтава, нито какъ е дошълъ до тѣхъ си прѣвъ многолюднитѣ шумни улици. погълнатъ въ лицезрѣнието на неизвѣстната дѣвойка ..

— Коя ще е тя? Дѣ съмъ я срѣщаль?

III.

Рано сутринята момъкътъ се прѣмѣни въ новитѣ си дрѣхи, и излѣзе.

Той намѣри библиотеката, и каза на ступанина:

— Господине, позволете ми да направя при васъ една справка.

— Съ какво мога да ви услужа?

— Вчера, на Стромовка, една госпожа четеше една книга зета отъ вашата библиотека

— Но що има отъ това? — попита библиотекарътъ.

— Азъ стояхъ близко и случайно съгледахъ на кората че книгата носеше нумера 442. Не обичате ли да погледнете въ регистра си на кое лице е дадена книгата съ тоя нумеръ?

— Това не мога да си позволя, господине: само на полицията се даватъ подобни изяснения

Послѣ, като го изгледа изпитателно, прибави:

— Защо ви трѣбва това?

— Тая госпожа забрави тамъ книгата си и заедно съ нея единъ цѣненъ прѣдметъ Азъ желая да ѝ го занеса заедно съ книгата и прѣдамъ лично въ рѣцѣтъ ѝ.

— А щомъ е така, моля, почакайте.

И библиотекарътъ зе да търси въ тефтера.

Слѣдъ една минута той прочете:

— 442. „L'homme qui rit“... Урзула Кнотекъ. Па прибави по високо; — Търсете госпожа Урзула Кнотекъ!

— Кнотекъ! — извика смаянъ момъкътъ

Библиотекарътъ не обърна внимание на това необикновено възклицание и се обърна да си гледа друга работа.

— Кнотекъ? Кнотекъ? — мълвѣше изъ улицата момъкътъ. — Ахъ! — и той се удари по челото — тя е била! Да, тя бѣше тя, сжщата!

И тогава разбра, че видената вчера въ градината мома, чийто образъ остана запечатанъ въ душата му, и не си припомняше дѣ бѣ я виждалъ, дѣ бѣ слушалъ гласа ѝ, бѣ прочутата оперна пѣвица Маргарита Кнотекъ.

Маргарита Кнотекъ!

Той си спомни омайната сила на тая пѣвица, още при дебюта ѝ въ операта *Фаустъ*, когато нейниятъ звънливъ и сладъкъ и мекъ, като кадифе гласъ, прѣдаваше въ страстни божествени звукове копнежа на ангелската любовъ на Фаустовата Маргарита, и полудата на публиката и ржкоплѣскаанията и киткитѣ, летящи на сцената, дѣто Маргарита Кнотекъ, прилична на млада царица въ разцвѣта на хубостъта, въ сиянието на славата си, приемаше съ мила усмивка тая данъ на удивление, възторгъ и признателность.

Тамъ той бѣ я видѣлъ пръвъ и послѣденъ пътъ. Въ душата му остана вгълпенъ образа ѝ, озаренъ съ лучитѣ на ттиумфа, като единъ сладостенъ споменъ за нѣщо безвъзвратно, на вѣки изчезнало, като единъ поетиченъ блѣнъ, неземеиъ и неуловимъ, въ дълбочината на мислитѣ му. Той виждаше само вълшебенъ призракъ на една въсхитителна дѣвойка, съ чудесна златна, разкошно разпуснатата отзадъ коса, съ ангелско нѣжно лице, озарено отъ зарята на небесната усмивка и отъ небесна тъга... Поради скромната си кесия, той не бѣ посѣтилъ вече театра. Той не я бѣше срѣщналъ и на улицата, или ако бѣше я срѣщналъ, не бѣше я позналъ, прѣобразена отъ ежедневната ѝ модна носия, както не я позна и вчера

И сега въ ума му въскрѣсваше пò-ясно нейната дѣвствена миловидность на лицето ѝ съ правилень профилъ, изящната хармоничность на сичкитѣ ѝ движения, и изваяната ѝ ржка, която игриво чъртае съ омбрелата по пѣска. Той я виждаше сега пò-человѣкоподобна, пò-жизнена, отъ кръвъ и плътъ, свѣжа, мила и живо въплощение на поетическото видѣние, що го бѣ омаяло отъ сценята. Той си пакъ спомни любопитството, съ което го бѣха изгледали двѣтъ жени, и му стана приятно. — Какъ ще останатъ задоволни майката и дъщерята отъ моята постѣпка! помисли си той.

Когато слѣдъ чести разпитвания той намѣри високата кѣща, дѣто живѣеше госпожа Урзула Кнотекъ, облада го макодушие.

Да влѣза ли, попита се той, или просто да прѣдамъ книгата на слугата и да си ида?

Той потегли звънца на вратията и почака, нерѣшилъ още какъ да постѣпи.

— Но тя ще помисли, че съмъ прочелъ може-би писмото и това ще намали въ мнѣнието ѝ цѣната на услугата ми, а моето лично явление при нея и устното ми обяснение ще я успокои, каза си той.

— Тукъ ли е госпожа Кнотекъ? — попита той една червенобуза слугина, която му отвори.

— Тукъ е, господине.

— Моля кажете ѝ, че желая да я видя.

Слугинята изгледа съ любопитство мургавото му лице и го попита:

— Какъ ви зоватъ, господине?

Той зина да се назове, но като помисли, че името му нищо нѣма да каже на господарката ѝ, отговори:

— Кажете на госпожата, че азъ ѝ нося едно нѣщо, което е изгубила вчера на Стромовка.

— Почакайте, господине.

И слугинята се качи тичишката по стълбитѣ. Скоро се завърна и му каза привѣтливо:

— Госпожата моли да заповѣдате.

Той послѣдва слугинята нагорѣ по стълбитѣ.

IV.

Стаята, дѣто влѣзоха, бѣ единъ салонъ на втория катъ. Нѣмаше никой тамъ.

По стѣнитѣ и орѣховитѣ масички — портрети въ позлатени крѣжила. Между тѣхъ — образа на Маргарита въ носията на Фаустовата Маргарита.

Единъ прѣкрасенъ букетъ съ прѣсни цвѣта, чийто тънки благовония омирисваха въздуха.

Момъкътъ неволно си наведе главата надъ цвѣтата и помириса.

Прѣзъ прозорцитѣ се гледаха отсрѣщнитѣ високи до-

мове; а надъ покривитѣ имъ той видѣ въ кръгзора сѣнчес тата Стромовка .

Какъ сега това мѣсто и това име правяха да се свива сърдцето му!

Чувствуваше се въ тоя салонъ обаянието на Маргарита; може би прѣди малко тя е била тука; тоя прѣсенъ букетъ тя вѣроятно го бѣ помирисала и затова миризътъ му бѣ толкова упоителенъ.

И той усѣщаше сърдцето си, че тупа силно.

Той случайно фърли погледъ на голѣмото огледало и видѣ тамо единъ момъкъ мургавъ, съ къдрава лѣскава коса, съ черни очи и съ книга въ ржката, отъ чийто видъ той остана доволенъ.

И това го ободри.

Слѣдъ една минута, отвори се една бочна врата и влѣзе майката, госпожа Кнотекъ.

Тя бѣше жена на четирийсетъ и петъ години нѣшо, пълна едра, висока, съ добро изражение на лицето отпуснато, но приятно, почти хубаво още. Вчера той почти не бѣше го забѣлѣжилъ, улисанъ само въ дъщерята.

Тя го приближи усмихната.

— Азъ разбрахъ, че сте вие, драги господине! — каза тя съ искренно задоволство — колко сте любезни!

— Счетохъ за длъжностъ, госпожо, да ви донеса за бравената книга, и той ѝ подаде тома.

— Колко трудъ сте сторили, благодаря, благодаря... Сѣднете, моля — и тя му показа кресло, като сама сѣдна.

Тя го гледаше съ очудено любопитство.

— Азъ не би дрѣзналъ да ви безпокоя лично, но понеже изъ книгата падна едно писмо, което може би да е важно за васъ... и той ѝ подаде писмото.

— Ахъ, да, да, свършено вѣрно, господине.

— Госпожо, бждете увѣрени, че ви го връщамъ безъ да съмъ погледналъ въ него. Азъ искахъ нарочно да знаете това.

— О недѣйте: вашата честна физиономия ми говори ясно... Вие вѣроятно ни познавахте?

— Нѣмахъ това щастие, госпожо; азъ прѣвъ пътъ ви видѣхъ на Стромовка съ госпожица дъщеря ви, която сящо не познахъ макаръ да я бѣхъ видѣлъ на дебюта ѝ въ *Физуста* и се възхищавахъ отъ нейното пѣене и отъ блѣскавиятъ ѝ успѣхъ.

— Това ми е приятно да чуя и отъ васъ, каза госпожа Кнотекъ, съ щастливо изражение на пълното безцвѣтно лице, което сега ставаше красиво.

Послѣ прибави :

— А какъ ни открихте тогава?

Той ѝ разправи. Тя се засмѣ.

— Колко съобразителностъ! Благодаря пакъ. Други на ваше мѣсто не би сторилъ същото... Мерси.

О за нищо, госпожо, каза той и ставаше.

Госпожа Кнотекъ и тя стана.

— Вие сте тукашни?

— Не, госпожо, чужденецъ.

— Чужденецъ? Какъвъ?

— Българинъ. Студентъ тука.

— Ахъ! българинъ?.. Маргарита имаше право, тя позна по... чъртитѣ ви.. Знайте ли? Дъщеря ми ви намѣри приятенъ съ това южно лице. Колко сте любезни.... Та вие сте изъ България? Какъ ще ѝ бѣде приятно да ви запознае... Розо! — извика тя на току-що влѣзлата слугиня — кажи на Маркета да дойде, ако си е отишълъ графѣтъ.

Послѣ се извърна къмъ него :

— Но... да науча и азъ вашето имѣ, господине?

— Богданъ Хилковъ.

— Изъ България? дѣто има турци?... О, какъ трѣбва лошо да се живѣе тамъ!

— Да, госпожо.

— И вече говорите тѣй добръ чески?

— Азъ съмъ въ Прага отъ три години.

Влѣзе Маргарита.

Тя бѣше въ синя атлазена рокля, гологлава, съ коса завита, като на римска патрициянка, съ шия гола и съ кицица камелии на гърди.

— Ела, Маргарито да ти прѣдставя единъ прѣвъзходенъ българинъ, студентъ тука. Той прибралъ книгата ми и я донесълъ. Колко добъръ!

Маргарита му подаде ржката, като стисна крѣпко неговата и викна засмѣна :

— А, българинъ! Нали ти казвахъ, мамо? Колко сте любезни господине... Трѣбва да се радвамъ за забравянето на

книгата: тоя случай ми доставя удоволствието да се запозная за пръвъ пѣтъ съ българинъ.

— А моето щастие е още по-велико, госпожице, че се удостоихъ да приказвамъ съ васъ...

— Маркетто, знаешъ ли? — обърна се майка ѝ засмѣна, — господинъ Хилковъ — защото нашиятъ приятелъ го викатъ Хилковъ — е горещъ поклоникъ на твоя талантъ.

— Истина ли, господинъ Хилковъ? — извика съ щастлива усмивка и съ дѣтинска галеностъ въ гласа Маргарита.

— Госпожице, азъ ви слушахъ съ възхищение въ *Фамуста*, азъ дѣлѣхъ общия въсторгъ.

— Какъ, харесахъ ви?

— Вие пѣхте божествено.

— Божествено! Мамо, — изсмѣ се дѣвойката, — и господинъ Хилковъ казва: „божествено!“ Чуваешъ ли? Сичкитѣ сж направили заговоръ съ тая дума да ми правятъ комплементъ. И вѣстникитѣ сжщо!... Вие сте много милъ, господинъ Хилковъ. Сѣднете, азъ не желая да ни оставите тъй бързо... Мамо, графътъ си отиде и ние сме свободни.

— Сѣднете, господинъ Хилковъ: вие ще разкажете за вашата земя, за вашия симпатиченъ народъ, каза майката...

— Който тъй обичаме, ние чехитѣ, единъ братски славянски народъ... каза Маргарита, като допрѣ ржката си до лакътя на смутения Хилковъ, за да го покани да сѣдне.

— Благодаря, каза Хилковъ и сѣдна срѣщу тѣхнитѣ кресла.

— Вие, българитѣ, можете винаги да разчитате на радушно гостоприемство въ нашата страна, каза майката, а за насъ лично, господинъ Хилковъ, нашата къща ви е отворена, считайте ни приятели вече отъ днесъ.

— Вѣрно, дохождайте у дома, господинъ Хилковъ; дохождайке свободно: винаги ще се радвамъ, каза дѣвойката, като гледаше играющата свѣтливостъ по лицето му.

— Приемамъ съ признателностъ тая честь, отговори той съ покъртенъ видъ.

Разговорътъ се продължаваше. Майката и дъщерята обсипваха Хилковъ съ въпроси за България. Подъ омаята на Маргаритиния погледъ, привѣтливъ, внимателенъ и съчувственъ, той говореше живо, горещо, съ увлѣчение; спомеътъ за далечното отечество, което срѣщна такъвъ топълъ

интересъ у тия чужди хора, извикваше вдъхновенъ пламъкъ въ чернитѣ му очи, даваше страшно краснорѣчие на словото му, то се лѣеше свободно и задушевно. Двѣтѣ жени се плѣняваха отъ тая искреностъ и непосредственостъ на чувствата у младия момъкъ, у когото гладката изящна фраза се съединяваше съ душевната топлина. Маргарита намираще сега още по-красиво това лице, озарено отъ природенъ умъ и отъ мъжествена простота.

Хилковъ най-подиръ стана.

Госпожа Кнотекъ и дъщеря ѝ го поканиха на обѣдъ въ недѣля.

Той отказа по-напрѣдъ, но послѣ прие съ благодарностъ.

Вие ще дойдете пакъ на *Фаустъ* въ сжбота, нали?

— Мога ли да пропустна тоя щастливъ случай?

— И дѣ ще бъдете? — попита тя.

— Азъ заемамъ мѣсто въ галерията.

— Защо таково любопитство, Маркетто? — попита майката усмихнато.

— За да видя ще ли ми ржкоплѣнци много! — засмѣ се съ сребристъ гласъ Маргарита.

— О, какво си дѣте! — изгълча я майка ѝ.

— Съжалявамъ, че само тоя способъ имамъ на разположението си тамъ за изказване изблика на възторгъ... каза Хилковъ, като гледаше дѣвойката съ очи, които изразяваха благоговѣйно чувство, таенъ жаръ, обожаване...

Маргарита се обърна къмъ майката шеговито:

— Мамо, азъ днесъ направихъ двойна печалба.

Майка ѝ я погледна въпросително.

— Азъ спечелихъ въ господина Хилковъ единъ сѣмеенъ приятель, и... единъ ужасенъ агитаторъ... за славата ми. Младежта, ученицитѣ сж най-възторжената публика. Галерията: тя създава успѣхъ, славата на артиститѣ. Когато театърътъ ехти и се тресе отъ тѣхнитѣ ржкоплѣскания, на артиста става добръ, ободрява се, добива крила. Тѣй ли, господинъ Хилковъ? Безъ тая особено сладка музика за насъ, най-силниятъ талантъ мъждѣ, губи довѣрие въ себе си... Суетни сме, ще кажете? — Суетата е храната, лоста на таланта. Охъ, какъ мразя тия почтенни господа съ очила и съ плѣшиви глави на прѣднитѣ чинове, които се лѣнятъ и

тѣ подаряватъ съ двѣ-три мършави ржкопѣскания, като съ милостиня!... О! азъ обичамъ славата, господинъ Хилковъ.

Тя говореше духовито, съ тона на палаво, глѣзено дѣте; прѣкрасна съ нѣжната усмивка, която не падаше отъ розовитѣ ѝ тънки устни.

— Е, до виждане въ недѣля? — каза му тя, като се ржкуваха за прощаване, втори пътъ, при вратата и сладкитѣ ѝ сини очи имаха нѣжно-повелително изражение.

V.

Хилковъ излѣзе зашематенъ отъ вратнята, изпратенъ отъ червенобузата слугиня.

Отъ тая вратня навънъ, стори му се, че той се промѣни, стана другъ човѣкъ. Маргаритиниятъ образъ засѣдна въ душата му, царственъ и лучезаренъ, като една богиня въ сиянието на красотата си. На слѣдующитѣ дни тоя образъ го слѣдеше, дружеше неотстъпно, пълнеше сънищата му, населяваше мечтитѣ му. Младото му, незачето още отъ силна, истинска страсть, сърдце, се почувствува безпокойно и безмърно честито отъ новитѣ сладостни трептения... Хилковъ затършува вѣстниците съ отзивитѣ за Маргарита и прочете, упоенъ отъ гордостъ и щастие, възторженитѣ пофали за „новата блѣскава звѣзда“, както я наричаха тамъ, изгрѣла за небосвода на музикалното искусство. Тоя упоителенъ таманъ упояваше и него. Той се вмисляше въ оцѣнкитѣ за достоинството и природата на таланта ѝ, запаметяваше научнитѣ термини на музикални критики, за да може съ какъвъ-годѣ изгледъ на вѣщина да обосновава фалбитѣ си къмъ нея, вмѣсто да се ограничава съ изтъркани думи и възклициания, които казваха много и нищо.

Въ недѣля той отиде у тѣхъ на обѣдъ, както бѣ поканенъ. На трапезата бѣха само майката, дъщерята и той. Маргарита бѣше извънредно любезна и привѣтлива къмъ госта, за да прокуди продължаващата се негова свѣтливостъ. Тя се смѣеше, разказваше любопитни историтѣ изъ мира на артиститѣ, а слѣдъ трапезата, сѣдна при пияното и пѣ откъслечи изъ опери съ увлѣчение, пригласяна отъ тихитѣ ноти на инструмента. Хилковъ съ мълчаливъ възторгъ слушаше тоя сребристъ кристаленъ гласъ, ту кършенъ, като

славейски рулади, ту уносливъ и небесенъ, като херувимска пѣсенъ. Очитѣ му бѣха приковани въ дражестнитѣ леки движения на златокосата ѝ глава, и на чудния ѝ вратъ, на напѣтата ѝ снага съ антично изящество, на стѣгнатитѣ ѝ форми. Понѣкога ржката ѝ пробѣгваше, бѣломраморна и нѣжна, съ тънки обли прѣсчета, играющи чѣвърсто, като крилати, по влалитѣ, за да изтрѣгне отъ звѣнливи струни трѣптящи звукове.

Кога свърши, тя се обърна къмъ него съ лице, разруменено отъ изпитанитѣ чувства на звуковото опиянение, и го попита засмѣно:

— Хареса ли ви, господинъ Хилковъ?

— Божествено! — отговори той.

Той забрави да каже нѣщо друго отъ онова, което бѣ научилъ въ вѣстницитѣ.

Тя се изсмѣ съ гласъ.

— Господинъ Хилковъ, вие сте опасенъ ласкателъ... а какво остава да кажете повече, ако чухте Пати?

— Нищо.

— Нищо?

— Азъ и нѣмамъ желание да чуя никого другитѣ азъ чухъ васъ.

Тя зе албума си отъ масата подаде му го и му каза:

— Напишете ми нѣкоя своя мисль за споменъ

Хилковъ зе албума смутенъ.

— Каква мисль?

— Каква да е.

— Госпожице, не е великодушно да искате свѣтна мисль отъ единъ пиянъ човѣкъ.

Майката се усмихна благодушно и погледна дъщеря си, като да казваше: „О, какъвъ е майсторъ на тънки комплименти!“

— Не, моля, напишете, макаръ двѣ, макаръ една дума... настояваше Маргарита.

— Но, за какво, госпожице?

— Макаръ за моето пѣне.

Хилковъ помисли и написа въ албума: „Божествено!“ Госпожа Кнотекъ и Маргарита се изсмѣха.

— Ето единъ упоритъ българинъ! — каза шеговито дѣвойката.

— Това е една отъ националнитѣ черти на младен-

ческитѣ народи, госпожице, а другата, господствующа чѣрта е: искреностѣта.

— C'est bien dit, обърна се усмихнато г-жа Кнотеѣкъ къмъ дъщеря си.

Маргарита прѣдложи да се разходятъ тримата до Софиинския островъ, въ Вълтава.

— Ти ми земѣ думата изъ устата: да се разходимъ. Нѣма да откажете, господинъ Хилковъ?

— Съ удоволствие, ако не ви прѣча...

— О, напротивъ, господинъ Хилковъ, ние ви казахме, че вече сте свой човѣкъ у насъ.

Хилковъ се поклони.

VII.

Тѣ излѣзоха, минаха прѣзъ шумната улица „На Егисоре“ и стигнаха, при постоянното чуруликане и кланяне на поздравляющитѣ я познайници, до Вълтава. Нѣколко минути се спрѣха до брѣга и гледаха дебелиѣ мѣтни вълни, прорѣзвани отъ сновящи лодки.

— Какви прѣдставления извикватъ въ ума ви тия вълни? попита тя Хилкова, когато майка ѝ се бѣше улисала да гледа съ бинокла на срѣщния гористъ брѣгъ.

— Бързия бѣгъ на щастливитѣ минути.

Маргарита се поизчерви.

Влѣзоха въ градината на острова.

По порѣчка на Хилкова слугитѣ донесоха прохладителни питиета.

Мнозина отъ двата пола на сѣдящитѣ при маситѣ поздравиха Маргарита и майка ѝ, спирайки за малко погледи и възъ непознатия имъ мургичѣкъ младъ кавалеръ.

Хилковъ заблѣжи въ тия погледи смѣсь отъ любопитство и друго неразгадаемо чувство, и това погали гордостѣта му. Той дружеше една отъ славитѣ на Чехия, „новата блѣскава звѣзда“, блѣскава по дарба и красота.

Единъ високъ, тънкоснагъ господинъ съ тънки руси мустаци и златиста руса брада, модно и напето облѣченъ, държащъ бастунче съ срѣбърна топка на дръжката, дойде при масата, свали шапка и учтиво се рѣжува съ дамитѣ, като прѣсна около себе си атмосфера отъ деликатенъ миризъ.

Маргарита фърли бързъ погледъ на Хилкова, послѣ се обърна къмъ новодошлия:

— Господинъ Хилковъ, като посочи Хилкова, каза му тя бързо, — Графъ Унтербергъ — издума тя на Хилкова, за да ги запознае.

Графътъ вѣжливо се поклони Хилкову.

— Молимъ, сѣднете, графе, покани го госпожа Кнотекъ.

Графътъ, съ свободата на свѣтския човѣкъ, притегли столъ отъ друга маса и сѣдна до госпожа Кнотекъ. Той заприказа най-напрѣдъ съ госпожата, а послѣ — съ пѣвицата. Маргарита духовито и игриво подържаше съ него разговоръ — най-напрѣдъ за незначителни нѣща, послѣ — по театралний миръ, по литературата, по дневнитѣ злоби и новини на града. Графътъ съ вѣжливъ, сѣ пристоевъ, говореше умно, приятно, съ знание на засѣгнатитѣ въпроси; обносикитѣ му, движението му, изящниятъ му слогъ издаваха човѣкъ съ аристократическо възпитание и природа, съ европейски лъскъ, съ великосвѣтски привички. Малката му руса глава бѣше хубава, както и синитѣ очи, постоянно усмихнати и втречени въ Маргаритинитѣ.

Хилковъ слушаше мълкомъ, не земаше участие въ бесѣдата, отъ свѣнъ, бойки се да не каже нѣщо неловко, въпрѣки насърчителнитѣ погледи, що отъ врѣме на врѣме му фърляше пѣвицата. Той се чувствуваше стѣсненъ въ пристѣствието на тоя графъ, испытваше нѣкакво чувство на боязливостъ прѣдъ тоя титулованъ благородникъ, и нетърпеливото желание да види по-скоро отиването му отъ тука. Той се питаше не този ли „графъ“ бѣше у Маргаритини, когато пръвъ път ги посѣти. Очевидно, той бѣше близъкъ приятель на семейството, на Маргарита. Досадата на Хилкова растеше, бѣше му неприятно, даже изпита едно парливо чувство на ревностъ.

— Кога ще се махне! — думаше си той.

Графътъ се извърна и къмъ него

— Има ли, господине, и други ваши сънародници тука? — попита го той съ благосклонна любезностъ.

— Има, отговори късо Хилковъ.

— Харесва ли ви се въ Прага?

— Да.

Графътъ му задаваше и други въпроси съ желание да

завърже по-траенъ разговоръ, но Хилковъ съ сухитѣ си „да“ и „не“ го съвсѣмъ обезнадѣжди и графътъ се заприказва съ майката, която му обърна вниманието върху нѣкои новодошли гости въ градината.

Маргарита се наклони къмъ Хилкова и му каза низко: — Защо не заговорихте съ графа? Вие бѣхте почти непривѣтливъ!

Хилковъ стоеше насупенъ.

— Графътъ е нашъ приятель.

— Виждамъ избѣбра сухо Хилковъ.

— Може би, сте неразположени нѣщо?

— Не.

И той я погледна съ такова изражение въ очитѣ, което казваше: „Нѣма ли скоро да се махне негова милость?“

Маргарита съ своя проникателенъ умъ разбра това и се усмихна. На замаха силно съ вѣтрилото си по лицето.

Графъ Унтербергъ постоя още нѣколко минути, на станъ и ржкуча се съ дамитѣ, а Хилкову се само поклони и си отиде на масата.

Хилковъ отдъхна, лицето му се разясни.

Маргарита забѣлѣжи това измѣнение у Хилкова, усмихна се дяволито и — леко, като че случайно, го засѣгна съ вѣтрилото си по главата.

Доброто разположение на студента се повърна съвсѣмъ, когато видѣ, че графъ Унтербергъ съ другаритѣ си излѣзе изъ градината, слѣдъ като отдалеко поздрави дамитѣ.

Подиръ малко стана и нашата дружина. Маргарита обяви, че има да прѣговаря ролята си за въ недѣля, та се запжтиха къмъ къщи. При вратнята Хилковъ се распрости съ тѣхъ.

— И така, до виждане, драгий упорити българино? — каза весело пѣвицата, държейки съ тънкитѣ си прѣсчета дѣсницата му.

— Кога ще се видимъ? Елате на обѣдъ въ вторникъ... Нали бива, мамо?

— Всѣки день, ако обича, винаги ни е милъ гостъ, каза съ добросърдечие госпожа Кнотекъ.

Можемъ да направимъ тогава по-дълга разходка до Стромовка пакъ, забѣлѣжи Маргарита. Азъ обичамъ това мѣсто, а вие?

— И азъ го обикнахъ, отговори Хилковъ.

— О, прѣвѣсходна гледка е отъ тамъ! — рече госпожа Кнотекъ.

Хилковъ видѣ съ трепетъ изчезването на Маргарита по стълбитѣ.

VIII.

„Отъ дѣ се е зелъ тоя графъ?“ думаше си Хилковъ, когато седна у тѣхъ да си учи прѣдмѣтитѣ. Ученишката му стая му се видѣ сега студена, непривѣтлива, стори му се още по-гола отъ колкото бѣше. „Да, той ще е сѣщия, който тогава бѣ останъ въ другата стая съ Маргарита, нѣкой поклонникъ... И защо е тѣй любезна съ него?“ мислеше си той когато напѣваше безупѣшно всичкото си внимание да разбере смисъла на словата, въ които се впивахъ очитѣ му. Единъ снопъ свѣтлина падаше прѣзъ прозореца на овалното канапе и на лика му. Строгитѣ, намусени и почърнѣли покриви на отсрѣщнитѣ кѣщи се чернѣеха въ небето, като изрѣзваха въ синевата куминитѣ и трѣбитѣ, по които почи- ваха врани. Лѣстовички поряха съ игривия си летежъ въздуха. Хилковъ ги слѣдеше съ погледъ мечтателенъ, прѣстаналъ вече да гледа въ книгата.

Деньтъ на прѣставлението на *Фауста* дойде.

Хилковъ се намѣрваше въ трескаво нетърпение. Слѣдъ обѣдъ той отиде при касата на театра, за да си купи билетъ. Тамъ се трупаша много свѣтъ. Дълго той чака и се бутъ додѣ се вреди да дойде до касата. Вмѣсто за галерията, той си зема билетъ за партера, на втория чинъ. Тоя раскошъ коштуваше петъ пѣти по-скѣпо на скромната му ученическа кесия, но това му даваше възможность да види отблизо Маргарита.

Когато вечерята завѣсата, изписана съ митологически божества, сѣдящи на облаци, се дигна Хилковото сърдце силно затрепера. Той не видеше на сцената ни Фауста, ни Мефистофеля, не чуваше какво пѣятъ, не разбираше какво тамъ се върши: той очакваше *нея*.

Маргаритиното явление се посрѣща съ бурни ржкоплескания. Тя бѣше възхитителна съ златната си коса, въ синкавата си дълга рокля съ рѣдки широки дипли. Зазвѣня

нейния сребърненъ гласъ, залѣха се струи отъ сладки не бесни звукове.

— Боже, Боже, колко е хубава! — каза си той.

По едно врѣме му се стори, че го съгледа и съ една неуловима усмивка на лицато тя съ мълниена бързина срѣщна очитѣ си съ неговитѣ. Това го изпълни съ щастие, той усѣти че се цѣль изчерви.

— Да, тя ми се усмихна, каза си той, моето стоене тука приятно я изненада.. Азъ сторихъ добръ, че дойдохъ тука.

Послѣ вече той не снемаше вторачения си погледъ отъ нея, чакайки да срѣщне нейния. Пѣвицата обаче всецѣло обзета отъ вдѣхновеението си, улисани отъ ролята си, не го потърси. Той изпитваше мъчително чувство. При спущането на завѣсата грѣмовни ржкоплѣскания пакъ я извикаха. Чинѣше му се, че неговитѣ викове и плѣсъци бѣха най-силнитѣ. Тя се яви, озарена отъ хубостъ, и се поклони на възхитената публика. Маргарита посипа погледа си и по прѣднитѣ редове и една луча отъ него се отрази и въ очитѣ на Хилкова. Единъ театраленъ служителъ се приближи до рампата съ огроменъ букетъ и ѝ го подаде. Тя го прие мило, слѣдъ засиленитѣ ржкоплесканета, кланайки се многократно; най-последниятъ ѝ поклонъ, по-рѣзкъ, и по-вѣженъ, придруженъ съ признателна усмивка, бѣ изпратенъ къмъ нѣкого на първия чинъ, отъ когото трѣбваше да е букета. Хилковъ назърна да види кой е тоя щастливецъ и, както плѣскаше, ржцѣтѣ му капнаха като мрѣтви: той позна графа Унтерберга.

Той остана грѣмнатъ! Може ли да се изобрази свирѣпостъта на погледа, съ който Богданъ устрѣли аристократа, сияющъ отъ горделиво щастие за вниманието, благосклоностъта съ което го отличи пѣвицата!

Отъ тоя мигъ вече за студената сичко почернѣ въ театра. Той усѣти, че жбитѣ на безумна ревностъ се забиха въ сърдцето му. И пакъ му мина прѣзъ ума сичко, каквото знаеше за графа: посѣщенията му въ къщата на Маргарита, свойскитѣ и приятелски обращения къмъ нея, съ каквито и тя му плащаше, па сега и тая размѣна на усмихнати погледи прѣдъ очитѣ на хилядното множество... „Приятели!...“ каза си той и тая дума никога не е имало по-ядовито значение, не е будила въ ревнина душа по-злобни страдания.

Пламтящиятъ му погледъ вече сновеше отъ нея до него, той слѣдѣше тѣхнитѣ съ съмнителността на единъ настрѣхналъ аргусъ и всѣки пътъ, когато му се стореше, че тя погледнеше графа Унтерберга, изпитваше по-силни и парливи мъки. Въ гърдитѣ му зашава звѣровито желание да го почака на вѣнъ въ тъмнината и да го удуши, да го убие. Той не си даваше смѣтка за нелѣпостта на вълнуванията си, за безумството на тая яростъ, извикана отъ нѣща твърдѣ естествени и обикновени въ свѣта на артиститѣ, жедни за таманъ и за поклонници съ високи титли и високо обществено положение.

IX.

При хладнокрѣвно размишление той бѣ пакъ видѣлъ, че е смѣшенъ, че е глупецъ и дивъ съ претенцията си да издигне китайска стѣна между Маргарита и челоувѣчеството, да иска отъ нея да прѣкъсне сички връзки съ свѣта и миналото си, за него, чужденецъ ней прѣди нѣколко дня, странникъ великодушно приетъ въ къщата ѝ, стопленъ съ гостолюбиво радушие и любезность, които му даваха право само за едно чувство: признателность. Но той не можеше да мисли хладнокрѣвно: той бѣше влюбенъ!

Прѣдставлението се свърши съ величествена апотеоза, съ възнесението на Маргарита въ небесата.

Той излѣзе съ навалицата на пѣтя и сирѣ при една отъ каменнитѣ колони. Една неодолима сила го задържаше тамъ. Той желяеше да я види, да я съзре върнала се отъ оня омаенъ миръ, дѣто тя бѣше царица, богиня, фея, въ тоя, пакъ тя, човѣшката, смѣтата, жизнената и весела Маргарита, да ѝ се изпрѣчи ужъ случайно подъ свѣтлината на фенеря и да я здрависа, да приеме дружиния ѝ погледъ да изпита топлината на малката ѝ ръка, тѣй бѣла и деликатна. Той чакъ доста. Свѣтътъ се разотиваше пѣши и съ кола. Вѣлтата наблизко тихо шумѣше въ тъмнината. Голѣмата сграда на театра се издигаше строга, и замрачала, въ небето. Цѣлъ трѣпенъ и въ жаръ той чакаше излизането на Маргарита. Вѣтрецътъ прикланяше върховетѣ на отсрѣщнитѣ липи и на джбоветѣ на Софинъ островъ. Улицата прѣдъ театра пуствѣше. Хилковъ съ трепетно сърдце се взираше въ артиститѣ отъ двата пола, които заизлѣзваха отъ една врата

съ шуменъ глъчъ, и се отдалечаваха пѣши по двѣтѣ посоки на улицата. Вълнението му се усилваше, когато повече наближаваше минутата и тя да излѣзе, сърдцето биеше бързо въ гърдитѣ му. Най-послѣ излѣзе една дама, дебела и висока, въ черно облѣкло.

— Госпожа Кнотекъ! каза си той.

Веднага излѣзе слѣдъ нея и друга. Той позна Маргарита, увита въ широка връхна дрѣха, съ шалъ прѣмѣтнатъ надъ главата ѝ, оставийки само частъ отъ лицето ѝ, дѣто се усмивхатъ лѣскави очи и изященъ носецъ. Съ нея, почти наредъ се нея, излѣзоха нѣколко млади господиновци, между които позна графа Унтерберга.

— Графъ Унтербергъ! каза си прѣмалѣлъ Богданъ. И той неволно се отмѣсти въ сѣнката на колоната и остана замръзналъ на мѣстото си. Маргарита държеше единъ голѣмъ букетъ, сѣщия оня!

Двѣтѣ жени и графътъ весело глъчаха, слѣдъ като се простиха съ другитѣ мъже.

— Да вземемъ купе? — попита графътъ: — хладничко е...

— О не, не, драги графе, въ открита кола, отговори Маргарита.

„Драгий графе!...“ звѣннаха, като погребаленъ звукъ, тия думи въ Хилковото сърдце и той усѣти, че единъ камъкъ се задъни въ гърдитѣ му и спрѣ дъхането въ тѣхъ.

По повикването на графа единъ файтонъ приближи. Графътъ подаде дѣсна ржка най-напрѣдъ на госпожа Кнотекъ, послѣ на Маргарита, които сѣднаха въ дъното на колата; той сѣдна отъ срѣща имъ, назова на возача улицата на пѣвицата и файтона се понесе по звѣнливия калдържмъ.

Хилковъ го гледà додѣто се изгуби отъ очитѣ му. Той стоя неподвиженъ още нѣколко врѣме тамъ, вторачилъ погледъ въ сѣщата посока. Вълтава шумѣше плахо въ тишината. Фенеритѣ фърляха мъжделиви снопове лучи. Хилковъ съ бавни крачки, приведенъ подъ тежината на безнадеждни чувства, се запъти къмъ своето глухо, сиротно жилище.

— Простако българино, много си смѣшенъ съ твоята глупава любовъ и съ твоята глупава роля! Защо се увиращъ дѣто ти не е мѣстото? Свивай си парцалитѣ съ твоео нищожество... Дѣ можешъ да се мѣришъ съ тие великосвѣтски хора и да съперничишъ съ тѣхъ за сърдцето на Марга-

рита! Тя ти каза двѣ любезни думи, а ти се заблазни за любовь съ нея — царицата на пражската младежъ!... — мълвѣше си горчиво Хилковъ, въ унизително съзнание за пълното си безсилие и незначителность.

Когато потропа на вратната си той замѣни размишленията си съ тие думи, гуждайки нѣкаква монета въ ржвата на отворилия му слуга:

— Не, азъ нѣма вече да я виждамъ. Въ вторникъ ще ѝ се извиня съ писмо и нѣма да стѣпя вече у тѣхъ...

Това внезапно рѣшение подѣйствиува на него освѣжително, той усѣти, че му олекна на гърдитѣ.

— Не, никога! — повтори пакъ той, като си легна.

X.

Той очаквѣ съ нетърпение да дойде вторникътъ.

Двата дена, които го раздѣляха отъ тоя день, му се показаха два вѣка.

Но той не написа извинително писмо въ вторникъ. Той се яви у Маргаритини точно на урѣчения часъ, въ който бѣ поканенъ на обѣдъ.

Домакинята и дъщеря ѝ го посрѣщнаха съ радостъ. Маргарита бѣше очарователна на трапезата. Тя гълчеше живо, весело, смѣйки се съ дѣтинска безгрижность, разказвайки за миналото прѣдставление, още подъ живото впечатление на триумфа си.

— И вие, господинъ Хилковъ, си наложихте жертва, като дойдохте на скжпитѣ чинове... Ахъ, колко ви съмъ признателна!

— Не зная кой трѣбва да бѣде признателенъ, — издума студентътъ, като се изчърви.

— И азъ ви поблагодарихъ още тамъ, отъ сцената, заблѣжихте?

— Какъвъ въпросъ, госпожице?

Но той пакъ спомни нѣжния поклонъ и усмивка, изпратена на графа Унтерберга и онова, което видѣ прѣдъ портата на театра — и единъ облакъ мина по челото му.

— Азъ ви възчакахъ при портата, за да ви кажа добъръ вечеръ, но...

— Ахъ, бѣхте ли и тамъ? Какъ не ви видѣхъ?

— Вие обхте заняти...

— Истина! — изсмѣ се тя, — слисаха ме графътъ и другитѣ.. Но азъ ще се постарая да изкупя тая си не-вѣжливостъ, като ви направя мой плѣнникъ днесъ...

— Да, ще се разходимъ нѣждѣ това е рѣшено вече, отвърна госпожа Кнотека. И какъвъ хубавъ день!...

Хилковъ поблагодари. Той се усѣщаше най-щастливъ човѣкъ.

— Мале, другата разходба ще се отложи, азъ ще съ-обща, — и като се обърна къмъ Хилкова:

— Ъздите ли на конь?

— Не.

— Вие не обичате тоя спортъ? А той доставя такова удоволствие... Такова удоволствие е да се чувствуващъ носенъ отъ единъ фъркатъ конь, бруленъ отъ приятенъ хладенъ вѣ-трець по лицето...

Слѣдъ обѣдъ Маргарита пѣ при пияното. Най-послѣ изпѣ „Gde domiv tui? съ много чувство.

— Харесва ли ви се тая наша пѣсенъ, господинъ Хилковъ? обърна се къмъ него Маргарита, като стана, попра-вайки си единъ климналъ на челото кичоръ отъ златистата си коса.

— Тя ме възхищава винаги, госпожице, по своята чудна мелодия, тя прѣнася мислитѣ ми къмъ моето отечество.

— Какъ трѣбва да го обичате!

— О, безмѣрно.

— И вамъ ви е тежко въ тая чужбина?

— Тая мила къща ме направя да се чувствувамъ, като въ собствената си родина, като въ бащиния си домъ.

— И тѣй гледайте на нашата къща, господинъ Хилковъ: — ние ви вече казахме, — обърна се майката.

— Какъ съжалявамъ, че се не познавамъ съ вашата драга сестрица... Господинъ Хилковъ, поздравете я отъ насъ, и госпожа майка ви, каза Маргарита.

Хилковъ я погледа малко зачудено.

— Съ благодарностъ ще изпълна желанието ви, отго-вори той. — Какъ ще имъ бѣде приятно!

— Трѣбва да е хубава сестра ви? Черноока? — по-пита пѣвицата, като гледаше внимателно студента. Очевидно тя искаше да прибави: „Черноока, като васъ?“

— Азъ имамъ портрета ѝ, каза Хилковъ. Ще ви го донеса единъ пжтъ.

— Мерси. И хубави сж вашитѣ българки?

— Само подѣ лучитѣ на свободата може да цѣвти хубость, госпожице.

— О, това говорите отъ скромность.

— Бѣдниятъ български народъ, ще ли скоро да се избави отъ игото на варваритѣ турци? — издума съ участие госпожа Кнотекъ.

— Ние вѣрваме въ това, госпожо.

— На какво се упоавате? попита дъщерята.

— На младото ни поколение, което сега се въоръжава съ наука и събира сили за борба, каза разпалено Хилковъ.

— И вие сте единъ отъ тия борци? попита момата.

— Лаская се да мисля.

— О, колеко е хубавъ животътъ, когато има такава благородна цѣль!...

Госпожа Кнотекъ изглеждаше небето.

— Чудно врѣме имаме днесъ, каза тя.

— Мамо, една идея! — извика Маргарита съ свѣтнали и вдѣхновени очи.

— Каква идея?

— Идея за една разходка много оригинална и... много приятна.

Майка ѝ и Хилковъ я гледаха въпросително.

— Да направимъ днесъ разходка до Стромовка, и да сѣднемъ на сжщото столче, дѣто сѣдехме когато прѣвъ пжтъ видѣхме господинъ Хилковъ. Съгласни ли сте, господинъ българино?

И тя изгледа нѣжно-дяволито Хилкова.

— Съ най-голѣмо удоволствие, отговори той.

— Прѣлестна идея, Маргарито, отвърна майката; — азъ току мисляхъ, на кждѣ да идемъ днесъ, а забравяхъ за Стромовка, която отъ тогава на самъ не бѣхме посѣщавали. Колко прѣлестна гледка отъ тамъ!

— И такова мило въспоминание! каза Хилковъ; — азъ, напротивъ, никога не съмъ забравилъ Стромовка: ней дължа щастieto да бѣда...

— Мамо, мамо! — прѣкъсна го галено Маргарита. —

Тогава хай да ставаме. Хилковъ, ти ще ни почакашъ малко въ градината, ние веднага излизаме.

И Маргарита и майка ѝ влѣзоха въ къщи да се по-
стъкмятъ.

Слѣдъ малко сички излѣзоха.

КАНДИДАТИ НА СЛАВАТА.

КОМЕДИЯ — ГЛУМА.

Кандидати на славата.

Комедия — глума.

Дѣйствующие лица:

Василь Фотевъ, разказописецъ.

Арбузовъ, поетъ.

Брюлевичъ, сжщо.

Калжтовъ, учитель по ботаниката и писателъ.

Филипъ, чичо на Фотева; добродушенъ, простъ човѣкъ.

Зафирка, жена Фотева.

Минка, дъщеря Филипова.

Тана, слугиня въ квартирата на Арбузова и Брюлевича.

Дѣйствието става въ единъ провинциаленъ градъ.

Дѣйствие първо.

Читалище. Дълга маса въ дъното, по нея вѣстници и книги. По-близо до сцената друга по-малка маса. До лѣвата стѣна библиотека. Нѣкоко картини по стѣнитѣ и карта на България. Врати отъ лѣво и дѣсно. Фотевъ държи една книга и ходи.

Явление I.

Фотевъ (самъ).

Подиръ осемъ мѣсеца! Осемъ мѣсеца чакане и копнѣяне, та да видя „Анка“ напечатана въ *Българска Вила*. Слава Богу. (Разгързва списанието). Разказътъ, разрѣзанъ само на първата страница — значи никой не го е челъ още. Та *Българска Вила* е днесъ дошла... Охъ мойто мило чедо, охъ мойто дѣтенце (цалува страницата). Да видимъ сега впечатлението, което ще произведе... (Гледа въ книгаша). Ахъ! тука типографически грѣшки, въ първитѣ редове още! (Чете).

„При красотата, природата бѣше надарила Анка и съ... силни таланти“. Ужасъ! Напечатано е: „сини тантели!“ Разбойници! Убиха ме тѣзи печатари! Закопаха ме! Дапо бжде само това. (*Поправя грѣшкитѣ съ моливъ. Прѣлистя*). Тукъ има стихове и отъ Арбузова и Брюлевича... Глупости... (*Поглежда къмъ вратата*). Идатъ нѣкои.. (*Съда при отсамната маса и зима вѣстникъ*). (*Влазятъ единъ гражданинъ и единъ офицеръ, спдатъ при дѣлата маса. Гражданинътъ зима Вила*). (*Фотевъ низко*): Кировъ зе *Бъм. Вила*. Отваря я, чете... Дали моята Анка чете? Да видя. (*Отива ужъ за вѣстникъ и поглежда крадишкомъ прѣзъ рамото му. Врѣща се пакъ на самъ радостно. Низко*): Анка зачетѣ. Увлѣче го изъ единъ пѣтъ... Тоя Кировъ е просѣтенъ човѣкъ, благородна душа... Само тия проклети грѣшки! Тѣ сж способни да омаловажатъ и опозорятъ и едно гениално съчинение... (*Гледа къмъ четеца*). Хж, дойде до долу, иска да разрѣже — разрѣзалото е прѣдъ него — съ прѣстъ разрѣза!... Нетърпеливъ... Ахъ, какво? Прѣобърна и прѣглежда нататѣкъ, други работи. Той е една свиня!.. Зафърли съвсѣмъ списанието и зе вѣстникъ. Това е светотатство! Ето капитанъ Николовъ притегли *Бъм. Вила*. Дѣ ще чете? Зафаща отъ гѣзера пѣкъ той! Тамъ се зачете въ дреболиитѣ и смѣхоринтѣ. Лекъ човѣкъ е, знамъ го, нѣма той да насърдчи гения никога. Сега въ срѣдата чете, прѣдполагамъ Анка защото погледна мене... Усмива се... Какво има смѣшно тамъ? Ахъ, нѣкои нови грѣшки съгледа! У насъ трѣбватъ драконовски закони, наказание въ окови за типографитѣ, които убиватъ така авторитѣ. Прѣравя списанието и го запохитва... Пхю! иди се жертвувай за българската литература! (*Съзира на отсамната маса една книга*). Ахъ, това е новата Зора! И тя е днесъ дошла! (*Прѣравя „Зора“*)! Чакай, тукъ има отзиви за моята „Самодивска грамада“... Чакъ сега? А тя е излѣзла прѣди двѣ години. Бѣхъ петименъ даже нѣкой да ме испсува... Само нѣколко реда! Цѣлъ треперя. (*Чете низко*). „Тоя разказъ на господинъ Фотева е злѣ сготвена литературна яхния, въ която автора е забравилъ да тури соль, то-есть, малко здравъ смисълъ... Не казваме талантъ — таланта го обладава г. Фотевъ, но само въ глупостъта“. (*Биска съ юмрукъ списанието*). Ху! подлець! Закла ме! Двѣ години чакамъ за отзивъ, и сега: пухъ по главата... Сопаджия! Кой е тоя мерзавецъ?... (*Посѣтителитѣ*

излизатъ отъ мѣво). Чакай, тука на слѣдующата страница има рецензия за Брюлевича... (*Гледа въ книгата*) Накастрили и него... (*Чете*): „Стихътъ на Брюлевича макаръ, че покуцва съ единъ кракъ“ — и съ двата куца! — „не причинява твърдѣ голѣма досада и единъ непридирчивъ читателъ може да го земе за поезия...“ Това пѣ-леко... Хъ, хъ, тука пѣкъ рецензия за Арбузовитѣ стихотворения. Дигатъ го до небесата, турятъ го пѣ-горѣ и отъ Поповича... — Посмали, Манго! — Животно! Самъ си е писалъ това! (*Зафирля списанието*). (*Влазя Зафирка отъ дѣсно*).

Явление II.

Фотевъ и Зафирка.

Фотевъ.

А, Зафирке! И ти фана да се ползувашъ отъ разрѣшенето да влизатъ госпожи тука?

Зафирка (*засмѣна*).

Дойдохъ да видя вѣстника Политически лѣтописъ. (*Гледа по маситѣ*).

Фотевъ.

Какво ти е дотрѣбвала политиката?

Зафирка.

Не, за подлистника: чета френския романъ. (*Тършува по дѣмата маса*)

Фотевъ (*недоволено*).

Ти сѣ чуждитѣ... Нашата литература не те интересува... Видѣ ли *Българска вила*?

Зафирка (*зема вѣстника*).

Твоята чичо Филипъ я земѣ, щомъ я донесе пощата, и не я дава: зачелъ се е въ *Анка* и плаче.

Фотевъ (*радостно*).

Ха!

Зафирка (*съ досада*).

Ахъ! Въ тоя брой нѣма подлистникъ.

Фотевъ.

Да видишъ, Зафирке, какви груби печатни грѣшки има въ *Анка*!

Зафирка.

Че моятъ ржкописъ е ясенъ. (*Зема „Българска Вила“ и я разиргща*).

Фотевъ.

Та плаче чичо, а?

Зафирка (*като гледа въ „Вила“*).

Казахъ ти: сълзи по бузитѣ му... Питахъ го за тебе, той нито ми отговори — тъй се е увлѣкълъ... Ахъ, тука една груба грѣшки въ *Анка*: „Небесниятъ лазуръ“ станало „небесниятъ потуръ!“

Фотевъ.

Още? Разбойници! Чичо е-депутатъ: ще го помоля да внесе прѣдложение въ Народното Събрание, да се съдятъ такива словослагатели по закона за разбойниците. Вжже за тѣхъ! (*Отива и поправя съ моливъ*). Азъ съмъ отровенъ днесъ...

Зафирка.

Нѣма ли още отзивъ за „Самодивска грамада?“

Фотевъ.

Има въ списанието *Зора*: четири-петъ псувателни реда.

Зафирка (*усмихната*).

Кога дъждъ нѣма и градъ е хубавъ.

Фотевъ.

Наклепанъ е тамъ и Брюлевичъ, ама майсторски. Само Арбузова фалятъ... а той е бездарность цѣла... Фалшивъ, натегнатъ! Чувствата си изсмуква изъ прѣститѣ...

Зафирка.

Ти завчера му правеше комплименти у дома.

Фотевъ.

Е, не може инакъ, отплащахъ му: и той ме фалеше...

Много е зачестилъ у дома. Гледамъ, подмилква се, както и Калжцовъ, за Минка.

Зафирка.

И разсѣянъ сѣ. Забравя, че тя е на училището. Вчера ми донесе Графиня-просякиня, за която го бѣхъ молила, и Обсадата на Севастополъ...

Фотевъ.

И ти ще глътнешъ сичката тая прѣводна каша? Не четешъ нищо оригинално... Но ти кого прѣдпочиташъ за Минка?

Зафирка.

Знамъ ли? И двамата писатели..

Фотевъ (*усмихнато*).

Тѣй, тѣй, и Калжчевъ е писателъ, поне той се мисли такъвъ. Пише диви статии за горитѣ въ разни списания, и вѣрва, че нищо по-важно нѣма отъ онова, което пише... Само е босъ, сиромаштъ, въ литературата. Но иначе е интелигентъ и добъръ.

Зафирка (*прѣлистя „Българска Вила“*).

И Минка му симпатизира.

Фотевъ.

Зафирке, какъ мислишъ? Да накарамъ ли въ новия си разказъ Шарапова да се залиби въ Амалия?

Зафирка.

Накарай го.

Фотевъ.

Или, да залиби сестра ѝ?

Зафирка (*прѣлистя*).

Нека залиби сестра ѝ...

Фотевъ.

Какъ намиращъ името: Амалия?

Зафирка.

Добро.

Фотевъ.

Искамъ да я прѣкрѣстя: Цвѣтанка.

Зафирка.

Добро.

Фотевъ.

Ти сѣ добро, добро. Какъ не ми даде едно мнѣние и ти!

Зафирка.

Ами не е ли сѣ едно? Както ги напишешъ — добро е...

Фотевъ.

Ахъ, Боже, ти съвсѣмъ не си ми помощница въ живота!

Зафирка.

Нали ти прѣписвамъ сичко?

Фотевъ.

Но идеи не ми давашъ! Равнодушна си къмъ славата ми.

Зафирка.

Дай пари за месо...

Фотевъ (*сърдито*).

Ехъ, ти пакъ глупости!...

Зафирка.

Ти не си оставилъ пари на слугинята... Па и на Иванча щѣхме да купуваме обуца...

Фотевъ (*кисело*).

Ахъ!... Не, азъ не трѣбваше да се жена. Толкова глупави записи ме смущаватъ и ми прѣчатъ на призванието.
(*Влиза Калжовъ*).

Явление III.

Калжовъ и горнитѣ.

Калжовъ.

Добъръ ви день (*ржгуза се съ тяхъ. Къмъ Зафирка*).

Едно хубаво рѣшение се зе да бѣде свободенъ входа и за госпожитѣ. Какво прави госпожицата?

Зафирка.

Добрѣ е. И тя се тѣмеше да дойде.

Калѣчовъ (*на Фотева*).

Поздравлявамъ ви за успѣха.

Фотевъ.

За какъвъ успѣхъ?

Калѣчовъ.

И сичкитѣ сѣ доволни. Окрѣжниятъ управителъ казваше:
„Такива способности ги очаква бѣдаше“.

Фотевъ (*ниско*).

За *Анка* е. (*Високо*). Благодаря. Ахъ, не заслужва...

Калѣчовъ.

Не ставайте скромень толкова.

Фотевъ.

И вие четохте?

Калѣчовъ.

Да, въ Дѣржавенъ вѣстникъ.

Фотевъ (*мръщи се*).

Вие говорите за успѣха ми по службата? За повишеніето ми?

Калѣчовъ.

Ами за кое?

Фотевъ (*сѣ досада, ниско*):

Глупецъ!

Калѣчовъ (*сплещда „Българска вила“*).

Ахъ! Туеъ имало едно интересно нѣщо! (*Зема книжката и търси*).

Фотевъ.

Какво? (*Ниско*). Ще е чулъ за *Анна*.

Калжчовъ.

Имало статия за гжсеницитѣ.

Фотевъ (*мръщи се*).

За гжсеницитѣ?

Зафирка.

И това е интересно.

Калжчовъ.

Отъ високъ интересъ... Вие знаете гжсеницитѣ колко врѣдятъ на дърветата. Азъ особено слѣдя науката за тие и другитѣ подобни насѣкоми у насъ и срѣдствата за изтрѣблението имъ. За гжсеницитѣ, напримѣръ, чистене по клоноветѣ, пашкулитѣ имъ, а когато се разпъплатъ — подпушване, блѣскане съ газеви тенекии, като на пропаднали кандидати въ избора. Отъ тоя шумъ гжсеницитѣ капятъ. Ако сте забѣлѣжили, тѣ твърдѣ капятъ и въ врѣме на грѣмотевица. Пастьоръ имъ е посветилъ особено внимание. Азъ констатирахъ, обаче, появяването на нѣкои нови насѣкоми по нашитѣ гори. Сега пиша обширна студия по този въпросъ, която ще напечатамъ и единъ екземпляръ ще пратя на прочутия Фореля, мой учителъ въ Цюрихъ. Други трудъ готвя за моето списание. . .

Зафирка.

Вие ще издавате списание?

Калжчовъ.

Да, специално за запазването дърветата и разпространението имъ у насъ.

Фотевъ (*радостно*).

Истина? Азъ ще ви бѣда сътрудникъ.

Калжчовъ.

Благодаря. Азъ ще ви помола да ми прѣведете: „Руко-

водство для охраненія дѣсовъ“, отъ професора Ко-
ликовски.

Фотевъ.

Не, азъ ще ви дамъ оригинални работи.

Калжчовъ.

А!

Фотевъ.

Имамъ на разположението ви нѣколко повѣсти.

Калжчовъ.

Ахъ!

Фотевъ.

И една драма въ петъ акта.

Калжчовъ.

Списанието ми печата само сериозни работи.

Фотевъ (*недоволенъ*).

Литературата не е ли сериозна?

Калжчовъ.

Да, сериозна е... Но тя е, какъ да кажа, въображение.
Не отговаря на цѣльта ми. Ни една повѣстъ, ни една драма,
макаръ и отъ двѣста акта, не може умори едно врѣдно за
дърветата насѣкомо.

Фотевъ.

Та литературата и нѣма задача да мори насѣкомитѣ, а
пò-висока цѣль.

Калжчовъ (*обидено*).

Пò-висока цѣль отъ науката? „Имало единъ неznamъ
какъвъ, и имало една неznamъ каква, па направили неznamъ
какво...“ Па точки и многоточия... Праздна Мара тѣпанъ била.

Фотевъ (*ниско*).

Страшно невѣжествено сжщество!

Зафирка.

Вие може-би ще печатате само поезия?

Калжтовъ.

Поезия? Благодаря: „Добрѣ дошла, булка, съ нова качулка!...“ „Прободе ми любовъ сърдцето, видѣхъ облакъ на небето!...“ Много високо! Науката само е висока и заслужва внимание. Литературата е за празднитѣ хора. Извинявайте.

Фотевъ.

Напротивъ, сърдя се.

Калжтовъ.

Защо? Извинете, думитѣ ми съвсѣмъ не се отнасятъ за васъ. Азъ това го казахъ вчера на Лалугерова, който ми обѣща за списанието единъ вагонъ пѣсни и приказки.

Фотевъ.

Съвѣтвамъ ви да прочетете моята Анка. Ще си измѣните долното мнѣние за литературата.

Калжтовъ.

Анка? Коя Анка?

Зафирка.

Въ тая книжка на „Българска Вила“.

Фотевъ.

Има хора, които плакаха.

Калжтовъ.

Та ви говоряхъ за гжсеницитѣ. . Но освѣнъ тѣхъ, сега привлича особно внимание едно дръвоядно насѣкомо, което опустошава джбовитѣ гори това лѣто: *Rombux processionale*, и друга една невидима за невъоръжено око буболечица, която е пагънала рилскитѣ гори и ги изсушава: *Bostricua*. Въ моята студия азъ посочвамъ, както ще видите, между другитѣ палиативи за унищожението на насѣкомитѣ, и едно героическо срѣдство.

Фотевъ.

Любопитно е да го видимъ?

Калжцовъ.

Тамъ дѣто ги има, да се избѣчатъ горитѣ! (*Влазя Филиппъ и Минка*).

Явление IV.

Филиппъ, Минка и горнитѣ.

Филиппъ

Добъръ день.

Минка.

Здравствувайте!

Калжцовъ (*любезно*)

Здравствувайте, госпожице. Ахъ, какво удоволствие . . .
(*Ражува се съ тяхъ. Донеся столъ на Минка*).

Минка (*усмихната*).

Повръщамъ ви „Миръ Божій“. (*Остава книгата на масата*).

Калжцовъ.

Ще пиете по едно кафе? Нѣма да откажете!

Минка.

Благодаримъ, не трѣбва, господинъ Калжцовъ!

Калжцовъ.

Не, не! (*Удря съ бастунъ по масата. Влазя отъ ляво кафеджиятъ*). Донеси кафета!

Филиппъ.

На мене по-горчиво, момче!

Калжцовъ (*на Минка*).

Ще дойдете на сказката ми въ недѣля, госпожице?

Минка.

Съ благодарение. За какво е?

Калжцовъ.

Върху дърводнитѣ насѣкоми, въобще. Ще бжде придру-

жена съ жива картина: единъ клонъ съ гжсеницитѣ и пш-кулитѣ. Ще видите какъ добросъвѣстно, неуморимо, методично съ невидимитѣ си збчета прѣобръщатъ на рашето листата и изпояждатъ клона, (*усмихнато*) както ние, чиновницитѣ, държавния бюджетъ.

Минка (*смѣе се*).

Духовито сравнение.

Фотевъ.

Минке, видѣ ли какви груби грѣшки въ Анка? „Нейнитѣ таланти“ станали „пойнитѣ тантели!“

Минка (*смѣе се*).

Това се обяснява лесно: словослагателтъ е знаелъ, че у насъ, женитѣ, послѣднитѣ сж много, а първитѣ — рѣдки.

Зафирка.

И небесенъ „потуръ“, вмѣсто „лазуръ!“

Минка (*смѣе се*).

Такива противоположности да ги мисли човѣкъ не може ги намѣри... (*Кифеджиятъ донася и имъ подава кафетата*).

Фотевъ (*на Филипа*).

Чичо, трѣбва да си срѣщналъ въ Анка още много такива дивотии?

Филипъ.

Има ги, има ги... Но азъ не обръщамъ внимание на тѣхъ: сълзитѣ тѣй се роняха... На Геновева не съмъ плакалъ толеова.

Фотевъ (*поглежда гордо къмъ Калжчова*).

Филипъ (*като сърба кафе*).

Най-паче когато Анка и любовникътъ ѝ остаха въ пожара, и пицяха отчаяно. Да бѣхъ тамъ бихъ се фърлилъ да ги избавя... Сърдцето ми се откъсна... Трѣбваше да споменешъ улови ли правителството злодѣйцитѣ. Та нашето правителство и не мисли за това; дай му да прави избори всѣки мѣсець и да оголва народа.

Фотевъ (*усмихнато*).

Ти смѣшашъ, чичо, фантазията съ дѣйствителността...

Филипъ.

Сирѣчь, какъ?

Минка (*смѣе се*).

Тате, какъвъ си смѣшенъ!

Филипъ.

Та нали го пише тамъ, че това е ставало въ Пазарджикъ, въ Чиксалѣнския участъкъ?

Фотевъ (*смѣе се*).

Ахъ, чичо!

Минка.

Тамъ е и изкуството на автора: да даде реаленъ животъ на героитѣ си. Чичовитѣ сълзи сж най-вѣрната оцѣнка за „Анка“.

Филипъ (*на Калжчова*).

Чети, господинъ Калжчовъ, и ще заплачешъ.

Фотевъ (*иронически*).

Господинъ Калжчовъ чете за гжсеницитѣ.

Калжчовъ (*Съда при дѣлата маса, раствориъ Българска Вила и се зачелъ. Съда срѣну него Минка*).

Зафирка (*гледа отъ прозореца*).

Ето идатъ нашитѣ двама поети: Арбузовъ и Брюлевицъ.

Фотевъ (*гледа отъ прозореца, усмихнато*).

Боси поети... Видѣ ли, чичо, какъ сж накастрили Брюлевица? Ама самъ той се мисли гений непостижимъ, а сички други писатели сж мравки и глушци... Надутъ пуякъ! А Арбузовъ е една плоска бездарность. Зора него фали пъкъ отъ комшийски съображения: той има връзки съ редакцията. (*Влизатъ Арбузовъ и Брюлевицъ*).

Явление V.

Арбузовъ, Брюлевищъ и горнитъ.

Арбузовъ.

Здравствуйте!

Брюлевищъ.

Добъръ день. (Ржкватъ се).

Фотевъ.

Видѣхте ли новата Българска Вила?

Брюлевищъ.

Нѣма много интересно...

Фотевъ (ниско).

Той забравя Анка. (Високо). Четохте ли мойта по-
вѣсть тамъ?

Брюлевищъ.

Да... добрича е.

Арбузовъ.

Хубава, стискамъ ви ржката. (Отива та се ржкува и
съ Зафирка и приказва нѣщо привѣтливо съ нея).

Фотевъ (свѣтливо).

Азъ я бѣхъ написалъ малко прибързано. Четохъ вашитѣ
нови стихотворения. Прѣбрасни.

Брюлевищъ. (скромно).

Нѣмахъ врѣме да ги прѣработя...

(Влазятъ отъ дясно двама посетители, отъ които
едина води куче, сядатъ на дѣлата маса и четатъ).

Фотевъ.

Стихове музикални. (Ъмъ Филипа). Чичо ти не си чель
Душевени бури на Брюлевича? (Арбузовъ дохожда при
тъхъ).

Филипъ.

Стихове ли сж? Азъ ги не четж.

Абрузовъ. (*усмихнато*).

Бай Филипъ е прозаикъ.

Филипъ.

Се не отбирамъ: кому сж нужни тия работи? Кой ги чете? Изваждайте имъ баримъ гласъ, да се пѣятъ отъ войниците.

Фотевъ (*усмихнато*).

Чичо Филипъ въ поезията е профанъ; но за повѣстятѣ има много вѣренъ вкусъ... Жално че не пише критики...

Филипъ.

Въ стихове, не знамъ какъ, спѣвамъ се на всѣка дума, та ги прѣскачамъ. Ама на Анка плакахъ! Нашъ Василъ за-втѣка на пояса си Поповича. (*Калжовъ приказва на страна нѣщо разпалено съ Минка*).

Брюлевицъ.

Че какво е това Поповичъ? Посрѣдственность.

Фотевъ.

Вѣстниците пишатъ, че драмата му Симеонъ Великий, била прѣведена и на шведски.

Брюлевицъ (*злѣчно*).

Той самъ го е обадилъ! Фанфаронътъ!

Фотевъ.

И кому е пужда да знай това?

Арбузовъ.

Прѣвождатъ на европейски язици и отъ негърската литература и отъ ескимоската поезия. Колкото е по-диво, повече има право на любопытство.

Фотевъ.

У насъ минува той за нѣщо важно, благодарение на дивотията ни.

Брюлевицъ.

Смѣтътъ на улицата и слѣпиятъ го вижда; а диаманта

само едно прозорливо око може да съзре и познае. А това око принадлежи на потомството.

Филипъ.

Имамъ пълно право. На, азъ изъ единъ пътъ познахъ, че Анка е хубаво нѣщо.

Арбузовъ (*гледа къмъ дъмата маса. Ниско:*)

Ивановъ чете внимателно Българска Вила. Кое чете? (*Минува край него и наднича надъ рамото му*).

Брюлевичъ (*ниско:*)

Кое ли чете Стойчевъ тъй напрѣгнато въ Зора? (*Минува край Стойчева и наднича надъ рамото му*).

Калжчовъ (*повишава гласътъ си къмъ Минка:*)

Та ви казвамъ, госпожице, мучуната ѝ, гледана прѣзъ микроскопъ, прѣдставлява едно остргвърхо рогче съ ситни влакнѣнца отгорѣ, назначението на които науката още не е успѣла да открие... Въ моята студия азъ отбѣлѣждамъ, че пѣкони отъ прѣстениѣ, които образуватъ тѣлото ѝ...

Минка.

Като се напечата въ списанието ви азъ ще я прочета. Азъ прѣподавамъ по математика, но се интересувамъ и отъ естествената история.

Арбузовъ (*дохожда насамъ ниско:*)

Тоя кучкаринъ се билъ вдѣлбилъ въ Фотевата бездарность. Анка Дуракъ! (*Отминува нататкъ*).

Брюлевичъ (*дохожда насамъ, ниско:*)

Стойчевъ е загиналъ въ критиката противъ мене и сѣкашъ, гълта рахатъ-локумъ. Подлецъ! (*Отминува нататкъ*).

Минка (*на Калжчова*).

Какъ ще назовете списанието си?

Калжчовъ.

Че мисля... „Списание за запазване и развъждане на дърветата въ България“ е дълго...

Филипъ.

Щомъ е за дърветата: Дървено списание.

Минка (*смѣе се*).

Калжчовъ

Мислѣ: Горско списание.

Филипъ.

Не иде горско: ще кажатъ че е писано въ гората, или е написано да го четатъ горитѣ...

Минка.

Не е ли хубаво? Нашитѣ гори?

Калжчовъ.

Приемамъ съ въсхищение вашия съвѣтъ, госпожице. Благодаря ви. (*Приказва съ Минка, като отиватъ натамъ:*)

Филипъ (*дохожда насамъ съ Фотева; ниско:*)

Василе, вие сте по-тѣсни съ Калжчова, познавашъ го отъ близо... Позагатналъ е прѣзъ другото за Минка...

Фотевъ.

Тѣй ли? Недѣйте, чичо!

Филипъ.

Защо? Редовенъ момѣкъ, ученъ, добра служба... па и приличенъ...

Фотевъ

Той е тѣпъ, като калевра... Не видишъ? Въ мозъка му само бубулечки има.

Филипъ.

Та ти не одобрявашъ?

Фотевъ.

Видѣ ли какъ се усмихваше прѣзрително, когато ти приказваше за Анка?

Филипъ.

Що думашъ?

Фотевъ.

Нѣма понятие отъ литература. Тѣсенъ кръгзоръ, груба душа. Щерка ти не е за него.

Филипъ.

За това и те питамъ, да не сбъркаме.

(Двамата почитатели излизатъ отъ лъво, съ кучето).

Филипъ *(къмъ Фотева високо)*.

Жени пускатъ тука—то нейсе... Ами и кучета защо пускатъ?

(Калъжовъ и Минка идатъ насамъ).

Калъжовъ.

И тъй, госпожице, прѣдварително ви благодаря за честъта.

Минка.

Безъ друго ще бѣда на скаската, господинъ Калъжовъ. *(Къмъ оруитъ)*. Ще си ходите ли? Азъ отивамъ въ класъ.

Фотевъ.

Ще си ходимъ и ние. *(Туря си шапката)*. *(Калъжовъ подава на Минка омбрелата)*.

Минка.

Благодаря. *(Ръкува се съ него)*.

Арбузовъ *(на Зафирка, която си търси сламената капела)*.

Заповѣдайте, госпожа! *(Принася ѝ учтиво капелата)*.

Зафирка *(усмихнато)*.

Не се трудете, благодаря. *(Туря си капелата)*. *(Фотевъ, Филипъ, Зафирка и Минка излизатъ отъ дъсната врата, която почитателно имъ отваря Калъжовъ, като се расклама съ тяхъ. Арбузовъ пакъ спда при дъската маса)*.

Калъжовъ *(ниско)*.

Трѣбва и азъ да вървя и да сѣдна на студията си. Сега

съмъ до ларвата на насѣвкото *Nymphaea perigrinis*. Поржчалъ съмъ и фигури въ София... Но тая статия за гжсеницитѣ трѣбваше да я задържа за списанието, и грѣшкитѣ щѣха да се избѣгнатъ. Но я пратихъ въ Българска Вила, по названието ѝ прѣдполагахъ, че има нѣщо общо съ земледѣлието. И какъ ме наградахъ одевѣ да имъ турямъ литературата! Та мойто списание не е календаръ или масалъ-кѣтабъ! Това е сериозно списание... Минка бѣше много любезна. Дали ѝ е говорилъ баща ѝ!... О, колко е симпатична! Като излѣзе отъ тука, какъ потъмнѣ читалището! Да платя въ кафенето, па да вървя. (*Туря си шапката и излиза отъ лѣво*).

Явление VI.

Арбузовъ и Брюлевищъ

Арбузовъ (*става и погледва усмихнато подиръ Калжкова*).

Тоя сиромасъ съ гжсеницитѣ и той се мисли, че върши велика работа съ своитѣ нещастни компилации.

Брюлевищъ (*става и иде насамъ*).

Идиотъ.

Арбузовъ.

Ама и ний расхвалихмѣ нелѣпната попара на Фотева... Какво да го правишь? Кажѣ му аго, да му е драго.

Брюлевищъ.

Анката му е съвсѣмъ калпаво нѣщо. Първо: отсъствува правдоподобность; второ — отсъствува оригинальность...

Арбузовъ.

Третъ: здравъ смисълъ.

Брюлевищъ.

Четвърто: талантъ.

Арбузовъ (*усмихнато*).

Съ една рѣчь — отсъствието на всѣко присѣствие...

Брюлевищъ.

Щѣлъ идиотъ! Да вървимъ! (*Излиза отъ лѣво*).

Арбузовъ (самъ).

Страшно го е жегнала критиката. Да му кажа азъ нему какъ смѣе да си пише самъ, че билъ български Байронъ. Брюлевичъ — и Байронъ! (*Смѣе се. Излиза отъ лѣво*).

Явление VII.

Фотевъ (влиза отъ дясно).

Излѣзли и тѣ. По-добрѣ. (*Озърта се*). Върнахъ се, не мога да бѣда спокоенъ. Всѣкиго когото ще срѣцна на улицата, ще мисля, че е челъ критиката въ *Зора* и ми се подсмива иронически . . . Оня глупецъ Калжовъ ми честити повишението. Прозаично животно! Азъ бихъ прѣдпочелъ да изгубя службата си, но да видя една пофална и справедлива оцѣнка на *Самодивска гримада*. Колко безсънни нощи! Колко трудъ! . . . И какво гиганско търпение. И сега за награда — пухъ по главата! . . . Кой е тоя разбойникъ отъ засада? . . . Въ нашия градъ идатъ само три *Зора*: у мене, у Арбузова и тука. Тукашната я четатъ стотини души . . . (*Зими Зора отъ озматата маса, иое насамъ озъртайки се и прѣдпазливо отдира единъ листъ, а дѣто е критиката, смачква го и го мушка въ джеба си*). Сега ще обѣдвамъ спокойно (*излиза*).

Дѣйствио второ.

Нощъ Общата стая на Арбузова и Брюлевича. Бѣдно наредена Двѣ же-
лѣзни легла. Една маса, на нея гори ламба и лежатъ книжа. Три стола. По стѣ-
нитѣ накачени дрѣхы и два пешкиря; огледало; на полицитѣ купове книги.
Изъ отворенитѣ врата въ дѣното се вижда тъменъ коридоръ и тъменъ про-
зорецъ на сръщна стая. Врата и отъ лѣво Абрузовъ лѣжи на лѣглото си;
Брюлевичъ пише при масата.

Явление I.

Брюлевичъ.

Това е послѣдното ми стихотворение и съ него се
свършва сборката: Блѣнове на любовта. Подъ вдѣх-
новението на любовта съмъ я написалъ Сполучено избрахъ
поетическото име на възлюблената си: „Беатриче“. Да до-
върша послѣдния куплетъ и да туря: аминъ. (*Пише и изго-
варя, като брои слоговетъ по прѣсметитъ на лѣвата си рѣка*).

Тазъ грждъ мятежна страсть лелѣе
Къмъ тебе, нѣжна Беатриче,
За твойтъ ласки вѣчно млѣе
Душа ми клета...

Тукъ за ритма съ Беатриче има само три думи: кокиче, мо-
миче и птиче. Кокиче тука съвсѣмъ е неумѣстно; да туря:
„О момиче“ — тя не е мома; да туря: „Мило птиче“ —
чортъ го зель, съвѣстно ми е тая метафора: ще излѣжа по
единъ непростителенъ начинъ... Истина вече стаята, да за-
творя вратата (*става и затвара вратата на коридора*). Хж
ж, кокиче, момиче, птиче... (*Съда и зема перото пакъ.
Мисли*). Но нѣма друга ритма, бѣденъ язикъ... (*Арбузовъ
хърка*). Абрузовъ се разхърка пакъ, като свиня, и ми прѣчи
да намѣря друга дума. Какви ритми имахъ на рѣка? Птиче,
кокиче, момиче (*Обрѣща се злобно къмъ Абрузови, които за-
хърква нѣсилно*). Не, трѣбва да дочекамъ докѣтъ се доиз-
хърка! (*Гледя къмъ прозореца*). Съзори се вече. (*Души лам-
бата*). Биографитѣ до нѣкога ще си биятъ главитѣ за Беа-
триче, да отгатнатъ коя красавица съмъ обезсмъртилъ подъ

това име въ стиховетѣ си. Ще си дадатъ много трудъ. Уви, но тя сама не знае, че населява блѣноветѣ ми, вдѣхновява лирата ми, разпала огъня на желаніята въ гърдитѣ ми. . . Простата душа. Тя не знае още поетъ какво значи и никога нѣма да разбере... Чувамъ, че се хлопа вратата на готварницата, познавамъ нейнитѣ стѣпки... О любовь, безъ твойтѣ животворящи лучи гениятъ повѣхва, а съ тѣхъ — прави чудеса и завѣщава на вѣковетѣ } безсмъртни пѣсни... (*Абрузовъ се сеща и поставя*).

Явление II.

Врюлевичъ и Арбузовъ.

Абрузовъ (*лови нѣщо въ въздуха*).

Врюлевичъ.

Какво ловишъ?

Арбузовъ.

Отиде, фрѣкна!... (*търка си очитѣ*).

Врюлевичъ.

Нѣкакъвъ сладъкъ блѣнъ?

Арбузовъ.

Образа на мойта мила.

Врюлевичъ (*Усмива се*).

Която съществува въ сънищата ти?

Арбузовъ.

Не, тя е жива. Врюлевичъ, невлюбенъ поетъ, не е поетъ.

Врюлевичъ.

Стара истина. Та съществува твоята любезна, за която въздишашъ въ стиховетѣ си?

Арбузовъ.

Отъ месо и кръвъ, а не, като твоята — димъ.

Врюлевичъ.

Азъ мисля, че е обратно, приятелю.

Арбузовъ.

Деликатността не ми позволява да ти наименувамъ
моята.

Брюлевицъ

Скромността ми не допуска да ти посоча своята.

Арбузовъ.

Мога само да ти кажа, че е хубавица.

Брюлевицъ

Мойта е прѣлестна.

Арбузовъ.

Тя прилича на топола по снагата и на лебедъ въ врата.

Брюлевицъ.

Моята не е висока; има чудни пластични форми.

Арбузовъ.

Има очи черни, любовни, коса кестенева.

Брюлевицъ.

Моята — очи сини, като небето, и коса златиста, като
нивята въ полето.

Арбузовъ.

Зжбитѣ ѝ бѣлъ маргаритѣ.

Брюлевицъ.

Моята има жби, които изядатъ сърдцата

Арбузовъ.

Устни румени, бѣлина снѣжна.

Брюлевицъ.

Устни сочни, сладострастни, кожа съ мургавина нѣжна,
като на италиянкитѣ.

Арбузовъ.

На мойта погледътъ е пожаръ.

Брюлевицъ.

На моята — вулканъ.

Арбузовъ.

Дяволъ да те земе. Отъ дѣ я набута? Ти си такъвъ срамежливъ!

Брюлевичъ (ниско).

Споредъ описанието му прилича на мадамъ Делатуръ, жената на механика отсрѣща. (*Високо*). Чужденка, нали?

Арбузовъ (усмихнато).

Не казвамъ.

Брюлевичъ.

А мойта е истинска българка, здрава юнашка. Като ходи, тресе се земята.

Арбузовъ.

Азъ обичамъ ефирнитъ

Брюлевичъ.

А азъ обичамъ пълничкитъ... До дѣ си дошълъ съ своята?

Арбузовъ.

Това мога да ти кажа: още съмъ въ платоническия периодъ на глухитъ въздишки.

Брюлевичъ.

Далеко си. Азъ дойдохъ до цалувка — по-право, — до котраднатата цалувка.

Арбузовъ (въздиши).

Ти си щастливъ.

Брюлевичъ.

Арбузовъ, помогни ми: наиди ритма на Беатриче, послѣдната ритма на Блѣнове на любовъта.

Арбузовъ (слази отъ леглото и мисли).

На Беатриче? Птиче... кокиче... момиче...

Брюлевичъ.

Освѣнтъ тѣхъ?

Арбузовъ (мисли).

Маниче!

Брюлевичъ (махи съ ръка ядосано).

Арбузовъ.

И защо избра такова име? Мойта Карамфила ритмува съ стотина нѣжни думи: мила, вила — горската богиня — сила, свила, труфила, любила. . .

Брюлевицъ (засмѣя).

Да: кобила, мутовила, жила... гнила .. камила... горила...

Арбузовъ (смѣе се).

Дяволу, не осквернявай идеала ми! (*Зима пешкиря си и отива въ коридора да се омие*).

Брюлевицъ. (Самъ)

Да видимъ отзивитѣ за книгата ми, като я напечатамъ. Пакъ ще бѣде комплота на мъчанието. Моята сѣдба е тая, завистъта нѣма друго орѣжие. Петъ сборки лирически до сега сѣмъ издалъ и три поеми, и никой не излѣзе да ме изпсува даже. Само веднажъ ме нарѣкоха въ в. Български левъ Байронъ — и то азъ си го писахъ... Книгитѣ ми лежатъ въ праховетѣ на потонитѣ. Общество безъ вкусъ, невѣжествено, безъ умствени потребности... Яде още жълѣди.. Не заслужва да се мъчи човѣкъ за него. Арбузовъ добръ прави, че прѣписва чужди трудове и туря името си подъ тѣхъ. Пипнахъ го, че Буря е открадналъ отъ единъ старъ брой на Миръ Божій. Влѣхвитѣ сж по-честити у насъ. Но за мене е потомството... (*Арбузовъ влазя съ пешкиря, като се брѣше още*).

Явление III.

Сжщитѣ.

Брюлевицъ.

Арбузовъ, ти обогати съ послѣдната си сборка совети нашата литература. Азъ сега ще пусна моята: Блѣнове на любовъта. Нека се пукатъ отъ ядъ завистниците.

Арбузовъ.

Добрѣ. Азъ ще напиша отлична оцѣнка въ спис. Димъ.

Брюлевицъ.

Благодаря.

Арбузовъ.

Нѣма защо. (*Мъта пешкиря си на Брюлевиच्या креватъ*). Ние трѣбва да се сплотимъ и да се поддържаме морално. (*Обува си панталонитѣ*). Публиката ни игнорира, ние трѣбва да си знаемъ цѣната.

Брюлевицъ.

Азъ я прѣзираамъ тая публика и не очаквамъ нейното оцѣнение... Азъ съмъ си най-добъръ съдия.

Арбузовъ.

Ние апелираме къмъ бѣднѣщото поколение.

Брюлевицъ.

Ние не щемъ лъжливитѣ лаври на Поповича. (*Зема пешкиря отъ леглото си, оставенъ отъ Арбузова, за да иде да се омие и вижда, че е мокъръ*). Ахъ! азъ съмъ се билъ омилъ! (*Оставя пешкиря и си обува панталонитѣ*)

Арбузовъ

(*туря си вратника и си връзва вратовръзка прѣдъ огледалото*).
Трѣбва съ задружни усилія да строполимъ Поповича.

Брюлевицъ (*облича си жилетката*).

Той е единъ фарфаронинъ.

Арбузовъ.

Шарлатанинъ! (*Връзва си вратовръзката*).

Брюлевицъ.

Идиотъ! (*Туря си вратовръзка, огледвайки се въ огледалото прѣзъ рамото на Арбузова*).

Арбузовъ.

Ще го натъпчемъ въ орѣхова черупка съ голѣмата ни критика противъ него! Всичката му босота и бездарностъ е изложена краснорѣчиво... Той е загиналъ, като писателъ. (*Облича жилетка*).

Брюлевицъ.

Фотевъ прибави тамъ и нѣколко биографически подробности... Между другото, че жена му го е бияла съ метлата

и че въ турско врѣме е билъ псалтъ въ едно село, за петъ
книа жито... (*Облича жилетката наопаки*).

Арбузовъ.

И да се прибави, че е прѣдпотопенъ невѣжа, понеже е
свършилъ въ единъ мѣнастиръ светчето...

Брюлевицъ.

Тури се.

Арбузовъ.

А баща му се е викалъ попъ Павли „Обери-Гробъ“,
понеже е крадялъ шарлаганя отъ гробищата и си е готвилъ
манджа съ него. (*Облича сетре*).

Брюлевицъ.

Тури се... Ти земà мойто сетре?

Арбузовъ.

Наопаки си облѣкълъ жилета си...

Брюлевицъ (*като съблича жилета*).

И сичко е кралъ — отъ Шилера, Шекспира, Пушкина...

Арбузовъ. (*като съблича Брюлетното сетре*).

И синътъ прави, като бащата: обира умрѣлитѣ.

Брюлевицъ (*Като облача жилета и сетрето*).

Трагедията му Царъ Симеонъ е единъ безконеченъ
кърпежъ. Не само темата, но и фрази и думи и многоточия
даже е земалъ отъ други. За да се прославишъ у насъ има само
едно срѣдство: кърпи, кърпи, кърпи!

Арбузовъ (*като взима сетрето си да го облече*).

Цѣпнало се... Не съмъ наученъ, брате, да кърпа.

Брюлевицъ.

И азъ не съмъ наученъ.

Арбузовъ.

Ами кой ще го закърпи тогазъ? (*Гледа съ недоумѣние
сетрето си*).

Брюлевичъ.

Сетрето? Накарай Гана.

Арбузовъ

Нея трѣбва да помоля, макаръ, че избѣгвамъ да ѝ гледамъ свинската муцуна, която ми се сѣ хили. (*Влиза въ другата стая съ сетрето*).

Брюлевичъ (*гледа подиря му*).

Истина му се хили, неблагодарната!... (*Мисли*). Нѣма какво да се прави — трѣбва да се задоволи съ „птиче“. (*Зима рѣкописа си и чете броейки словесетъ на пръсти и тропайки съ кракъ*).

„За твойтъ ласки вѣчно млѣе
Душа ми клета, мило птиче!“

А защо не птиче, ако другадѣ мина вече за кокиче? Кой ще дойде да попита: Дай да видимъ да ли прилича на птиче или на гѣска?... Да туря датата, това е дреболия, но интересува биографа. (*Съда и пише*). (*Влиза Гана за прѣтната*).

Явление V.

Брюлевичъ и Гана

Гана.

Господинъ Брюлевичъ...

Брюлевичъ (*става измилено*).

А, Гано!

Гана.

Да зема непранитѣ дрехи. (*Отзая дулапа*).

Брюлевичъ.

Знаешъ ли какво пишахъ, Гано?

Гана.

Каквото си писалъ. (*Бърка въ дулапа*)

Брюлевичъ.

Какъ бихъ желалъ да ѝ прочета, да видя впечатлението ѝ... Но тя не отбира нищо. (*Взгледна*). Молниеръ е билъ по-

щастливъ съ слугинята си: тя хемъ го переше, хемъ даваше миѣнието си за драмитѣ му. . .

Гана.

Тие ли ти сж само кърливитѣ?

Брюлевичъ.

Гано, ти нито подозирашъ, че останахъ безсмъртна въ моитѣ пѣсни! (*Ниско*). Охъ, Беатриче, миришешъ ми на кормитѣ! Истина, че въ пѣснитѣ ми изпущашъ ароматъ.

Гана (*извръща се*).

Не чухъ?

Брюлевичъ.

Гано, знаешъ ли що е поетъ?

Гана.

А?

Брюлевичъ.

А знаешъ ли що е любовь!

Гана.

Стой миренъ!

Брюлевичъ.

Любовъ — това е поезия. (*Спуска се къмъ нея*).

Гана.

Махни се! (*Отдръпва се*).

Брюлевичъ.

Ти ме удари она день.

Гана.

Да помнишъ. Азъ не ща такива работи... (*Изгледя дръжките*).

Брюлевичъ.

О Беатриче, чувашъ ли? Майскитѣ слареи пѣятъ на вѣтъ?

Гана.

Нѣматъ друга работа — църкватъ.

Брюлевицъ.

О прозачна душа!

Гана.

Тие книжа въ коша да ги зема?

Брюлевицъ.

Не ми трѣбватъ. Защо ти сж?

Гана.

За огъня, че грѣя вода за пране.

Брюлевицъ.

Земи ги, земи и сърдцето ми. То е вече нагрѣно, гори, пламти, като вулканъ. (*Спуска се пакъ къмъ нея*).

Гана.

Миренъ! (*Избѣга съ дръхитъ*).

Явление VI.

Брюлевицъ. (*Запѣхтянъ*).

Развълнувахъ се. . . (*ходи малко*). Тая любовна сцена ми вдѣхна идея за едно ново стихотворение, което ще прибавя къмъ: Блѣнове на любовта. Ще го назова: Утрѣнна цалувка. Тя гори още на устата ми... Чувствата кипятъ въ главата ми. (*Сюда и нише, като изговаря и брои на прѣсти, мисляйки нѣколко врѣме подиръ стѣпки стихъ*).

Сладка утрѣнна цалувка!

Слънцето блѣсти на вѣнъ.

Беатриче, като сънь

Златенъ, дойде безъ приструвка.

Тукъ „прѣструвка“ не е ни въ кинъ, ни въ рѣжавъ. Ама сама се натрапи, и азъ се подчинявамъ. О ритмо, ти си проклета тиранка наша! Втори куплетъ, пакъ тъй го зафащамъ... (*Пише*):

Сладка утрѣнна цалувка!

Славей майски пѣй на дворъ,

Кацналъ възъ зелений боръ,

Пѣй за ласка и милувка.

(*Полежда къмъ двора*). Никакъвъ боръ нѣма на двора. Той

нѣй на крушата. Но какъ да туришь тая глупава круша въ стихове!... И за това ще помисля... Трети куплетъ (*нише*).

Сладка утрѣнна цалувка!
Беатриче, пълна съ страсть,
Се отдаде въ мойта власть...

Е, тука сега, на „цалувка“ — какво? Прѣструвка споменахме, милувка споменахме... Каква ритма остая още, освѣнтъ заплювка? (*Маха ръка, съ негодувание*). О бѣденъ язикъ!... (*Чеше се въ тила*). Ахъ! обувка! (*изюваря*).

Се отдаде въ мойта власть
Съ една мъничка обувка.

(*Мръщи се*). Каква обувка? Тя бѣше боса! И защо обувка?... Много идиотско това. Но нека да стои. То се излѣ подъ натиска на първото вдъхновение. Послѣ ще минатъ прѣзъ стъргата сто пѣти... О славо, мъчно се добивашъ! (*Влазя Филипъ*).

Явление VII.

Брюлевицъ и Филипъ.

Филипъ.

Добрутро ви. Сѣ пишете? (*Ръкува се*).

Брюлевицъ.

(*Посочва му столъ*). Заповѣдай. Какво има, бай Филипе?

Филипъ.

Лошо нищо нѣма, добро — да-ще Господъ. Азъ дирахъ нашъ Василя (*сѣда*).

Брюлевицъ.

Не е дохаждалъ.

Филипъ.

И вие сѣ списанията.. като нашъ Василя... Сега ми казва, че пише нѣщо много жално... Ваша милость — сѣ стихове. Прочети ми нѣщо.

Брюлевицъ.

(*Усмивнато*). Вие сте прозаикъ.

Филипъ.

Това е една лоша дума, сѣкиму я не казвайте, че не я

разбира... Де, прочетете де, дотамъ не сме слѣпи, прѣзъ плетъ сме бари видѣли стихове...

Брюлевичъ (ниско).

Какво ще отбере? Ама чакай за любопитство да му прочита. (*Високо*). Току що написахъ едно пѣщо, бай Филипе. Слушайте. (*Чете*):

Сладка утрѣнна цалувка!
Слънцето блѣсти на вѣнь.
Беатриче, като сънь
Златенъ, дойде безъ приструвка.

Филипъ.

Добро. Само цалувката...

Брюлевичъ (чете):

Сладка утрѣнна цалувка!

Филипъ (ниско).

Пакъ цалувка?

Брюлевичъ (чете):

Славей майски пѣй на дворъ
Кашналъ възъ зелений боръ:
Пѣй за ласка и милувка.

Филипъ.

Калжчовъ... разпиряваше Калжчовъ за едни мухи ще изсушаватъ сега рилскитѣ борови гори. Ами за кой Лазка пѣй тоя славей? Махнете Лазка, — ще го зематъ за Лазка просиятъ.

Брюлевичъ (смѣе се).

Моля, слушайте! (*чете*):

Сладка утрѣнна цалувка!

Филипъ (ниско).

Три ставатъ.

Брюлевичъ (чете):

Беатриче, пълна съ страсть
Се отдаде въ мойта власть...

(*ниско*) тукъ сега да види впечатлението му. (*Чете*):

Се отдаде въ мойта власть
Съ една мъничка обувка.

Тоя стихъ, бай Филипе, може още да го промѣня.

Филипъ.

Ба, разбира се. Само обувката не иде... Може да я зематъ и за проста нанухийска калевра. Да се тури чиниакъ, по-благородно е. (*Прозива се*).

Брюлевичъ (*наажсещъ, ниско*):

На свиня кладенцова вода. (*Остава ржкописа, недоволенъ*).

Филипъ.

Свършихте ли? Тукъ гѣма нѣщо за плачъ! Я напиши за Македония, какъ мжчатъ турцитѣ народа.

Брюлевичъ.

Тия теми сж изгрити, допотопни работи

Филипъ.

Ба, нека се разпалятъ македонцитѣ — азъ ли ще пиша? Всѣко гѣщо за майстора си плаче.

(*Влазя Калжчовъ съ единъ свитѣкъ*).

Явление VIII.

Горинтъ и Калжчовъ.

Калжчовъ.

Добрутре ви. (*Ржкува се съ тяхъ*).

Брюлевичъ.

Приятно ми е. Заповѣдайте. (*Сочи му столъ*).

Калжчовъ (*къмъ Филипа*).

Какъ сте, бай Филипе?

Филипъ.

Добрѣ.

Калжчовъ (*къмъ Брюлевича*).

Съ една молба дойдохъ, господинъ Брюлевичъ (*развива свитѣка*). Ще ви моля да ми прѣгледатъ правописанието въ студията: Дървояднитѣ насѣкоми въ България. Знайте, не съмъ филологъ.

Брюлевичъ (*мръщи се*).

Занятъ съмъ, господинъ Калжчовъ. (*Зема ръкописа и го пръмистя*).

Калжчовъ.

Малко работа е, сто и четирийсетъ страници само.

Брюлевичъ (*гледа въ ръкописа и брочи на пръсти*):

Се отдаде въ моята властъ
Съ мъничката си обувка...

Калжчовъ.

Дѣ има обувка тука?

Филипъ.

Има, има...

Брюлевичъ.

Имаше и въ Българска Вила една статия за гжсеницитѣ, твърдѣ идиотска...

Калжчовъ.

Ба, хубава е... Само еръ-голѣмътъ и ѣ-двойното по нѣкъдѣ сж разбъркани. Днеска въ ероветѣ се състои сичката наука. Пишешъ ли ги на мѣсто — гений си; но ако напишешъ гжсеница съ еръ-голѣмъ, вмѣсто съ еръ-малѣтъ, тя изгубва правото да бѣде гжсеница. Тѣй ли е, бай Филипе?

Филипъ.

Тѣй.

Брюлевичъ (*гледа въ ръкописа, ниско*):

Съжелявамъ тоя нещастникъ. Съ какви дреболии си губи врѣмето.

Калжчовъ (*гледа на масата стиховетъ*).

Съжелявамъ тоя хаплю. Съ какви глупости се занимава!

Филипъ (*става къмъ Брюлевича*).

Тѣй, вий, дѣто ви казвахъ... Чипиѣ турете и Лазка махнете! Сбогомъ! (*Ржува се съ тяхъ и излази, изпращаъ до вратата отъ Брюлевича*).

Явление IX.

Брюлевицъ и Калжцовъ.

Калжцовъ (*ниско*).

Защо бѣше тъй сериозенъ бай Филипъ? Чудно... (*Къмъ Брюлевица*). Вие ще ме задължите много.

Брюлевицъ.

За жалость имамъ по-важна работа. Моля, извинете.

Калжцовъ.

Мисля, че и горитѣ на България сж важни.

Брюлевицъ.

Отъ тѣхъ има нѣщо по-високо: областъта на поезията.

Калжцовъ.

Извинете, науката е по-висока.

Брюлевицъ.

Изобщо на нея се посвещаватъ ограниченитѣ умове.

Калжцовъ.

Мисля, че тѣ боравятъ по-вече въ вашата областъ.

Брюлевицъ.

А Байронъ?

Калжцовъ.

А Пастъръ?

Брюлевицъ.

Но вий не сте Пастъръ!

Калжцовъ.

Нито вий — Байронъ!

Брюлевицъ.

Кой знай. Вий не сте чели 72-й брой на Български левъ?

Калжцовъ.

Азъ не четж такива работи.

Брюлевицъ.

Нито азъ четж за мухи и гжсеници. (*Подава му ржкописа*).

Калжчовъ.

Азъ бихъ желалъ да почитватъ у насъ и такива работи...
Тѣ сж по-полезни отъ качулки и зънеулки...

Брюлевицъ (*сърдито*).

Кое е качулки и зънеулки?

Калжчовъ.

И азъ ще се занимаая съ тоя въпросъ въ новото си списание.

Брюлевицъ (*живо*).

Вий ще издавате списание?

Калжчовъ.

Да, по горското дѣло.

Брюлевицъ (*ниско*).

Ще мога да пиша вжтрѣ. (*Високо*). Нека да стои рѣкописа ви.

Калжчовъ.

Благодаря. Тѣ сж три тетради, както видите (*става*).

Брюлевицъ (*става*).

Ще се помжча да открадна врѣме.

Калжчовъ.

Извинете, че ви прѣжсвамъ поетическитѣ занятия.

Брюлевицъ.

Не, това е единъ цѣненъ трудъ (*меда рѣкописитѣ*).

Калжчовъ.

Желая да прочета она брой отъ Български левъ.

Брюлевицъ.

Ще ви го пратя.

Калжчовъ.

Сбогомъ (*рѣжува се и излазя*).

Брюлевицъ.

Нещастенъ човѣкъ. Има хора назначени отъ провидѣнието да пѣплятъ наравно съ бубулечкитѣ... Ама добръ сто-рихъ... Нека да имамъ достѣпъ въ това списание, па съмъ гарантиранъ и отъ враждебни отзиви въ него... (*Мисли*). Отъ

дѣ се намѣри тая обувка? Залѣпила се е на мозъка ми, като конска муха. (*Изговаря*):

Съ мъничката си обувка!

Не, хубавичко стои, тѣй миличко, има сантименталностъ... и даже, тѣй да кажа, единъ видъ... страсть... Да туря тие рѣкописи възъ моята сбирка. (*Туря Калжозитѣ тетради върху своитѣ*). Да излѣза да подѣхна въздуха, може нѣкоя нова идея да възприема. Но туку цѣло купище вѣстници, отъ Арбузова! Защо ги влаци? (*Събира вѣстниците и ги гужда на масата*). Нека да идатъ и тѣ въ коша. (*Мисли*).

Се отдаде въ мойта властъ...

Се тая обувка! (*Блъска ядосано масата, фърля погрѣшно рѣкописитѣ въ коша и полага ламбата върху вѣстниците*). Да не би да ги бара Гана... (*Излиза*).

Явление X.

Арбузовъ (*влиза изъ стаята съ сепрето въ рѣка*).

Гана пере. Ще ми омирише дрѣхата на помия... Самъ ще се закърпя... Днесъ ще се прѣдставя прѣдъ моята Карамфила. (*Кърпи сепрето*). Моитѣ скрити мъжи ставатъ нетърпими... Ще ѝ излѣя чувствата си, па стане каквото стане... Тоя папунякъ Брюлевичъ ми дава добъръ примѣръ отъ смѣлостъ... Куражъ, куражъ, прочее! При всѣко ново срѣщане любовта ми по се усили... И тя е привѣтлива къмъ мене... Може-би очаква отъ мене първата стѣпка... Охъ, концитѣ на шева се виждатъ, като на краденитѣ мисли на Брюлевича... Коя е неговата? Много мирише на лѣжа, както миришатъ на лѣжа и чувствата му... А пъкъ стиховетѣ му? Като ги четешъ, гаче вървишъ ношѣ изъ турски гробища... Грапави, буци, прѣсилени, миришатъ на потъ!... По-лесно може смѣтъ стомаха ти сто обявления на сѣдебни пристави, а не негови четири стиха. Отъ какъ се нарѣче самъ Байронъ въ Български левъ вирналь е носъ, позволява си да гледа отъ високо, съ снисхождение на мойтѣ пѣсни. „Гладички!“ сж каже. Надута пуйка!... Чакай да ѝ отрѣжа опашката, да се не пери. Днесъ ще прѣдамъ на пощата статията до Димъ. Ще полудѣй!... Той е увѣренъ, че сто аршина надъ мене... Азъ съмъ пришилъ рѣкава за панталона си. (*Пръръзва конеца*). Байронъ! (*Смѣе се*). Чакай да прѣгледамъ пакъ статията. (*Ва-*

ди иликъ изъ джеба си и изъ него една хартия. Чете няколко време ниско и усмихнатъ, после високо). Хъ ж... „Подиръ сичкитѣ тие синигерски каканижания на г. Брюлевича, справедливо оставени въ праха на забравата, читателтъ е разбралъ какви ще бждатъ новитѣ му, за които е разгласилъ, че ще ги печата подъ название: Блѣнове на любовта, които по-сполучно би се нарѣкли: Блѣния на глупостта... Какъ би билъ благотворенъ единъ истрѣбителенъ огънь, който да избави и литературата ни отъ новъ смѣтъ и г. Брюлевича отъ нови горчиви разочарования!...“ (Смѣе се). Закланъ, закланъ! (Облача се и се огледа въ огледалото). Прѣкрасно. (Мръщи се). Ахъ! Подъ тая мишница се бѣлѣе! Разпрано било! (Оставя плика на масата и си мина съ дъсната рѣзка мишницата). Ще вървя така. Лѣвата си рѣка нѣма да я отдѣлямъ. (Тършува въ джеба си отзадъ). Да си зема чиста кърпа... (Влиза въ стаята).

Явление XI.

Гана (влиза отъ дъното).

Пакъ ме закачи, като излазяше... Брюлевичъ. И сега намѣри да ме огръшава, когато говѣя! Тоя не е си съ цѣлия... Стои цѣла нощъ, брои на прѣсти: едно, двѣ, три, четире, петъ; едно, двѣ, три, четире, петъ. И сѣ тѣй... Като ме види, спуща се да ме цалува. Оная нощъ махаше нѣщо на мѣсечина. А Арбузовъ — дере книгитѣ много. Дере, дере, дере! Пише — дере пише — дере и погрѣжа по френски. Сѣки день измитахъ купове покѣсани книги. А, да прибера и тие... (Дига коша). Дохожда и другиятъ, Фотевъ: каратъ се, надпиратъ се, сѣ троицата, и се споменуватъ „нашата ладфатура, делалотура...“ Трѣбва да е за Делатура. Види се, за жена му е. Арбузовъ я кори, Фотевъ я псува, а пъкъ Брюлевичъ удри по масата: „Калпава, калпава!“ И виѣ!... Скарали се врабци за чуждо просо!... (Гледа въ коша). Гледай какво чудо книга сж изписали, па сега я фърлятъ да се гори... Нѣматъ умъ колкото една кокошка... (Излязъ съ коша. Слѣдъ малко прозорема на сръщната стая се осветлява отъ пламъци на запалени книжа).

Завѣса.

Дѣйствие третъо.

Гостната и работната стая на Фотева. Скромно наредена. Маса съ книжа по нея и подъ нея. Мендеръ, столове, библиотека. По стѣнитѣ фотографии, огледало. Въ дъното врата къмъ пруста; отъ лѣво врата на стая и прозорецъ. *Фотевъ* сѣди при масата и пише.

Явление I.

Фотевъ (самъ).

Страшно ме увлѣче тоя разказъ... Хж... (*Мисли*). Сега Елена да се научи ли за измѣната на мъжа си, или по-послѣ да улови любовното му писмо? Да го улови по-послѣ, тѣй ще бѣде по-силенъ ефекта. А сега нека се продължава заблудението ѝ. (*Пише нѣколко секунди и спира*). А на Карадолева да туря руса брада, или черна? По му прилича червена: червеновласитѣ хора сж лукави и коварни по прихода. Добрѣ, червена... (*Обръща се назадъ*). Псъ! тая котка пакъ запреде. (*Ижди я съ ржка*). Да продължа. (*Пише, изговаряйки бавно*): „Елена съ меланхолно изражение на лицето очакваше съ тайно вълнение връщането на Карадолева, който бѣше отишълъ съ сѣмейството на Найденовъ на лозето имъ, което е до рѣката.., която носѣше още мъгнитѣ си вълни...“. Да чакамъ да мине тоя пайтонъ на улицата. Сѣки шумъ ми разбърква мислитѣ. (*Пише пакъ*)... „които съ бѣсна бързина се спущаха отъ планината, като...“ трѣбва нѣкое силно сравнение... „като грандиозни разярени левове, които реватъ... които реватъ,“ (*гледа часовника на полчищата*) Не щж исо сега! (*Става и го затква съ хартия*). Да. (*Сѣда пакъ и пише*)... „които реватъ, като грозна стихия...“. Чичо и на тая повѣсть ще плаче... „както ревяха разбунтуванитѣ страсти въ гърдитѣ на Карадолева...“. Хубаво. Арбузовъ и Брюлевичъ ще си глождатъ ноктитѣ (*пише*). „Зловѣщи прѣдчувствия, подобни на зловѣщи врани, кацнали възъ единъ коминъ...“ (*Ижди една муха*). Да я земи дяволтъ, пустна точка до коминъ: нѣма понятие отъ логика и правописание...

Кой хлопа тъй вратата? Не! Днесъ сж направили съзаклятие всички одушевлени и неодушевлени прѣдмети да ме неоставятъ да работя. (*Фърля перото*). (*Влазя Зафирка*).

Явление II.

Фотевъ и Зафирка.

Фотевъ (*сърдито*).

Много хлопахъ!

Зафирка.

Ти пъкъ не давахъ муха да бръмне!

Фотевъ.

Не давамъ, защото съмъ занятъ. Обѣда готовъ ли е?

Зафирка.

Какъвъ обѣдъ?

Фотевъ.

Говоря български.

Зафирка.

Имаме само марули.

Фотевъ.

Не желая вече марули. И панталона ми стои цѣпнатъ отъ една недѣля.

Зафирка.

Не се вижда. Искамъ по-напрѣдъ да дочета Воденичарската усойка. Много ме увлѣче, особено, когато дъщерята на баронесата се научи за...

Фотевъ.

Остави. Одевъ котката, сега — ти.

Зафирка.

Ти си станалъ сприхавъ отъ както те критикуваха!

Фотевъ.

Азъ? Малко ме е еня. Чистото злато рѣжда го не яде. Но тебе малко те вълнува, че ме псуватъ: ти сѣ си четешъ романигъ...

Зафирка.

И за това трѣбва да прѣстана да чета?

Фотевъ.

А бе чети ги колкото щѣшъ, ами защо хлопашъ вратата? Ти сега си зафанала и стихове да четешъ, въскищавашъ се отъ Арбузовитѣ лигавщини...

Зафирка.

Не сж лигавщини.

Фотевъ.

А, пò-отбирашъ отъ мене? Кога тиква стана, кога опашка пуста?

Зафирка

И ти мислишъ, че азъ нѣмамъ толкова вкусъ?

Фотевъ (*ниско*).

Мое нѣщо до сега не е пофалила. Не, азъ не трѣбваше да зимамъ такава жена неразвита! (*високо*). И ти сѣ гледашъ да прочетешъ какво пишатъ лошо за мене!

Зафирка.

Защо? Интересувамъ се.

Фотевъ (*нервно*).

Интересувай се колкото щешъ но дай ми обѣдъ.

Зафирка.

Че купи ли нѣщо?

Фотевъ.

Не видишъ ли, че съмъ сѣ занятъ съ повѣстѣта? (*ниско*). Ахъ, и пари нѣма!

Зафирка.

Страшно си нервентъ. Тая заранъ и чича си не прие: излъгахме го, че те нѣма.

Фотевъ.

Защо ме е дирилъ чичо? (*чеше се въ тила*).

Зафирка.

Не знамъ. Може да е за Калжовия въпросъ.

Фотевъ.

Чичо ще му откаже.

Зафирка.

Защо?

Фотевъ.

Калжовъ е едно затъпъло същество.

Зафирка.

Тъй ли?

Фотевъ.

Прѣзира литературата! Невѣжественъ!

Зафирка.

Минка му симпатизира.

Фотевъ.

Защото и тя има сърдце сухо... Моля, една мома, която прѣподава отъ години сѣ десетични дроби и алгебра, може ли да има тънко чувство и да се възхищава отъ прѣ-красното?... Та казвахъ марули само?

Зафирка.

Съ лугъ.

Фотевъ.

И ни една пара до днесъ отъ Самодивска гра-мада! Петстотинъ лева ми коштува печетането ѝ. Четири мѣсечини! Ние народъ ли сме? Сганъ, насѣкоми, като Ка-лжовитѣ.

Зафирка.

Ахъ, забравихъ, имаше двѣ писма. Тука бѣха. (*Из-важда ги измежду книжката на масата*).

Фотевъ (*зема едното и го разтваря*).

Подписанъ „Лалугеровъ!“... Какво ми пише? (*Чете*). „Уважаемый събрате!“ Смѣй да се нарича мой събратъ това животно! (*Чете*). „Понеже съмъ притѣсненъ отъ нуждата на обстоятелството и чувството мѣ не признава да се отнеса къмъ друго, безъ да ви отегчавамъ повече, моля ви срѣщу 250 лева да ви продамъ сичкитѣ рѣкописи, сирѣчь 4 ро-мана. 8 голѣми бунтовнически драми, 3 пространи записки по възстанието на Дрѣновский мѣнастиръ, 120 стихотворения съ разнo съдържание и 2 санджка съ рѣкописитѣ на лудия

даскалъ Никола, отъ които ще се ползвате. И ви давамъ право да ги напечатате. Сирѣчь, съ своето си име и за ваша слава, безъ да претендирамъ нѣщо повече и ако се съгласите, явете, да ви ги докарамъ.“ (*Фотевъ ядосано скжсва писмото*). Каналия! Продава ми купището си за двѣста и петдесетъ лева и ми харизва славата си!

Зафирка (*смѣе се*)

Този е иднотъ!

Фотевъ.

И сѣвга, когато ме срѣщне на улицата, спуща се да се ржува!

Зафирка.

Отвори и това писмо. Може да е по-благоприятно.

Фотевъ (*гледа писка му*).

Отъ София, отъ Кесаровата книжарница! (*Весело*). Парици пращатъ Зафирче! (*Разтвара го и чете*). „Уважаемый господине! Понеже минуваме въ новъ дюкянъ, твърдѣ тѣсенъ, и нѣма мѣсто дѣ да държимъ. Само дивска грамада, моля ви явете ми кому да прѣдамъ 498 книги непродадени. Прилагамъ ви въ тимбри 80 стотинки, стойността на двѣтъ продадени книги.

Зафирка (*скръбно*).

Само двѣ?

Фотевъ (*бърля писмото*).

Проклятие!

Зафирка.

Дивъ народъ сме!

Фотевъ.

Зафирке, азъ съмъ неспособенъ да допиша повѣстѣта си, подиръ туй.

Зафирка.

Ужасно. Дай тимбритѣ да пратя за млѣко и хлѣбъ (*Зима ти и излавя*).

Явление II.

Фотевъ (*мрачно*).

Не, азъ ще пиша! Цѣли томове ще напиша, на пукъ!

По-велики писатели сж гладували... Азъ даже ще благодаря на случая ако ме уволнятъ: ще съмъ независимъ и нищо прозаическо не ще ми прѣчи на вдъхновението... Само двѣ книги! Продадени за двѣ години! Народъ!!... Когато умра — ще ме оцѣнятъ; само тогава злобата ще млъкне, равнодушието ще прѣстане. Моята слава ще гърми, моитѣ съчинения ще се разчепкатъ до запетая... Биографи, критици, поети ще ме изслѣдватъ, възфалаватъ и посочватъ съ гордостъ... Може и паметникъ... Не щѣ паметникъ... (*Мисли*). Азъ трѣбва да си оставя записки, за да знаятъ бѣдацитѣ поколения подлостта на сегашното. Ще кажатъ: „Гоненъ, непризнаванъ, страдалъ, ялъ марули, скѣсанъ (*полежеда си скѣсаното мѣсто на панталонитѣ*), и никой да не простре ржка за помощ на една народна слава!...“ А азъ ще бѣда въ гроба и не ще да зная!... (*Брише си очитѣ*). Ето тая, въ момента, когато съмъ най-разчувствования, иде да мърка. Псъ! (*Пжди ктката*). Не, ела, ела, пиле. Само въ твоитѣ очи съзирамъ искренность и възхищение. Жена ми даже злородствува тайно.. (*Зема ктката и я тура на масата*). Ти си моята безкористна и вѣрна приятелка, всегашна другарка на нощнитѣ ми бѣдѣния. (*Брише си очитѣ*) Колко пжти, като работа, се качвашъ на масата ми и твоето кротко око слѣди внимателно скърбуцането на перото ми, като поддържащъ бодростта на духа ми съ мелодичното си предене! Бѣдната моя Недка! Тя даже зима участие въ трудоветѣ ми и ме ползува съ съвѣтитѣ си: съгледа ли че напиша фраза, която неодобрява, тя простре крачето и я замаца. Петъ пжти правѣ тѣй и петѣтъ пжти фразитѣ бѣха наистина лоши! Тя стои по-високо и отъ чича Фалипа, по критически даръ, макаръ да е лишена отъ способността да плаче.

(*Влазъ Филипъ съ книгата въ ржка*).

Явление IV.

Фотевъ и Филипъ.

Филипъ (*отрива си сълзитѣ*).

Дошълъ съмъ до срѣдата на Анка и не можахъ повече. Разтжжихъ се пакъ.

Фотевъ (*ниско*).

Само той ми подържа енергията и довѣрието въ мене

си... Тръбва и него да спомена въ запискиѣ. Потомството ще му бѣде признателно. То нѣма да състои отъ Калжчовци. (Високо). Чичо, дохаждѣ ли Калжчовъ?

Филипъ.

Нѣма нужда. Срѣщнахъ го одѣве и му отговорихъ на право, че Минка не е ни за женене... Мечиятъ синъ, да не прочете до сега Анка! Толкова му думахъ...

Фотевъ.

Тоя човѣкъ е безсърдеченъ. Азъ се чудя какъ би могълъ да обича жена си, когато сичката му любовъ сж погълнали буболечкиѣ!

Филипъ.

Джанъмъ, какъ ще да има сърдоболъ за Минка, ако се разболѣй, напимѣръ, или бѣде кахърна, когато надъ хора, дѣто живи горятъ въ пламъцитѣ, той не се нажалева! (Брише си очитъ). Но азъ те дирихъ одѣве да те питамъ, Василе, за една дума, дѣто три пѣти се спѣвахъ въ Анка: „грандиозенъ?“ грандиозенъ пожаръ?

Фотееъ.

Величественъ, чичо.

Филипъ.

Хж! Има и едно друго, дѣто не проумѣвамъ. (Прѣлистя списанието). Хж, ей го (чете): Той виждаше съ трепетъ грозното Анкино лице...“ Ами по-рано се казваше, че Анка е хубавица? Какъ сега прогнози?

Фотевъ.

Сирѣчь, сърдита, страшна.

Филипъ.

Ами защо го не туришъ тѣй?

Фотевъ.

„Грозно“ е прието сега да се пише, вмѣсто страшно.

Филипъ.

Заплете ни се языка, не знамъ... Поуталожихъ се, да-ида да чета нататѣкъ (излазѣ).

Фотевъ.

Жално, жално, че чичо не е повече образованъ: съ тоя природенъ критически вкусъ, той би станалъ цѣлъ Бѣлински! (*Влазя Минка*).

Явление V.

Фотевъ и Минка.

Минка (*наскърбена*).

Вие сте жестоки съ тати!

Фотевъ.

Какво?

Минка.

Защо го въоръжихте противъ Калъчова!

Фотевъ.

Минке, защо държишъ толкова за него?

Минка.

Но вие какво имате противъ него?

Фотевъ.

Той ще ти напълни живота съ гжсеници!

Минка.

Истина, той е прѣдаденъ до крайностъ, до слабостъ на любимия си прѣдмѣтъ... Но не това е причината: вие му не прощавате, дѣто не може да се възхищава отъ литературата и да пролива сълзи надъ героитѣ ви.

Фотевъ.

И срамота ли щѣше да е да бѣде по-модеренъ човѣкъ?

Минка.

Той се не сърди, че вие не четете неговитѣ научни статии... Може би не сж изящни, но сж полезни.

Фотевъ.

Вие по възгледа заслужавате единъ другия.
Търкулнало се гърнето, та си намѣрило похлупката

Минка.

Вие нѣмате по-сериозна причина на тая ненависть.

Фотевъ.

А вашата, каква е за тая... симпатия?

Минка.

Моята? Обичамъ го!

Фотевъ.

Тя нѣма да убѣди баща ти.

Минка.

Тати бѣше благосклоненъ. Ти искусствено му внуши твоята умраза, та стана студень къмъ Калжчова.

Фотевъ (*ниско*).

Тя не знай за отказа. (*Високо*). Лъжешъ се, чичо самъ знай да цѣни хората. Единъ човѣкъ, който не е способенъ да се покърти, не е добъръ за нищо.

Минка.

Азъ виждамъ, че вие се покъртятъ надъ въображаеми страдания, а остаяте безчувствени на истинскитѣ.

Фотевъ.

И азъ си имамъ моитѣ, но никой ги не знае. И вървай, че сж по-горчиви.

Минка.

Писателски суети.

Фотевъ.

Я чувай, братовчедко: употреби влиянието си та прѣобразувай духовно Калжчова. Може би и за тебе ще е добро.

Минка (*усмихва се*).

Да фане да пише и той литературни произведения?

Фотевъ.

Не но да имъ се наслаждава.

Минка.

Това не зависи отъ него, а отъ васъ — писателитѣ...

Фотевъ (*сърдито*).

Тогава азъ ти казвамъ, че вотеата (*посичва я*) повече отбира отъ тебе, и се отказвамъ да разговарямъ (*Зафирка влиза отъ дясно*).

Явление VI.

Фотевъ, Минка и Зафирка

Минка.

Зафирке! Отъ днесъ нѣма да чета нищо отъ писатели. Нищо, нищо! Тѣ сж най-безсърдечни.

Зафирка.

За господинъ Калжцова това?

Минка.

Единъ благороденъ момъкъ, сериозенъ, вѣжливъ и съ добро бъдаще...

Зафирка (*усмихва се*).

Мари пиленце, нека и Калжцовъ направи малко жертва, поне отъ уважение къмъ баща ти.

Минка.

Каква жертва?

Зафирка (*усмихната*).

Да пролѣ двѣ сълзи надъ Анка.

Фотевъ (*сърдито*).

И безъ неговитѣ сълзи Анка ще мине (*Излиза*).

Минка (*усмихната*).

Ами ако му се не плаче? Той не е жена

Зафирка.

Само двѣ сълзи.

Минка.

Той нѣма да селони на тая комедия. (*Усмихва се*).
Какво се е разхълцалъ тати въ стаята си? (*Излазя отъ
дъсно*).

Зафирка (*сама*).

Тѣ сж се намѣрили съ Калжчова: прозаични, като тройно
правилно. (*Влазя отъ дъното Арбузовъ*)

Явление VII.

Зафирка и Арбузовъ.

Арбузовъ.

Добъръ ви день!

Зафирка.

Добъръ день, господине поете (*ржкува се*).

Арбузовъ (*ниско*).

Много, си дигнахъ ржката. Дали не видѣ подѣ мишницата?

Зафирка.

Четохъ новото ви стихотворение. (*Усмихва се*). Коя е
тая „Карамфила“?...

Арбузовъ (*ниско*).

Тя сама докарва разговора на желанна тема. (*Високо*).
Карамфила? Моята плѣнителна муза. (*Гледа я нѣжно*).

Зафирка (*усмихната*).

Мога ли да я зная?

Арбузовъ.

Това е миль секретъ на сърдцето ми, госпожо.

Зафирка.

Българка? Чужденка?

Арбузовъ.

Отгадайте! (*Гледа я нѣжно*).

Зафирка.

Ще отгадая!

Арбузовъ.

Не можете! (*Ниско*). Пакъ дигнахъ лѣвата ржка!

Зафирка.

Чужденка е! (*Ниско*). До колкото можахъ да разбера отъ Ганинитѣ думи, мадамъ Делатуръ ще е...

Арбузовъ (*ниско*).

Цѣль треперя. Сега е съдбоносния мигъ. (*Високо*). Какъ, вашето прозорливо сърдце не угажда?

Зафирка (*усмивната*).

Тукашна?

Арбузовъ (*ниско*).

Страшно се вълнувамъ! (*Високо*). Махнете отъ тая дума послѣднитѣ четири букви и ще узнаете Карамфила дѣ е сега.

Зафирка (*мисли и се изчервява*).

Арбузовъ (*пада на колѣне*).

Азъ ви обожавамъ!

Зафирка (*уплашана*).

Станете!

(*Влаза Филипъ съ книга въ ржка*).

Явление VIII.

Горнитѣ и Филипъ.

Филипъ (*сгъглежда Арбузова, който се изправя смутено*).

Що е това?

Зафирка (*ниско*).

Боже, скандалъ сега! (*Къмъ Арбузова, високо*). Господинъ Арбузовъ това не зависи отъ мене.

Филипъ (*сърдито*).

Какво има?

Зафирка (*на Арбузова*).

Най-хубаво обърнете се лично къмъ баща ѝ. (*Ниско*). Коленичи прѣдъ него!

Филипъ.

Що е това?

Зафирка.

Господинъ Арбузовъ проси ржката на Минка, и ме молеше като нейна роднина, да ходатайствувамъ прѣдъ вази.

(Арбузовъ пада на колене прѣдъ Филипа).

Филипъ (разсмѣхъ).

Тѣй ли е обичай да правятъ поетитѣ? Стани, чичовата, сега, и иди та пий една студена вода, че си прижѣлтялъ... За другото не си дорасѣлъ още, ами си чиракъ. Научи се да разплаквашъ хората съ списанията си, па тогава хелбетте, нѣкоя мома ще те хареса.

Арбузовъ (става, ниско).

Отмина ме дървенъ господъ. (Бара се подъ мигиницата и отива на страна).

Филипъ (на Зафирка).

Снахо, идяхъ да те питамъ какво е „грациозно?“ Срѣщамъ въ Анка тая дума.

Зафирка.

Грациозно е хубаво, гиздаво. (Ниско). Какъ съмъ развѣднувана!

Филипъ.

Имаше и друга дума. (Търси въ Анка).

Арбузовъ (бърка въ джеба на сепрето си).

Дѣ е статията? (Пакъ тършува уплашенъ въ сичкитѣ си джебове, озърта се и по пода и пакъ тършува). (Ниско). Ахъ! Забравилъ съмъ я тамъ на масата. (Излиза бързо, като оставя шапката и бастуня си).

Филипъ.

На този се е развила бурмата. Фърля се на колени прѣдъ чужди жени и забравя шапката и бастуня си. Цѣлъ поетъ! Мигаръ отъ севда е това?

Зафирка

Отъ любовъ къмъ Минка.

Филипъ.

Не виждахъ до сега таково нѣщо... Напротивъ, другиятъ, Калжовъ, да се забъркаше, той по го разбирахъ... Ами тоя — отъ дѣ до дѣ? Каква е тая дебела книга? Пакъ романи? Слободна си още. Нека дойдатъ гайди на ще видимъ... Нали викатъ: „Младо радо до вѣнчило, а охоло — до врѣчило“. Та и сега си имашъ други романи...

Зафирка.

Какви романи?

Филипъ.

Тѣй. Стотви обѣдъ, очисти къщата, че ще ви изедатъ дървеницитѣ, закърпи Василевитѣ панталони, опий си туй онуй и за тебе и за гостенчето, дѣто е на пѣтъ *(усмихва се)* и толкова още работи, много по-нужни отъ тия романи. Но да ида да обѣдвамъ, па да подфана пакъ Анка: сега съмъ въ срѣдъ пожара. *(излиза)*.

Зафирка *(сама)*.

Боже, какъ се зачудихъ! Тоя Арбузовъ! Та за мене било?... Но трѣбва да обадя на Василя прѣди чича. Той ме чака за обѣдъ. *(Влиза въ стаята)*. *(Минка влиза отъ джното)*.

Явление IX.

Минка *(съ огорченъ видъ)*.

Ужасъ! Тати му билъ отказалъ! Това извѣстие ме зашеметява! Всичкитѣ ми надѣжди по вѣтъра се прѣснаха. Бѣдниятъ Калжовъ, какъ ли страда сега... Той и не ще да смѣе да се яви. Сърдцето ми се къса! Азъ съмъ убита! Азъ съмъ нещастна! *(Хваща се за главата и влиза въ стаята)*. *(Арбузовъ влиза отъ джното)*.

Явление X.

Арбузовъ *(гледа по пола)*.

Нѣма я у дома критиката! Ами ако я е намѣрилъ Брюлевичъ? *(Фаца се за главата)*. Положението ми ще бѣде ужасно. Подиръ това трѣбва да бѣгамъ въ Австралия... Да не би тука

да е паднала? (Гледа по пола и по мендеря. Съзира шапката си и си я туря). Азъ съмъ билъ гологлавъ! Нѣма! (Влиза Брюлевичъ бурно).

Явление ХІ.

Брюлевичъ (на Арбузова).

Разбойнико!

Арбузовъ (уплашенъ).

Брюлевичъ.

Мракобѣснико! Джелатинъ на мисълта! Втори Омаръ, подпалвачъ на плодетѣ на човѣшкия гений...

Арбузовъ.

Какъвъ джелатинъ? Какъвъ подпалвачъ? Какъвъ Омаръ?

Брюлевичъ.

Завистливий разбойнико! Ниский чловѣкоѣдецо! Бухалъ; врагъ на свѣтлината! Арбуезъ, инквизиторъ, устроителъ на аутодафета, въ които изгаря не тлѣнни хора, а безсмъртни идеи!

Арбузовъ.

Ти си лулъ, Брюлевичъ! Би казалъ човѣкъ че съмъ изгорилъ Александрийската библиотека.

Брюлевичъ.

Ами не изгорили ми сбирката: Блѣнове на любовта?

Арбузовъ (смаянъ).

Азъ да изгоря? (Ниско) Значи друго се е случило, а не е намѣрилъ статията...

Брюлевичъ.

Отказвашъ? Не фърли ли ръкописа ми въ кошъ, нарочно, за да го фърли пъкъ Гана въ огъня?

Арбузовъ.

Азъ? Обявявамъ ти дуелъ за тая мръсна клевета!

Брюлевичъ.

Злодѣецо! Завистлива душа! Угасителъ на Прометеевия

огънь! Ще продължавашъ ли и подиръ това да отказвашъ?
(*Изважда статията му*).

Арбузовъ (*уплашено*).

Ахъ!

Брюлевичъ.

Ето тукъ вече е начертанъ и адския ти планъ. Демонъ-прѣисподний! Нравствено чудовище, по-отровно и отъ скорпията, по-нищожно отъ Калжовитъ буболечки! Хайдутино въ засада!... (*Чете*). „Какъ би билъ благотворенъ за тѣхъ единъ изтрѣбителенъ огънь, който да избавеше литературата ни отъ новъ смѣтъ и господинъ Брюлевича отъ нови горчиви разочорования!...“

Арбузовъ.

Това е едно мое мнѣние, което подържамъ и сега!

Брюлевичъ.

И едно горещо желание, което приведе въ изпълнение!... Иди, иди! Вижъ! Наслаждавай се отъ пепелта на моитѣ ръкописи!.. Порадвай се, кърпачо! обирнико на дрипитѣ въ Миръ Божій и на ония твои умствени дрипи, които сѣщо горятъ на ауто-да-фе! Азъ ги фърлихъ!

Арбузовъ.

Горѣтъ?

Брюлевичъ.

Ония идиотства, които ти самъ ще ся фалишъ по-послѣ въ Димъ! Горятъ, да!

Арбузовъ (*въ ужасъ*).

Моитѣ? Ахъ! (*Притва и излазя*).

Брюлевичъ (*ходи развълнуванъ*).

Азъ съмъ убитъ човѣкъ. (*Затула си лицето съ ръка и плаче*). О сладки изгорѣли мъченици! О трупове черни на моитѣ чеда? (*Вади отъ джеба си сажди отъ изгорѣли хартии и ги посипва по пода*). (*Влазя Калжовъ*).

Явление XII.

Брюлевичъ и Калжчовъ.

Калжчовъ (*безъ да сгледва Брюлева*)

Азъ съмъ поразенъ! Какъ дойдохъ тука — самъ не зная. . . Неговия грубъ отказъ ме уби, като гръмъ!

Брюлевичъ (*къмъ Калжчова*).

Ела, брате, плачи надъ моето нещастие! (*Стиска му расплаканъ ржичтъ*).

алжчовъ.

Вие ми почернихте ржчѣтъ!

Брюлевичъ.

Моята безвъзвратна загуба и загубата на бждащето.

Калжчовъ.

Какво има?

Брюлевичъ.

Плачи, ти казвамъ, защото и азъ плача!...

Калжчовъ (*гледа очуденъ почернелиятъ му ржчъ отъ сажди и изгорѣлиятъ книжни кжсове по пода*).

Какви сж тия изгорѣли книги?

Брюлевичъ.

Кажи има ли по-голъмо нещастие на свѣта и по-пъклено убийство? Арбузовъ изгори ржкописа ми съ стихотворенията!

Калжчовъ.

Тука?

Брюлевичъ.

У дома. Фърлилъ ги въ коша, а Гана ги изгорила.

Калжчовъ (*уплашено*).

А моитѣ?

Брюлевичъ.

Злодѣецътъ, нека да види и своитѣ сега!

Калжчовъ.

А моитѣ ржкописи?

Брюлевичъ.

И тѣ заедно!

Калжчовъ.

Изгорѣха?

Брюлевичъ.

Да, съ моитѣ, имали тая честъ... Виждъ тие сажди! Въ тѣхъ сж и моитѣ пѣсни, и твоитѣ... буболечки!

Калжчовъ *(въ отчаяне блъска си главата)*.

Ахъ! Вѣкове отъ трудъ и мжка! *(Фаща си главата и обикаля бързо)*.

Брюлевичъ *(фаща си главата и обикаля сжщо)*.

Калжчовъ.

Ахъ, нещастие! И не задържахъ копие!

Брюлевичъ.

Нито азъ го запазихъ!

Калжчовъ *(плачевно)*.

За васъ е лесно.

Брюлевичъ *(обръща се къмъ него съ лице почернѣло)*.

Лесно?

Калжчовъ.

Ти ще напишешъ пакъ въ една нощъ твоятъ календаръ! Ами азъ? Отиде ми животеца!

Брюлевичъ *(гнѣвно)*.

Защо прѣмирашъ толкова? Кой ще почувствува, че е изгорѣлъ ржкописа ти?

Калжчовъ.

Свѣтътъ ще пропадне безъ твоя!

Брюлевичъ.

Да, моята загуба ще потрѣсе сичкитѣ високи души въ България!

Калжчовъ.

А за моето ще заплачатъ сичкитѣ дървета въ България!

Брюлевичъ.

Лъжешъ се, ни единъ нѣма да се потревожи отъ загубата на едно полуграмотно съчинение.

Калжчовъ.

Не бой се, нѣма да стане никаква кокоша жалба въ махалата за вашитѣ качулки и зънкулки!

Брюлевичъ.

Идиотъ! (*излазя сърдитъ*).

Явление XIII

КАЛЖЧОВЪ ПОСЛѢ ФОТЕВЪ.

Калжчовъ (*самъ*).

Два грѣма въ единъ день! Двѣ нещастия! И никой не може да ме утѣши! (*Съда на мендера, подъ прозореца зема разтворената книжка отъ Българска Вила, затуля си очитѣ съ нея и жъма*). (*Сваля книжката на колънетѣ си*). Моитѣ сладки ръкописи, прѣобърнати на пепель! на пепель! на пепель! Такива сжрковища!

Фотевъ (*поглежда надъ него изъ прозореца*).

Калжчовъ (*плаче*).

Толкова сили и младостъ! Толкова надежди изѣдени отъ пламъцитѣ!

Фотевъ (*ниско*).

Анка чете. На страницата на пожара е

Калжчовъ (*блѣска съ ръка списанието*).

Изгорѣха, Боже мой!

Фотевъ (*ниско*).

Какъ е силно покъртенъ! Плаче!

Калжчовъ.

Сърдцето ми е разкъсано... Само, като си прѣдставя, какъ сж пращѣли въ пламъцитѣ... настрѣхвать ми космитѣ...

Фотевъ (*ниско*).

Поразенъ съмъ. Не вѣрвамъ чувствата си! Сълзи отъ

Калжчова надъ Анка? Това е диплома за безсмъртието ѝ... Да обадя скоро на чича! (*Махва се*).

КАЛЖЧОВЪ (*самъ*).

И защо си оставихъ тамъ ржкописитѣ? Отъ ядъ сж ги изгорили, защото прѣзирамъ тѣхнитѣ пѣсни, които не трѣбватъ никому! Охъ, моето безцѣнно съкровище? Азъ за него забравихъ и другото си нещастие, Минка, за която ми отсѣче надѣждата нейния извѣтрѣлъ баща, който плаче, като бабичка, надъ опашати лѣжи и измислици. (*Влязътъ: Филипъ съ Българска Вила въ ржка, Фотевъ. Зафирка и Минка*).

Явление XIV.

КАЛЖЧОВЪ, ФИЛИПЪ, ФОТЕВЪ, ЗАФИРКА И МИНКА.

ФИЛИПЪ (*съ Българска Вила въ ржка, разплаканъ, трие си очитѣ. На Калжчева*).

Плачи! И азъ плача, Калжчовъ!

КАЛЖЧОВЪ (*става, разплаква се, като държи Бълг. Вила*).

Изгорѣха, бай Филипе, изгорѣха! (*къмъ Минка*). Извинете, госпожице, че плача.. Азъ съмъ поразенъ отъ толкова нещастия днесъ!

ФИЛИПЪ (*плачевно*).

Загинаха, отидоха!

КАЛЖЧОВЪ.

На пепель сичко, бай Филипе! (*Изтрива си сълзитѣ*).

МИНКА (*ниско*).

Боже мой, какъ искусно разиграва комедия? А азъ съмъ убита отъ скръбъ!

КАЛЖЧОВЪ.

На пепель, на пепель! (*Охка*).

ФИЛИПЪ.

Само като си помисля какъ сж пицѣли въ синитѣ пламъци и викали за помощъ... (*Задавя го плачъ*).

КАЛЖЧОВЪ.

Вие още повече ме разтрогвате! Затуля си очитѣ).

Фотевъ (*шепне на жена си нѣщо — и си трие по-
жзртенъ очитѣ*).

Филипъ.

Само камъкътъ не би заплакалъ!

Калжчовъ.

Благодаря ви за съчувствието бай Филипе. Не стигаше ми днешния ударъ, ами и тая скръбъ сега!

Минка (*ниско*).

Боже! азъ не вѣрвамъ ушитѣ си и очитѣ си!

Филипъ (*ниско на Фотева*).

Е, какво мислишъ сега?

Фотевъ (*ниско*).

Калжчовъ е единъ благороденъ човѣкъ.

Филипъ (*браща за ржка Калжчова*).

Господинъ Калжчовъ, утѣшете се!

Минка.

Утѣшете се, господинъ Калжчовъ!

Калжчовъ (*разсълзява се пакъ*).

Има ли утѣха за такива страдания? за такива загуби?

Филипъ.

Само едната не може да се поправи: тя ще остане за винаги рана въ сърдцата ни.

Калжчовъ.

Да, бай Филипе: огънятъ не връща, което е изялъ!

Филипъ.

Но другото зло можемъ да го поправимъ още сега. (*къмъ Минка*). Минке, ела тука. (*Минка се изправя до Калжчова усмихната*).

Фотевъ.

Чичо, ти прѣдугади нашата молба.

Филипъ *(на Калжчова и Минка усмихнатъ прѣзъ сълзи)*.

Искате се, а? Цалувайте ржка и да сте честити.

Калжчовъ *(пожъртенъ)*.

Ахъ, бай Филипе! *(цалува му ржка, сжщо и Минка)*.

Зафирка *(радостно)*.

Сега и вие по устата. Една поетическа цалувка! *(Калжчовъ и Минка сецалуватъ)*.

Фотевъ.

Честито ви! *(ржкува се съ тяхъ)*.

Зафирка.

Честито ви! *(ржкува се съ тяхъ)*.

Филипъ *(ниско на Фотева)*.

Е, какво мислишъ сега?

Фотевъ *(ниско)*.

Ти имашъ зетъ единъ великъ човѣкъ.

Калжчовъ *(на Минка усмихнатъ)*.

Сега, въ щастието черпя нова бодростъ и ще напиша студията си, още по-обширна и по-добра!

Минка *(очудена, ниско)*.

Какъ студията изгорѣла? Мълчи!

Филипъ.

Кое?

Минка *(ниско на Калжчовъ)*.

Покажи се веселъ!

Филипъ *(на Калжчова)*.

Хж, усмихвай се сега. А за умрѣлитъ и изгорѣлитъ по-послѣ ще си плачемъ заедно.

З А В Ъ С А.

КОЕ ДЪ Е.

Утро въ Баня	5
Балканскитѣ Ромео и Юлия	9
Запаленитѣ снопе	20
Увеселителенъ влакъ	25
Прощапалникъ	37
Просякъ	49
Убийство	51
Бждни вечеръ въ столицата	55
Японски силуети	65
Цалувка на Македония	70
Нощъ въ вълшебенъ замъкъ	77
Емма	86
На карантина	91
Една одисея изъ Дели-Орманъ	106
Великденско размишление	150
При Ивана Гърбата	153
Апостолътъ въ примѣждие	157
Срѣщитѣ ми съ Любена Каравеловъ	162
Чистиятъ пжтъ	168
Прѣдъ Пиротъ	172
На върха Св. Никола	177
Маргарита	182
Кандидати на славата	207

~~С. С. С.~~
~~С. С. С.~~
~~С. С. С.~~

Печатница „Балканъ“ — София.

Джебаровъ: Марина
(миче) (мара).

на книгите складирани въ Централната книжарница.

<i>Алексиевъ Диаконъ</i>	<i>Гр. К.</i>	Тълкувание на недѣлнитѣ и празднични евангелия	3.—
<i>Андръевъ П.</i>		Опитни за неопитнитѣ или какъ да бжда: по- лезенъ, любезенъ, почтенъ и примѣренъ	1.—
<i>Атанасовъ В.</i>		Картофитѣ	0.30
<i>Байронъ Лордъ.</i>		Лара, разказъ	0.35
<i>Балабановъ М. Д.</i>		Домашни забавления или пѣсни дѣтски и разни други	0.50
<i>Бонева х. Георги.</i>		Вратътъ на Бай Ганя Балкански	1.—
<i>Велковъ Д. Т.</i>		Джебенъ рѣчникъ съ 6000 чужди думи, второ издание	3.—
<i>Вернъ Жюль.</i>		Приключенията на тримата руси и тримата англичани въ Южна Африка	1.60
<i>Георгіевъ Н.</i>		Животътъ на Максимъ Горки	0.20
<i>Говорите ли по български?</i>		(Parlez-vous bulgare?)	2.75
<i>Гюи де Монпансъ.</i>		По водата	0.70
<i>Егмондъ де Амичисъ.</i>		Разкази	0.10
<i>Енгелсъ Фридрихъ.</i>		Лудвикъ Фейнбрехъ	1.—
<i>Земята преди Адама</i>		или земята вѣчна ли е?	0.15
<i>Землиновъ В.</i>		Китка отъ приказки, мъдрости и пр.	0.30
<i>Константиновъ Хр. Н.</i>		Спомени за страшната пролѣтъ въ Ахж-Челеби прѣзъ 1876 год.	1.20
<i>Лирикъ.</i>		Сѣмейна неразбранщина	0.50
<i>Майнъ Ридъ.</i>		Похожденията на Жанъ Депара, романъ	0.60
<i>Монтегаццо П.</i>		Искусство за да се живѣе дълго	0.55
<i>Ражководство по овошарството</i>			0.40
<i>Сибириакъ Д. Н.</i>		Маминъ. Упорития козелъ	0.20
<i>Сократъ,</i>		великиятъ свѣтилникъ на древността	0.25
<i>Тръзви мисли за половитѣ отношения,</i>		часть I	0.50
" "		" " " II	0.40
<i>Толстой Л. Н.</i>		Изъ съчиненията му	0.60
" "		" Къмъ политическитѣ дѣатели	0.20
" "		" Опомнѣте се! статия по поводъ Руско-Япон- ската война	0.40

Толстой Л. Н.	Разрушението на ада и възобновяването му	0.20
" " "	Царството Божие е въ Васъ	2.50
" " "	Що е религия	0.50
Чепишевъ Петко.	Хранителнитъ и лѣчебни свойства на меда	0.40
Шоповъ Г. С.	Кратко извлѣчение изъ неиздаденото съчинение по отказа отъ военна служба	0.50
Вънко.	Въшо и Гого, двѣ повѣсти	1.50
Доде Алфонсъ.	Портъ Тарасконъ	1.50
Мниховски А. К.	Три типа отъ душевно развитие	1.20
Атанасовъ Л. Б.	Пжтуване на Марсъ	1.—
Баручийски С. Ив.	8. подвижни дѣтски игри	1.15
Борсендорфъ.	Свободомислящия човѣкъ	0.60
Бъчеваровъ Н. и Дичевъ П.	Ливадарство	0.50
Вълковъ А.	Първоначална читанка по френски езикъ	1.50
Ганчевъ Д.	Ворба за самостоятелность	3.50
Георгиевъ В.	Дѣтска градина, стихотворения	0.70
Груевъ И.	Начална книга за османски езикъ	1.—
Дженгозовъ С. и Статевъ Ив.	Сжщественитъ начала на политическата икономия	0.80
Дюмондъ Г. и Филипонъ Г.	Практическо ржководство по ржчната работа	1.80
Дюма Аександръ	Сицилския бандитъ	1.—
Жвотенъ	магнитизмъ	1.—
За възпитанието на дѣцата	въ семейството	0.30
Ивановъ Д.	Правилникъ за примѣрно повѣдение	0.20
Изъ Лондонскитъ	потайности	0.80
Ивановъ Ю.	Български периодически печатъ, т. I.	5.—
Иовевъ Дико.	Учебникъ по българската стенография	3.—
Кореспонденция на	българскитъ работи	2.50
Клареси Жюль	Сиромашъта	1.50
Кръстевъ Дръ К.	Курсъ на философията	1.50
Куперъ Ф.	Шпионинътъ	2.50
Кутинчевъ Ст.	Борба и борци	1.—
Кжджиевъ Г. А.	Пълень руско бжгарски рѣчникъ	4.50
Laboulaye Edouard.	Принцъ Пале	1.—
Леонъ Донната.	Експерименталната политика	2.—
Лермонтовъ М. Ю.	Демонъ и Вѣглецъ Мцири	0.30
Любовъ и Здраве,	общодостъпно хигиеническо четене	1.—
Мазахъ Захеръ.	Враговетъ на женитъ, романъ часть I	0.80
" " " " " "	" " " " " " II	1.—
" " " " " "	" " " " " " III VI	1.20
Мариновъ Пенчо.	Здравецъ, списание за наука, год. II.	2.—
" " " " " "	" " " " " " III.	2.—
Мантегацци П.	Искусство да бждемъ щастливи	0.80
" " "	Лицемѣрния вѣкъ	0.70
Московъ М.	Наученъ сборникъ	1.—
" " "	Цвѣтовце, стихотворение за дѣца	0.15
Настрадинъ Ходжа	и приказки съ разни анегдоти	0.40

Не бпла тя	0.20
Оне Жоржъ Ромео и Жулиета	1.—
Петровъ Д. Най-обикновенитъ лѣковити намъ. растения	0.25
Плець Д-ръ Карлъ. Първоначаленъ учебникъ по франц. езикъ	2.—
„ „ „ Француска граматика	4.—
Политиката на турското правителство спрѣмо бъл- гаритъ въ Македония	0.50
Поповъ Ж. Учебно-възпитателенъ планъ за III и IV отдѣл.	0.60
Поювъ Ч. Черти изъ живота на Савва С. Раковски	2.—
При индийската царица хроника изъ Пловдивъ край на думитъ	0.30
Пушкинъ А. С. Полтава и Бахчисарайския фонтанъ	0 30
Renard Georges. Свободенъ ли е чловѣкъ?	1.20
Русевъ Д-ръ М. Поболѣвание, лѣчение и прѣдпазване отъ гржд. охтика	0.30
Славейковъ Ив. П. Първа френска читанка	1.60
Стояновъ З. Записки по българскитъ въстания, т. I, II и III	12.—
„ „ Христо Ботевъ (опитъ за биография)	5.—
Спомени отъ врѣмето на войната за независимостъ	0.50
Станчевъ Т. Г. Сръбско-Българската война	0.60
Свидзинския полковникъ. Способъ за изучаване параграфитъ отъ устава за разсипания строй	1.—
Съчиненията на Христо Ботевъ	2 —
Тургеневъ И. С. Андрей Колосовъ	0.30
Тошевъ полковникъ. Писма отъ войната 1885 — 1895	2.—
Фриманъ Едуардъ А. Нова брошура. Турцитъ въ Европа	1.75
Хаимъ Проф. Д-ръ Албертъ Половия животъ	0.30
Чърти изъ животътъ и записки на Атанасъ Ивановъ	0.50
Яковъ Княжески или окаянството на едно домочадие	0.50
Бакунинъ Михаилъ. Парижката комуна и понятието за държавата.	0.25
Бусенаръ Л. Съ червения кръстъ, ч. I, II и III.	3.—
Български народни гатанки. Българска мъдростъ	0.60
Вазовъ Ив. Бикоглавъ (разказъ).	0.10
„ „ Сръща (разказъ).	0.71 ¹ / ₂
Визиревъ Ив. Ст. Смысления разбойникъ	0.40
Ганевъ Грозьо. Изъ турско врѣме Ангелъ войвода	1.—
Емиръ Густовъ. Арканзаски трапери (ловци).	1.80
Гаршинъ Всеволодъ. Приказки за мало и голѣмо.	0.40
Два разказа. Скъпиятъ гостенинъ и II Въ Прѣдвечерието на пасхата.	0.60
Доде Алфонсъ Сафо парижки нрави.	1.20
Диккенсъ Чарлъзъ. Давидъ Копперфилдъ.	0.60
Ивановъ Н. Източника на злото, повѣсть	0.60
Каръевъ Н. Етюди върху економическия материализмъ	1.50
Константиновъ Ал. Бай Ганьо	1.40
Крашевски Иосифъ И. Князьтъ и кметоветъ.	4.—
Кърджиева Н. А. Филоксерата или лозовата въшка	0.50

